

Nr 168

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord, m. m.; given Stockholms slott den 23 oktober 1970.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för denna dag samt Kungl. Maj:ts och kyrkomötets däri angivna skrivelser, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om förvaltning av kyrklig jord,
- 2) lag om kyrkliga kostnader,
- 3) lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker,
- 4) lag om ändring i skogsvårdslagen (1948: 237).

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Alva Myrdal

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en helt ny lagstiftning om förvaltning av kyrklig jord. Behovet av reformer har ansetts vara så stort att man inom ramen för nuvarande organisatoriska samband mellan staten och kyrkan bör genomföra en lagstiftning utan att avvakta beslut i kyrka-statfrågan.

Förvaltningen av den kyrkliga jorden, som omfattar ca 400 000 hektar produktiv mark, skall inriktas på att egendomens avkastningsförmåga tillgodogörs på ekonomiskt bästa sätt. Detta innebär bl. a. att det kyrkliga jord- och skogsbruket bör bli föremål för en genomgripande strukturrationalisering. Denna rationalisering bör anpassas till de allmänna rationaliseringssträvandena inom jord- och skogsbruket. Det huvudsakliga ansvaret för rationaliseringen föreslås ligga på stiftsnämnderna. För att främja en effektivare förvaltning av den kyrkliga skogen föreslås att huvudparten av denna skall förvaltas av stiftsnämnderna. Pastoraten tillförsäkras medinflytande genom att två pastoratsrepresentanter föreslås skola ingå i varje stiftsnämnd.

I förslaget till ny jordabalk föreslås att samma arrenderegler skall gälla för kyrklig jord som för annan jord. Med hänsyn härtill föreslås i propositionen att nuvarande speciella arrenderegler för kyrklig jord skall upphöra att gälla.

Vidare föreslås nya regler om fördelning av prästlöne- och kyrkomusikerlönekostnaderna mellan pastoraten och kyrkofonden. Enligt förslaget skall erforderlig avräkning mellan pastoraten och kyrkofonden bygga på den faktiska årliga avkastningen av pastoratens lönetillgångar i stället för på en för 10 år i sänder bestämd normalavkastning.

Lagtekniskt föreslås att nuvarande bestämmelser som är omfattande, invecklade och svåröverskådliga förs samman till två kortfattade lagar av kyrkolags natur. De föreslås träda i kraft den 1 januari 1972.

1) Förslag
till
Lag
om förvaltning av kyrklig jord

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §

Med kyrklig jord förstås i denna lag löneboställe, prästgård, församlingskyrkas fastighet, prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet, domkyrkas fastighet och biskopsgård.

2 §

Löneboställe är fast egendom vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräst i visst pastorat.

Prästgård är fast egendom på vilken tjänstebostad är anvisad åt församlingspräst. Är tjänstebostad ej längre anvisad på egendomen, blir egendomen löneboställe.

Församlingskyrkas fastighet är fast egendom vars avkastning är avsedd till församlingskyrkas behov.

Prästlönefondsfastighet är fast egendom som förvärvats för medel ur prästlönefonder från flera pastorat och vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräster i dessa pastorat.

Kyrkofondsfastighet är fast egendom vars avkastning tillföres kyrkofonden.

Domkyrkas fastighet är fast egendom vars avkastning är avsedd till domkyrkas behov.

Biskopsgård är fast egendom på vilken tjänstebostad är anvisad åt biskop.

3 §

Bestämmelse i lag eller annan författning om fast egendom som tillhör staten är ej tillämplig på kyrklig jord.

4 §

Vad som enligt lag eller annan författning åligger fastighetsägare fullgöres av den som förvaltar den kyrkliga jorden.

Organisationen

5 §

I varje stift finns en stiftsnämnd samt boställsnämnder till det antal Konungen bestämmer. I Stockholms stift fullgöres dock stiftsnämnds åligganden av stiftsnämnderna i Uppsala och Strängnäs stift enligt Konungens bestämmande.

Boställsnämnds verksamhetsområde bestämmes av Konungen.

6 §

Stiftsnämnd består av biskopen såsom ordförande eller annan, som Konungen därtill förordnar, samt fyra andra ledamöter som utses av Konungen. För varje ledamot utser Konungen en ersättare.

Nämnden utser inom sig vice ordförande.

Annan ledamot än ordföranden och ersättare för sådan ledamot skall ha insikt i jordbruk och skogsbruk eller eljest vara förfaren i allmänna värv. Två ledamöter med ersättare utses efter förslag av sammanslutning som företräder pastoraten i stiftet.

7 §

Boställsnämnd består av ordförande och två andra ledamöter, som utses av länsstyrelsen. För varje ledamot utser länsstyrelsen en ersättare.

Ledamot och ersättare skall ha insikt i jordbruk. Den ene av de två ledamöterna vid sidan av ordföranden skall vara arrendator och den andre, som ej får vara arrendator, skall utses efter förslag av sammanslutning som företräder pastoraten i stiftet.

8 §

Ledamot av stiftsnämnd eller boställsnämnd och ersättare för ledamot förordnas för högst tre år.

Förvaltningen*Allmänna bestämmelser*

9 §

Löneboställe, med undantag av tillhörande skog, och prästgård förvaltas av pastoratet.

Församlingskyrkas fastighet förvaltas av församlingen.

Löneboställes skog, prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet, domkyrkas fastighet och biskopsgård förvaltas av stiftsnämnden. Lunds domkyrkas fastigheter förvaltas dock av ett särskilt domkyrkoråd.

Konungen kan efter framställning av den som förvaltar fastigheten besluta om förvaltning i annan ordning i fråga om viss sådan fastighet som avses i andra eller tredje stycket.

Prästgård och biskopsgård

10 §

Om prästgård skall finnas, ankommer det på pastoratet att anordna prästgården. Pastoratet skall underhålla och vid behov nybygga husen på prästgården.

Pastoratet svarar för prästgårdens skötsel, i den mån detta ej enligt bestämmelser som Konungen meddelar eller enligt avtal ankommer på innehavaren av tjänstebostaden.

11 §

Behövs ny prästgård, skall prästgården efter stiftsnämndens bestämmande läggas på löneboställe eller på annan fast egendom som pastoratet ställer till förfogande.

12 §

Ytterligare bestämmelser om prästgård meddelas av Konungen.

13 §

Om förvaltningen av biskopsgård meddelas bestämmelser av Konungen.

Annan kyrklig jord

14 §

Förvaltningen av löneboställe, församlingskyrkas fastighet, prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet och domkyrkas fastighet skall inriktas på att egendomens avkastningsförmåga tillgodogöres på ekonomiskt bästa sätt. Naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall beaktas i skäligen omfattning.

15 §

Kyrklig jord som avses i 14 § och som ej förvaltas av stiftsnämnd får av förvaltaren upplåtas på arrende för jordbruk endast på de arrendevillkor som boställsnämnden bestämmer.

16 §

Om upplåtelse av rätt till jakt eller fiske på kyrklig jord som avses i 14 § meddelas bestämmelser av Konungen.

17 §

Stiftsnämnden beslutar om upplåtelse av följande rättigheter i sådan kyrklig jord som avses i 14 § även om den ej förvaltas av stiftsnämnden, nämligen

1. upplåtelse av nyttjanderätt för församlingsändamål, kommunalt behov, bostadsbebyggelse, industri eller annat liknande ändamål,
2. upplåtelse av tomträtt,
3. upplåtelse av rätt till annan naturtillgång än vattenkraft,
4. upplåtelse av servitut.

18 §

Upplåtelse av rätt till vattenkraft på kyrklig jord som avses i 14 § beslutas av kammarkollegiet.

I ärende som rör naturreservat, naturminne eller bestämmelser till skydd för djurlivet företrädes kyrklig jord som avses i 14 § av stiftsnämnden, om ej Konungen bestämmer annat.

19 §

Dispositionsändring, som ej avser sådan upplåtelse eller sådant godkännande som anges i 17 eller 18 §, prövas i fråga om löneboställe, med undantag för tillhörande skog, av boställsnämnden och för annan kyrklig jord som avses i 14 § av den som förvaltar egendomen. Föranledes ändringen av att ett självständigt jordbruk ej längre är bärkraftigt eller leder ändringen till att ett sådant jordbruk ej kan uppehållas, prövas dock frågan alltid av stiftsnämnden.

20 §

Skog på kyrklig jord som avses i 14 § och som ej förvaltas av stiftsnämnd får avverkas endast efter utsyning enligt stiftsnämndens bestämmande.

21 §

Vinst eller förlust på förvaltningen av prästlönefondsfastighet fördelas på pastoraten i förhållande till deras andel i fastigheten. Motsvarande gäller för vinst eller förlust på stiftsnämnds förvaltning av skogen på löneboställena i stiftet.

Bestämmelser om hur andel enligt första stycket skall beräknas meddelas av Konungen.

Uppsikt över förvaltningen

22 §

Uppsikt över pastorats förvaltning av löneboställes jordbruk och av prästgård utövas av boställsnämnden.

Stiftsnämnden utövar uppsikt över sådan annan förvaltning av kyrklig jord som ej handhas av nämnden.

Närmare bestämmelser om uppsikt över förvaltning av kyrklig jord meddelas av Konungen.

23 §

Konungen kan förordna, att uppsikten över förvaltningen av viss sådan egendom som avses i 22 § första stycket skall handhas av stiftsnämnden eller att förvaltningen av viss sådan egendom som avses i 22 § ej skall stå under uppsikt.

Försäljning eller byte av kyrklig jord

24 §

Tillstånd till försäljning eller byte av kyrklig jord får lämnas för att tillgodose bostadsbehovet i orten eller bildandet av lämpliga enheter för jordbruk eller skogsbruk eller för att främja annat liknande syfte. Tillstånd får också lämnas, när kyrklig jord i annat fall behövs för ändamål som avses i 1 § lagen (1917:189) om expropriation eller när jorden på grund av särskilda omständigheter ej lämpligen bör behållas för sitt ändamål.

Tillstånd till avhändelse får lämnas endast om avhändelsen kan ske utan olägenhet för det allmänna och endast mot vederlag som motsvarar fastighetens värde med hänsyn särskilt till ortens pris och fastighetens avkastning.

25 §

Frågan om tillstånd enligt 24 § prövas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av kammarkollegiet eller stiftsnämnden.

Prästlönefond m. m.

26 §

Ersättning som inflyter för kyrklig jord på grund av försäljning, expropriation, upplåtelse av naturtillgång, eller av annan jämförlig anledning skall fonderas, om ej annat följer av bestämmelser som Konungen meddelar. Avkastningen skall användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för.

27 §

Medel som skall fonderas enligt 26 § och som härrör från löneboställe eller prästgård skall utgöra prästlönefond för pastoratet. Även annan fond vars avkastning är avsedd för avlöning åt församlingspräst utgör prästlönefond.

Prästlönefond förvaltas av pastoratet. Den skall göras räntebärande på sätt som föreskrives om omyndigs medel. Stiftsnämnden kan medge, att fondens tillgångar placeras på annat sätt enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

Av medel ur prästlönefonder från flera pastorat kan bildas prästlönejordsfond för inköp av prästlönefondsfastighet. Prästlönejordsfond förvaltas av stiftsnämnden.

Om inköp av fast egendom för medel ur prästlönefond eller prästlönejordsfond meddelas bestämmelser av Konungen.

28 §

Om förvaltning och placering av ersättningsmedel som härrör från annan kyrklig jord än som avses i 27 § meddelas bestämmelser av Konungen.

Besvär m. m.

29 §

Om talan mot församlings eller pastorats beslut finns bestämmelser i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse.

30 §

Talan mot beslut enligt denna lag av boställsnämnd föres genom besvär hos stiftsnämnden.

Talan mot boställsnämnds beslut får föras endast av den som förvaltar egendomen.

31 §

Talan mot stiftsnämnds eller kammarkollegiets beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen. Besvärshandlingen skall inges till den myndighet som meddelat beslutet.

Mot stiftsnämnds beslut i fråga som fullföljts dit får talan föras endast om sådant är tillåtet enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

32 §

Om domkyrkorådet i Lund meddelas bestämmelser av Konungen.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972. Genom lagen upphäves ecklesiastika boställsordningen (1932: 400), förordningen (1963: 264) med särskilda bestämmelser om hushållningsplan för ecklesiastiskt löneboställes skog m. m., förordningen (1936: 579) angående förvaltningen av de för biskoparnas avlöande anslagna fastigheter, lagen (1927: 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt, lagen (1942: 232) angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.
2. I fråga om fastighet som är anslagen till bostad eller avlöning åt domkyrko-
syssloman meddelas bestämmelser av Konungen.
3. I fråga om avtal om arrende av kyrklig jord som avses i lagen gäller, om avtalet ingåtts före lagens ikraftträdande, fortfarande äldre bestämmelser om arrendators rättigheter och skyldigheter, i den mån ej Konungen och riksdagen beslutar annat.
4. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersätts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.
5. Ytterligare föreskrifter om ikraftträdandet av denna lag meddelas av Konungen.

2) Förslag
till
Lag
om kyrkliga kostnader

Härigenom förordnas som följer.

1 §

Pastorat och kyrkofonden bestrider kostnader för kyrkliga ändamål enligt denna lag.

2 §

Med pastorat förstås i denna lag territoriellt pastorat samt, i den mån Konungen och riksdagen beslutar det, icke-territoriellt pastorat.

Vad i lagen sägs om pastorat äger tillämpning även på kyrklig samfällighet, som utan att vara pastorat bildats för vården av sådana angelägenheter som avses i lagen.

Om indelning i pastorat beslutar Konungen.

3 §

Pastorats prästlönetillgångar är löneboställen och prästlönefonder samt andelar i prästlönejordsfond och prästlönefondsfastigheter.

Pastorats kyrkomusikerlönetillgångar består av boställskapital.

4 §

Med nettoavkastning av pastorats prästlöne- och kyrkomusikerlönetillgångar förstås åttio procent av den vinst som uppkommer vid förvaltningen av lönetillgångarna. Bestämmelser om hur sådan vinst skall beräknas meddelas av Konungen.

Den del av vinsten på förvaltningen av pastorats lönetillgångar som ej inräknas i nettoavkastningen får pastoratet använda för ändamål för vilket pastoratet svarar.

5 §

Om förvaltningen av kyrkofonden meddelas bestämmelser av Konungen.

6 §

Pastorat svarar för kostnad för avlöningsförmåner åt församlingspräst och kyrkomusiker, om ej annat följer av 8 eller 12 §.

Församlingspräst är domprost, kyrkoherde, komminister, kyrkoadjunkt eller annan präst som Konungen bestämmer.

7 §

Kostnad för avlöningsförmåner enligt 6 § bestrides i första hand från nettoavkastningen av pastoratets prästlöne- och kyrkomusikerlönstillgångar och i andra hand med församlingsskatt enligt lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse.

8 §

Om summan av nettoavkastningen av pastorats prästlöne- och kyrkomusikerlönstillgångar och ett belopp motsvarande en utdebitering av församlingsskatt med det öretal för skattekrona som Konungen bestämmer visst år icke täcker kostnaden för avlöningsförmåner enligt 6 §, får pastoratet för detta år tillskott ur kyrkofonden med vad som behövs ytterligare för att täcka nämnda kostnad.

Öretal enligt första stycket bestämmas till dubbla beloppet av det öretal som för samma år bestämts för den allmänna kyrkoavgiften enligt 10 §, dock högst tjugo öre.

9 §

Om nettoavkastningen av pastorats prästlöne- och kyrkomusikerlönstillgångar visst år överstiger kostnaden för avlöningsförmåner enligt 6 §, tillfaller överskottet för detta år kyrkofonden. Uppkommer under senare år i stället underskott för pastoratet, får pastoratet återbäring från kyrkofonden med belopp som svarar mot underskottet, i den mån detta belopp kan utgå ur överskott för de närmast föregående tio åren.

10 §

Pastorat skall erlägga allmän kyrkoavgift till kyrkofonden. Avgiften utgår i förhållande till det antal skattekronor på vilket församlingsskatt beräknas.

Konungen bestämmer för varje år det öretal för skattekrona, högst tjugo, med vilket avgiften skall erläggas. Öretalet bestämmas så, att kyrkofondens inkomster såvitt möjligt blir lika stora som dess utgifter.

11 §

Till kyrkofonden utger staten årligen i januari ersättning för prästerskapets till staten indragna tionde m. m. med 5 050 737 kronor.

Utöver vad som följer av 10 § och första stycket denna paragraf tillföres kyrkofonden

1. avkastning av kyrkofondsfastighet,

2. ränta och vinst på fondens tillgångar,
3. ränta och vinst på andra kapitaltillgångar enligt Konungens bestämmande.

12 §

Ur kyrkofonden bestrides

1. sådan kostnad för avlöningsförmåner till präst som Konungen och riksdagen bestämmer,
2. kostnad för pensionsförmån åt präst eller efterlevande till präst enligt bestämmelser som Konungen meddelar eller enligt avtal samt för försäkringsförmån som utgår för präst eller annan kyrkomusiker än skolkantor enligt statlig grupplivförsäkring,
3. förvaltningskostnad enligt Konungens och riksdagens bestämmande för stiftsnämnd och boställsnämnd samt för statsdepartement eller myndighet där kyrkliga frågor handlägges,
4. annan kostnad för kyrklig verksamhet enligt Konungens och riksdagens bestämmande,
5. anslag till extra utgifter med ett av Konungen och riksdagen bestämt belopp för år, vilket efter Konungens bestämmande får användas till kyrkliga ändamål.

13 §

Pastorat kan få lån ur kyrkofonden för

1. åtgärd som syftar till rationalisering av driften av löneboställe,
 2. kostnad för löneboställe till följd av fastighetsbildningsförrättning eller företag enligt vattenlagen (1918: 523) eller lagen (1939: 608) om enskilda vägar.
- Stiftsnämnd kan få upptaga lån ur kyrkofonden för motsvarande ändamål.
Närmare bestämmelser om lån ur kyrkofonden meddelas av Konungen.

14 §

I den mån det behövs för utlåning enligt 13 §, får kyrkofonden upptaga lån.

15 §

Pastorat skall tillhandahålla ordinarie församlingspräst tjänstebostad på prästgård eller i bostadslägenhet på annan fastighet, om Konungen bestämmer det.

Kostnad för tjänstebostad bestrides av pastoratet. Tjänstebostadshyra som församlingspräst betalar tillfaller pastoratet.

16 §

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.
2. Genom lagen upphäves lagen (1932: 404) om kyrkofond och prästlönekostnadslagen (1951: 570).
3. Den nya lagen är tillämplig på Karlskrona amiralitetsförsamling, till dess annat förordnas i den ordning som anges i 2 § första stycket.
4. Sådant beslut enligt 6 § lagen (1932: 404) om kyrkofond som är tillämpligt vid ikraftträdandet skall, om ej annat följer av beslutet, gälla till dess annat förordnas i den ordning som anges i 12 § den nya lagen.
5. Beslut om frihetsår enligt 10 § 5 lagen (1932: 404) om kyrkofond som meddelats före ikraftträdandet gäller även därefter.
6. Församling, som jämlikt 55 § ecklesiastik boställsordning kunnat tillgodoräkna sig virke erforderligt för kyrka och kapell m. m., skall på därom gjord ansökan tillerkännas ersättning av kyrkofondsmedel för genom den nya lagen mistade förmåner. Om handläggningen av sådana ersättningsfrågor förordnar Kungl. Maj:t.
7. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.
8. Ytterligare föreskrifter om ikraftträdandet av denna lag meddelas av Konungen.

3) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1947:275) om kyrkomusiker

Häriigenom förordnas, att 2 § lagen (1947: 275) om kyrkomusiker skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*2 §.¹

1. Sådana anställnings- och arbetsvillkor för kyrkomusiker som må bestämmas genom avtal fastställas, efter av riksdagen godkända grunder, under medverkan av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Sådana anställnings- och arbetsvillkor för kyrkomusiker som må bestämmas genom avtal fastställas, efter av riksdagen godkända grunder, under medverkan av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

2. *Kostnaderna för kyrkomusikers verksamhet gäldas, i den mån de icke skola enligt vad särskilt stadgas an-*

¹ Senaste lydelse 1965: 579.

norledes utgöras, av pastorat och församling, vardera i den utsträckning Konungen efter av riksdagen godkända grunder bestämmer.

Utgifter som pastoratet har att bestrida skola — med undantag av engångsavgift för pensionering samt ersättningar vid vikariat — ligga till grund för beräkningen av pastoratets kyrkomusikerlönekostnad. Närmare bestämmelser om hur kostnaden skall beräknas meddelar Konungen.

3. De särskilda avlöningstillgångar, som äro förenade med nuvarande klockar- och organistbefattningar inom ett pastorat, skola för pastoratet utgöra tillgångar för bestridande av kostnaderna för kyrkomusikers avlöande.

4. Om anskaffande av medel till bestridande av pastorats kyrkomusikerlönekostnad, i den mån den ej täckes av avkastning utav härför avsedda avlöningstillgångar (pastorats kyrkomusikerlönetillgångar) eller andra tillgängliga medel, stadgas i lagarna om församlingsstyrelse.

Om rätt för pastorat att för kyrkomusikers avlöande åtnjuta bidrag av allmänna medel stadgas särskilt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

4) Förslag

till

Lag**om ändring i skogsvårdslagen (1948: 237)**

Härigenom förordnas, att 45 § 1 mom. skogsvårdslagen (1948: 237) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*45 §.¹

1 m o m. Från tillämpningen — — — — — växande skog

1) å ecklesiastika boställen och andra fastigheter av kyrklig natur;

1) å kyrklig jord som avses i 1 § lagen (1970: . . .) om förvaltning av kyrklig jord;

2) å sådana — — — — — stadgad åborätt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse av 45 § 1 mom. 1952: 168.

Nr 4

Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet med förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord, m. m.; given Sofiero den 17 juni 1970.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden och lagrådets protokoll, enligt 87 § 2 mom. regeringsformen inhämta kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkänner härvid fogade förslag till

- 1) lag om förvaltning av kyrklig jord,
- 2) lag om kyrkliga kostnader,
- 3) lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker.

GUSTAF ADOLF

Alva Myrdal

1) Förslag

till

Lag**om förvaltning av kyrklig jord**

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §

Med kyrklig jord förstås i denna lag löneboställe, prästgård, församlingskyrkas fastighet, prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet, domkyrkas fastighet och biskopsgård.

2 §

Löneboställe är fast egendom vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräst i visst pastorat.

Prästgård är fast egendom på vilken tjänstebostad är anvisad åt församlingspräst. Är tjänstebostad ej längre anvisad på egendomen, blir egendomen löneboställe.

Församlingskyrkas fastighet är fast egendom vars avkastning är avsedd till församlingskyrkas behov.

Pästlönefondsfastighet är fast egendom som förvärvats för medel ur prästlönefonder från flera pastorat och vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräster i dessa pastorat.

Kyrkofondsfastighet är fast egendom vars avkastning tillföres kyrkofonden.

Domkyrkas fastighet är fast egendom vars avkastning är avsedd till domkyrkas behov.

Biskopsgård är fast egendom på vilken tjänstebostad är anvisad åt biskop.

3 §

Bestämmelse i lag eller annan författning om fast egendom som tillhör staten är ej tillämplig på kyrklig jord.

4 §

Vad som enligt lag eller annan författning åligger fastighetsägare fullgöres av den som förvaltar den kyrkliga jorden.

Organisationen

5 §

I varje stift finns en stiftsnämnd samt boställsnämnder till det antal Konungen bestämmer. I Stockholms stift fullgöres dock stiftsnämnds åligganden av stiftsnämnderna i Uppsala och Strängnäs stift enligt Konungens bestämmande.

Boställsnämnds verksamhetsområde bestämmes av Konungen.

6 §

Stiftsnämnd består av biskopen såsom ordförande eller annan, som Konungen därtill förordnar, samt fyra andra ledamöter som utses av Konungen. För annan ledamot än ordföranden utser Konungen en ersättare.

Nämnden utser inom sig vice ordförande.

Annan ledamot än ordföranden och ersättare för sådan ledamot skall ha insikt i jordbruk och skogsbruk. Två ledamöter med ersättare utses efter förslag av sammanslutning som företräder pastoraten i stiftet.

7 §

Boställsnämnd består av ordförande och två andra ledamöter, som utses av länsstyrelsen. För varje ledamot utser länsstyrelsen en ersättare.

Ledamot och ersättare skall ha insikt i jordbruk. Den ene av de två ledamöterna vid sidan av ordföranden skall vara arrendator och den andre, som ej får vara arrendator, skall utses efter förslag av sammanslutning som företräder pastoraten i stiftet.

8 §

Ledamot av stiftsnämnd eller boställsnämnd och ersättare för ledamot förordnas för högst tre år.

Förvaltningen

Allmänna bestämmelser

9 §

Löneboställe, med undantag av tillhörande skog, och prästgård förvaltas av pastoratet.

Församlingskyrkas fastighet förvaltas av församlingen.

Löneboställes skog, prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet, domkyrkas fastighet och biskopsgård förvaltas av stiftsnämnden. Lunds domkyrkas fastigheter förvaltas dock av ett särskilt domkyrkoråd.

Konungen kan besluta om förvaltning i annan ordning i fråga om viss sådan fastighet som avses i andra eller tredje stycket.

Prästgård och biskopsgård

10 §

Om prästgård skall finnas, ankommer det på pastoratet att anordna prästgården. Pastoratet skall underhålla och vid behov nybygga husen på prästgården.

Pastoratet svarar för prästgårdens skötsel, i den mån detta ej enligt bestämmelser som Konungen meddelar eller enligt avtal ankommer på innehavaren av tjänstebostaden.

11 §

Behövs ny prästgård, skall prästgården efter stiftsnämndens bestämmande läggas på löneboställe eller på annan fast egendom som pastoratet ställer till förfogande.

12 §

Ytterligare bestämmelser om prästgård meddelas av Konungen.

13 §

Om förvaltningen av biskopsgård meddelas bestämmelser av Konungen.

Annan kyrklig jord

14 §

Förvaltningen av löneboställe, församlingskyrkas fastighet, prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet och domkyrkas fastighet skall inriktas på att egendomens avkastningsförmåga tillgodogöres på ekonomiskt bästa sätt. Naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall beaktas i skäligen omfattning.

15 §

Kyrklig jord som avses i 14 § och som ej förvaltas av stiftsnämnd får av förvaltaren upplåtas på arrende för jordbruk endast på de arrendevillkor som boställsnämnden bestämmer.

16 §

Om upplåtelse av rätt till jakt eller fiske på kyrklig jord som avses i 14 § meddelas bestämmelser av Konungen.

17 §

Stiftsnämnden beslutar om upplåtelse av följande rättigheter i sådan kyrklig jord som avses i 14 § även om den ej förvaltas av stiftsnämnden, nämligen

1. upplåtelse av nyttjanderätt för församlingsändamål, kommunalt behov, bostadsbebyggelse, industri eller annat liknande ändamål,
2. upplåtelse av tomträtt,
3. upplåtelse av rätt till annan naturtillgång än vattenkraft,
4. upplåtelse av servitut.

18 §

Upplåtelse av rätt till vattenkraft på kyrklig jord som avses i 14 § beslutas av kammarkollegiet.

I ärende som rör naturreservat, naturminne eller bestämmelser till skydd för djurlivet företrädes kyrklig jord som avses i 14 § av stiftsnämnden, om ej Konungen bestämmer annat.

19 §

Dispositionsändring, som ej avser sådan upplåtelse eller sådant godkännande som anges i 17 eller 18 §, prövas i fråga om löneboställe, med undantag för tillhörande skog, av boställsnämnden och för annan kyrklig jord som avses i 14 § av den som förvaltar egendomen. Föranledes ändringen av att ett självständigt jordbruk ej längre är bärkraftigt eller leder ändringen till att ett sådant jordbruk ej kan uppehållas, prövas dock frågan alltid av stiftsnämnden.

20 §

Skog på kyrklig jord som avses i 14 § och som ej förvaltas av stiftsnämnd får avverkas endast efter utsyning enligt stiftsnämndens bestämmande.

21 §

Vinst eller förlust på förvaltningen av prästlönefondsfastighet fördelas på pastorn i förhållande till deras andel i fastigheten. Motsvarande gäller för vinst eller förlust på stiftsnämnds förvaltning av skogen på löneboställena i stiftet.

Bestämmelser om hur andel enligt första stycket skall beräknas meddelas av Konungen.

Uppsikt över förvaltningen

22 §

Uppsikt över pastorats förvaltning av löneboställes jordbruk och av prästgård utövas av boställsnämnden.

Stiftsnämnden utövar uppsikt över sådan annan förvaltning av kyrklig jord som ej handhas av nämnden.

Närmare bestämmelser om uppsikt över förvaltning av kyrklig jord meddelas av Konungen.

23 §

Konungen kan förordna, att uppsikten över förvaltningen av viss sådan egendom som avses i 22 § första stycket skall handhas av stiftsnämnden eller att förvaltningen av viss sådan egendom som avses i 22 § ej skall stå under uppsikt.

Försäljning eller byte av kyrklig jord

24 §

Tillstånd till försäljning eller byte av kyrklig jord får lämnas för att tillgodose bostadsbehovet i orten eller bildandet av lämpliga enheter för jordbruk eller skogsbruk eller för att främja annat liknande syfte. Tillstånd får också lämnas, när kyrklig jord i annat fall behövs för ändamål som avses i 1 § lagen (1917: 189) om expropriation eller när jorden på grund av särskilda omständigheter ej lämpligen bör behållas för sitt ändamål.

Tillstånd till avhändelse får lämnas endast om avhändelsen kan ske utan olägenhet för det allmänna och endast mot vederlag som motsvarar fastighetens värde med hänsyn särskilt till ortens pris och fastighetens avkastning.

25 §

Frågan om tillstånd enligt 24 § prövas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av kammarkollegiet eller stiftsnämnden.

Prästlönefond m. m.

26 §

Ersättning som inflyter för kyrklig jord på grund av försäljning, expropriation, upplåtelse av naturtillgång eller av annan jämförlig anledning skall fonderas och avkastningen därav användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för, om ej annat följer av bestämmelser som Konungen meddelar.

27 §

Medel som skall fonderas enligt 26 § och som härrör från löneboställe eller prästgård skall utgöra prästlönefond för pastoratet. Även annan fond vars avkastning är avsedd för avlöning åt församlingspräst utgör prästlönefond.

Prästlönefond förvaltas av pastoratet. Den skall göras räntebärande på sätt som föreskrives om omyndigs medel. Stiftsnämnden kan medge, att fondens tillgångar placeras på annat sätt enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

Av medel ur prästlönefonder från flera pastorat kan bildas prästlönejordsfond för inköp av prästlönefondsfastighet. Prästlönejordsfond förvaltas av stiftsnämnden.

Om inköp av fast egendom för medel ur prästlönefond eller prästlönejordsfond meddelas bestämmelser av Konungen.

28 §

Om förvaltning och placering av ersättningsmedel som härrör från annan kyrklig jord än som avses i 27 § meddelas bestämmelser av Konungen.

Besvär m. m.

29 §

Om talan mot församlings eller pastorats beslut finns bestämmelser i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse.

30 §

Talan mot beslut enligt denna lag av boställsnämnd föres genom besvär hos stiftsnämnden.

Talan mot boställsnämnds beslut får föras endast av den som förvaltar egendomen.

31 §

Talan mot stiftsnämnds eller kammarkollegiets beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen. Besvärshandlingen skall inges till den myndighet som meddelat beslutet.

Mot stiftsnämnds beslut i fråga som fullföljts dit får talan föras endast om sådant är tillåtet enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

32 §

Om domkyrkorådet i Lund meddelas bestämmelser av Konungen.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972. Genom lagen upphäves ecklesiastika boställsordningen (1932: 400), förordningen (1963: 264) med särskilda bestämmelser om hushållningsplan för ecklesiastikt löneboställes skog m. m., förordningen (1936: 579) angående förvaltningen av de för biskoparnas avlöande anslagna fastigheter, lagen (1927: 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt, lagen (1942: 232) angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.
2. I fråga om fastighet som är anslagen till bostad eller avlöning åt domkyrkosysselman meddelas bestämmelser av Konungen.
3. I fråga om avtal om arrende av kyrklig jord som avses i lagen gäller, om avtalet ingåtts före lagens ikraftträdande, fortfarande äldre bestämmelser om arrendators rättigheter och skyldigheter, i den mån ej Konungen och riksdagen beslutar annat.
4. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersätts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.
5. Ytterligare föreskrifter om ikraftträdandet av denna lag meddelas av Konungen.

2) Förslag

till

Lag**om kyrkliga kostnader**

Härigenom förordnas som följer.

1 §

Pastorat och kyrkofonden bestrider kostnader för kyrkliga ändamål enligt denna lag.

2 §

Med pastorat förstås i denna lag territoriellt pastorat samt, i den mån Konungen och riksdagen beslutar det, icke-territoriellt pastorat.

Vad i lagen sägs om pastorat äger tillämpning även på kyrklig samfällighet, som utan att vara pastorat bildats för vården av sådana angelägenheter som avses i lagen.

Om indelning i pastorat beslutar Konungen.

3 §

Pastorats prästlönetillgångar är löneboställen och prästlönefonder samt andelar i prästlönejordsfond och prästlönefondsfastigheter.

Pastorats kyrkomusikerlönetillgångar består av boställskapital.

4 §

Med nettoavkastning av pastorats prästlöne- och kyrkomusikerlönetillgångar förstås åttio procent av den vinst som uppkommer vid förvaltningen av lönetillgångarna. Bestämmelser om hur sådan vinst skall beräknas meddelas av Konungen.

Den del av vinsten på förvaltningen av pastorats lönetillgångar som ej inräknas i nettoavkastningen får pastoratet använda för ändamål för vilket pastoratet svarar.

5 §

Om förvaltningen av kyrkofonden meddelas bestämmelser av Konungen.

6 §

Pastorat svarar för kostnad för avlöningsförmåner åt församlingspräst och kyrkomusiker, om ej annat följer av 8 eller 12 §.

Församlingspräst är domprost, kyrkoherde, komminister, kyrkoadjunkt eller annan präst som Konungen bestämmer.

7 §

Kostnad för avlöningsförmåner enligt 6 § bestrides i första hand från nettoavkastningen av pastoratets prästlöne- och kyrkomusikerlönentillgångar och i andra hand med församlingsskatt enligt lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse.

8 §

Om summan av nettoavkastningen av pastorats prästlöne- och kyrkomusikerlönentillgångar och ett belopp motsvarande en utdebitering av församlingsskatt med det öretal för skattekrona som Konungen bestämmer visst år icke täcker kostnaden för avlöningsförmåner enligt 6 §, får pastoratet för detta år tillskott ur kyrkofonden med vad som behövs ytterligare för att täcka nämnda kostnad.

Öretal enligt första stycket bestämmas till dubbla beloppet av det öretal som för samma år bestämts för den allmänna kyrkoavgiften enligt 10 §, dock högst tjugo öre.

9 §

Om nettoavkastningen av pastorats prästlöne- och kyrkomusikerlönentillgångar visst år överstiger kostnaden för avlöningsförmåner enligt 6 §, tillfaller överskottet för detta år kyrkofonden. Uppkommer under senare år i stället underskott för pastoratet, får pastoratet återbäring från kyrkofonden med belopp som svarar mot underskottet, i den mån detta belopp kan utgå ur överskott för de närmast föregående tio åren.

10 §

Pastorat skall erlägga allmän kyrkoavgift till kyrkofonden. Avgiften utgår i förhållande till det antal skattekronor på vilket församlingsskatt beräknas.

Konungen bestämmer för varje år det öretal för skattekrona, högst tjugo, med vilket avgiften skall erläggas. Öretalet bestämmas så, att kyrkofondens inkomster såvitt möjligt blir lika stora som dess utgifter.

11 §

Till kyrkofonden utger staten årligen i januari ersättning för prästerskapets till staten indragna tionde m. m. med 5 050 737 kronor.

Utöver vad som följer av 10 § och första stycket denna paragraf tillföres kyrkofonden

1. avkastning av kyrkofondsfastighet,

2. ränta och vinst på fondens tillgångar,
3. ränta och vinst på andra kapitaltillgångar enligt Konungens bestämmande.

12 §

Ur kyrkofonden bestrides

1. sådan kostnad för avlöningsförmåner till präst som Konungen och riksdagen bestämmer,
2. kostnad för pensionsförmån åt präst eller efterlevande till präst enligt bestämmelser som Konungen meddelar eller enligt avtal samt för försäkringsförmån som utgår för präst eller annan kyrkomusiker än skolkantor enligt statlig grupplivförsäkring,
3. förvaltningskostnad enligt Konungens och riksdagens bestämmande för stiftsnämnd och boställsnämnd samt för statsdepartement eller myndighet där kyrkliga frågor handlägges,
4. annan kostnad för kyrklig verksamhet enligt Konungens och riksdagens bestämmande,
5. anslag till extra utgifter med ett av Konungen och riksdagen bestämt belopp för år, vilket efter Konungens bestämmande får användas till kyrkliga ändamål.

13 §

Pastorat kan få lån ur kyrkofonden för

1. åtgärd som syftar till rationalisering av driften av löneboställe,
 2. kostnad för löneboställe till följd av fastighetsbildningsförrättning eller företag enligt vattenlagen (1918: 523) eller lagen (1939: 608) om enskilda vägar.
- Stiftsnämnd kan få upptaga lån ur kyrkofonden för motsvarande ändamål.
Närmare bestämmelser om lån ur kyrkofonden meddelas av Konungen.

14 §

I den mån det behövs för utlåning enligt 13 §, får kyrkofonden upptaga lån.

15 §

Pastorat skall tillhandahålla ordinarie församlingspräst tjänstebostad på prästgård eller i bostadslägenhet på annan fastighet, om Konungen bestämmer det.

Kostnad för tjänstebostad bestrides av pastoratet. Tjänstebostadshyra som församlingspräst betalar tillfaller pastoratet.

16 §

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.
2. Genom lagen upphäves lagen (1932: 404) om kyrkofond och prästlönekostnadslagen (1951: 570).
3. Den nya lagen är tillämplig på Karlskrona amiralitetsförsamling, till dess annat förordnas i den ordning som anges i 2 § första stycket.
4. Sådant beslut enligt 6 § lagen (1932: 404) om kyrkofond som är tillämpligt vid ikraftträdandet skall, om ej annat följer av beslutet, gälla till dess annat förordnas i den ordning som anges i 12 § den nya lagen.
5. Beslut om frihetsår enligt 10 § 5 lagen (1932: 404) om kyrkofond som meddelats före ikraftträdandet gäller även därefter.
6. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.
7. Ytterligare föreskrifter om ikraftträdandet av denna lag meddelas av Konungen.

3) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1947:275) om kyrkomusiker

Härigenom förordnas, att 2 § lagen (1947: 275) om kyrkomusiker skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.¹

1. Sådana anställnings- och arbetsvillkor för kyrkomusiker som må bestämmas genom avtal fastställas, efter av riksdagen godkända grunder, under medverkan av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Sådana anställnings- och arbetsvillkor för kyrkomusiker som må bestämmas genom avtal fastställas, efter av riksdagen godkända grunder, under medverkan av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

2. *Kostnaderna för kyrkomusikers verksamhet gäldas, i den mån de icke skola enligt vad särskilt stadgas an-*

¹ Senaste lydelse 1965: 579.

norledes utgöras, av pastorat och församling, vardera i den utsträckning Konungen efter av riksdagen godkända grunder bestämmer.

Utgifter som pastoratet har att bestrida skola — med undantag av engångsavgift för pensionering samt ersättningar vid vikariat — ligga till grund för beräkningen av pastoratets kyrkomusikerlönekostnad. Närmare bestämmelser om hur kostnaden skall beräknas meddelar Konungen.

3. De särskilda avlöningstillgångar, som äro förenade med nuvarande klockar- och organistbefattningar inom ett pastorat, skola för pastoratet utgöra tillgångar för bestridande av kostnaderna för kyrkomusikers avlöande.

4. Om anskaffande av medel till bestridande av pastorats kyrkomusikerlönekostnad, i den mån den ej täckes av avkastning utav härför avsedda avlöningstillgångar (pastorats kyrkomusikerlönetillgångar) eller andra tillgängliga medel, stadgas i lagarna om församlingsstyrelse.

Om rätt för pastorat att för kyrkomusikers avlöande åtnjuta bidrag av allmänna medel stadgas särskilt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 19 september 1969.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, HOLM-QVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, NORLING, LÖFBERG.

Chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Palme, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändringar i lagstiftningen om förvaltning av kyrklig jord m. m.* och anför.

1. Inledning

Vid flera tillfällen har, bl. a. från riksdagens och kyrkomötets sida, framhållits att nuvarande ordning för den kyrkliga jordens förvaltning är otillfredsställande i olika avseenden. Med anledning härav tillkallades år 1960 sakkunniga för att utreda frågan om förvaltningen av ecklesiastika löneboställen m. m. I direktiven uttalades bl. a. att det med hänsyn till den pågående utredningen om den framtida gestaltningen av förhållandet mellan staten och kyrkan syntes uppenbart att endast partiella reformer kunde övervägas som utan att rubba de principiella grundvalarna för den rättsliga regleringen av den kyrkliga jorden kunde leda till önskvärda praktiska resultat.

De sakkunniga¹, som antog namnet 1960 års ecklesiastika boställsutredning, överlämnade i februari 1968 betänkandet Förvaltningen av kyrklig jord m. m. (SOU 1968: 12). Betänkandet innehåller förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord, lag om vissa kyrkliga kostnader m. m. och lag om ändring i skogsvårdslagen den 21 maj 1948 (nr 237). Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Boställsutredningen har under sitt arbete samrått med arrendelagsutredningen om

¹ Landshövdingen Ivar Persson, ordförande, samt riksdagsmännen hemmansägaren Helge Lindström, jordbruksinstruktören Gunnar Pettersson och distriktslantmätaren Bo Turesson.

de arrenderättsliga regler som bör gälla för den kyrkliga jorden. Denna utredning har i sitt slutbetänkande Jordbruksarrende (SOU 1968: 57) föreslagit en i princip enhetlig arrendelagstiftning för såväl enskilda som publika arrendeförhållanden. På grundval av detta betänkande har inom justitiedepartementet utarbetats ett förslag till ny arrendelagstiftning. Kungl. Maj:t har tidigare denna dag på hemställen av chefen för justitiedepartementet beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslaget.

Efter remiss har yttranden över boställsutredningens betänkande avgetts av hovrätten över Skåne och Blekinge, kammarkollegiet, statskontoret, riksrevisionsverket, statens förhandlingsnämnd, riksantikvarieämbetet, domänverket, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, skogsstyrelsen, statens naturvårdsverk, länsstyrelserna i Jönköpings, Malmöhus, Skaraborgs, Örebro, Västernorrlands och Jämtlands län, samtliga domkapitel och stiftsnämnder, domkyrkorådet i Lund, arrendelagsutredningen, skogsbruksutredningen, skogspolitiska utredningen, Svenska kommunförbundet, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Svenska prästförbundet, Riksförbundet Landsbygdens Folk, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund (SSR), Skogsindustriernas samarbetsutskott, Skogssällskapet, Stiftsjägmästareföreningen, Svenska Jägareförbundet och Föreningen Lunds domkyrkas arrendatorer u. p. a.

Vissa remissinstanser har bifogat yttranden från underställda myndigheter eller tjänstemän.

2. Grunddragen av gällande rätt m. m.

2.1 Inledning

Till kyrklig fast egendom hänförs kyrkobyggnader, kyrkogårdar, prästgårdar, löneboställen, lokalkyrkors jord, domkyrkojord, biskopsgårdar och de ecklesiastika arrendegårdarna (allmänna kyrkohemman, biskopshemman, klockarhemman och stifts prästlönefondshemman).

De kyrkliga jordbruks- och skogsfastigheterna omfattar totalt omkring 500 000 hektar, därav cirka 88 000 hektar åker och kultiverad betesmark och cirka 300 000 hektar produktiv skogsmark. Detta betyder att 2,5 % av den totala åkerjorden och 1,3 % av den totala skogsmarken är kyrklig. Taxeringsvärdet på de kyrkliga jordbruks- och skogsfastigheterna har av statskontoret uppskattats till omkring 625 milj. kr. och marknadsvärdet till drygt 900 milj. kr.

Den ojämförligt största och värdefullaste delen av de kyrkliga jordbruks- och skogsfastigheterna är s. k. löneboställen, nämligen 90 % av inägojorden och 94 % av den produktiva skogsmarken.

För förvaltningen, dispositionen och kontrollen av den kyrkliga fasta egendo-

men gäller ett invecklat system av rättsregler. Äganderätten till egendomen är i det enskilda fallet ofta oklar.

Huvuddelen av kyrkans fasta egendom utgör avlöningstillgångar, vilkas avkastning används till löner åt präster och kyrkomusiker. De regler som gäller för förvaltningen av den kyrkliga jorden hänger också nära samman med avlöningssystemet för dessa tjänstemän. Till en början lämnas därför en redogörelse för hur detta system är uppbyggt.

2.2 Avlöningssystemet för präster och kyrkomusiker

Prästernas och kyrkomusikernas avlöningsförmåner regleras fr. o. m. den 1 januari 1966 genom kollektivavtal. Regleringen innebär att väsentligen samma grunder tillämpas beträffande lön och andra förmåner för präster och kyrkomusiker som för statstjänstemän.

Vissa präster avlönas direkt från kyrkofonden. Detta gäller bl. a. ärkebiskopen och övriga biskopar. För avlöningsförmånerna åt församlingspräst och kyrkomusiker svarar däremot i princip pastoratet. I 3 § prästlönekostnadslagen den 29 juni 1951 (nr 570) är närmare angivet vilka avlöningsförmåner för präster som pastoratet svarar för. För att täcka dessa lönekostnader skall pastoratet i första hand använda avkastningen av sina präst- och kyrkomusikerlönetillgångar (5 och 6 §§ prästlönekostnadslagen samt 2 § 3 lagen om kyrkomusiker).

Pastorats prästlönetillgångar utgörs enligt 6 § prästlönekostnadslagen av löneboställen, prästlönefonder samt andelar i stiftets prästlönejordsfond och prästlönefondshemman.

Pastorats kyrkomusikerlönetillgångar utgörs av det s. k. boställskapitalet. Genom klockarboställslagen den 9 december 1938 (nr 732) avvecklades det ålderdomliga jordavlöningssystemet för klockare och organister. Lönefastigheterna och lönefonderna överlämnades i de flesta fall till vederbörande församling. I några fall har de kommit att disponeras för kyrkofondens räkning som klockarhemman. I vederlag har församlingen respektive kyrkofonden iklätt sig ansvaret för ett på visst sätt fastställt kapitalvärde av tillgångarna — boställskapitalet — och skall till pastoratet erlagga den s. k. boställsräntan som bestäms efter boställskapitalets realvärde.

Om avkastningen av lönetillgångarna inte räcker till att täcka pastoratets präst- och kyrkomusikerlönekostnader utdebiteras inom pastoratet församlingsskatt intill det öretal för skattekrona som Kungl. Maj:t bestämmer för varje år. Enligt 8 § lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond skall församlingsskatten bestämmas till dubbla beloppet av det öretal som fastställs för den s. k. allmänna kyrkoavgiften, dock högst tjugo öre. Behövs det ytterligare medel till avlöningskostnaderna, får pastoratet tillskott ur kyrkofonden (7 § lagen om kyrkofond). Dessa tillskott utgör den största samlade utgiftsposten för kyrkofonden. Fondens

väsentliga inkomstpost är den allmänna kyrkoavgiften, som med ett av Kungl. Maj:t årligen fastställt öretal för skattekrona skall erläggas av varje pastorat i förhållande till det antal skattekronor på vilket församlingsskatt beräknas (5 §). Öretalet skall bestämmas så, att kyrkofondens inkomster under året såvitt möjligt blir lika stora som dess utgifter (8 §). Kyrkofonden fungerar alltså som en kostnadsutjämningsfond mellan pastoraten.

Beräkningen av det tillskott ett pastorat för visst år kan få ur kyrkofonden grundar sig på en årlig avräkning mellan pastoratet och kyrkofonden. För att förenkla avräkningsförfarandet vid tillskott ur kyrkofonden skall avkastningen av pastoratets lönetillgångar inte tas upp med de faktiska beloppen, som ju kan växla från år till år. I stället skall vissa schablonmässiga beräkningsgrunder tillämpas. Avkastningen av prästlöneboställe skall tas upp med ett i särskild ordning som regel för en tioårsperiod fastställt uppskattningsbelopp, löneboställes normalavkastning. Avkastningen av prästlönefond beräknas på fondens kapital efter en av Kungl. Maj:t fastställd procentsats, medan avkastningen av pastorats andelar i stiftets prästlönefondshemman tas upp med det faktiska beloppet för senaste räkenskapsåret. Som avkastning av kyrkomusikerlönetillgång tas boställsräntan upp. Annan inkomst tas upp till sitt verkliga belopp.

Några få pastorat har så stora inkomster av sina präst- och kyrkomusikerlönetillgångar att de överstiger lönekostnaderna. Sådana s. k. överskottspastorat skall leverera in hälften av överskottet till kyrkofonden (4 § lagen om kyrkofond).

2.3 Förvaltningen av pastorats prästlönetillgångar

2.3.1 Löneboställen

De närmare föreskrifterna om boställsförvaltningen finns i ecklesiastika boställsordningen den 30 augusti 1932 (nr 400). Första kapitlet i boställsordningen innehåller vissa allmänna bestämmelser om ecklesiastika boställen. Till sådana räknas i boställsordningen all den fasta egendom som är avsedd till bostad eller avlöning åt prästerskapet i territoriella pastorat eller som donerats till prästänkesäte. Med änkesäte avsågs tidigare löneboställe vars avkastning tillföll änka efter innehavare av viss prästerlig tjänst. Numera har änkesätena försvunnit som pensionsförmåner och likställs med pastoratets övriga löneboställen. Boställe vara tjänstebostad för församlingspräst är anvisad kallas prästgård, medan boställe vars avkastning är avsedd till avlöning åt prästerskapet i visst pastorat eller utgör änkesäte kallas löneboställe (1 §). Löneboställe skall förvaltas av pastoratet, som har att beträffande detta fullgöra de skyldigheter som enligt lag eller särskild författning åligger fastighets ägare (2 §).

Löneboställe består vanligtvis av arrendegård och skog. I fråga om bestämmelserna om utarrendering skall i detta sammanhang endast nämnas att innan löneboställes jordbruksdel arrenderas ut — skogsdelen får inte utarrenderas —

boställsnämnden skall enligt 25 § hålla ekonomisk besiktning och därvid bestämma arrendevillkoren. Nämnden skall också pröva om arrendatorn har rätt till förlängning av arrendeförhållandet, s. k. optionsrätt. Arrendet upplåts sedan av pastoratet, som därvid för det fall optionsrätt föreligger är helt bundet av de arrendevillkor som boställsnämnden bestämt. Om optionsberättigad arrendator inte finns, kan pastoratet begära högre arrendeavgift.

Förvaltningsföreskrifterna i boställsordningen innebär i övrigt i huvudsak följande. Den direkta skötseln av löneboställes skog handhas av pastoratets skogsbiträde. Stiftsnämnd kan föreskriva, att skogsbiträde skall anställas av två eller flera pastorat gemensamt. Uppsikt över pastoratens boställsförvaltning utövas av boställsnämnd och stiftsnämnd (4 §). *Boställsnämnd* har ett tjänstgöringsområde som omfattar flera pastorat. Nämnden består av tre ledamöter, varav ordföranden och en ledamot samt ersättare för dem förordnas av länsstyrelsen. För tjänstgöring som tredje ledamot utser varje pastorat inom boställsdistriktet en person jämte suppleant, vilka av ordföranden inkallas till tjänstgöring efter som ordföranden finner lämpligt. Boställsnämndens tillsyn utövas genom ekonomisk besiktning. När löneboställe skall upplåtas på arrende, håller nämnden som redan nämnts sådan besiktning för att bestämma arrendevillkoren. I övrigt äger ekonomisk besiktning på löneboställe rum minst vart femte år (34 §). *Stiftsnämnd* består av fem ledamöter, varav tre utses av Kungl. Maj:t och två av domkapitlet (6 §). Stiftsnämndens medgivande krävs för en rad förvaltningsåtgärder. Sålunda måste pastorat, som vill ta löneboställes mark i anspråk för begravningsplats eller andra församlingsändamål eller upplåta nyttjanderätten till mark för kommunala behov eller till egna hem, industri eller liknande, inhämta tillstånd av nämnden, som bestämmer villkoren. Detsamma gäller för utnyttjandet av naturtillgångar från löneboställe (24 §). Skall löneboställes disposition ändras, skall boställsnämnden underställa stiftsnämnden förslag. Stiftsnämnden kan också själv ta upp sådan fråga. I vissa fall skall stiftsnämnden underställa Kungl. Maj:t fråga om ändring i löneboställes disposition (31 §). Är boställsnämnd inte enig i fråga om större ny- eller ombyggnad på löneboställe, skall ärendet hänskjutas till stiftsnämnden (32 § fjärde stycket). Stiftsnämnden har vidare uppsikt över skötseln av löneboställes skog. Skogen skall skötas efter hushållningsplan, som upprättas genom stiftsnämndens försorg och fastställs av nämnden (45—46 §§). Hos stiftsnämnden skall en eller flera stiftsjägmästare vara anställda och, i den mån det behövs, biträden åt dem. Avverkning på boställes skog får ske endast efter utsyning, som pastoratets skogsbiträde gör efter stiftsjägmästarens anvisningar.

2.3.2 Prästlönefond, stifts prästlönejordsfond och prästlönefondshemman

I 7 § 1 mom. prästlönekostnadslagen föreskrivs, att ersättning som till följd av expropriation eller av annan jämförlig anledning inflyter för prästgård eller löneboställe skall fonderas. En liknande föreskrift finns i 6 § andra stycket lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall

samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt (kyrkliga försäljningslagen). Om prästboställe säljs eller byts mot annan jord, skall köpeskillingen eller den behållna mellangiften fonderas, om inte Kungl. Maj:t förordnar annat.

Dessa fonder liksom annan fond som är avsedd för avlöning åt församlingspräst i pastorat utgör *prästlönefonder* för pastoratet (7 § 2 mom. prästlönekostnadslagen) och förvaltas av detta. I lagen den 15 maj 1942 (nr 232) angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m. (prästlönefondslagen) och kungörelsen den 11 december 1942 (nr 967) med föreskrifter rörande tillämpningen av nämnda lag föreskrivs, att sådan fond efter beslut av stiftsnämnden får användas till att bekosta nyodling, torrläggning eller annan värdebeständig grundförbättring av pastorats prästlöneboställe eller till inköp av fastighet. Fråga om inköp av fastighet med högre värde än 100 000 kr. skall underställas Kungl. Maj:ts prövning. Annars skall prästlönefond, om domkapitlet inte medger annan placering av tillgångarna, göras räntebärande på samma sätt som gäller för omyndigs medel (7 § 3 mom. prästlönekostnadslagen).

Fondmedlens placering i fastighet kan ske på två sätt, antingen så att pastoratet förvärvar en fastighet, som då förvaltas av pastoratet som löneboställe i enlighet med bestämmelserna i boställsordningen, eller också så att stiftsnämnden med anlitan av medel ur prästlönefonder från två eller flera pastorat köper en fastighet, som då förvaltas av stiftsnämnden. De medel som stiftsnämnden tar i anspråk för detta ändamål ingår därmed i en särskild fond, benämnd *stiftets prästlönejordsfond*. Fastigheten förvärvas för denna fonds räkning och kallas *stifts prästlönefondshemman*. Avkastningen av fastigheten ingår till prästlönejordsfonden och tillfaller pastoraten, efter avdrag av förvaltningskostnader, i förhållande till storleken av deras insatser. Om prästlönefondshemman avyttras, skall ersättningen tillföras prästlönejordsfonden och avkastningen disponeras på samma sätt som hemmanets avkastning. Beträffande placering av prästlönejordsfonds medel gäller samma regler som för kyrkofonden och andra fonder som står under statskontorets vård och förvaltning.

För stiftsnämndens förvaltning av prästlönefondshemman gäller — liksom beträffande övriga fastigheter som förvaltas av stiftsnämnden — bestämmelserna i ecklesiastik arrendestadga den 29 juli 1945 (nr 588). Stifts prästlönefondshemman innefattas därmed under stadgans beteckning ecklesiastik arrendegård.

2.4 Förvaltningen av annan kyrklig jord m. m.

2.4.1 Ecklesiastika arrendegårdar

Vid sidan av pastoratens löneboställen och prästlönefondshemmanen finns ett antal fastigheter vilkas avkastning ursprungligen varit anslagen till prästers och kyrkomusikers avlöning men nu tillförs kyrkofonden och vilka förvaltas av stiftsnämnden enligt föreskrifterna i ecklesiastika arrendestadgan. Fastighet på vilken denna stadga tillämpas kallas ecklesiastik arrendegård. Stadgan tillämpas utan

inskränkning på allmänna kyrkohemman, biskopshemman, klockarhemman och stifts prästlönefondshemman. Antalet sådana fastigheter uppgick vid ingången av år 1962 till cirka 150, varav 58 var belägna i Lunds stift.

Till *allmänna kyrkohemman* räknas ett mindre antal av kronan upplåtna prästboställen, som genom lagstiftning under 1800-talets senare del lösgjorts från församlingarna och vilkas avkastning nu utgör inkomst för kyrkofonden. *Biskopshemmanen*, som utgör den största gruppen av de ecklesiastika arrendegårdarna, innehades tidigare av biskoparna såsom lönetillgång. Avkastningen tillfaller numera kyrkofonden, som svarar för biskoparnas avlöning. Till *klockarhemman* hör ett mindre antal hemman, som tidigare utgjort löneboställen för klockare och som inte i samband med 1938 års lönereform för kyrkomusikerna försåls eller överlämnats till församlingen utan kommit att disponeras för kyrkofondens räkning som publik arrendegård. Beträffande dessa tre kategorier av arrendegårdar gäller att stiftsnämnden uppbär avkastningen för kyrkofondens räkning. Förvaltningskostnaderna bestrids ur kyrkofonden. För den återstående kategorien arrendegårdar, *stifts prästlönefondshemman*, vars avkastning tillfaller de pastorat som har andel däri, har redogjorts under 2.3.2.

Stiftsnämndens förvaltning av ecklesiastik arrendegård skall inriktas på att på bästa sätt ekonomiskt utnyttja arrendegårdens avkastningsförmåga (3 § ecklesiastika arrendestadgan). Fastighetens jordbruksdel skall upplåtas på arrende eller med nyttjanderätt för annat ändamål än jordbruk (4 § 1). Beträffande de särskilda i ecklesiastika arrendestadgan meddelade arrendebestämmelserna bör nämnas att arrendeuppskattning skall göras av boställsnämnden inför ny upplåtelse, varefter stiftsnämnden fastställer villkoren för upplåtelsen. Vid utarrendering skall tas undan sådan naturtillgång som lämpar sig att upplåta för självständigt utnyttjande. I vissa fall skall fråga om ändrad disposition av arrendegårds jordbruksdel underställas Kungl. Maj:ts prövning. Arrendegårdarnas skog handhas under stiftsnämndens inseende av stiftsjägmästaren med biträde av den hos stiftsnämnden anställda skogliga personalen (8 §). Till ledning för skötseln skall stiftsnämnden upprätta husållningsplan enligt föreskrifter som gäller för pastoratens löneboställen (7 §).

2.4.2 Lokalkyrkornas jord

Den nordiska medeltidsrätten uppfattade efter mönster av den kanoniska rätten lokalkyrkan som ett särskilt rättssubjekt som kunde äga jord. Även den kyrkliga lagstiftningen efter reformationen har utgått från detta betraktelsesätt. Den jord som kan ägas av lokalkyrka utgörs i första hand av själva byggnadstomten för kyrkan — kyrkogården — som vanligen också utgör begravningsplats. Utöver kyrkotomten kan till församlingskyrka höra även annan jord. Detta gäller framför allt i de förutvarande danska landskapen Skåne, Halland och Blekinge, där kyrkorna i stor utsträckning fått behålla sina medeltida kyrkojordar. I det ursprungliga svenska riket är kyrkojordarna däremot till följd av Gustav Vasas reduktion fåtaliga och obetydliga till storlek och värde.

Förvaltningen av lokalkyrkans jord ankommer i princip på kyrkorådet enligt bestämmelserna i lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse. Vissa förvaltningsbefogenheter tillkommer dock stiftsnämnden och kammarkollegiet. Det bör anmärkas att för förvaltningen av lokalkyrkornas jord i Skåne, Halland och Blekinge gäller vissa äldre författningar som bl. a. innehåller bestämmelser om utarrenderingsförfarandet. Genom kungörelsen den 16 september 1932 (nr 431) om ändring i gällande föreskrifter rörande utarrendering av kyrkohemman och kyrkolägenheter i Skåne, Halland och Blekinge samt genom cirkulär den 6 maj 1949 (nr 206) angående provisoriska bestämmelser för utarrendering av vissa kyrkofastigheter i Skåne, Halland och Blekinge har en viss anpassning skett till nyare lagstiftning.

2.4.3 Domkyrkojord

Förvaltningen av domkyrkornas egendom och således även dem tillhörig jord ankommer enligt 26 kap. kyrkolagen på biskopen och domkapitlet med domkyrko-sysslomannen som den närmast ansvarige förvaltaren. I praxis är förvaltningen i vissa fall organiserad på annat sätt. Endast de äldre domkyrkorna i Uppsala, Linköping, Skara, Västerås, Växjö och Lund förvaltar domkyrkojord. Stiftsnämnden och kammarkollegiet har samma befogenheter som i fråga om lokalkyrkas jord.

För Lunds domkyrka och dess egendom, som omfattar drygt hundratalet brukningsenheter om totalt cirka 3 000 hektar inägojord, gäller särskilda bestämmelser i stadgan den 17 november 1859 (nr 70, s. 1) ang. vården och förvaltningen av Lunds domkyrka och hennes egendom. Ett särskilt domkyrkoråd finns för ändamålet. Även här har emellertid stiftsnämnden ett allmänt överinseende över förvaltningen av den fasta egendomen, och enligt kungörelsen den 16 september 1932 (nr 432) om ändring i gällande föreskrifter rörande utarrendering av Lunds domkyrkas hemman och lägenheter ankommer det på stiftsnämnden att också utarrendera jordbruksfastigheterna.

2.4.4 Församling tillhörig jord

Det bör anmärkas, att om en kyrkoförsamling genom donation eller köp förvärvat fastighet för annat ändamål än som prästgård eller löneboställe åt präst utgör egendomen kyrkokommunal egendom. Denna förvaltas och disponeras enligt vanliga kommunalrättsliga principer. Församlingen har alltså att följa föreskrifterna i lagen om församlingsstyrelse och de författningar som i övrigt gäller för förvaltning och disposition av egendom i kommuns ägo.

3. Allmänna synpunkter

3.1 Utredningen

Utredningen framhåller att de förslag som utredningen lägger fram syftar till en effektivare, mera lönsam och enhetligare förvaltning av den kyrkliga jorden. I den mån som den kyrkliga jorden även framdeles skall tjäna hittillsvarande ändamål,

kommer de föreslagna reformerna under alla omständigheter att vara av praktiskt värde för förvaltningen av kyrkans ekonomiska tillgångar, oberoende av hur de framtida relationerna mellan staten och kyrkan närmare utformas. Resultatet av kyrka-statutredningens arbete behöver för den skull inte avvaktas för att boställsutredningens förslag skall kunna genomföras.

En huvudfråga för utredningen har varit det *kyrkliga jordbrukets och skogsbrukets rationalisering*. Till underlag för en bedömning av vilka åtgärder som kan behövas har utredningen låtit göra en inventering av det kyrkliga fastighetsbeståndet. Inventeringen visar bl. a. att jorden är splittrad på ett stort antal små brukningsenheter. Sålunda uppgår genomsnittsarealen på åkerskiftena till cirka 15 hektar och på skogsskiftena till cirka 64 hektar. För att ge en konkret bild av situationen har utredningen låtit göra en specialundersökning av samtliga kyrkliga jordbruksfastigheter i norra delen av Kalmar län. Undersökningen, som gjordes år 1964, visar att av samtliga 45 löneboställen i undersökningsområdet hade 7 överskott och 38 underskott på jordbruksdelen. Det samlade överskottet för jordbruket i området uppgick till cirka 11 000 kr. och det samlade underskottet till cirka 264 000 kr. Det samlade överskottet för skogsdelen uppgick till cirka 427 000 kr. I 22 fall var underskottet på jordbruksdelen så stort att det inte kunde uppvägas av skogsdelens överskott. Utredningen konstaterar att avkastningen från löneboställena i området uppenbarligen är mycket låg och att detta i första hand sammanhänger med det dåliga resultatet från boställenas jordbruk. De 45 löneboställena i området var uppdelade på 93 brukningsenheter. Lantbruksnämnden i Kalmar län, som bedömt enheternas förutsättningar att bestå, konstaterar att av de 93 enheterna har 23 goda och 70 dåliga förutsättningar att bestå som självständiga företag, om inte betydande omdispositioner görs, t. ex. genom utökning av enheternas arealer eller specialisering av deras driftsinriktning.

Utredningen erinrar om att den ekonomiska och tekniska utvecklingen inom jordbruket och skogsbruket under efterkrigstiden lett fram till allt större brukningsenheter med väl samlade och rationellt utformade behandlingsytor. Utredningen konstaterar att ett stort antal av de kyrkliga fastigheterna blivit efter i rationaliseringssträvandena och anser det vara realistiskt att anta att 1/3 till 1/2 av den totala arealen kyrklig jord är i behov av strukturrationalisering.

Utredningen framhåller att jord- och skogsbrukets rationalisering är en mycket omfattande process som berör alla kategorier av markägare och företagare i landet. Det är angeläget, att den kyrkliga fastighetsförvaltningen utformas så, att den möjliggör en förhållandevis snabb, fortlöpande inre och yttre rationalisering. Det är ett specifikt kyrkligt intresse att så sker. Det är också ett allmänt intresse, att den kyrkliga egendomen förvaltas så effektivt som möjligt. Men hänsyn till den omfattande kostnadsfördelning som sker via kyrkofonden kan de enskilda pastoratens förvaltning av sina prästlönetillgångar få återverkningar på storleken av den kyrkokommunala utdebiteringen i landets alla pastorat, eftersom den allmänna kyrkoavgiften är den reglerande faktorn i fondens verksamhet, för vilken i sista hand skattebetalarna i hela landet svarar.

Behovet av en rationalisering av det kyrkliga jord- och skogsbruket reser enligt utredningen två krav för den kyrkliga förvaltningens del. Dels måste resurser skapas för att planera de rationaliseringsåtgärder som behövs, dels måste formerna för förvaltningen bli sådana, att de möjliggör strukturrationalisering av det kyrkliga fastighetsbeståndet och en rationell planläggning av skogsbruket.

För en effektiv strukturrationalisering av det kyrkliga jord- och skogsbruket krävs en grundläggande genomgång av hela fastighetsbeståndet och en bedömning av dess framtida användning. Att genomföra den strukturrationalisering som på grundval av inventeringen bedöms nödvändig blir sedan en arbetsuppgift på längre sikt.

Som centralt organ för att leda och samordna strukturrationaliseringen av den kyrkliga jorden och tillhandahålla viss expertpersonal åtminstone under ett inledningskede föreslår utredningen att en arbetsenhet upprättas inom kammarkollegiet. På stiftsplanet förutsätter utredningen, att stiftsnämnden spelar en aktiv roll och att en nära samverkan mellan stiftsnämnden och lantbruksnämnderna kommer till stånd. Den lokala bevakningen av fastighetsmarknaden bör vara en uppgift för boställsnämnderna. Större boställsdistrikt bör bildas. Pastoraten bör få en fast representant i boställsnämnderna för att stärka dessas möjlighet att aktivt medverka i strukturrationaliseringen.

Vad sedan gäller förvaltningsbestämmelserna för den kyrkliga jorden bör de utformas så, att de underlättar en rörlig markpolitik och en effektiv samverkan mellan olika fastigheter och ägarkategorier. När det gäller jordbruket kan sidorende anlitas som ett första steg mot rationellare fastighetsbildning. Beslut om ändrad markanvändning, annan driftsform m. m. bör underlättas genom att besluten överflyttas från Kungl. Maj:t till stiftsnämnd eller i vissa fall till boställsnämnd. För skogsbrukets del behövs framför allt en väl utvecklad samverkan över ägo gränserna. Utredningen finner att teknisk samverkan på en del håll kan komma i fråga med andra skogsförvaltande organisationer, såsom Skogssällskapet eller skogsägareföreningarna med deras skogsbruksområden. Utredningen anser emellertid att det kyrkliga skogsbrukets samverkansproblem i första hand bör lösas genom en utbyggd samverkan inom den kyrkliga förvaltningens ram. Genom ett effektivt samarbete mellan de skogsförvaltande pastoraten i ett helt stift kan man få underlag för de rationaliseringsåtgärder som i främsta rummet krävs i form av översiktlig planläggning av skogsarbetet, gemensam maskinanskaffning och anställning av arbetskraft och ett gemensamt utbud av virke. Detta resultat kan tänkas uppnås på två vägar. Antingen kan stiftsnämnden överta förvaltningen av all kyrklig jord i stiftet eller också behåller man grundprincipen med en pastoratens egen förvaltning, men uppdrar den gemensamma skogsförvaltningen åt ett samarbetsorgan för pastoraten i varje stift. Stiftsnämndens uppgift begränsas då till tillsyn över förvaltningen och tillvaratagande av kyrkofondens intressen. Utredningens majoritet har stannat för det senare alternativet, medan ledamoten Lindström reserverar sig till förmån för förvaltning av stiftsnämnderna.

Genomförandet av de förändringar som krävs i det kyrkliga fastighetsbeståndet fordrar sådana åtgärder som köp, försäljning och markbyten. Utredningen fram-

lägger förslag som avser att underlätta sådana åtgärder. Bl. a. föreslås, att frågor om placering av prästlönefondsmedel i fastighet skall få avgöras av stiftsnämnden, oberoende av beloppets storlek.

En annan huvudfråga för utredningen har gällt *metoden för avräkning mellan pastoraten och kyrkofonden*. Nuvarande system är inte rättvisande och återverkar menligt på förvaltningen av löneboställena. Vid den årliga avräkning som f. n. sker skall avkastningen av ett löneboställe tas upp med ett för tio år i sänder beräknat schablonbelopp. Erfarenheten har visat, att den faktiska avkastningen under denna period ibland har avvikit starkt från den schablonmässigt beräknade årsavkastningen. På grund av ändrade konjunkturen har en del pastorat vissa år kunnat göra betydande vinster på kyrkofondens bekostnad. För att komma till rätta med systemets avigsidor föreslår utredningen en avräkningsmetod som är baserad på det faktiska årliga utfallet av pastoratets samlade boställsförvaltning. För att stimulera pastoratens intresse för ett lönsamt jord- och skogsbruk föreslår utredningen att pastoraten vid avräkningen gottskrivs viss andel av nettoavkastningen för sitt bestyr med förvaltningen.

Andra frågor som utredningen behandlar gäller bl. a. förvaltningen av domkyrkors och lokalkyrkors fastigheter, formerna för upplåtelse av nyttjanderätt, servitut m. m. samt naturvård. Utredningens förslag i dessa avseenden tar sikte på att åstadkomma största möjliga enhetlighet i förvaltningsformerna. Vidare framlägger utredningen förslag om vidgade möjligheter att placera fondmedel i andra objekt än jordbruks- och skogsfastigheter.

Lagtekniskt sett innebär utredningens författningsförslag att nuvarande ganska omfattande och svåröverskådliga bestämmelser om den kyrkliga egendomen och dess förvaltning förs samman i två kortfattade lagar av kyrkolags natur och att detaljregleringen sker i en för hela området gemensam stadga, som meddelas av Kungl. Maj:t.

3.2 Remissyttrandena

Remissinstanserna är ense med utredningen om att förvaltningen av den kyrkliga jorden behöver reformeras. Remissinstanserna, som framför allt uppehåller sig vid frågan om jordbrukets och skogsbrukets rationalisering, framhåller att den allmänna utvecklingen inom jordbruket och skogsbruket under senare år gör det nödvändigt att vidta åtgärder särskilt för att åstadkomma en snabb strukturrationalisering av den kyrkliga jorden, om avkastningen skall kunna hållas på en tillfredsställande nivå. De allra flesta remissinstanserna delar också utredningens uppfattning, att behovet av reformer är trängande och att åtgärder bör vidtas snarast möjligt utan att det slutliga ställningstagandet i kyrka-statfrågan avvaktas.

Flertalet remissinstanser anser att de förslag som utredningen lägger fram avsevärt ökar möjligheterna för kyrkan att driva ett rationellt jordbruk och skogsbruk och fortlöpande anpassa driften efter utvecklingen.

Kammarkollegiet framhåller att de utredningar som ligger till grund för betänkandet bekräftar nödvändigheten av en enhetligare, effektivare och mera lönsam förvaltning av den kyrkliga jorden. Enligt kollegiets mening vore det värdefullt om de förslag till reformer som utredningen i sådant syfte lägger fram kunde med vissa modifikationer genomföras snarast möjligt och utan att det slutliga ställningstagandet i kyrka-statfrågan avvaktas. Det är i högsta grad ett samhällligt intresse att den kyrkliga egendomen, som är av betydande omfattning, förvaltas enligt moderna principer och på allvar kommer med i den livliga rationaliseringsprocess som pågår i fråga om statlig och enskild jord. Man torde från samhällligt synpunkt knappast kunna stå till svars med att låta ytterligare flera år gå utan åtgärder i sådant syfte som nu föreslås. Det kan heller inte göras gällande att en framtida eventuell övergång till ett C-läge (en fri kyrka utan beskattningsrätt men med tillgång till den kyrkliga jorden) därigenom skulle försvåras. Tvärtom torde dessa reformer vara av praktisk betydelse för kyrkan, som i detta läge kan väntas komma att utforma sina stadgar med anknytning till det vid övergången gällande förvaltningssystemet. *Lantbruksstyrelsen* anser det vara uppenbart att en genomgripande strukturomvandling av kyrkans markinnehav är behövlig från kyrkans synpunkt, lika väl som det från allmän synpunkt är angeläget att den kyrkliga jorden på ett helt annat sätt än tidigare aktivt medverkar i den pågående omstruktureringen. Behovet av en sådan medverkan har accentuerats under senare år. Att komma till rätta med olägenheterna av ägosplittringen ter sig som den för dagen mest angelägna uppgiften för den kyrkliga förvaltningen. *Domkapitlet i Göteborg* konstaterar att direktiven för utredningen inneburit en klar begränsning av möjligheterna att i detta sammanhang dra upp de riktlinjer för den kyrkliga förvaltningen i framtiden som den samhällliga utvecklingen och svenska kyrkans ställning som trossamfund kan komma att påkalla. Det pågående arbetet rörande kyrkans ställning gentemot staten torde ge anvisningar om tänkbara alternativ till en framtida kyrklig förvaltning. Särskilt intresse på lång sikt torde knytas till bl. a. frågorna om till vilka ändamål avkastningen av kyrklig egendom kan tänkas användas, om den kamerala organisationen på riks- och stiftsplanet och om en integrerad nämndförvaltning på stiftsplanet. *Domkapitlet* framhåller särskilt att kyrka-statfrågan inte får undanskymma det angelägna behovet att omedelbart undanröja de allvarligaste bristerna i det nuvarande systemet. *Stiftsnämnden i Uppsala* beklagar den inskränkning i utredningens handlingsfrihet som direktiven inneburit och anser det också beklagligt att utredningsarbetet tagit så lång tid att kyrka-statutredningens slutbetänkande hunnit utkomma. Den omständigheten får dock inte tas till intäkt för att skrinlägga alla reformplaner rörande boställsförvaltningen eller ställa dem på en ovisst framtid. Det är viktigt att de föreslagna reformerna genomförs utan onödigt dröjsmål. Till stiftsnämndens yttrande har *domkapitlet i Uppsala* anslutit sig.

Svenska kommunförbundet anser att utredningen gjort ett värdefullt utredningsarbete. De utarbetade lagförslagen synes uppfylla det uppställda kravet på klarhet och enkelhet. Styrelsen delar också i huvudsak de uppfattningar och meningar som utredningen redovisar och anser sig kunna i stort sett biträda de av utredningen

framförda synpunkterna och förslagen. Styrelsen anser dock att utredningen inte tillräckligt beaktar pastoratens intressen och berättigade anspråk på ett mera direkt och avgörande inflytande på boställsförvaltningen. *Lantmäteristyrelsen* uttalar att den föreslagna förvaltningen kommer att bli relativt komplicerad på grund av de invecklade och delvis oklara äganderättsförhållandena i fråga om den kyrkliga jorden och på grund av sammanvävningen mellan den statliga och den kyrkliga organisationen. Förvaltningsreglerna skulle bli mindre komplicerade om reformen fick anstå till dess kyrka-statfrågan avgjorts. I varje fall medför det förhållandet att kyrka-statfrågan är olöst, att det inte nu finns utrymme för några reformer av mera principiell art. Emellertid torde vissa förändringar i fråga om förvaltningen vara så angelägna och den lagtekniska saneringen så värdefull, att reformen bör genomföras oberoende av utredningen om förhållandet mellan staten och kyrkan. *Lantmäteristyrelsen* tillstyrker därför att lagstiftning kommer till stånd, varvid det nu framlagda förslaget kan läggas till grund.

Viss tveksamhet gentemot utredningens förslag i fråga om skogsbrukets rationalisering anmäles av *skogsstyrelsen*. Styrelsen anser att förslagen i betydelsefulla avseenden saknar stöd av klarläggande analyser av effektivitet och lönsamhet hos olika möjliga alternativ. Rationaliseringseffekten kan vid den praktiska tillämpningen av utredningens förslag väntas bli tämligen obetydlig. *Skogsstyrelsen* framhåller samtidigt att en enhetlig och rätlinjig förvaltningsform, ett avräkningsförfarande som inte påverkar skogsbruket negativt och en aktiv markbytesverksamhet för koncentration av ägoinnehavet bör ge goda möjligheter till en förbättring av det kyrkliga skogsbruket i linje med den i direktiven angivna målsättningen.

Några remissinstanser, som särskilt behandlat utredningens förslag rörande skogsbruket, anser att förslagen inte är tillräckligt långtgående och att utredningsmaterialet bör kompletteras. *Domänverket* anser att utredningens direktiv inte medgett tillräckligt radikala grepp för att åstadkomma en förenkling och centralisering av den kyrkliga fastighetsförvaltningen. En förutsättning för att nödvändig strukturrationalisering och rationell förvaltning av den kyrkliga egendomen skall kunna genomföras är att äganderätten till marken centraliseras. Endast om ett organ på lägst stiftsnivå får oinskränkt förvaltningsrätt till samtliga skogar inom stiftet, skapas sådana resurser att bärkraftiga driftsenheter för såväl jordbruk som skogsbruk kan bildas. Med hänsyn till den snabba utvecklingen sedan direktiven formulerades anser *domänverket* en kompletterande utredning med vidgade direktiv nödvändig för att en tillfredsställande lösning skall kunna åstadkommas. *Skogsbruksutredningen*, som erinrar om att den enligt sina direktiv har att söka främja utvecklingen beträffande förbättrad fastighetsrationalisering och samarbete över ägo gränserna, påpekar att det i boställsutredningens betänkande saknas såväl sammanställning som analys av nuvarande förvaltningskostnader för den kyrkliga skogen i förhållande till den ekonomiska avkastningen. Likaså saknas uppskattning av vad den föreslagna förvaltningsapparaten skulle komma att kosta. *Skogsbruksutredningen* kan därför inte göra några bestämda uttalanden om vilka förändringar som är påkallade. Vidare innebär boställsutredningens förslag en viss utbygg-

nad och centralisering av förvaltningsapparaten. Inom övrigt skogsbruk i landet pågår däremot en besvärlig omställningsprocess i riktning mot en förenklad och minskad förvaltningsapparat. Över huvud taget försöker skogsbruket nu på alla områden pressa ner förvaltningsapparaten i fråga om antalet anställda, i fråga om kostnader osv. Redan av denna anledning ter det sig synnerligen tveksamt att man på den kyrkliga skogens område skall kunna gå i motsatt riktning. Problemet även för den kyrkliga skogsförvaltningen gäller alltså hur den befintliga personalen bäst skall kunna utnyttjas. Sammanfattningsvis anför skogsbruksutredningen att boställsutredningen inte framlagt sådana uppgifter och analyser i fråga om intäkter från skogsbruksdriften respektive kostnader för avverkning, skogsvård, administration m. m. att ställning kan tas till föreslagen lagstiftning utan ytterligare översyn och komplettering av utredningsmaterialet. *Sveriges Skogsägareföreningars Riksförbund (SSR)* framhåller att det är uppenbart att överväganden och förslag som berör det kyrkliga skogsbruket huvudsakligen skall vara baserade på ekonomiska kriterier. Utredningen framlägger emellertid inte några ekonomiska analyser eller lönsamhetsberäkningar och kostnadsjämförelser för nuvarande och föreslagen organisation. Dessutom saknas uppgifter om bl. a. uttagens storlek och inkomster av skogsprodukter, specificerade kostnader för avverkning under olika förhållanden och i olika delar av landet samt för skogsvård, grundförbättringar och administrationskostnader. Det av utredningen presenterade materialet företer enligt SSR:s mening sådana brister att det inte kan användas som underlag för den föreslagna lagstiftningen.

Några domkapitel och stiftsnämnder är negativt inställda till utredningens förslag med hänsyn till den pågående utredningen om förhållandet mellan staten och svenska kyrkan. *Domkapitlet i Härnösand* anser att någon förändring i de nuvarande beslutande organens inflytande och sammansättning inte bör ske innan kyrkostatfrågan blivit löst. *Stiftsnämnden i Visby* anför att, om ett ställningstagande i kyrkostatfrågan är att vänta inom de närmaste åren, det är tveksamt om boställsutredningens förslag bör genomföras dessförinnan.

3.3 Departementschefen

Kyrkans fastighetsinnehav omfattar totalt cirka 500 000 hektar, därav omkring 400 000 hektar produktiv mark. Uppenbarligen är det ett samhällsintresse att ett så betydande markinnehav förvaltas väl och att dess avkastningsförmåga tillgodo görs på ekonomiskt bästa sätt. Det är ett angeläget samhällsintresse även av andra skäl. Den kyrkliga jorden utgörs nämligen till den allra största delen av löneboställen och andra fastigheter, vilkas avkastning är avsedd att tillsammans med vissa skattemedel täcka samhällets kostnader för löner till präster i svenska kyrkan. Det är därför även med hänsyn härtill av intresse att avkastningen av den kyrkliga jorden och då särskilt av de s. k. prästlönetillgångarna blir så stor som möjligt. Därvid är att märka att enligt nu gällande regler om utjämning via kyrkofonden mellan pastoraten av prästlönekostnader det enskilda pastoratets förvaltning av sina

prästlönetillgångar kan få återverkningar på storleken av den kyrkokommunala utdebiteringen i landets alla pastorat.

Vid flera tillfällen har, bl. a. från riksdagens och kyrkomötets sida, anmärkningar riktats mot bl. a. formerna för förvaltningen av lönebeställena och de s. k. ecklesiastiska arrendegårdarna. Särskilt har därvid understrukits vikten av att man undersöker olika vägar för att främja rationaliseringen av jordbruket.

Det var mot denna bakgrund som dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet begärde och fick bemyndigande att tillkalla sakkunniga för utredningen rörande förvaltningen av ecklesiastiska lönebeställen m. m. (boställsutredningen). Med hänsyn till den då pågående utredningen om den framtida gestaltningen av förhållandet mellan staten och kyrkan begränsades utredningsuppdraget till sådana partiella reformer som, utan att rubba de principiella grundvalarna för den gällande rättsliga regleringen, kan leda till önskvärda praktiska resultat.

Boställsutredningen, som låtit göra en omfattande inventering av det kyrkliga fastighetsbeståndet, konstaterar att den kyrkliga jorden är splittrad på ett stort antal små brukningsenheter. Vidare konstateras att ett stort antal kyrkliga fastigheter blivit efter i den livliga rationaliseringsprocess som pågår inom jordbruket och skogsbruket i övrigt. Utredningen anser det vara realistiskt att anta att inemot hälften av den kyrkliga jorden är i behov av strukturrationalisering. För att åstadkomma en effektivare och mera lönsam förvaltning av den kyrkliga jorden lägger utredningen fram förslag som tar sikte på att främja en planering av rationaliseringsverksamheten och att skapa förvaltningsformer som underlättar en rörlig markpolitik och en effektiv samverkan mellan olika fastigheter och ägarkategorier.

En annan huvudfråga för boställsutredningen har gällt metoden för den ekonomiska reglering som varje år sker mellan pastoraten och kyrkofonden i syfte att bestämma bl. a. det belopp ett pastorat under vissa förutsättningar skall erhålla ur kyrkofonden för att täcka kostnaderna för lön åt präster och kyrkomusiker. Vid beräkningen av sådant tillskott ur fonden till pastorat skall enligt nuvarande regler avkastningen av pastoratets lönebeställen inte tas upp med det faktiska nettobeloppet utan med ett på förhand i regel för en tioårsperiod uppskattat normalavkastningsbelopp. Mot detta system har riktats mycken kritik och för att komma till rätta med systemets olägenheter föreslår utredningen en avräkningsmetod, baserad på en årlig nettoredovisning av lönetillgångarnas avkastning.

Boställsutredningen konstaterar att nuvarande lagstiftning om förvaltningen av kyrklig jord brister i enhetlighet och är invecklad och svåröverskådlig. För att få till stånd största möjliga enhetlighet i förvaltningsformerna och för att göra det lättare för myndigheter och enskilda att veta vart de skall vända sig i frågor som gäller den kyrkliga jorden föreslår utredningen förhållandevis omfattande ändringar i gällande lagstiftning.

Nuvarande bestämmelser om förvaltning av kyrklig jord innehåller dels regler om förvaltningsorgan m. m., dels regler om de arrendevillkor som skall gälla för arrende av kyrklig jord. I fråga om sist nämnda regler, dvs. de civilrättsliga delarna av den kyrkliga arrendelagstiftningen, lägger boställsutredningen inte fram något

eget förslag. Frågan om översyn av dessa bestämmelser har behandlats i ett större sammanhang av arrendelagsutredningen med vilken boställsutredningen samrått. Arrendelagsutredningen har föreslagit en i princip enhetlig arrendelagstiftning för såväl enskilda som publika arrendeförhållanden och boställsutredningen är ense med arrendelagsutredningen om att den nya arrendelagstiftningen bör gälla även för den kyrkliga jorden. Boställsutredningen godtager därvid arrendelagsutredningens förslag.

Remissinstanserna är på det hela taget positiva till boställsutredningens förslag. Samtliga remissinstanser är ense med utredningen om att förvaltningen av den kyrkliga jorden behöver reformeras. Flertalet anser att boställsutredningens förslag bör kunna avsevärt förbättra möjligheterna för kyrkan att driva ett rationellt jordbruk och skogsbruk, och i många remissyttranden uttalas att boställsutredningens förslag till ny avräkningsmetod mellan pastoraten och kyrkofonden är ägnat att tillgodose samma syfte. Även de förslag utredningen lägger fram för att åstadkomma större enhetlighet i förvaltningsformerna anses i allmänhet värdefulla. Några remissinstanser, som särskilt behandlat utredningens förslag rörande skogsbruket, anser emellertid att förslagen inte är tillräckligt långtgående och att utredningsmaterialet bör kompletteras.

I likhet med boställsutredningen och en enhällig remissopinion anser jag det vara av väsentligt intresse att den kyrkliga jorden i full utsträckning kommer med i den rationaliseringsprocess som jordbruket och skogsbruket i övrigt genomgår. Det är som jag nyss sagt ur skilda synpunkter ett samhällsintresse att den kyrkliga jorden förvaltas väl och det är alltså viktigt dels att kyrkans förvaltande organ får bättre möjligheter att aktivt medverka vid den strukturuomvandling som nu äger rum, dels att förvaltningen även i andra avseenden blir så effektiv som möjligt.

Frågan om förvaltningen av den kyrkliga jorden har som redan framgått ett visst samband med kyrka-statfrågan. F. n. arbetar 1968 års beredning om stat och kyrka med den fortsatta utredningen av frågan om det framtida förhållandet mellan staten och kyrkan. Beredningen har i första hand att ta ställning i den centrala frågan om detta förhållande. Dess förslag torde alltså få formen av ett principbetänkande. Några mer detaljerade lösningar av praktisk-organisatorisk natur av det slag boställsutredningen lägger fram skall beredningen emellertid enligt direktiven inte utarbeta. Vill man således avvakta principbeslutet i kyrka-statfrågan och det ytterligare utredningsarbete rörande detaljlösningar som föranleds av beslutet i huvudfrågan, kommer det att dröja länge innan problemen med förvaltningen av den kyrkliga jorden blir lösta. Enligt boställsutredningens och de allra flesta remissinstansernas mening är emellertid förvaltningsproblemen så trängande att de bör bli lösta så snart som möjligt. Jag delar denna uppfattning och anser alltså att man snarast möjligt inom ramen för det organisatoriska samband som f. n. råder mellan kyrkan och staten genom partiella reformer av praktiskt-organisatorisk natur bör undanröja de hinder som leder till svårigheter att inlemma den kyrkliga egendomen i den livliga rationaliseringsprocess som pågår i fråga om allmän och enskild jord.

Några remissinstanser har som förut redovisats gjort gällande att utredningens förslag inte är tillräckligt långtgående och att utredningsmaterialet bör kompletteras. Sålunda anser domänverket att utredningens direktiv inte medgivit tillräckligt radikala grepp för att rationalisera den kyrkliga fastighetsförvaltningen och förordar en kompletterande utredning med vidgade direktiv för att en tillfredsställande lösning skall kunna nås.

Jag vill i det sammanhanget erinra om att bestämmelserna inom den kyrkligt-ekonomiska förvaltningen främst syftar till att tillvarata intresset av att den kyrkliga egendomen bevaras och kommer till användning för det ändamål vartill den donerats av enskilda, anskaffats av församling eller pastorat eller anslagits av kronan. Lagstiftningen präglas av spänningen mellan församlingens kyrkokommunala förankring och det statliga överinseende som sedan reformationen utövas på riks- och stiftsplanet. Otvivelaktigt skulle det vara möjligt att åstadkomma mera genomgripande reformer, om man helt kunde bortse från dessa principiella grundvalar för den nuvarande rättsliga regleringen av den kyrkliga egendomen. Den frågan och andra därmed sammanhängande frågor har emellertid ett så direkt samband med kyrka-statfrågan att de inte bör lösas för sig. Som redan anförts i direktiven till utredningen bör man nämligen f. n. begränsa sig till partiella reformer som inte rubbar de principiella grundvalarna för den nuvarande rättsliga regleringen.

Kritiken i övrigt går i huvudsak ut på att boställsutredningen inte gjort några ekonomiska analyser eller lönsamhetsberäkningar och inte heller jämfört kostnaderna för nuvarande och föreslagen organisation i fråga om skogsförvaltningen. Man bör i det sammanhanget hålla i minnet att förvaltningsbefogenheterna i fråga om den kyrkliga jorden är splittrade, att förvaltningsorganen har andra uppgifter än skogsförvaltning och att vissa organ är kommunala och andra statliga. Det är alltså synnerligen vanskligt att åstadkomma rättvisande kostnadsjämförelser. Man får i stället nöja sig med mera allmänna överväganden och försöka att bedöma huruvida utredningens förslag är ägnade att främja en mera rationell förvaltning av den kyrkliga jorden. Det övervägande antalet remissinstanser anser att utredningens förslag är ett stort steg framåt i denna riktning och jag delar denna uppfattning.

Vad jag nu anför innebär sammanfattningsvis att jag anser att utredningens förslag i sina huvuddrag är väl ägnade att läggas till grund för partiella reformer av praktiskt värde för förvaltningen av den kyrkliga jorden.

Såsom chefen för justitiedepartementet tidigare denna dag anför vid anmälan av förslag till vissa kapitel i en ny jordabalk bör samma arrenderegler gälla för kyrklig jord som för annan jord fr. o. m. den 1 januari 1972. Nuvarande speciella regler om arrende av kyrklig jord bör därför upphöra att gälla vid samma tidpunkt. Då bör även de övriga förslag som jag kommer att lämna fram träda i kraft.

4. Avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden

4.1 Gällande rätt

Tidigare har redogjorts för kyrkofondens roll när det gäller att åstadkomma en kostnadsutjämning mellan pastoraten (se under 2.2). Den fungerar i detta hänseende närmast som en utjämningsfond, ur vilken de ekonomiskt sämre lottade pastoraten får tillskott för att bestrida kostnaderna för avlönande av sina präster och kyrkomusiker.

Tillskotten bestäms på grundval av en årlig avräkning mellan pastoraten och kyrkofonden. Vid avräkningen skall avkastningen av pastoratens lönetillgångar tas upp med vissa schablonbelopp enligt närmare föreskrifter i 7, 9, 10 och 11 §§ lagen om kyrkofond. Avkastningen av prästlöneboställe skall därvid tas i beräkning inte med det faktiska nettobeloppet utan med ett på förhand — i regel för en tioårsperiod — uppskattat normalavkastningsbelopp. Uppskattning av löneboställes normalavkastning (normaluppskattning) skall göras av boställsnämnden. Nämndens uppskattning underställs stiftsnämnden för prövning och fastställelse. Talan mot stiftsnämndens beslut får föras av pastoratet hos Kungl. Maj:t.

Uppskattningen av avkastningen från löneboställes jordbruksdel skall grundas på värdet av de intäkter som anses kunna erhållas genom förvaltning av denna del av bostället på mest ekonomiska sätt med bibehållande av tillämpad brukningsmetod. Avdrag skall ske för skatter och förvaltningsutgifter, däribland kostnader för underhålls- och nybyggnadsarbeten (10 § 2 lagen om kyrkofond). Till grund för uppskattningen av skogsavkastningen skall läggas värdet av det för avverkning tillgängliga virket på rot. Från detta värde skall dras dels rotvärdet för löneboställes husbehov m. m., dels skatter och förvaltningsutgifter. Förlust på jordbruksdelen får dras av på inkomsterna från skogsavkastningen och vice versa (10 § 3 och 4 samma lag). För att bestrida kostnaderna för ny- eller ombyggnad, som ett pastorat ålagts att utföra på ett löneboställe, kan pastoratet erhålla lån ur kyrkofonden i form av byggnadsförskott, som beviljas av statskontoret. Byggnadsförskott ur kyrkofonden kan också beviljas pastoratet för kostnader som uppkommer då boställe ansluts till företag enligt vattenlagen eller lagen om enskilda vägar eller till lantmåteriförretning samt för kostnader för täckdikning eller annan grundförbättring. Amortering och ränta på erhållet förskott utgör en avdragsgill utgift vid normaluppskattningen (14 § samma lag). I övrigt får utgifter för mera kostsamma investeringar som syftar till att förbättra avkastningen inte dras av vid normaluppskattningen. I stället föreskrivs att sådan förbättring av löneboställes avkastning som man vinner genom vattenavledning, större täckdikning, torrläggning eller annat sådant kapitalkrävande företag skall tas i betraktande först efter det antal år (frihetsår) som skäligen kan anses åtgå för att avskryva det kapital som nedlagts i företaget. Stiftsnämnden beslutar om antalet frihetsår (10 § 5 och 12 § lagen om kyrkofond).

För överskottspastoraten gäller särskilda avräkningsregler. Dessa pastorats präst- och kyrkomusikerlönetillgångar ger så stor behållen avkastning att överskott upp-

kommer, sedan avlöningskostnaderna blivit täckta. Någon utdebitering för präst- och kyrkomusikerlöner fordras sålunda inte. Enligt 4 § lagen om kyrkofond skall hälften av sådant överskott levereras in till kyrkofonden. Återstående del får användas för ändamål som är gemensamma för pastoratet. För pastorat fastställs i dessa fall enligt 2 kap. reglementet den 15 februari 1935 (nr 18) för ecklesiastik medelsförvaltning en utjämningsperiod av högst tio år, under vilken pastoratet äger rätt att tillgodoräkna sig redan inlevererade eller eventuella framtida överskottsmedel för att täcka intill hälften av underskott som uppkommer under ett redovisningsår av perioden.

Normaluppskattningssystemet infördes i samband med 1932 års reform av den ecklesiastiska boställsförvaltningen. Syftet var framför allt att göra tillskotten ur kyrkofonden oberoende av den större eller mindre omsorg som pastoraten lade ned på boställsförvaltningen. Ett pastorat skulle få tillgodogöra sig den meravkastning utöver den uppskattade normalavkastningen som pastoratet kunde bereda sig genom en omsorgsfull boställsförvaltning, men också bära de förluster som kunde uppkomma genom försummelse i förvaltningen.

4.2 Utredningen

Systemet med normaluppskattning har utsatts för kritik vid flera tillfällen och från olika håll. Redan omedelbart efter 1933 års normaluppskattning anfördes kritik från de ombud som utsetts att bevaka det allmännas intressen vid normaluppskattningen. Då den av ombuden anförda kritiken i sina huvuddrag alltjämt äger giltighet, bör den i korthet refereras. Ombuden ansåg metoden med förhandsvärdering av avkastningen otillförlitlig. Varken dagspriser eller medelvärden från de närmast föregående åren kunde anses utgöra en tillfredsställande norm för uppskattningen och en förutsättningslös bedömning av alla de i normalavkastningen ingående olika värdena skulle i synnerlig grad bli beroende av slumpen och uppskattningsmännens personliga uppfattningar. Redan den under hösten 1933 inträffade prisstegringen på virke hade medfört betydande avvikelser från de samma år fastställda normaluppskattningsvärdena. Vidare framhölls, att pastoratens möjlighet att genom god förvaltning skaffa sig en vinst endast gällde sådan vinst som kunde utfalla under uppskattningsperioden. Åtgärder som på längre sikt var ägnade att höja avkastningen — t. ex. skogsvårdsåtgärder eller förbättringar inom jordbruket, som kunde medföra högre arrendebelopp — medförde endast att värdet av avkastningen uppräknades i motsvarande mån vid nästa uppskattningstillfälle. Pastoratens intresse att vidta sådana mera långsiktiga förbättringsåtgärder stimulerades därför inte genom normaluppskattningssystemet. Den vinst de kunde göra sig genom god förvaltning torde i varje fall bli jämförelsevis ringa i förhållande till vinst, som kunde uppstå genom lågt normalavkastningsvärde, förbättrade konjunkturen eller avverkningens förläggande till mera värdefull skog. Slutligen påpekades, att förhandsbedömningen av omkostnaderna erbjöd lika stora svårigheter som bedömningen av

den framtida avkastningen. Inte minst beräkningen av skatteavdrag vållade stor tveksamhet. Mycket skiftande meningar hade också gjort sig gällande i fråga om vad som rätteligen borde godkännas som avdrag för nybyggnads- och underhållskostnader. När avdrag medgivits för byggnadsarbeten torde förutsättas kontroll av att arbetena verkligen kommer till utförande under perioden och att inte avdrag för samma ändamål medges för nästa uppskattningsperiod. Ombuden förklarade sammanfattningsvis, att normaluppskattningen enligt deras uppfattning medförde sådana svårigheter att de utan överdrift kunde påstås vara oöverkomliga.

Även riksdagens revisorer har vid några tillfällen kritiserat normaluppskattningssystemet. Bl. a. fann riksdagens revisorer år 1957 att löneboställets normaluppskattade inkomster i allmänhet väsentligt understigit de faktiska, vilket medfört att många pastorat kunnat uppbära större tillskott ur kyrkofonden av skatteutjämningsmedel än vad som i och för sig varit motiverat med hänsyn till dessa pastorats betydande egna inkomster. Denna utgiftsstegring för fonden hade i sin tur inneburit ett högre skatteuttag i form av allmän kyrkoavgift än som annars behövts. Statsutskottet (SU 1958: B 34, p. 31) ansåg i likhet med revisorerna en översyn av lagbestämmelserna om normaluppskattning påkallad.

Utredningen har i första hand övervägt vilka möjligheter det finns att genom modifieringar i det nuvarande systemet råda bot på dess olägenheter. Bl. a. skulle man för att komma till rätta med det problem som konjunkturväxlingarna främst inom skogsbruket skapar kunna tänka sig att räkna om normaluppskattningsvärdena vid mitten av tioårsperioden, om avvikelsen från de normaluppskattade virkespriserna är mera betydande.

Utredningen har emellertid funnit, att man inte genom jämkningar i det nuvarande systemet på ett tillräckligt enkelt sätt kan komma till rätta med dess avigsidor. Utredningen föreslår i stället en annan avräkningsmetod, där man undgår nuvarande markanta felslag till följd av konjunkturförändringar och därmed förhindrar att pastoraten gör oskäligen vinster på kyrkofondens bekostnad, men där man samtidigt ger pastoraten en sådan andel i boställets faktiska avkastning att det blir ett intresse för dem att deras boställsförvaltning är lönsam. Vill man vinna pastoratets medverkan i en fortskridande rationalisering av det kyrkliga jord- och skogsbruket, krävs att pastoraten upplever innehavet av en lönsam fastighet som en tillgång men också bristande räntabilitet hos ett löneboställe som en nackdel för pastoratets egen ekonomi och inte bara som en olägenhet för kyrkofonden.

Detta resultat uppnår man, om pastoraten tillerkänns en bestämd andel i den faktiska nettoavkastningen av sina löneboställen. Till grund för avräkningen bör således läggas den faktiska årliga nettoavkastningen av pastoratets löneboställen och andra prästlönetillgångar efter avdrag för denna pastoraten tillkommande andel av nettot.

Även avkastningen av pastoratens prästlönefonder bör tas upp i avräkningen med sitt faktiska belopp och inte bara som f. n. med en av Kungl. Maj:t fastställd schablonränta av 3 %.

Ett sådant avräkningsförfarande behöver enligt utredningen inte vålla större

problem ur redovisningssynpunkt. Pastoratens inkomster och huvudparten av utgifterna för boställsförvaltningen är väl kända för stiftsnämnderna. En närmare granskning bör kunna begränsas till en stickprovskontroll. Av praktiska skäl kan vissa kostnader dock behöva styrkas.

Storleken av den andel av avkastningen från löneboställena som pastoraten själva bör få tillgodogöra sig bör fastställas till ett visst procenttal. Om beloppet i fråga skall utgöra en verklig stimulans för pastoraten, bör procentsatsen vara relativt hög. Det kan vara motiverat, om man ser den som en kompensation till pastoraten för deras bestyr med förvaltningen av boställena och övriga prästlönetillgångar. Förslagsvis bör den bestämmas till 20 % på nettoavkastningen.

Den sammanlagda nettoavkastningen av löneboställena belöpte sig till cirka 12,5 milj. kr. år 1963. Av denna skulle enligt förslaget ett belopp av cirka 2,5 milj. kr. komma att förbehållas pastoraten, vilket siffermässigt sett skulle innebära motsvarande inkomstminskning för kyrkofonden. Utredningen räknar emellertid med att möjligheten för pastoraten att få behålla en procentandel av den faktiska avkastningen kommer att utgöra en stimulans för dem i förvaltningen av boställena, och en sådan bör indirekt kunna bli till ekonomisk fördel för kyrkofonden. Det bör också framhållas, att vid nettoredovisningsförfarandet avräkningen baserar sig på faktiska inkomster och inte som nu är fallet på en uppskattning av inkomsterna under tio år framöver. Att detta för kyrkofondens del innebär en betydande minskning av de belopp som behöver utbetalas i tillskott till pastoraten framgår av en jämförelse mellan beräknad normalavkastning och faktisk nettoavkastning. Jämförelsen visar att den senare översteg normaluppskattningsbeloppet med 5,2 milj. kr. år 1960 och med drygt 500 000 kr. år 1963. Vid stigande konjunkturer kan kyrkofonden tydligen räkna med att göra sådana besparingar i form av minskade tillskott till pastoraten att dessa i många fall uppväger vad pastoraten vid här föreslagna avräkningsförfarande skulle få räkna sig tillgodo. Pastoratens prästlönefonder torde vidare undan för undan komma att få en ekonomiskt fördelaktigare placering än den ännu dominerande placeringen i långfristiga obligationslån med låg ränta, vilken i sin tur har motiverat den låga schablonränta på 3 %, som länge har tillämpats vid avräkningen med kyrkofonden. Om de faktiska nettointäkterna av detta snabbt växande kapital får tas upp i avräkningen med kyrkofonden, bör detta också leda till att behovet av tillskott ur fonden minskar.

I nuvarande normaluppskattningsystem skall avkastningen av varje löneboställe uppskattas för sig och i den mån det utvisar underskott föras upp med 0. Det är alltså inte tillåtet att räkna av underskottet från ett boställe på en eventuell uppskattad nettobehållning av ett annat. Följden är att så snart nettobehållning beräknas uppkomma på ett löneboställe, beaktas denna vid avräkningen mellan pastoratet och kyrkofonden, medan en uppskattad nettoförlust på ett boställe inte kommer till synes i detta sammanhang utan får bäras av pastoratet. Detta upplevs som en kännbar olägenhet med nuvarande system. Vid en övergång till nettoredovisning av boställsavkastningen bör detta förhållande rättas till. Det faktiska årliga utfallet av pastoratets samlade boställsförvaltning bör tas upp i avräkningen mellan

pastoraten och kyrkofonden, liksom det bör bestämma den andel i en eventuell nettobehållning som pastoraten bör få tillgodogöra sig för egen räkning i samband med avräkningsförfarandet. Detta utfall bör således basera sig på det sammanlagda nettoresultatet från förvaltningen av pastoratets samtliga prästlöneboställen och andelar i stifts prästlönefondshemman. Detta skulle innebära att man vid avräkningsförfarandet lägger samman de faktiska nettoinkomsterna från jordbruksdelen på pastoratets samtliga löneboställen med den för året redovisade avkastningen av pastoratets skog, av dess prästlönefonder samt av eventuella andelar i stiftets prästlönefondshemman. Från det belopp man då får dras eventuella underskott på löneboställena av. Resultatet utgör nettobehållningen av pastoratets förvaltning av sina prästlönetillgångar. Av detta belopp skulle pastoratet som tidigare föreslagits få åtnjuta 20 % för egen räkning, medan återstoden förs upp på intäktssidan i avräkningslängden. Där den samlade förvaltningen av pastoratets lönetillgångar utvisar underskott, får detta i avräkningslängden uppföras med 0.

Utredningen föreslår vidare att nuvarande regler om rätt att få förskott (lån) ur kyrkofonden för investeringar i jordbruk och skogsbruk modifieras i vissa avseenden. Enligt gällande bestämmelser kan pastorat efter prövning av statskontoret få byggnadsförskott ur kyrkofonden för bl. a. ny- eller ombyggnad på löneboställe eller täckdikning eller annan grundförbättring på bostället. Förskottet skall jämte ränta gottgöras kyrkofonden ur avkastningen från bostället. Den ökade inkomst som investeringen ger upphov till tas upp på inkomstsidan vid normaluppskattningen medan annuiteterna får tas upp som utgiftspost. Det råder delade meningar om hur kostnaderna för investeringar i skogsbruket på löneboställe skall bestridas. Kostnader för investeringar i skogsbruket får egentligen inte dras av vid normaluppskattningen. Pastoratet skall i stället åtnjuta ett antal frihetsår, motsvarande skälig tid för avskrivning av det nedlagda kapitalet, innan den förbättring i avkastningen som vinnas genom investeringen skall beaktas vid normaluppskattningen. Bestämmelsen om frihetsår har endast i ringa omfattning använts i praktiken. Som regel har kostnaderna för olika skogsvårdsåtgärder tagits upp som avdragsgilla åtgärder på utgiftssidan i normaluppskattningen. Samtidigt har på inkomstsidan tagits upp den ökade avkastning, som beräknats bli en följd av företaget. Den föga tillämpade metoden med beräkning av frihetsår bör sålunda slopas och ersättas med rätt för pastoraten att i avräkningen göra avdrag jämväl för sina kostnader för mera kapitalkrävande åtgärder för markförbättring och skogsvård. För att underlätta finansieringen av sådana företag bör förskott ur kyrkofonden kunna få utgå för dessa ändamål liksom för byggnadsföretag på löneboställe. Däremot finner utredningen det angeläget, att kraven när det gäller beviljande av förskott ur kyrkofonden för investeringar på löneboställenas jordbruksdel bringas att överensstamma med de förutsättningar som gäller för erhållande av statlig lånegaranti enligt kungörelsen den 9 juni 1967 (nr 453) om statligt stöd till jordbrukets rationalisering m. m. Förskott bör nämligen inte komma i fråga för andra åtgärder än sådana som bedöms försvarliga från rationaliseringssynpunkt. Det bör därför kunna beviljas endast för sådana åtgärder som stiftsnämnd har beslutat om efter förslag

av boställsnämnd och efter hörande av lantbruksnämnd. På motsvarande sätt vill utredningen föreslå, att förskott för investeringar i skogen får utgå endast för åtgärder som stiftsnämnden har föreskrivit i fastställd skogshushållningsplan.

Vid en övergång till ett nettoredovisningsförfarande finner utredningen det inte längre motiverat att ställa de s. k. överskottspastoraten i särklass. Det är enligt utredningen svårt att i dagens läge finna några skäl att låta vissa pastorat med särskilt stora nettointkomster behålla en annan procentuell andel därav för egen räkning än vad som skulle tillkomma övriga pastorat. Vid avräkning med kyrkofonden bör de kunna behandlas enligt samma mönster som de övriga. Hela förfarandet med avräkning mellan pastoraten och kyrkofonden har ju kommit till för att via fonden få till stånd en kostnadsutjämning mellan pastoraten. Att vissa i fråga om skattekraft ekonomiskt sämre ställda pastorat skall få tillgodogöra sig avkastningen av betydande lönetillgångar för andra ändamål än prästlönekostnader ter sig föga rättvist i förhållande till andra pastorat som har lika svag skattekraft men som saknar motsvarande tillgångar. Pastorat och församlingar med bristande skattekraft kommer ju på annat sätt i åtnjutande av skatteutjämningsbidrag. Frågan om överskottspastoratens ställning har f. ö. minskat i betydelse, då deras antal är i sjunkande. Om normaluppskattningssystemet slopas, bör också de fasta tioåriga utjämningsperioderna avskaffas. Men eftersom ett pastorat som inlevererat överskott till kyrkofonden bör ha möjlighet till återbäring därav för att täcka eventuella underskott ett senare år, föreslår utredningen en form av rullande utjämningsperiod. Denna skulle innebära, att ett sådant pastorat för att täcka underskottet fick återbäring med högst det sammanlagda belopp som det under de närmast föregående tio åren inlevererat till fonden av överskottsmedel. Uppkommer underskott även ett senare år, kan eventuellt ytterligare återbäring ske av resterande överskottsmedel från de då senaste tio åren.

4.3 Remissyttrandena

Remissinstanserna vitsordar att nuvarande system för avräkning mellan pastoraten och kyrkofonden, enligt vilket avkastningen av ett löneboställe tas upp med ett i förväg för tio år i sänder uppskattat genomsnittsbelopp, är behäftat med väsentliga brister och delar utredningens uppfattning att systemet bör slopas och ersättas med en mera rättvisande metod.

Utredningens förslag till nytt avräkningsförfarande biträdades allmänt. Flera remissinstanser uttalar att det nya systemet sannolikt kommer att främja en företagsekonomisk inriktning av förvaltningen och samtidigt stimulera pastoratens intresse av en lönsam förvaltning. För att ytterligare stimulera pastoratens intresse föreslår några stiftsnämnder att den andel av nettoavkastningen som pastoraten avses få behålla höjs från 20 till 25 eller möjligen till 30 %.

På vissa punkter anförs dock kritik av några remissinstanser. Svenska kommunförbundet anser sig inte kunna biträda utredningens förslag om att pastoratet skall svara för uppkommen förlust på förvaltningen. Pastoraten får nämligen rätt be-

gränsade möjligheter att påverka den totala avkastningen från boställena och övriga prästlönetillgångar. Bl. a. måste av boställsnämnden och stiftsnämnden beslutade åtgärder bli av avgörande betydelse för avkastningen från boställets jordbruksdel. Om boställets skog dessutom, som utredningen föreslår, skall förvaltas samfällt, kommer pastoratet inte alls att kunna påverka avkastningens storlek från skogsdel. Inte heller avkastningen från övriga prästlönetillgångar såsom prästlönefondshemman och prästlönejordsfonder kan pastoratet påverka. Genom den föreslagna samförvaltningen kommer pastoratet att sakna möjlighet att möta tillfälligt stora kostnader för jordbruksdelen under ett år med ökade inkomster genom ett större uttag ur skogen. Med nuvarande system har detta varit möjligt liksom att åtminstone i viss utsträckning kompensera ett totalt underskott på jordbruks- och skogsförvaltningen under visst år med tidigare eller senare uppkommen meravkastning. Förbundet anser därför att pastorat vid avräkningen med kyrkofonden bör få direkt avräkna underskott för förvaltningen av prästlönetillgångarna. En annan lösning är att vid avräkningen tillskapa ett system med en »rullande utjämningsperiod» med möjlighet för pastorat att kvitta visst års överskott på boställsförvaltningen mot tidigare redovisade underskott på samma förvaltning ungefär på samma sätt som utredningen föreslår för återvinning av de belopp som s. k. överskotts-pastoratet inlevererat till kyrkofonden. Förslaget om en sådan rullande utjämningsperiod förordas också av *Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund*. *Stiftsnämnden i Lund* anser att utredningens förslag om att förlust på ett boställe skall få täckas av vinst från annat boställe inom pastoratet bör förenas med villkor att sådan kvittning får ske endast undantagsvis och i sådana fall då förlust kan klart härledas till utgifter som är ägnade att på längre sikt medföra godtagbar vinst i boställets förvaltning. Om rätt till kvittning inte förenas med speciella restriktioner, kan man riskera att dessa boställen med förlust inte blir föremål för samma uppmärksamhet från pastoratens och boställsnämndernas sida då det gäller att pröva driftsomläggningar, utbyte eller försäljning för strukturrationalisering m. m.

I fråga om överskottspastoraten ifrågasätter *kammarkollegiet*, *några stiftsnämnder* och *stiftsjägmästarföreningen* lämpligheten av en ordning med en »rullande utjämningsperiod» med möjlighet för pastorat att få återbäring av tidigare till kyrkofonden inbetalade överskottsmedel. Enligt dessa remissinstansers mening bör alla pastorat behandlas lika även i detta avseende.

5. Jord- och skogsbrukets rationalisering

5.1 Strukturrationalisering m. m.

5.1.1 Utredningen

Rationaliseringssträvandena inom jordbruket och skogsbruket syftar till att skapa så effektiva företag som möjligt. Samtidigt som nya maskinella hjälpmedel gör det

möjligt att med oförändrad arbetsstyrka bruka större arealer än tidigare, framtvingar de ökande kostnaderna för arbetskraft och maskiner nya företagsformer och som regel en koncentration till större brukningsenheter. Företagens utformning behöver successivt anpassas till den tekniska och ekonomiska utvecklingen.

När det gäller brukningsenheternas storlek visar det kyrkliga och det enskilda jord- och skogsbruket i stort sett samma bild. Bondejordbrukets och bondeskogsbrukets problem avspeglas också inom den kyrkliga egendomsförvaltningen. En skillnad är dock att den kyrkliga förvaltningen har utrustats med organ som har överblick över ett helt stift och som har givits vissa befogenheter att organisera ett samarbete som skulle kunna minska olägenheterna med ägosplittringen och de små brukningsenheterna. Härtill syftar ju också de olika jordbrukspolitiska strävandena i dag. Målet kan emellertid nås på många olika sätt och detta gäller också för det kyrkliga jord- och skogsbrukets del. Genom sambruk eller andra former av samarbete mellan olika markägare kan vissa av stordriftens fördelar vinnas. Genom omdisposition av marken och inköp av mark, när tillfälle därtill bjuds, kan bärkraften hos en brukningsenhet öka. Omsorgsfullt planlagda investeringar kan påverka lönsamheten i gynnsam riktning.

Inom det enskilda jordbruket pågår i stor utsträckning en ekonomisk självsanering som en följd av att inga brukare längre står beredda att överta de mindre lönsamma jordbruken. Men eljest är den omvandlingsprocess som jord- och skogsbruket nu genomgår ett resultat av målmedvetna rationaliseringssträvanden, där statliga myndigheter, kommunala organ, enskilda organisationer och markägare i samverkan söker finna lösningar som är till gagn inte bara för den enskilde markägaren utan för hela vårt näringsliv. Utvecklingen under hela efterkrigstiden har lett fram till allt större brukningsenheter och ett stort antal av de kyrkliga jordbruksfastigheterna har blivit efter i denna storleksrationalisering. Mycket tyder på att ännu större arealer kommer att krävas för de jordbruksföretag som kan beräknas komma att bestå och att därför antalet icke lönsamma kyrkliga jordbruksfastigheter kan väntas öka ytterligare.

Den behövliga strukturrationaliseringen av de kyrkliga jord- och skogsbruksfastigheterna berör inte endast den kyrkliga fastighetsförvaltningen. Redan den geografiska blandningen av olika ägarekategoriers fastigheter gör det nödvändigt med samverkan i alla riktningar. Behovet härav förstärks ytterligare av att de kyrkliga fastigheternas arealer är fördelade på ett stort antal ägoskiften. Det är i detta läge uppenbart att den kyrkliga jordens medverkan i strukturrationaliseringen är nödvändig och kan bli till stor nytta inte bara för kyrkan. Det är då angeläget att handlingslinjerna för den kyrkliga fastighetsförvaltningen i detta sammanhang utformas så klart att förtroendet för förvaltningen, dess avsikter och åtgärder inte rubbas.

En svårighet när det gäller att från kyrklig sida ta initiativ till strukturrationaliseringsåtgärder ligger i den uppdelning av förvaltningsfunktionerna som präglar den kyrkliga boställsförvaltningen. I princip är det ju pastoraten som förvaltar löneboställena, medan det allmännas tillsyn utövas av boställsnämnd och stiftsnämnd. Till följd av den kostnadsutjämning mellan pastoraten som sker via kyrkofonden

är det enskilda pastoratets intresse av att öka boställets avkastning dock inte alltid särskilt stort. Vissa ganska vidsträckta förvaltningsbefogenheter har emellertid uppdragits åt tillsynsmyndigheterna, vilket knappast heller varit ägnat att stimulera pastoratens intresse för förvaltningen av sina löneboställen. Sålunda är det boställsnämnden som fastställer arrendevillkoren och stiftsnämnden som beslutar om ändrad disposition av löneboställe. Stiftsnämnden kan även ta initiativ härvidlag. Byggnadsfrågor avgörs som regel av boställsnämnden. I fråga om förvaltningen av skogen ligger flertalet avgörande beslut, däribland frågor om hushållningsplan, hos stiftsnämnden. Stiftsnämnden har också tilldelats initiativet i fråga om användningen av prästlönefondsmedel för grundförbättring eller inköp av fastighet, och fastighet som förvärvas för fondmedel från flera pastorat förvaltas av stiftsnämnden.

Det är förklarligt, att pastoraten inte visar något större intresse för åtgärder som skulle medföra att utrymmet för deras självförvaltning minskar och att stiftsnämnderna å sin sida tvekar att mot pastoratens önskan begagna sig av de vidsträckta befogenheter att driva en aktiv rationaliseringspolitik som nuvarande lagstiftning i och för sig ger utrymme för. Men ovilligheten i dessa delar har inte kunnat undgå att allvarligt hämma utvecklingen inom det kyrkliga jord- och skogsbruket.

De flesta av de åtgärder som krävs i samband med strukturrationalisering kan enligt utredningen inte behandlas separat för de kyrkliga fastigheterna utan måste anpassas till de allmänna jordbrukspolitiska linjerna. Samma principer, metodik och värderingsskalor bör användas för kyrkans som för andra ägarekategoriers fastigheter. För flertalet åtgärder av teknisk och ekonomisk art är det därför mest ändamålsenligt att den kyrkliga fastighetsförvaltningen utnyttjar den statliga serviceverksamhet som redan finns för jord- och skogsbruksfastigheters rationalisering. På så sätt kan det kyrkliga fastighetsinnehavet bäst inordnas i den allmänna strukturrationaliseringen och dra nytta av den. För att inte rationaliseringsverksamheten skall bli orimligt fördröjd bör emellertid de kyrkliga fastighetsförvaltningsorganen förse med kompetens och resurser för att dels verkställa de inventeringar som är nödvändiga för en primär bedömning av det egna fastighetsbeståndets framtida användning, dels bevaka fastighetsmarknaden i orten med hänsyn till föreliggande behov av arealuppgrustning respektive kompensationsförvärv. Uppgifternas fördelning på de olika kyrkliga förvaltningsorganen får emellertid närmare övervägas.

Utredningen anser att en planmässigt genomförd strukturrationalisering av hela det kyrkliga jord- och skogsbruket kräver utblick över vidare fält än vad som omfattas av ett enstaka pastorats fastighetsinnehav. Man måste också förfoga över ett förhandlingsorgan, som från tid till annan kan ta erforderliga kontakter med kommunala och statliga myndigheter. För den yttre rationaliseringen måste ett sådant organ kunna inte bara uppträda som intressent när det gäller möjligheten att förvärva fastigheter utan också erbjuda annan mark i utbyte. Att helt lämna initiativet åt de enskilda pastoraten låter sig således knappast göra, om man skall få till stånd en mera genomgripande strukturrationalisering. Med hänsyn till att en god kännedom om lokala förhållanden och nära kontakt med organ på kommun- och länsplanet är önskvärd framstår det som lämpligast att rationaliseringen av kyrkans

fastighetsbestånd bedrivs stiftsvis. Närmast till hands ligger då att stiftsnämnderna, som har lokalkännedom och sakkunskap, alltjämt får vara de myndigheter som skall bära ansvaret för detta utvecklingsarbete och svara för de avgörande besluten och verkställighetsåtgärderna. Såsom centrala kyrkliga myndigheter företräder de ju kyrkofondens och därmed kyrkomenigheternas intresse av en lönsam fastighetsförvaltning.

Även om rationaliseringsverksamheten är någonting som måste fortgå kontinuerligt och aldrig kan anses definitivt slutförd, är det enligt utredningens mening ofrånkomligt att nu göra en större, mera samlad översyn av hela den kyrkliga jord- och skogsförvaltningen. Hit hör en inventering av det egna fastighetsbeståndet. Denna inventering bör i stor utsträckning läggas på boställsnämnderna. Nämnderna bör därvid få tillgång till fastighetsekonomisk och fastighetsteknisk expertis.

Som ett led i strukturrationaliseringen av det kyrkliga fastighetsbeståndet ingår planering för och genomförande av sådana åtgärder som köp och försäljningar av fastigheter och fastighetsdelar med åtföljande avstyckningsförrättningar, sammanläggningar och ägoutbyten. Även om en väsentlig del av dessa arbetsuppgifter kommer att åvila stiftsnämnderna, är det angeläget att en effektiv bevakning av fastighetsmarknaden sker på det lokala planet så att lämpliga tillfällen till markförvärv för förverkligandet av uppgjorda planer inte försummas. Till denna bevakningsuppgift kan såväl stiftsnämnderna som boställsnämnderna komma i fråga. Möjligheterna till förvärv av skogsfastigheter bör liksom hittills i första hand ankomma på stiftsnämnderna och deras skogligena personal, som i detta avseende torde ha den bästa överblicken. När det gäller jordbruksfastigheter anser utredningen däremot att boställsnämndernas lokala karaktär och förankring bör tillmätas stor betydelse. Utredningen utgår också från att det bör vara en angelägen uppgift för boställsnämnderna att bevaka och tillvarata möjligheterna för att de kyrkliga fastigheternas strukturrationalisering skall kunna genomföras i enlighet med uppgjorda planer och utan onödigt dröjsmål.

För att *boställsnämnderna* skall kunna fullgöra de uppgifter som utredningen föreslagit krävs vissa förändringar i nämndernas organisation. Utredningen menar att så bör ske i två bestämda avseenden, nämligen i fråga om distriktens omfattning och pastoratets representation i boställsnämnderna. I första hand bör det åvila boställsnämndens ordförande att kontinuerligt följa fastighetsmarknaden. Han bör bl. a. ta initiativ till att förhandlingar om fastighetsförvärv kommer till stånd, inte bara då mark som kan vara till salu är direkt lämpad att införlivas med det kyrkliga fastighetsbeståndet utan också då mark kan komma till användning som bytesobjekt och därmed indirekt medverka till rationaliseringsprocessens fullföljande. Han bör hålla en nära kontakt med stiftsjägmästaren, som fullgör en motsvarande funktion för skogsfastigheternas del. För att dessa uppgifter skall kunna skötas effektivt är det nödvändigt att boställsnämndsordförandena har en god överblick. En förutsättning för detta är i sin tur att distrikten är tillräckligt stora. Enligt utredningens mening bör man därför skapa större boställsdistrikt. Vidare bör pastoratsrepresentantens ställning i boställsnämnderna stärkas. Medan ordförande

och arrendatorsrepresentant utses av länsstyrelsen och tjänstgör regelbundet i nämnden, skall varje pastorat inom boställsdistriktet utse en representant jämte suppleant, vilka av ordföranden inkallas till tjänstgöring allt efter som ordföranden finner lämpligt. Dessa representanter får därigenom inte samma fasta ställning eller omfattande erfarenhet av ärendena som nämndens båda övriga ledamöter. För att stimulera pastoratens medverkan i strukturrationaliseringen är det angeläget, att de i de organ som har att ta initiativ och framlägga förslag till åtgärder blir företrädare av representanter som kan bygga på erfarenhet från hela distriktet. Utredningen förordar därför att även pastoraten blir företrädare i nämnden av en fast representant, som utses av länsstyrelsen, efter förslag av pastoratsförbundet i stiftet.

Stiftsnämndernas uppgift bör väsentligen vara rådgivande, stimulerande och övervakande, men i vissa fall måste de också ha beslutande funktioner i samband med strukturrationaliseringen. För att inte denna skall löpa risk att bromsas upp på grund av eventuellt bristande intresse från något pastorats sida eller av andra ovidkommande orsaker är det viktigt att stiftsnämnderna i första instans tillerkännes beslutanderätt i försäljningsärenden som berör fastighet eller fastighetsdel, som enligt strukturrationaliseringsplan skall överlåtas till annan. Enligt vedertagen praxis torde det inte förekomma, att stiftsnämnd avyttrar boställsjord utan pastoratets medgivande. Vill man nu utvidga stiftsnämndernas befogenhet härvidlag för att underlätta rationaliseringssträvandena, bör garantier skapas för att pastoratsintressena likväl vinner tillbörligt beaktande vid stiftsnämndernas handläggning av dessa ärenden. Utredningen föreslår därför, att pastoraten i stiftet blir företrädare genom en ledamot i stiftsnämnden i likhet med vad nu är fallet i domkapitlet.

Då verksamheten med det kyrkliga fastighetsbeståndets strukturrationalisering kan väntas bli av stor omfattning, är det enligt utredningen av flera skäl angeläget att en viss samordning av metodiken och övervakning kan ske genom *ett centralt organ*. Detta bör då också ha till uppgift att dra upp riktlinjer för rationaliseringsverksamheten såväl tidsmässigt som med avseende på framgångslinjer. Detta organ bör också få angelägenhetsgradera behovet av åtgärder i olika stift. Vidare bör det ankomma på det centrala organet att upprätta förslag till förändringar ifråga om dimension och utformning av boställsnämndsorganisationen. Utredningen förordar att det centrala organet upprättas som en arbetsenhet inom kammarkollegiet. Det bör ha tillgång till expertis inom lantmäteriets, jordbrukets och skogsbrukets områden. Till det centrala organet bör knytas en rådgivande nämnd med representanter för dessa olika verksamhetsområden. I nämnden bör också ingå någon företrädare för Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund. Genom en sålunda sammansatt nämnd kan inom det centrala organet en samordning ske med den statliga rationaliseringspolitiken i stort och de intressen som de kyrkliga kommunerna företräder bli representerade i de handläggande organen på samtliga plan. Utredningen anser att behov av en sådan central organisation finns i ett första aktuellt skede av rationaliseringsplanläggningen. Därefter torde den fortlöpande rationaliseringsverksamheten kunna handhas av stiftsnämnden inom ramen för dess normala arbete.

När det gäller resurser för att planera *driftsrationalisering* och investeringar så är den kyrkliga förvaltningen i fråga om skogsbruket utrustad med egen sakkunnig personal hos stiftsnämnderna. Något annorlunda förhåller det sig när det gäller jordbrukets inre rationalisering. Stiftsnämnderna är inte utrustade med någon speciell personal för ändamålet. I detta avseende bör en intensifierad insats kunna ske genom att boställsnämnderna mera kontinuerligt följer lönsamhetsutvecklingen på löneboställena och bevakar möjligheterna till omläggning av driften. När det eljest gäller de mera expertbetonade insatserna för en driftsrationalisering inom jordbruket är det inte realistiskt att räkna med att de kyrkliga förvaltningsorganen skulle kunna utbyggas med egen personal för ändamålet. Tvärtom synes det angeläget, att lantbruksnämndernas medverkan t. ex. med upprättande av investeringskalkyler och tekniska planer skall kunna påkallas också för de kyrkliga jordbruksfastigheterna. Man bör alltså från den kyrkliga förvaltningens sida i första hand inrikta sig på att begagna sig av den experthjälp som kan köpas från andra organ för rationaliseringsverksamheten inom jordbruket.

5.1.2 Remissyttrandena

Många remissinstanser framhåller vikten av att det kyrkliga jordbrukets och skogsbrukets rationalisering anpassas till de allmänna rationaliseringssträvandena och att den statliga serviceverksamhet utnyttjas som redan finns för jord- och skogsbruksfastigheters rationalisering.

Lantbruksstyrelsen konstaterar att strukturrationaliseringsåtgärder i fråga om kyrklig jord hittills förekommit i mycket ringa omfattning. Enligt styrelsens mening har man alltför ensidigt varit inriktad på att finna från ren kapitalplaceringssynpunkt lämpliga objekt för återplacering av försäljningsmedel från löneboställena, medan intresset för omarronderingsfrågor och försäljning i rationaliseringssyfte till lantbruksnämnd eller direkt till enskilda jord- och skogsbrukare varit ringa eller obefintligt. Styrelsen framhåller emellertid att bestämmelserna i tidigare gällande jordförvärvslagar medfört att kyrkliga förvärvsansökningar behandlats förhållandevis restriktivt. Nu gällande jordförvärvslag är väsentligt liberalare till sin uppbyggnad än tidigare jordförvärvslagar och är främst avsedd att tjäna som ett rationaliseringsinstrument. Lagen innehåller inte längre något ovillkorligt förbud mot tillstånd till markförvärv. Även andra än s. k. prioriterade förvärvare skall sålunda som regel beviljas tillstånd vid förvärv som medför att redan innehavd brukningsenhet förbättras. Stundom kommer, speciellt i de bättre jordbruksbygderna, konkurrens om tillskottsmarken att föreligga mellan exempelvis löneboställe och enskild brukningsenhet. Den omständigheten att vissa enheter brukas av sina ägare och andra av arrendatorer får enligt styrelsens mening inte påverka tillståndsprövningen vid tillskottsforvärv, utan strukturförhållandena i det enskilda fallet skall vara avgörande. Vad gäller kyrkliga nyförvärv av skogsmark bör dessa — oberoende av pastoratgränserna — koncentreras till områden, där på sikt ett sammanhängande större innehav kan byggas upp. Utvecklingen visar att i vissa delar av landet ej obetydliga

arealer kan komma att bli tillgängliga för sådant ändamål. Särskilt vid placering av fondmedel, gemensamma för flera pastorat, bör i samförstånd med lantbruksnämnden tillskapandet av stiftsskogar i dylika områden kunna komma i fråga. Å andra sidan är det i många bygder önskvärt att den kyrkliga jorden får disponeras för rationaliseringsändamål. Huvudprincipen för samarbetet mellan lantbruksnämnderna och den kyrkliga fastighetsförvaltningen måste vara att kyrkan kan påräkna nämndens medverkan vid angelägna och lämpliga förvärv och att kyrklig mark som erfordras i rationaliseringssyfte får disponeras för detta ändamål så snart detta är möjligt och lämpligt. Enligt *lantmäteristyrelsen* erfordras att alla möjligheter till strukturrationalisering och andra förbättringar tas till vara. Ett intimt samarbete mellan de myndigheter som svarar för de kyrkliga fastigheterna och de statliga rationaliseringsorganen blir därvid nödvändigt. Det mesta av detta samarbete bör kunna ske på regional och lokal nivå. Lantmäteriet är berett att medverka i arbetet med strukturrationaliseringen. *Skogsstyrelsen* betonar vikten av att det kyrkliga skogsbruket från effektiviseringssynpunkt låter sig inbegripas i regionala och områdesvisa planeringssammanhang. Detsamma gäller även bl. a. frö- och plantförsörjning, ställningstaganden i skogsproduktionsfrågor, vägnätsplanering, vägprojektering och inte minst fortbildning och vidareutbildning av personal.

De förslag till åtgärder som utredningen lägger fram för att få till stånd en effektiv strukturrationalisering tillstyrks i allmänhet av remissinstanserna. Man är i huvudsak ense med utredningen om att en strukturrationalisering i första hand kräver en inventering av de kyrkliga jord- och skogsfastigheterna och en bedömning av deras framtida användning och att denna inventering och bedömning liksom även genomförandet av den sålunda planlagda rationaliseringen genom försäljning, köp, byte m. m. bör ske stiftsvis, under medverkan av — förutom nuvarande statliga regionala och centrala rationaliseringsorgan — boställsnämnd och stiftsnämnd.

Lantbruksstyrelsen framhåller att erfarenheterna av arbetet med strukturrationalisering av domänverkets och skogsbolagens markinnehav visar att länet är den minsta administrativa planeringsenhet som kan ifrågakomma. Ofta har flera län berörts av samma omarronderingsprojekt. Förhållandena är likartade beträffande kyrkans markinnehav. Följaktligen kan inte pastoraten behandlas var för sig.

I vissa remissyttranden som avser skogsbrukets rationalisering betonas vikten av att man genom intressearrondering skapar stora enheter av skogsmark. Sålunda framhåller *skogsstyrelsen* att målet på sikt bör vara inte bara att åstadkomma bästa ekonomiska bärkraft hos enskilda brukningsenheter utan även — och framför allt — att genom intressearrondering skapa större samlade komplex av skogsmark. I det skogsekonomiska mönster efter vilket den kyrkliga fastighetsförvaltningen bör agera framstår därför inventering av fastighetsbeståndet och planering av markbyten för intressearrondering som en åtgärd av högsta prioritet. Ekonomisk analys av lönsamhetsförutsättningarna hos brukningsenheterna hör naturligt ihop med detta arbete dels för att angelägenhetsgradera rationaliseringsinsatserna, dels för att i det enskilda fallet nå högsta arronderingseffekt. En grundprincip för strukturrationaliseringen måste vara att åstadkomma mest gynnsamma resultat sett utifrån det sam-

lade kyrkliga skogsbruket. Stiftsnämnderna bör därvid såsom effektueringsorgan spela en avgörande roll i sammanhanget men verksamheten får inte låsas av förvaltningsgränserna utan bör fritt kunna gripa över såväl pastorats- som stiftsgränser. I konsekvens härmed framstår utredningens förslag till central enhet med uppgift att dra upp centrala riktlinjer för rationaliseringsverksamheten som angeläget.

Statskontoret ifrågasätter emellertid om det finns behov av en så omfattande engångsinventering som utredningen föreslagit. Statskontoret erinrar om att utredningen låtit företa en mycket grundlig inventering och analys av de kyrkliga fastigheterna inom Kalmar län. Denna specialutredning har givit värdefulla upplysningar inte bara om de kyrkliga ägoförhållandena i detta län utan även om de kyrkliga marktillgångarna och deras möjligheter att bestå över huvud taget. Utredningens mening synes vara, att lika omfattande inventeringar måste ske även i landet i övrigt och att en sådan samlad översyn av hela den kyrkliga jord- och skogsförvaltningen är en förutsättning för att påbörja rationaliseringsarbetet. När det gäller jordbruksfastigheternas strukturrationalisering kan det enligt statskontoret ifrågasättas om det finns behov av en så omfattande engångsinventering. Det bör vara möjligt att utan att avvakta resultatet av en omfattande och minutiös förplanering ta itu med rationaliseringsarbetet på bred front i nära kontakt med lantbruksnämnderna och deras expertis. Den kyrkliga markrationaliseringen bör alltså såsom en del av den allmänt jordbrukspolitiska strukturrationaliseringen kunna utföras utan någon stor extra inventeringsapparat.

Remissmyndigheterna delar över lag utredningens uppfattning att ansvaret för den regionala planeringen av strukturrationaliseringen och dess genomförande i allt väsentligt bör ligga hos stiftsnämnderna. Det framhålls bl. a. att strukturrationaliseringen i hög grad är en fråga om köp, försäljning och byte av fast egendom, där stiftsnämnden redan enligt gällande bestämmelser har en central funktion. Vissa stiftsnämnder påpekar att förslaget har den fördelen att det samarbete som på vissa håll redan påbörjats mellan stiftsnämnder och lantbruksnämnder kan fortsätta utan störningar.

Utredningens förslag att inrätta ett centralt organ inom kammarkollegiet med uppgift att leda och övervaka strukturrationaliseringen och dess förslag att utöka boställsnämndernas befogenheter när det gäller rationaliseringsverksamheten möter emellertid kritik från många håll.

Kammarkollegiet anser att boställsnämndens roll i rationaliseringsarbetet är något oklar. Nämnderna bör enligt kammarkollegiet väsentligen tjäna som ett serviceorgan åt stiftsnämnderna. De förslag utredningen framlagt i fråga om bildande av större boställsdistrikt och fast anknytning till boställsnämnd för pastoratsrepresentant tillstyrkes i princip. Kammarkollegiet delar utredningens uppfattning att det föreligger ett visst behov av riktlinjer för och samordning av strukturrationaliseringen, även om rationaliseringsarbetet huvudsakligen kommer att ske på stiftsplanet. Kammarkollegiet anser det vara naturligast att denna uppgift läggs på kollegiet, som på rikspanet närmast har att ta befattning med den kyrkliga jorden. Självfallet bör kollegiet därvid samråda med lantmäteristyrelsen, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen och

Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund. En sådan i förhållande till utredningens förslag mer begränsad arbetsuppgift räknar kollegiet med att kunna fullgöra utan någon förstärkning av personalen.

Lantbruksstyrelsen anser det inte vara motiverat att för ledning och planering av strukturrationaliseringen skapa ett nytt centralt rationaliseringsorgan inom kammarkollegiet. Det huvudsakliga planlägningsarbetet bör lämpligen bedrivas på stifts- och länsplanet, varvid utomstående expertis kan anlitas för speciella utredningar. Planläggningen liksom genomförandet bör ankomma på stiftsnämnden som därvid bör samråda med pastoraten. Styrelsen framhåller att det enligt instruktionen för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna åligger nämnderna att medverka i sådant planlägningsarbete och så långt resurserna medger är lantbruksorganisationen beredd att avdela personal för uppgiften. Det är enligt styrelsens uppfattning angeläget att såväl planering som genomförande åvilar ett och samma organ, om ett snabbt resultat skall åstadkommas. Om stiftsnämnderna får hand om planeringsuppgifterna undviks olägenheten av att intresset för planering liksom hittills varierar från ett pastorat till ett annat. Ansvar för inventering av fastighetsbeståndet bör likaså åvila stiftsnämnden, som i nära samarbete med boställsnämnd och pastorat under medverkan av utomstående expertis relativt snabbt torde kunna genomföra en sådan. Lantbruksnämndernas strukturdelegationer bör, i likhet med vad som skedde vid utredningens specialundersökning, ges tillfälle att göra en allmän jordbrukspolitisk bedömning av materialet. I likhet med utredningen anser styrelsen att bevakningen av fastighetsmarknaden i första hand måste ankomma på ett kyrkligt organ. Den föreslagna uppdelningen mellan stiftsnämnd och boställsnämnder finner dock styrelsen knappast ägnad att skapa enhetligare förhållanden. Styrelsen föreslår, att denna bevakningsuppgift åläggs stiftsnämnden. Detta behöver inte utesluta att boställsnämndens ordförande fungerar som lokal kontaktman. Ur lantbruksnämndernas synvinkel måste det vara en uppenbar fördel att stiftsnämnden blir den myndighet med vilken förhandlingar kan föras i praktiskt taget alla frågor rörande det kyrkliga markinnehavet. För att vid en sådan anordning tillgodose pastoratsintressena synes det lämpligt att pastoraten ges en starkare representation i stiftsnämnderna än utredningen föreslagit. Även *lantmäteristyrelsen* kritiserar utredningens förslag att öka boställsnämndernas befogenheter i fråga om strukturrationaliseringen. Det intresse och den ortskännedom och sakkunskap som kan finnas hos boställsnämnderna bör tillvaratas men styrelsen anser det vara av vikt att planeringsarbetet inte splittras. Boställsnämndernas funktioner i fråga om inventering m. m. bör vara helt samordnade med eller underordnade stiftsnämnden. Flera andra remissinstanser, främst stiftsnämnder, framför liknande synpunkter.

Inte heller *statskontoret* anser att det behövs något nyskapat organ för central planering och samordning av rationaliseringsverksamheten. Motiveringen för den föreslagna arbetsgruppen inom kammarkollegiet är enligt statskontoret knappast bärande och dess arbetsuppgifter är svävande. Därtill kommer att ett centralt organ, inrättat och organiserat för den enda uppgiften att dirigera den kyrkliga markrationaliseringen, kan komma att verka konserverande på den nuvarande placerings-

politiken och sålunda kan komma att motverka önskvärdheten av en bättre riskfördelning inom den eklelesiastika förmögenhetsförvaltningen. Även många andra remissinstanser avstyrker förslaget om ett centralt organ och gör gällande att ett sådant organ skulle fördröja arbetet med strukturrationaliseringen. I stället föreslås från något håll att direktiv utfärdas om ett nära samarbete mellan stiftsnämnder och lantbruksnämnder i frågor som rör skilda stift eller som kräver en likartad lösning.

Utredningens förslag att stärka pastoratens inflytande i boställsnämnd och stiftsnämnd godtas allmänt. Lantbruksstyrelsen har som redan framgått ansett att det är lämpligt med en starkare representation för pastoraten i stiftsnämnden än utredningen föreslagit.

5.2 Förvaltningsformer som främjar rationalisering

5.2.1 Utredningen

För att en yttre rationalisering av det kyrkliga jord- och skogsbruket skall kunna genomföras i mera betydande utsträckning räcker det inte med översiktlig planering av verksamheten. De åtgärder utredningen föreslagit i detta hänseende måste också kunna genomföras utan större komplikationer. Bestämmelserna om egendomsförvaltningen och de olika organens kompetens bör därför utformas så, att de underlättar en rörlig markpolitik och lösningar som bygger på samarbete mellan olika fastigheter och ägarkategorier eller förutsätter större gemensamma investeringar osv.

5.2.1.1 Samverkan inom skogsbruket

Enligt utredningen uppgår den årliga avverkningen för de kyrkliga skogarna f. n. till omkring 1 milj. m³ sk. Därav försäljs 50 à 60 % på rot. Skogarna är i regel rätt små och skogsbruket splittrat med många arbetsplatser och små avverkningar på varje arbetsplats. För att lönsamheten skall kunna ökas måste de rationaliseringsmöjligheter av olika slag som i dag står till buds tas tillvara. Härför behövs framför allt en betydligt mera utbyggd samverkan än den som erbjuds inom de nuvarande skogsbiträdesdistrikten. Utredningen har övervägt vilka fördelar som kan vinnas genom olika former av samverkan. Utredningen finner att teknisk samverkan på en del håll kan komma i fråga med Skogssällskapet, som är en ideell stiftelse med allmännyttiga syften och som förvaltar framför allt skogar som tillhör allmänna inrättningar, kommuner m. m. Denna samverkan bör kunna förekomma i den formen att sällskapet med sin personal och maskinutrustning biträder vid förvaltningen av pastoratsskogar, vilkas belägenhet gör ett sådant samarbete naturligt för båda parter. En sådan samverkan kan erhålla den omfattning och närmare utformning som i varje enskilt fall är lämplig och kan därigenom lätt anpassas till den kyrkliga förvaltningens krav. Utredningen har också övervägt frågan huruvida medlemskap i

skogsägareföreningarnas skogsbruksområden kan anses som en lämplig samverkansform för pastoratens skog. Utredningen finner dock, att de i sin nuvarande organisationsform inte erbjuder några mera påtagliga fördelar för den kyrkliga skogen utan tvärtom ger anledning till vissa betänkligheter både av ekonomisk och förvaltningsmässig art och från praktisk skogsvårdssynpunkt. Stiftsnämnd bör dock i enstaka fall, efter prövning av de villkor som skall gälla för medlemskapet i skogsbruksområde, kunna medge ett pastorat rätt att ingå i skogsbruksområde med skogsmark som ligger i anslutning därtill och för vilken denna form av samverkan är lämplig från driftssynpunkt. Men man bör då ta hänsyn inte bara till vad som för det enskilda pastoratet kan te sig gynnsamt, utan också till återverkningarna på den kyrkliga skogsförvaltningens organisation i stort. Skogsbruksområdenas nuvarande utformning är sannolikt endast ett stadium i utvecklingen mot en betydligt fastare organisation av privatskogsbruket. Sålunda förutser jordbruksutredningens skogsbruksgrupp i betänkande Utvecklingstendenser i modernt skogsbruk (SOU 1963: 63) behovet av en sådan med mera långtgående förpliktelser för anslutna skogsägare, i varje fall då kontinuerligt sysselsatt arbetskraft och maskiner i större omfattning har anskaffats. Frågorna om hur samverkan över ägo gränser i framtiden skall lösas och hur sådan samverkan skall främjas av statsmakterna studeras också av den år 1965 tillsatta skogspolitiska utredningen. I avvaktan på att samarbetet inom det enskilda skogsbruket finner en mera definitiv form anser boställsutredningen det vara skäl att iakttaga en viss försiktighet beträffande den ecklesiastiska skogens anslutning till skogsbruksområden. Utredningen anser att det i många fall skulle vara en enklare lösning om man kunde sluta ett mera begränsat avtal med skogsägareföreningen om utnyttjande av dess tjänster på bostället. Ett rationellt utnyttjande av skogsägareföreningens personal och maskinutrustning kunde ju komma till stånd också genom avtal om skogsvårds- eller avverkningsuppdrag eller genom förvaltningsavtal. På flera håll i landet förekommer i dag en begränsad teknisk samverkan mellan pastorat och skogsägareföreningar i fråga om arbetskraft och enklare maskiner. Det vore önskvärt att frågorna om en sådan teknisk samverkan kunde närmare studeras inom SSR. Sådana avtal om samverkan som nu sagts bör emellertid kunna träffas också med andra kategorier av skogsägare som driver rationellt skogsbruk. I bl. a. Luleå stift bör samverkan med domänverket på många håll te sig naturlig. Tjänster bör under alla omständigheter köpas på sätt som visar sig billigast och mest effektivt.

Utredningen granskar därefter mot bakgrund av de aktuella tendenserna inom skogsbruket vilka möjligheter en samverkan inom den kyrkliga organisationens ram kan erbjuda för en rationalisering av skogsbruket och hur en sådan samverkan lämpligast bör utformas. Utredningen konstaterar att ett steg i rätt riktning mot rationalisering togs när man genom 1942 års ändring i boställsordningen möjliggjorde bildandet av skogsbiträdesdistrikt, där två eller flera pastorat tillsammans kan utgöra underlag för en heltidsanställd skogvaktare. Inom ett sådant distrikt kan arbetet med skogsvård, utsyning och avverkningar planeras rationellt och vad man därvid vinner i effektivitet kommer helt de kyrkliga avkomsttagarna till godo. I vissa

avseenden innebar 1942 års reform en längre gående samordning inom stiftet i så måtto att stiftsjägmästarna fick överinseende över avverkningarna på pastoratsskogarna. Organisationen med skogsbiträdesdistrikt, som nu har utbyggt till att omfatta huvudparten av den kyrkliga skogen, har visat sig effektiv och utredningen finner det inte rimligt att nu överväga att bryta sönder denna organisation till förmån för en närmare samverkan mellan enskilda pastorat och andra kategorier av skogsägare. Genom att i stället knyta an till nuvarande förvaltningsapparat och personal vinner man en garanti för att den kyrkliga verksamhetens intressen blir tillgodosedda. En konsekvens av den fortsatta utvecklingen inom skogsbruket efter år 1942 bör enligt utredningen bli att man inom stiftet — samtidigt som man genom försäljning, köp och byte strävar att förbättra den yttre strukturen av kyrkans skogsinnehav — bygger ut de samverkansformer man nu har i skogsbiträdesdistrikten och den möjlighet till central planering som stiftsjägmästarorganisationen erbjuder. Utredningen föreslår sålunda, att det kyrkliga skogsbrukets samverkansproblem i första hand löses genom en utbyggd samverkan inom den kyrkliga förvaltningens ram. Genom ett effektivt samarbete mellan de skogsförvaltande pastoraten i ett helt stift kan man få underlag för de rationaliseringsåtgärder som i främsta rummet krävs nämligen

1. översiktlig planläggning av skogsarbetet,
2. gemensam maskinanskaffning,
3. gemensam anställning av arbetskraft,
4. samordnad virkesförsäljning.

Kravet i punkt 1 kan enligt utredningen till stor del tillgodoses inom ramen för nuvarande bestämmelser — 45 och 52 §§ boställsordningen — med en något ändrad tillämpning. Det är sålunda önskvärt att man kan åstadkomma en överskådlig planering på längre sikt för samtliga behandlingsytor inom ett stift. Detta måste innebära att det enskilda pastoratet inte självständigt kan få påyrka arbetsinsats vid en viss tidpunkt, eftersom flyttning och uppställning av maskiner och transporten av arbetare kräver samordning, så att arbetsinsatsen en bestämd tid koncentreras till en viss del av förvaltningsområdet. Även nödvändigheten av att en teknisk samverkan i så stor utsträckning som möjligt kan etableras över ägo gränserna mellan alla olika kategorier av markägare gör det angeläget, att det finns organ, som för den kyrkliga skogsförvaltningens räkning kan träffa avtal om sådant samarbete. Ett sådant avtal kan innebära, att tillgängliga resurser i fråga om arbetskraft och maskiner i en markägares tjänst — och då även skoglig personal inom den kyrkliga förvaltningen — kan anlitas för att utföra arbeten även på angränsande område i annans ägo. Kraven i punkt 2 och 3 tillgodoses ej alls eller endast i ringa utsträckning i nuvarande lagstiftning. Utredningen vill för sin del föreslå, att en möjlighet öppnas att centralt i varje stift anskaffa erforderlig maskinutrustning med hjälp av lån ur kyrkofonden. Även arbetskraften bör anställas centralt. Genom att maskiner och arbetskraft administreras centralt kan möjligheten också utnyttjas att använda

dem i arbete för andra fastighetsägare, givetvis mot debitering. Och i motsvarande mån kan avtal träffas centralt om anlåtande av entreprenörföretag eller eljest av personal och maskiner i annans tjänst för arbete på kyrklig skogsmark. Den skisserade organisationen förutsätter sålunda inte att maskiner och arbetare måste vara anskaffade respektive anställda av det kyrkliga organet. Vad slutligen beträffar kravet i punkt 4 kunde det tillgodoses genom en mindre snäv tolkning av nuvarande bestämmelser om stiftsjägmästares befattning med virkesförsäljning samt genom en bestämmelse som klart anger, att virke skall säljas till högsta möjliga pris.

När det gäller frågan hur organisationen på stiftsplanet närmare bör utformas erbjuder sig olika alternativ beroende på vilken avvägning man vill göra mellan de krav rationaliseringen ställer på en koncentration av förvaltningen och intresset av att uppehålla ett visst mått av självförvaltning hos pastoraten. Inom den ram som utredningsdirektiven angivit torde endera av följande två alternativa lösningar vara mest förtjänt att övervägas. En möjlighet är att stiftsnämnderna övertar förvaltningen av löneboställets skog, medan jordbruksdelen kvarstår under pastoratets förvaltning. Skogen skulle därvid förvaltas gemensamt för pastoratets räkning. Genom en sådan koncentrerad förvaltningsform skulle tryggare förhållanden skapas för arbetskraften, som då kunde heltidsanställas hos stiftsnämnden. Maskinutrustning kunde anskaffas centralt och planläggningen av tidpunkt och plats för olika arbetsinsatser kunde ske hos samma myndighet som fastställer hushållningsplanerna. Stiftsnämnden skulle också kunna träffa avtal centralt med företrädare för andra skogsägarkategorier om samverkan över ägo gränserna. I nära kontakt med den statliga rationaliseringsexpertisen och berörda länsorgan kan stiftsnämnden också genomföra erforderlig strukturrationalisering, intressearrondering etc. För att pastoraten skall få en jämnare avkastning av skogen och en rättvisare fördelning av skogsinkomsterna, eftersom de inte längre själva skulle få bestämma tidpunkten för avverkning på deras mark och därigenom utnyttja tillfälliga konjunkturförändringar, kan förvaltningen ordnas enligt samma grunder som tillämpas i fråga om stiftens prästlönefondshemman. Nettoavkastningen skulle då årligen fördelas mellan samtliga delägande pastorat efter andelsvärden, oavsett om avverkningen under året skett på ett visst pastorats fastigheter eller ej. Mot en sådan lösning talar framför allt den principiella olägenheten att denna förvaltningsform innebär en ytterligare begränsning av pastoratets självbestämmanderätt. Man kan emellertid åberopa, att denna redan nu är ytterligt blygsam när det gäller skogsförvaltningen och att det enskilda pastoratets beslutande i fråga om avverkningar och skogsvårdsåtgärder utgör ett direkt hinder för ett rationellt planerat skogsbruk. Tidigare har utredningen föreslagit, att pastoraten skulle få en representant i stiftsnämnden. Därigenom skulle de ju också garanteras ett visst medinflytande över skogsförvaltningen.

Det andra tänkbara alternativet i fråga om organisationen på stiftsplanet innebär att grundprincipen för nuvarande boställsförvaltning upprätthålls, dvs. att pastoraten svarar för förvaltningen av skogen. Ledningen för pastoratets förvaltning inom varje stift bör dock uppdras åt ett samarbetsorgan. Stiftsnämndens uppgifter med

avseende på skogsförvaltningen skulle i detta fall kunna begränsas till den tillsyn som är motiverad av kyrkofondens intressen och direkt därmed sammanhängande förvaltningsåtgärder. Stiftsjägmästarnas funktioner enligt boställsordningen skulle i huvudsak behållas och dessa liksom skogvaktarpersonalen synes alltså böra vara knutna till stiftsnämnderna. Däremot skulle det ankomma på pastoratens samarbetsorgan att anställa och avlöna skogsarbetare, viss kontorspersonal m. m. och i samråd med stiftsjägmästaren anskaffa maskiner samt planera arbetena i skogen så att personal och maskiner utnyttjas effektivt. Samarbetsorganet bör således få svara för upprättandet av hushållningsplaner, vilka dock som hittills bör fastställas av stiftsnämnden. Vidare bör samarbetsorganet få besluta om skogsvårdsåtgärder, avverkning och försäljning av virke, investeringar i vägbyggen etc. I nära samarbete med stiftsnämnden och den expertis som har att planlägga och genomföra en strukturrationalisering skulle samarbetsorganet även ta initiativ till avyttring och förvärv av skogsmark och till teknisk samverkan med andra skogsförvaltande organ. Förvaltningen av stiftens prästlönefondshemman bör vid en sådan form av samverkan mellan pastoraten lämpligen kunna överföras från stiftsnämnden till samarbetsorganet. Därigenom skulle pastoratens intresse för en mera genomgripande strukturrationalisering stimuleras. Även vid detta alternativ kan man tänka sig att nettoavkastningen av den gemensamma förvaltningen årligen fördelas mellan pastoraten efter andelstal.

Olika alternativ erbjuder sig när det gäller att bygga upp det tänkta samarbetsorganet. För att slippa skapa nya organ bör redan existerande samarbetsorgan för pastoraten kunna utnyttjas i detta sammanhang. Närmast till hands ligger då, att stiftsförbunden inom Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund fullgör funktionen som representation för pastoraten och utser den särskilda styrelse som skall svara för den gemensamma skogsförvaltningen i stiftet. En förutsättning för ett sådant arrangemang bör vara, att de skogsägande pastoraten är anslutna till stiftsförbunden. Detta torde med några få undantag f. n. vara fallet. Vid sådant förhållande ser utredningen för sin del inte någon anledning till att man inte skulle begagna sig av den samarbetsform som här erbjuder sig.

Kostnaderna för en förvaltning genom pastoratens egna samarbetsorgan torde enligt utredningen bli obetydligt högre än vid en direkt förvaltning genom stiftsnämnderna. De bör emellertid i någon mån kunna uppvägas av de vinster man kan göra genom en vittgående rationalisering. Om skogen får förvaltas av pastoratens egna organ i stället för att ställas under en myndighets förvaltning, bör det t. ex. bli lättare för pastoraten att acceptera sådan ändrad disposition av ett löneboställes jord som innebär övergång från jordbruk till skogsbruk. En sådan utveckling kan förutses för en stor del av de kyrkliga boställena och det är angeläget att förvaltningsformerna inte bidrar till att motverka en önskvärd rationalisering. Genomförandet av en mera omfattande strukturrationalisering innebär också för kyrkans vidkommande, att jordbruksjord på åtskilliga håll avyttras och ersätts med skogsmarker. Pastoratens medverkan kan sannolikt mera helhjärtat vinnas för en sådan utveckling om de genom egna organ får utöva förvaltningen.

Utredningens majoritet förordar en lösning enligt de här senast antydda linjerna. Ledamoten Lindström reserverar sig till förmån för förvaltning genom stiftsnämnderna.

Reservanten åberopar att en av utredningens mest angelägna uppgifter är att föreslå åtgärder, som verksamt kan bidra till att med framgång inordna även den kyrkliga jorden i den allmänna strukturrationalisering som den tekniska utvecklingen gjort ofrånkomlig. Bl. a. genom sin sammansättning och sin direkta tillgång till högt kvalificerad expertis är stiftsnämnderna vida mera än ett rent pastoratsorgan lämpade att leda de angelägna strävandena att av ett splittrat ägoinnehav skapa brukningsenheter med goda förutsättningar för tidsenlig och arbetsbesparande drift med ökade möjligheter till förbättrad lönsamhet. Reservanten påpekar dessutom att stiftsnämnderna inom sina verksamhetsområden såsom tillsynsmyndigheter eller förvaltande organ företräder alla kategorier av kyrklig jord. Därigenom har de också vida större möjligheter att för köp, försäljningar, byten och triangelbyten möta alla markägarekategorier med motsvarande arronderingsintresse.

5.2.1.2 Skogshushållningsplaner för de kyrkliga skogarna

Bestämmelserna om skogshushållningsplaner för löneboställes skog finns i boställsordningen, i kungörelsen den 15 februari 1935 (nr 19) med bestämmelser ang. tillämpningen av ecklesiastik boställsordning och i Kungl. Maj:ts cirkulär den 29 november 1935 till samtliga stiftsnämnder med anvisningar för upprättande av skogshushållningsplaner för ecklesiastika löneboställen. I ecklesiastika arrendestadgan föreskrivs, att dessa bestämmelser skall gälla också för stiftsnämndens förvaltning av ecklesiastik arrendegårds skog.

I boställsordningen föreskrivs bl. a., att löneboställes skog skall skötas efter hushållningsplan och att man när sådan plan görs upp skall, med beaktande av att så vitt möjligt jämn avkastning erhålls, eftersträva att utvinna det med hänsyn till skogens tillstånd bästa möjliga ekonomiska resultatet. Om det är av betydelse från naturskyddssynpunkt, att ek eller bok helt tas undan från avverkning eller att ekskog eller bokskog eljest sköts på visst sätt, skall erforderliga bestämmelser härom tas in i planen. Planen omfattar i regel en tid av tio år. Den skall utvisa hur stor virkesmängd som får tas ut under giltighetstiden. I tillämpningsbestämmelserna till boställsordningen meddelas närmare bestämmelser om skogshushållningsplaner. Där föreskrivs sålunda, att för varje löneboställes skog i princip särskild hushållningsplan skall upprättas. Vid uppgörande och tillämpning av hushållningsplan skall eftersträvas, att varje skogsbestånd blir underkastat en med hänsyn till åtgärdernas omedelbara och framtida verkningar ekonomiskt ändamålsenlig skötsel. Marginalen mellan det minsta och det största virkesuttag, som är förenligt med detta skogsvårdskrav, skall i mån av behov utnyttjas för att vinna en så jämn avkastning som möjligt.

Syftet med skogshushållningsplan är enligt utredningen att underlätta skogens rationella utnyttjande genom att inventera vilka underhålls- och investeringsåtgärder som fordras och föreslå de avverkningar som lämpligen bör göras under den tid

som planen omfattar. Beträffande löneboställena utgör skogshushållningsplanen dessutom underlag för beräkningen av inkomster och utgifter på fastigheternas skogsdelar vid den normaluppskattning som ligger till grund för avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden. Utredningen anser att skogshushållningsplanerna kan bli till bättre gagn om de innefattar en reell planläggning av avverkningar, skogsvårdsåtgärder och investeringar. Hushållningsplanerna bör omfatta inte endast ett boställe utan ett pastorats hela skogsinnehav. De bör indelas i block, vart och ett omfattande ett område som skall behandlas under ett år. Därmed underlättas både förberedelsearbeten, såsom iordningställande av vägar, upplagsplatser och kontrollen av avverkningarna. Detaljerade beståndsbeskrivningar kan slopas. Däremot bör naturvårdssynpunkter kunna beaktas i planen.

I fråga om den *målsättning för det kyrkliga skogsbruket* som skall ligga till grund för skogshushållningsplanerna anför utredningen i huvudsak följande. Principerna för den kyrkliga skogens skötsel, sådana de angetts i nyss refererade bestämmelser, har uppfattats på ett sätt som medfört att man på många håll eftersträvat stora virkesförråd och därför behållit bestånd i sådana åldersklasser, där tillväxtprocenten är förhållandevis låg. Kravet på förräntning av skogskapitalet har sålunda i viss mån eftersatts. Målet bör emellertid vara en långsiktig, stor avkastning, varvid dock kravet på en måttlig förräntning uppehålls. Denna målsättning bör ge virkesrika bestånd, dock utan överdrivet lång omloppstid. De krav som skogsvårdslagen den 21 maj 1948 (nr 237) ställer på den enskilde skogsägaren kan, om den nu föreslagna målsättningen antas, uppfyllas utan att de direkt behöver återges i föreskrifterna om skogshushållningsplanerna. I nuvarande bestämmelser poängteras vidare en strävan efter jämn avkastning. En sådan strävan måste vägas mot de tillväxtförluster som kan uppstå genom för tidig avverkning av växtliga bestånd eller bibehållande av äldre bestånd med låg tillväxtprocent. För det stora flertalet pastorat för vilka kyrkofonden är en utjämnande faktor mellan perioder av större och mindre avkastning från boställena, synes en jämn avkastning från skogen inte i och för sig innebära någon större fördel utom när det gäller sysselsättningen av fast arbetskraft. Med den ökade mekaniseringen av skogsbruket följer emellertid krav på större arbetstillgång för att trygga sysselsättningen och framför allt pastoraten i södra och mellersta Sverige torde ha svårt att vart för sig tillgodose dessa krav. Samtidigt medför arbetskraftens större rörlighet att den numera kan betjäna större områden. Kravet på en jämn avkastning för det enskilda pastoratets skog synes därför inte längre behöva uppehållas. När det gäller större områden får däremot den jämna avkastningen anses önskvärd. En på längre sikt jämn avkastning av vårt lands skogar är ju en grundförutsättning för vårt näringsliv, vilken måste beaktas inom varje sektor av skogsbruket. Såvitt gäller de kyrkliga skogarna bör därvid krävas att man genomsnittligt för stiftets samtliga skogar får en så jämn avkastning som möjligt på längre sikt.

5.2.1.3 *Arrendejordbruket*

Med den sjunkande lönsamheten hos de mindre arrendeboställena kan man enligt

utredningen räkna med att sambruk mellan lämpligt belägna fastigheter blir vanligare än hittills. Att arrendera tillskottsjord kan vara en smidig väg till struktur-rationalisering men bör ses som ett första steg mot en framtida rationellare fastighetsbildning. En sådan bör eftersträvas så snart tillfälle erbjuder sig. Sambruk mellan kyrkliga fastigheter kan avse inte bara löneboställen utan också fastighet av annan natur såsom lokalkyrkas jord, biskopshemman, klockarhemman. Mera enhetliga arrendebestämmelser, såsom arrendelagsutredningen föreslagit, bör kunna underlätta sambruk mellan kyrkliga fastigheter under skilda förvaltningar.

Utredningen anser att formerna för beslut om att inleda sambruk eller om att på annat sätt ändra dispositionen av jordbruksfastighet bör förenklas.

Enligt 31 § boställsordningen beslutar stiftsnämnden om ändring i löneboställes disposition. Om stiftsnämnden finner att ändringen kan medföra, att ett självständigt och bärkraftigt jordbruk inte längre kan uppehållas på en brukningsdel, skall frågan dock underställas Kungl. Maj:ts avgörande. Sådan underställning torde i praxis sällan bli aktuell, eftersom själva dispositionsändringen i allmänhet ej torde uppfattas som orsak till att en därav berörd brukningsdel inte längre är bärkraftig. Enligt 4 § 2 mom. ecklesiastika arrendestadgan skall också fråga om upplåtelse till sambruk av självständigt jordbruk eller del därav på ecklesiastisk arrendegård underställas Kungl. Maj:ts prövning. Beträffande lokalkyrkas hemman eller domkyrko-hemman finns däremot inte någon bestämmelse om att fråga om sambruk skall underställas Kungl. Maj:t.

Utredningen föreslår att beslutanderätten skall ligga på stiftsnämnden, om ändring leder till att ett självständigt jordbruk inte längre blir bärkraftigt. I övriga fall bör beslutet få fattas av boställsnämnd eller, i fråga om annan jord än löneboställe, av det organ som förvaltar egendomen. I förhållande till nuvarande praxis innebär detta huvudsakligen en decentralisering av besluten rörande de ecklesiastiska arrendegårdarna.

5.2.1.4 Köp och försäljning av jord i rationaliserings-syfte

Som nämnts i redogörelsen för prästlönefond, prästlönejordsfond och prästlönefondshemman (se under 2.3.2) skall vid försäljning, byte eller expropriation av löneboställe köpeskillingen, eventuell mellangift respektive expropriationsersättningen fonderas. På så sätt uppkommen fond utgör prästlönefond för pastoratet och är avsedd för avlöning av församlingspräst i pastoratet. Dessa fondmedel kan få användas till bl. a. inköp av fastighet. Fondmedlens placering i fastighet kan ske på två sätt. Antingen kan fastighet inköpas till löneboställe för vederbörande pastorats räkning eller också kan medel tillhörande prästlönefonder från flera pastorat sammanföras till en särskild fond benämnd stiftets prästlönejordsfond, att användas till inköp av fastighet. Sådan fastighet benämnes prästlönefondshemman och förvaltas av stiftsnämnden. I vilken ordning beslut om inköp eller annan placering av fonderna skall fattas, regleras i kungörelsen med föreskrifter rörande tillämpningen av prästlönefondslagen. Enligt kungörelsen får stiftsnämnden besluta om fastighetsköp

intill 100 000 kr. för ett pastorats räkning, medan större sådana förvärv och fråga om inköp av fastighet gemensamt för flera pastorat skall underställas Kungl. Maj:t.

I fråga om försäljning av kyrklig jord finns bestämmelser i kyrkliga försäljningslagen och kungörelsen den 29 november 1963 (nr 637) med tillämpningsföreskrifter till denna lag. Enligt dessa författningar gäller att stiftsnämnden har rätt att besluta om försäljning av kyrklig jord när värdet inte överstiger 100 000 kr. samt kammarkollegiet om försäljning av sådan egendom med högre värde, när fråga är om överlåtelse till kommun för samhällsbyggnadsändamål dock högst 1 milj. kr. och i annat fall dock högst 300 000 kr. Övriga frågor om försäljning av kyrklig jord avgörs av Kungl. Maj:t.

Utredningen konstaterar att den nya jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290) medfört avsevärda förenklingar för den kyrkliga förvaltningen i fråga om möjligheterna att förvärva fast egendom. Sålunda har tillståndsvänget slopats beträffande all jord som försäljs enligt kyrkliga försäljningslagens bestämmelser. För bedömningen av de kyrkliga organens möjligheter att uppträda på marknaden för att förvärva jord i ersättning för avyttrade egendomar är det enligt utredningen av intresse att notera att förvärvstillstånd inte fordras, om staten är förvärvare. Vid förvärv av jord för kyrkofondens räkning t. ex. såsom biskopshemman, står kronan formellt som förvärvare, och tillstånd behöver inte sökas hos lantbruksnämnd. Det samma gäller om egendom som enligt medgivande av Kungl. Maj:t förvärvas för kyrkligt ändamål. Eftersom sådant medgivande krävs vid inköp för prästlönefondsmedel av fastighet med högre värde än 100 000 kr. innebär det, att lantbruksnämndens förvärvsprövning till allra största delen kommer att avse förvärv av mindre egendomar, huvudsakligen i den storleksklass att de kan utgöra tillskottsjord till existerande prästlöneboställen. I det skede av intensiv strukturrationalisering som jord- och skogsbruket kommer att genomlöpa under de närmaste årtiondena kan man svårligen tänka sig att reducera de statliga rationaliseringsorganens uppsikt till lättnad för nya grupper av förvärvare. Även om handläggningen av jordförvärvsärendena fördröjs och kompliceras genom tillståndsprövningen, får vinsten från allmän strukturrationaliseringssynpunkt anses uppväga dessa olägenheter. Utredningen finner det därför motiverat, att de kyrkliga markförvärven underkastas lantbruksnämndernas prövning. Församlingar och pastorat kan i detta hänseende inte göra anspråk på att jämföras med de borgerliga kommunerna, som ju för att fullgöra sina uppgifter, bl. a. för att trygga bostadsförsörjningen, är hänvisade till att föra en omfattande aktiv markpolitik.

Intresset att förstärka befintliga kyrkliga jordbruk går hand i hand med önskemålet att finna en värdebeständig placering för pastoratens uppsamlade fondmedel, som härrör från föregående försäljningar av boställsjord. Förvärv i kapitalplaceringssyfte har under en följd av år behandlats mycket restriktivt i enlighet med de riktlinjer som statsmakterna tidigare dragit upp för jordbrukspolitiken. Med de nya riktlinjer som angavs i prop. 1965: 41 med förslag till ny jordförvärvslag och i den inom jordbruksdepartementet utarbetade promemoria som låg till grund för den nya lagstiftningen har emellertid det principiella motståndet mot kapitalplaceringssyfte

förvärv hävts. Som exempel på när sådant tvärtom bör få komma i fråga anger promemorian i anslutning till ett uttalande av tredje lagutskottet vid 1955 års riksdag (3LU 1955: 24 s. 54) just det fall då en församling sålt viss egendom och i ersättning därför vill förvärva annan jordbruksfastighet av ungefär samma storlek. I synnerhet när den föregående försäljningen gagnar näringslivet, bostadsbyggandet eller allmänt ändamål, bör enligt promemorian sådant kompensationsförvärv kunna påräknas. Denna av departementschefen understrukna förändrade inställning bör kunna få avgörande betydelse för utvecklingen under de närmaste åren, eftersom pastoraten och andra förvaltare av kyrklig jord kan väntas bli mer villiga att positivt medverka till försäljning av sådan mark som behövs för allmänna ändamål, om de i sin tur bereds möjligheter att placera köpeskillingen i annan fastighet.

När det gäller pastoratens återplacering av försäljningsmedel från löneboställen synes den lämpligaste formen vara att flera pastorat gemensamt förvärvar större, sammanhängande skogsmark. Jordlagsutredningen har i betänkande med förslag till jordförvärvslag m. m. (SOU 1961: 49) i fråga om förvärv av skogsmark i s. k. avfolkningsbygder uttalat, att man bör eftersträva förvärvare med vilja och förutsättningar att köpa samman splittrade innehav till större, för rationellt skogsbruk lämpade enheter. Enligt boställsutredningens mening skulle de till mycket stora belopp uppgående prästlönefondensmedlen tillsammanantagna kunna komma till god användning i sådant rationaliseringssammanhang. Från det allmännas synpunkt bör det inte finnas något att erinra mot att på så sätt bildade större skogsfastigheter får förvärfvas av pastoraten, i synnerhet som de därigenom ställs under förvaltning av offentliga organ med tillgång till fackutbildad skoglig personal. Som ett led i strukturrationaliseringen av länets skogsbruk och ett medel att effektivisera skogsskötseln bör en sådan lösning vara värd att beakta. Vidare kan det enskilda pastoratet i sina fondmedel ha resurser, som möjliggör väsentliga strukturförbättringar på dess egna löneboställen, om lämpliga tillfällen att förvärva tillskottsjord kan tillvaratas. Genom återplacering av pastoratens försäljningsmedel i fastigheter kan alltså en fastighetsbildning komma till stånd, som står i god samklang med det allmännas intresse av en strukturförbättring inom jord- och skogsbruket. En i nära samverkan med lantbruksnämnderna genomförd fondmedelsplacering kan alltså bli ett effektivt instrument för de framtida rationaliseringssträvandena.

Det händer emellertid ibland, att det enskilda pastoratet inte förfogar över tillräckliga fondmedel för att när tillfälle plötsligt uppkommer förvärva tillskottsjord, som lantbruksnämnden eller enskild säljare kan erbjuda. I sådana fall, då det enligt lantbruksnämndens och stiftsnämndens gemensamma bedömning är angeläget från rationaliseringssynpunkt att i första hand pastoratets löneboställen förstärks genom tillköp, bör det vara möjligt för pastoratet att erhålla de för köpet erforderliga medlen som lån ur kyrkofonden. Likaså kan en stiftsnämnd som ställs inför möjligheten att förvärva en större fastighet till prästlönefondshemman finna svårigheter att med erforderlig snabbhet disponera pastoratens fondmedel för ändamålet. En motsvarande möjlighet till lån ur kyrkofonden bör då också stå stiftsnämnden till buds.

Ofta kan svårigheterna att förfoga över erforderliga medel bottna i att pastoratet

har placerat sina fondmedel i lån eller på annat sätt så att de inte är omedelbart tillgängliga. Eftersom sådan placering jämlikt 7 § 3 mom. prästlönekostnadslagen sker efter domkapitlets medgivande kan stiftsnämnden här bli ställd inför fullbordat faktum. För att få en bättre samordning i detta avseende föreslår utredningen, att tillstånd att placera prästlönefond på annat sätt än som är stadgat om omyndigs medel skall beviljas av stiftsnämnden.

För att kunna rätt ta vara på möjligheterna att placera fondmedel i lämpliga fastigheter måste också beslutsförfarandet förenklas så, att snabba beslut kan fattas, då tillfälle erbjuder sig att förvärva just den mark som från strukturrationaliserings-synpunkt är särskilt väl ägnad att komplettera tidigare kyrkliga markinnehav. De kyrkliga organen missar ofta möjligheterna på grund av att handlägningsförfarandet är omständligt och att säljaren inte har tålamod att avvakta besked som dröjer.

Nu gällande underställningsförfarande försvårar sålunda i många fall möjligheterna att få till stånd ett önskvärt köp. Utredningen har svårt att finna några bärande skäl att upprätthålla kravet på underställning i flertalet fall, åtminstone då det är fråga om förvärv av jordbruksfastighet. I den mån ärendet inte avgörs av Kungl. Maj:t kommer ju förvärv av sådan fastighet enligt huvudregeln i 1 § jordförvärvslagen att prövas av lantbruksnämnden, varigenom de statliga rationaliseringssynpunkterna blir företrädda. Någon ytterligare prövning av statlig myndighet borde inte behövas i de fall då vederbörande pastorat och stiftsnämnd är överens om förvärvet. Om däremot ett pastorat motsätter sig ett av stiftsnämnden väckt förslag till placering av dess fondmedel i en fastighet bör dock frågan kunna underställas Kungl. Maj:ts avgörande.

När det gäller fråga om placering av försäljningsmedel i annan fastighet, t. ex. hyreshus i stad, blir andra myndigheter inte ex officio inkopplade på ärendet. Det är emellertid svårt att se någon anledning till att ett pastorat inte skulle kunna få välja denna form av medelsplacering med endast stiftsnämndens godkännande.

Olägenheterna med underställningsförfarandet gör sig i samma mån gällande, då fråga uppkommer om förvärv av fastighet för kyrkofondens räkning som vederlag för försålda ecklesiastika arrendegårdar. Även här synes de statliga rationaliseringssynpunkterna kunna tillgodoses genom lantbruksnämndens tillståndsprövning och några bärande skäl för att underställa Kungl. Maj:t ärenden av detta slag finns knappast heller. Utredningen förordar alltså, att stiftsnämnden bör kunna få besluta om markförvärv för kyrkofondens räkning efter underhandskontakt med kammarkollegiet och statskontorets fondbyrå, vilken förvaltar kyrkofondens medel. Därigenom skulle den kyrkliga förvaltningen kunna agera med erforderlig snabbhet, då tillfälle erbjuder sig att genom lämpliga markförvärv komplettera det kyrkliga jord- eller skogsbruket och skapa rationella brukningsenheter inom den kyrkliga förvaltningen.

I fråga om försäljning av kyrklig jord framhåller utredningen att, om det kyrkliga jordbruket skall kunna dra nytta av den planmässiga struktururomvandling som nu pågår, det är mindre tillfredsställande om en kyrklig fastighetsförvaltare på ett

håll kan motsätta sig en rationell fastighetsbildning genom att vägra en ifrågasatt försäljning av kyrklig jord, samtidigt som man på annat håll önskar köpa tillskotts-jord för att förstärka ett kyrkligt jordbruk. Av bl. a. denna anledning anser utredningen, att nuvarande ordning bör bibehållas, enligt vilken central myndighet — stiftsnämnden, kammarkollegiet eller Kungl. Maj:t — prövar och avgör fråga om medgivande av utbyte eller försäljning av kyrklig jord.

Det moderna samhället ställer mycket stora krav på förutseende planering hos de statliga och kommunala myndigheterna. Med anledning härav har kommunerna i kungörelsen den 1 december 1967 (nr 878) om förfarandet vid kommuns förvärv av statlig mark för samhällsbyggnadsändamål tillerkänts rätt att i fråga om staten tillhörig mark erhålla förhandsbesked om möjligheten att förvärva sådan mark för samhällsbyggnadsändamål. Utredningen föreslår att förhandsbesked av samma slag skall få lämnas till staten och kommun i fråga om kyrklig jord. Beskedet förut-sättes gälla begränsad tid. Det bör få ges av samma myndighet som äger rätt att besluta om försäljning av jorden.

5.2.2 Remissyttrandena

5.2.2.1 Samverkan inom skogsbruket

De flesta remissinstanserna är ense med utredningen om att ett modernt skogsbruk kräver stora enheter för att rationaliseringsfrämjande åtgärder skall kunna planeras och genomföras i full skala och att en förvaltning stiftsvis i de flesta fall bör ge tillräckligt underlag för rationaliseringsåtgärder i fråga om planläggning av skogsarbetet, maskinanskaffning, arbetskraftsfrågor och virkesförsäljning m. m.

Många remissinstanser framhåller samtidigt att, även om det kyrkliga skogsbrukets samverkansproblem i första hand bör lösas inom den kyrkliga förvaltningens ram, utredningen borde ha anlagt ett mera positivt och konstruktivt synsätt på frågan om samverkan med andra parter. Sålunda framhåller *skogsstyrelsen* att en omstrukturering av det kyrkliga ägoinnehavet kommer att ta lång tid och att det är nödvändigt att under ett omställningsskede utnyttja alla andra möjligheter till rationell drift. Behovet av samverkan med övriga skogsägare och myndigheter är därför utomordentligt stort i dagens läge. Behovet kommer för övrigt att bestå även sedan fastighetsstrukturen blivit bättre. Eftersom utredningen anser att det kyrkliga skogsbruket i kraft av sin samlade storlek bör eftersträva att stå relativt obundet, borde framför allt formerna för begränsad samverkan, särskilt av teknisk art, ha blivit föremål för ett mera fördjupat studium.

Några skogsvårdsstyrelser betonar att det inte är lämpligt att alltför hårt låsa formerna för den skogligen fältorganisationen. Möjligheter att fortlöpande anpassa organisationen till de samverkansformer som redan är etablerade eller håller på att växa fram inom skogsbruket bör hållas öppna. Många remissinstanser manar till försiktighet i fråga om att bygga upp en särskild avverkningsorganisation inom det kyrkliga skogsbruket. Så t. ex. ifrågasätter *skogsvårdsstyrelsen i Gävleborgs län* om

man som regel kan tänka sig att den kyrkliga skogsförvaltningen bygger upp en egen avverkningsorganisation. Stora delar av det kyrkliga skogsinnehavet är så pass splittrat att personalens resor och transport av maskiner skulle medföra orimligt höga kostnader. Styrelsen anser att utbyggandet av en kyrklig driftsorganisation beträffande i synnerhet maskiner, tjänstemän och arbetskraft bör ske med försiktighet. Det bör komma i fråga endast i sådana skogsområden där en sådan egen organisation verkligen kan utnyttjas effektivt och rationellt. I andra fall torde det vara lämpligare att skogen brukas i samverkan med övriga ägarkategorier. Detta bör i första hand kunna ske genom teknisk samverkan med skogsbruksområdena men kan också åstadkommas genom att någon annan avverkningsorganisation som är knuten till en viss skogsägarkategori eller som är fristående utnyttjas. Styrelsen framhåller vidare att för vissa speciella arbetsuppgifter såsom skogsbruksplanläggning, projektering av skogsbilvägar och diken, utsyning av skog, utbildning av arbetskraft och plantproduktion kan även skogsvårdsstyrelserna med fördel anlitas. Även *länsstyrelsen i Jämtlands län* framhåller att stor försiktighet måste iakttas i fråga om uppbyggnad av en organisation med eget maskinnehav och årsanställd arbetskraft. Med hänsyn till den kyrkliga skogens splittring på många små förvaltningsenheter och spridning på ett stort geografiskt område torde det knappast finnas förutsättningar att i någon större omfattning kunna för egen del rationellt utnyttja en maskinpark av den storleksordning som numera fordras. I stället bör samverkan på detta område i största möjliga utsträckning sökas med andra skogsförvaltande företag och organisationer, varvid de resurser som redan finns inom skogsbruket bäst kan utnyttjas. Liknande synpunkter framförs av *skogsvårdsstyrelserna i Älvsborgs, Jämtlands och Västerbottens län*. *Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län* uttalar att i fråga om översiktlig planläggning och utbud av virke en samordning inom den kyrkliga förvaltningens ram måhända är möjlig. Gemensam maskinanskaffning och anställning av arbetskraft är däremot enligt skogsvårdsstyrelsens mening en helt orealistisk tanke med hänsyn till antalet skiften och deras spridning över ett geografiskt område, som för Norrbottens del omfattar närmare en fjärdedel av landets hela areal. Det torde från såväl ekonomisk som administrativ synpunkt vara förmånligare att som utredningen mera allmänt uttrycker det "köpa tjänster på sätt som visar sig billigast och mest effektivt".

Svenska kommunförbundet och *Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund* avstyrker förslaget att samtliga boställsskogar inom ett stift skall bilda underlag för en central skogsförvaltning i stiftet. *Kommunförbundet* anser att det finns andra möjligheter att åstadkomma ett större och bättre underlag för de förändrade driftsformer som det nuvarande och framtida skogsbruket kräver. I första hand avser kommunförbundet en reform av den kyrkokommunala indelningen som tar sikte på att skapa större kyrkokommunala enheter eller att bilda kyrkliga samfälligheter. Med en bättre arrondering av den kyrkliga jorden torde de större kyrkokommunala enheterna eller samfälligheterna kunna utgöra ett tillräckligt stort underlag för en rationell skogsförvaltning. Därtill kommer möjligheterna till samverkan med andra skogsägarkategorier, såsom domänverket, skogsbolagen och skogsägar-

föreningarna med deras skogsbruksområden samt skogssällskapet. *Församlings- och pastoratsförbundet* hänvisar till den ändring i kommunindelningen som håller på att genomföras och framhåller att det därvid i regel blir aktuellt att bilda kyrkliga samfälligheter inom dessa större kommuner. Att i det läget konstruera ett helt nytt kompilerat förvaltningsorgan anser förbundet inte lämpligt. Liknande synpunkter framförs av *stiftsnämnden i Skara*.

Utredningens förslag att den gemensamma förvaltningen av alla lönebeställens skog i stiftet skall uppdras åt ett samarbetsorgan för pastoraten i stiftet avstyrks av så gott som samtliga remissinstanser. Dessa remissinstanser ansluter sig i stället till reservantens, ledamoten Lindströms uppfattning att den mest praktiska och rationella lösningen är att låta stiftsnämnden med en förstärkt pastoratsrepresentation överta skogsförvaltningen. Som skäl åberopas allmänt att stiftsnämnderna genom sin sammansättning och sin direkta tillgång till kvalificerad expertis är vida mera lämpade än ett rent pastoratsorgan att leda de angelägna strävandena att av det splittrade ägoinnehavet skapa brukningsenheter med goda förutsättningar för tidsenlig drift och med ökad lönsamhet. Vidare framhålls att stiftsnämnderna såsom tillsynsmyndighet eller förvaltande organ företräder alla kategorier av kyrklig jord och därför också har vida större möjligheter att genom köp, försäljningar, byten och triangelbyten möta andra markägare med motsvarande arronderingsintresse. Ett annat skäl som åberopas är att en sådan organisatorisk lösning dessutom medger en naturlig samordning mellan förvaltning och de föreslagna utvidgade befogenheterna för stiftsnämnderna i strukturrationaliseringssammanhang.

Bland de remissinstanser som ansluter sig till reservationen återfinns *Skogsindustriernas samarbetsutskott*. Utskottet, som representerar de företag som sammantagna utgör den största avnämaren av kyrkoskogens avkastning, åberopar att en administrativ centralisering under en av lokala hänsyn mer obunden stiftsnämnd är mycket viktig ur lönsamhetssynvinkel och ökar möjligheten till samlade utbud av virket och i tiden garanterade virkesflöden, något som är av stor betydelse för industrins råvaruanskaffning. En lösning enligt reservationen medför även en effektivare och mera översiktlig samordning mellan förvaltning och arronderingsförbättring. Vidare understryker utskottet att det är orationellt att parallellt med stiftsnämndsorganisationen bygga upp en ny regional organisation med likartade uppgifter.

Reservationen kritiserar av *stiftsnämnden i Uppsala*. Nämnden avvisar till en början förslaget att inrätta ett samarbetsorgan för pastoraten i varje stift och åberopar att stiftsnämnden inte kunnat få någon klar uppfattning om hur detta organ skall fungera. Även förvaltningsrättsligt förefaller organets ställning oklar. Nämnden frågar sig exempelvis, om och i så fall på vilket sätt ett beslut av detta samförvaltningsorgan kan överklagas. Vidare måste väl organet, om det ska överta förvaltningsfunktionen beträffande all kyrklig skog inom respektive stift, bli rätt person- och kostnadskrävande. Slutligen kan det ifrågasättas, om tillskapandet av detta nya organ ligger inom ramen för de givna direktiven. Mot det förslag som framförs i reservationen kan några av de betänkligheter som anförts mot ett särskilt samförvaltningsorgan inte göras gällande. Kvar står dock den invändning som av princi-

piella skäl kan göras mot att överflytta nu ifrågavarande betydelsefulla förvaltningsuppgifter från pastoraten till stiftsnämnderna. Nämnden frågar sig därvid om man inte genom en sådan omläggning alltför mycket avlägsnar sig från den rådande ordningen och givna direktiv för att förslaget skall vara genomförbart. Stiftsnämnden är visserligen i och för sig inte främmande för tanken på vissa ändringar i gällande förvaltningsorganisation. I rådande läge, dvs. innan ännu utredningen av frågan om de framtida relationerna mellan staten och kyrkan slutförts, bör man emellertid enligt stiftsnämndens mening inte göra några större organisatoriska förändringar. *Domkapitlet i Uppsala* ansluter sig till stiftsnämndens yttrande.

Som redan angetts är *Svenska kommunförbundet* och *Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund* negativt inställda till en centraliserad stiftsförvaltning. *Kommunförbundet* avstyrker också förslaget att som organ för skogsförvaltningen inrättas en särskild samförvaltning för pastoraten i stiftet. *Församlings- och pastoratsförbundet* säger sig hysa viss förståelse för en sådan organisationsform.

5.2.2.2 Skogshushållningsplaner för de kyrkliga skogarna

Lantbruksstyrelsen uttalar att den av utredningen föreslagna målsättningen för det kyrkliga skogsbruket innebär en modifierad men alltså klart uttalad tendens till upplagring av skogskapital. Detta avviker från målsättningen för skogsbruket i övrigt, som strävar mot företagsekonomiskt rationell drift. Även statsskogsbruket har nyligen ändrat sin målsättning i anslutning härtill. Styrelsen anser det från det samlade skogsbrukets synpunkt motiverat att även kyrkans skogar anslutes till samma mål som det övriga skogsbruket. En enhetlig målsättning skulle bl. a. motverka den splittring beträffande räntekrav och värdeuppfattning när det gäller skogsfastigheter som hittills varit ett hinder vid fastighetsöverlåtelse i rationaliseringssyfte.

Mot utredningens förslag till närmare utformning av skogshushållningsplanerna framförs kritik på vissa punkter. *Skogsbruksutredningen* framhåller att fastställda detaljerade skogshushållningsplaner torde ha ringa praktisk användbarhet och vara relativt dyra i framställning. *Skogsbruksutredningen* hänvisar till att den i sitt betänkande om skogsbrukets planläggningsfrågor (SOU 1968: 8) rekommenderat inventeringar, uppföljda av årliga rullande planer, vilket torde ge ett smidigare underlag för skogsbruksdriften. *Skogsstyrelsen* anser att bl. a. utredningens förslag att hushållningsplan skall omfatta hela pastoratets skogsmarksinnehav är alltför onyanserat med hänsyn till att skogsmarken f. n. är splittrad och består av mer eller mindre bärkraftiga brukningsenheter, av vilka många bör brukas i samverkan med andra skogsägare. Reglerna för hushållningsplans upprättande bör enligt skogsstyrelsen vara så flexibla att planerna kan anpassas såväl till stiftets samlade skogsinnehav som till ägostrukturen och det aktuella samverkansbehovet i det enskilda fallet. Ofta torde sådana hänsynstaganden underlättas om den av skogsvårdsstyrelserna bedrivna områdesvisa resursinventeringen och översiktliga skogsbruksplaneringen även får inbegripa det kyrkliga skogsinnehavet. Det är därför inte heller lämpligt att som föreslagits låsa de kyrkliga skogshushållningsplanerna till en uppdelning i block.

Sveriges Skogsägareföreningars riksförbund framför liknande synpunkter som skogsbruksutredningen och skogsstyrelsen.

5.2.2.3 Arrendjordbruket

Lantbruksstyrelsen och andra remissinstanser, som närmare behandlar arrendjordbrukets problem, konstaterar att utredningens undersökningar ger belägg för att ett stort antal arrendeboställen kommer att upphöra som självständiga brukningsenheter. Det är därför naturligt att möjligheterna till sambruk mellan kyrkliga fastigheter tas till vara när så är lämpligt men i många fall kan en försäljning vara att föredra.

Utredningens förslag att beslut om ändrad markanvändning, annan driftsform m. m. bör underlättas genom att de överflyttas från Kungl. Maj:t till stiftsnämnd eller i vissa fall boställsnämnd eller det organ som förvaltar jordbruksfastigheten tillstyrks allmänt av remissinstanserna.

5.2.2.4 Köp och försäljning av jord i rationaliseringssyfte

I remissyttrandena betonas allmänt att köp, försäljning och byte av kyrklig jord är viktiga moment i rationaliseringsarbetet och de förslag utredningen lägger fram för att underlätta sådana åtgärder tillstyrks i allmänhet. På några punkter framförs dock erinringar. *Kammarkollegiet* och *stiftsnämnden i Lund* tillstyrker förslaget att pastorat som saknar likvida medel skall kunna få lån ur kyrkofonden men framhåller att en förutsättning härför bör vara att fondmedel beräknas inflyta inom en förhållandevis snar framtid för återbetalning av lånet. Förslaget att beslutanderätten i fråga om fastighetsköp helt skall delegeras till stiftsnämnden avstyrks av *kammarkollegiet* och *domänverket*. Kollegiet påpekar att frågor om förvärv av fastighet för kyrkofondens räkning — för medel som flutit in till kyrkofonden som vederlag för försålda biskopshemman och allmänna kyrkohemman — för närvarande underställs Kungl. Maj:ts prövning. I dessa frågor kan en intresseavvägning och prioritering mellan olika stift vara påkallad. Främst på grund härav finner kollegiet i motsats till utredningen att frågor om fastighetsförvärv för kyrkofondens räkning alljämt bör avgöras centralt. Det synes dock motiverat att beslutanderätten i viss utsträckning delegeras, och då till kollegiet. I analogi med vad som gäller vid försäljning av kyrklig jord bör värdegränsen för kollegiets beslutanderätt sättas till 300 000 kr. Under alla förhållanden är den föreslagna anordningen, att stiftsnämnden skall få besluta »efter underhandskontakt med kammarkollegiet och statskontorets fondbyrå» administrativt otillfredsställande. Inte heller anser kollegiet sig kunna tillstyrka utredningens förslag att beslutanderätten i fråga om fastighetsinköp för prästlönefondsmedel helt skall delegeras till stiftsnämnden vare sig detta inköp sker för ett pastorats räkning eller såsom prästlönefondshemman för flera pastorats räkning. Kollegiet föreslår att vid sådana förvärv skall gälla motsvarande regler som vid för-

säljning. Har fastigheten högre värde än 100 000 kr., avgörs ärendet av kollegiet. Överstiger värdet 300 000 kr., hänskjuter kollegiet ärendet till Kungl. Maj:ts prövning. Gentemot den av kollegiet föreslagna ordningen kan visserligen invändas att den inte helt tillgodoser önskemålet om ett snabbare förfarande vid handläggningen av inköpsärendena. Den olägenhet som ur denna synvinkel kan vara förenad med ett underställningsförfarande torde emellertid inte väga alltför tungt. Kollegiet vill i detta sammanhang framhålla att exempelvis domänverkets större markförvärv skall underställas Kungl. Maj:ts prövning. Även domänverket anser att markinköp överstigande visst belopp också i fortsättningen bör underställas Kungl. Maj:t i likhet med vad som gäller för domänverkets markförvärv.

Utredningens förslag att de kyrkliga myndigheterna skall få möjlighet att lämna staten eller kommun besked om principiellt medgivande till framtida försäljning biträdes av *kammarkollegiet*, *statens förhandlingsnämnd*, *Svenska kommunförbundet* och *länsstyrelsen i Skaraborgs län*. Förslaget avstyrks av *lantmäteristyrelsen*, som anser att det inte finns tillräckligt starka skäl att öppna sådana möjligheter.

6. Enhetligare förvaltningsbestämmelser m. m.

6.1 Utredningen

När det gäller önskemålen att skapa större enhetlighet i de bestämmelser som skall gälla för den kyrkliga egendomens förvaltning måste man enligt utredningen hålla i minnet, att det här rör sig om egendom av mycket växlande slag både i fråga om ursprung och de ändamål egendomen avser att tjäna. De krav som skall ställas på förvaltningen måste med hänsyn härtill variera för olika kategorier av egendom. Sålunda är det allmännas intresse av förvaltningen av annan art när det gäller ecklesiastiska arrendegårdar och löneboställen, vilkas avkastning direkt eller indirekt påverkar kyrkofondens ekonomi och därmed i sista hand den allmänna kyrkoavgiften, än i fråga om domkyrkornas och lokalkyrkornas hemman, vilkas avkastning disponeras för dessa kyrkors räkning. I det senare fallet begränsar sig det allmännas intresse huvudsakligen till att egendomen bevaras. För arrendatorerna av kyrklig jord är det av intresse att så enhetliga arrendebestämmelser som möjligt kommer att gälla, oavsett den enskilda fastighetens natur. Dessutom vore det en fördel om antalet myndigheter som har att befatta sig med arrende frågor kunde reduceras till ett någorlunda enhetligt minimum. Fastigheternas avkomsttagare kan ha intresse av att själva svara för förvaltningen. Motståndet mot att begränsa pastoratens självbestämmanderätt eller att flytta förvaltningen av Lunds domkyrkas jord till stiftsnämnden har sålunda varit starkt. När det gäller sådan kyrklig jord vars avkastning inte påverkar kyrkofonden finner utredningen att man så litet som möjligt bör ingripa i självförvaltningen.

6.1.1 Lokalkyrkornas jord och domkyrkojord

Inledningsvis har lämnats en redogörelse för vilka organ som förvaltar lokalkyrkornas jord och domkyrkojorden (se under 2.4.2 och 2.4.3). Utredningen tar till en början upp frågan huruvida det finns anledning att flytta över förvaltningen på annat organ.

Såvitt avser lokalkyrkornas jord åberopar utredningen att församlingen enligt 2 § lagen om församlingsstyrelse äger att själv vårda sina angelägenheter, om inte handhavandet därav enligt nämnda lag eller särskild författning tillkommer annan. Med församlingsangelägenheter avses bl. a. frågor om vård av kyrka och annan för kyrkligt ändamål avsedd egendom. Enligt 43 § samma lag har kyrkorådet att bl. a. självt förvalta kyrkans och församlingens egendom. För förvaltningen av lokalkyrka tillhöriga fastigheter finns sålunda behöriga kommunala organ. Den egendom det här är fråga om är med några markanta undantag av ganska ringa betydelse och förvaltningen därav torde som regel inte ställa krav på annan kompetens än den som finns företrädd i kyrkoråden. Kammarkollegiets och stiftsnämndernas allmänna uppsikt över den kyrkliga egendomens förvaltning förutsätter dock att de överblickar förekomsten av kyrkohemman och har möjlighet att bevaka vad som sker beträffande dessa fastigheter. Önskvärdheten av enhetlighet i fråga om arrendebestämmelserna och tillsyn över skogsvården bör vidare medföra, att vissa förvaltningsåtgärder ankommer på tillsynsmyndighet. Den närmare omfattningen härav behandlas i annat sammanhang.

I fråga om domkyrkornas fasthetsinnehav råder särskilda förhållanden beträffande Lunds domkyrka. Övriga domkyrkor äger endast ett mindre antal fastigheter nämligen ett dussintal stadsfastigheter som huvudsakligen inrymmer domkapitelslokaler eller byggnader av historisk karaktär. Jordbruksfastigheter finns endast i Strängnäs, Västerås och Växjö stift. Utredningen erinrar om de ansatser som tidigare gjorts för att åstadkomma enhetligare förvaltningsbestämmelser och konstaterar att domkyrkosakkunniga av år 1946 i betänkande angående domkyrkornas förvaltning och ekonomi (SOU 1949: 63) föreslagit att förvaltningen av domkyrkornas fastigheter — med undantag för domtrapphuset och angränsande hus i Uppsala — skulle åvila stiftsnämnderna. Kungl. Maj:t föreslog emellertid i skrivelse nr 5 till 1951 års kyrkomöte den uppdelningen, att stadsfastigheter skulle förvaltas av en särskild domkyrkokostyrelse, i vilken härför lämpad sakkunskap skulle ingå, och att på landet belägna fastigheter skulle förvaltas av stiftsnämnden. Skrivelsen avslogs emellertid av kyrkomötet och förslaget om inrättandet av särskilda domkyrkokostyrelser har därmed t. v. fallit. De skilda organ — domkapitel, domkyrkokommission eller kyrkoråd — som i de olika stiftet har ansvaret för domkyrkorna är inte utrustade med någon speciell sakkunskap för fasthetsförvaltning. Omfattningen av domkyrkornas fasthetsinnehav kan inte heller ensamt motivera inrättandet av särskilda förvaltningsorgan.

I detta läge finner utredningen den mest närliggande och praktiska lösningen vara, att förvaltningen av domkyrkornas fastigheter både i stad och på landet i

enlighet med domkyrkosakkunnigas förslag och med där angivna undantag för vissa fastigheter i Uppsala överlämnas åt stiftsnämnderna. Någon ändring med avseende på användningen av egendomens avkastning eller privilegieskyddet för de ändamål som denna skall tjäna inträder ju inte därigenom. För förvaltningen bör gälla samma bestämmelser som beträffande övrig egendom under stiftsnämnds omedelbara förvaltning, och nettoavkastningen bör redovisas till det organ som fungerar som domkyrkans styrelse. Stiftsnämndernas arbete med förvaltningen torde bli så obetydligt, att det inte motiverar att någon ersättning härför utgår till kyrkofonden.

I fråga om Lunds domkyrkas egendomar är läget ett annat. Förutom ett par stadsfastigheter och det s. k. Laurentiuskapellet bredvid domkyrkan innehade domkyrkan vid utgången av år 1966 106 jordbrukshemman på sammanlagt drygt 3 000 hektar. Dessa förvaltas f. n. liksom domkyrkan och dess fonder av det särskilda s. k. domkyrkorådet. Enligt utredningen är det uppenbart att det här rör sig om en förvaltning av sådan omfattning att den kan bestå som en enhet för sig. Förs förvaltningen till stiftsnämnden, måste detta däremot medföra en förstärkning av stiftsnämndens personal.

Utredningen diskuterar härefter olika lösningar som kan komma i fråga beträffande Lunds domkyrkas fastighetsförvaltning. Övervägandena leder till slutsatsen att förvaltningen av Lunds domkyrkas egendomar alltjämt bör åvila det särskilda domkyrkorådet. Detta anses främst motiverat med hänsyn till det nära sambandet mellan förvaltningen av själva kyrkobyggnaden samt de fonder och fastigheter vilkas avkastning bekostar dess underhåll och drift. Det är enligt utredningen realistiskt att räkna med att det även i framtiden behövs en särskild styrelse för själva domkyrkan. Förvaltningen av domkyrkobyggnaden och handhavandet av de tidvis mycket omfattande byggnadsfrågor som berör denna är av så speciell art att de inte lämpligen bör läggas på de ordinarie stiftsmyndigheterna. Med hänsyn till att domkyrkan bär sina egna kostnader bör förvaltningen inte heller anförtros åt ett rent församlingsorgan. Om sålunda domkyrkorådet kan väntas bestå, ligger det nära till hands att låta detta förvalta all domkyrkoegendom, särskilt som denna uppgift f. n. fullgörs av rådet. För att förenkla förvaltningen bör dock den nuvarande uppdelningen av funktioner mellan bl. a. domkyrkorådet och stiftsnämnden begränsas i så stor utsträckning som möjligt. Om stiftsnämndens överinseende skall minskas, bör emellertid domkyrkorådet utrustas med sakkunskap på fastighetsförvaltning och jordbruk. Domkyrkorådets sammansättning bör emellertid moderniseras och bättre anpassas till förvaltningens krav. Till utredningens ståndpunkt i denna fråga återkommer jag under avsnitt 9.1.

6.1.2 Jordbruksarrendena

Av det samråd som ägt rum med arrendelagsutredningen har boställsutredningen blivit övertygad om att det bör finnas goda förutsättningar för en önskvärd förenkling i fråga om de civilrättsliga delarna av den kyrkliga arrendelagstiftningen.

När det gäller förvaltningsförfarandet beträffande de kyrkliga jordbruksfastigheterna har boställsutredningen eftersträvat en så enhetlig handläggning av arrende-frågor som möjligt. Främst vill utredningen nå detta syfte genom att i största möjliga utsträckning låta samma instanser fullgöra samma uppgifter beträffande alla kategorier av kyrklig jord. Utredningens förslag till en mera enhetlig reglering avser bestämmelserna rörande arrendeuppskattning, fastställande av arrendevillkor, utarrendering och ekonomisk besiktning. Förslagen avses gälla alla slag av kyrkliga jordbruksfastigheter, alltså såväl ecklesiastika arrendegårdar som löneboställen, domkyrkors och lokalkyrkors hemman etc.

I fråga om löneboställena gäller som nämnts under 2.3.1 att boställsnämnden bestämmer arrendevillkoren vid en ekonomisk besiktning. På de ecklesiastika arrendegårdarna verkställer boställsnämnden arrendeuppskattning, varpå stiftsnämnden efter hörande av optionsberättigad arrendator fastställer villkoren för upplåtelsen (se under 2.4.1). Arrendeuppskattning på Lunds domkyrkas hemman görs av tre personer som domkyrkorådet utser. För kyrkohemmanen i Skåne, Blekinge och Halland är föreskrivet att arrendeuppskattning skall verkställas av kyrkoherden och två av församlingen utsedda ombud. Beträffande domkyrko- och lokalkyrkohemmanen ankommer det författningsenligt på stiftsnämnden att fastställa arrendevillkoren, även om detta i praktiken i stor utsträckning upphört att tillämpas i fråga om lokalkyrkornas jord.

För att åstadkomma ett enhetligt handlägningsförfarande föreslår utredningen att det uppdras åt boställsnämnderna att göra arrendeuppskattning beträffande samtliga kategorier av kyrkliga jordbruksfastigheter. Därigenom uppnås en enhetligare arrendesättning inom den kyrkliga förvaltningen. Beträffande löneboställena bör det liksom hittills också ankomma på boställsnämnden att fastställa arrendevillkoren. Om den vid arrendeuppskattningen närvarande pastoratsrepresentanten och arrendatorn är beredda att godta de villkor boställsnämnden därvid kan besluta och således förutsättningar för ett för båda parter bindande avtal föreligger, bör kontrakt utfärdas i enlighet med vad som överenskommits. Om parterna inte är eniga, bör pastorat som inte är nöjt med de av boställsnämnden bestämda villkoren kunna anföra besvär hos stiftsnämnden. För lokalkyrkornas jord bör samma ordning kunna tillämpas, så att boställsnämnd fastställer arrendevillkoren och församlingen har rätt att klaga hos stiftsnämnden. F. n. är det som sagt stiftsnämnden som fastställer arrendevillkoren för dessa hemman. Stiftsnämndens beslut i sådan fråga om arrendevillkoren som förts dit genom överklagande bör inte få överklagas vidare. För de fastigheter som förvaltas av stiftsnämnd bör boställsnämnden såsom nu sker enligt 21 § andra punkten ecklesiastika arrendestadgan verkställa arrendeuppskattningen, varefter stiftsnämnden fastställer villkoren för upplåtelsen. Utredningen föreslår att samma ordning tillämpas också beträffande stiftens prästlönefondshemman och Lunds domkyrkas hemman. Stiftsnämnden bör inte längre vara skyldig att innan den meddelar sitt beslut höra optionsberättigad arrendator, när sådan finns. På detta stadium gäller det ju endast att fastställa jordägarsidans bud i fråga om nytt arrende. Om det finns en optionsberättigad arrendator och

denne inte är beredd att godta villkoren, bör frågan i stället hänskjutas till ett opartiskt organ, arrendenämnden, i överensstämmelse med vad som föreslås i förslaget till ny jordabalk.

Som skäl för att överhuvudtaget behålla myndigheternas befattning med utarrenderingen av de ofta mycket små lokalkyrkohemmanen åberopar utredningen behovet av en kontroll av deras fortbestånd. Det har nämligen visat sig, att i de fall då församlingarna själva tagit sig för att utarrendera kyrkojordarna, stiftsnämnden inte har någon vetskap om dem. Om boställsnämndernas befogenhet att fastställa arrendevillkor för löneboställena utsträcks att omfatta också lokalkyrkohemmanen, kommer dessas existens och speciella karaktär av stiftelseegendom att uppmärksammas. De föreslagna bestämmelserna innebär i princip inte någon ny begränsning av församlingens kompetens, eftersom det f. n. författningsenligt ankommer på stiftsnämnden såväl att fastställa arrendevillkor som att besluta om utarrendering av kyrkojord. Förslaget innebär däremot, att beslutanderätten i fråga om arrendevillkoren decentraliseras till ett församlingarna mera närstående organ, boställsnämnden.

För att vinna större enhetlighet i förfarande vill utredningen i anslutning till bestämmelserna i boställsordningen förorda, att utarrendering får ske genom vederbörande avkomstagare. I fråga om ecklesiastik arrendegård och annan kyrklig jord som står under stiftsnämndens förvaltning bör stiftsnämnden dock svara för utarrenderingen. Detta skulle för Lunds domkyrkas och lokalkyrkornas hemman innebära att denna befogenhet överflyttades från stiftsnämnden till domkyrkorådet respektive församlingarna. Det synes lämpligt att det organ som är närmast ansvarigt för den löpande förvaltningen också får anta arrendator och teckna kontrakt med denne. Enligt 33 § boställsordningen och 25 § ecklesiastika arrendestadgan utövas boställsnämndernas tillsyn genom ekonomisk besiktning. Utredningen föreslår att sådan besiktning skall ankomma på boställsnämnden för alla slag av kyrkliga fastigheter.

6.1.3 Skogen

I skogsvårdslagen den 21 maj 1948 (nr 237) meddelas de allmänna bestämmelser som gäller för skogsskötseln i riket. Tillsynen däröver utövas enligt lagen av skogsvårdsstyrelserna. Tillsynen avser främst det sätt på vilket avverkningarna bedrivs och åtgärder för att trygga återväxten. Undantagna från skogsvårdslagens tillämpning är bl. a. kronoskogarna samt skog på »ecklesiastika boställen och andra fastigheter av kyrklig natur» (45 § 1 mom.). Skogsmark som tillhör kyrkoförsamling hör enligt motiven till skogsvårdslagen till de »fastigheter av kyrklig natur» vilka undantagits från lagens tillämpning. Eftersom den kyrkokommunala egendomen faller utanför stiftsnämndens tillsyn, har detta haft till följd att sådana kyrkokommunala skogar är helt undantagna från myndighets tillsyn. Det kan enligt utredningen inte rimligen ha varit avsett att ställa skogsmark av detta slag helt utanför sådan statlig uppsikt som gäller för all övrig skog i riket. Undantagsbestämmelsen

i skogsvårdslagen och kommentaren därtill har vållat oklarheten på denna punkt. Bestämmelsen bör därför förtydligas så att det klart framgår att de kyrkokommunala skogarna står under skogsvårdsstyrelsernas tillsyn.

I fråga om lokalkyrkornas fastigheter och Lunds domkyrkas hemman erinrar utredningen om att den i annat sammanhang påpekat att dessa företräds av egna organ — församlingarnas kyrkoråd respektive domkyrkorådet i Lund — som är lämpliga att omhändera fastighetsförvaltningen. Stiftsnämndernas befattning med deras skog bör därför begränsas till att fastställa hushållningsplan och att tillse att denna länder till efter rättelse. Det förhållande att församlingen respektive domkyrkorådet själv förvaltar kyrkskogarna hindrar enligt utredningen givetvis inte att man genom överenskommelse kan få anlita stiftets skogliga personal för skötsel av skogen, om så anses lämpligt. Lunds domkyrka anlitar f. n. domänverkets personal för skötseln av domkyrkans skog.

6.1.4 Förvaltning av hyresfastigheter m. m.

Utredningen erinrar om att den enligt sina direktiv ålagts att överväga och utarbeta särskilda förvaltningsbestämmelser för andra objekt än jordbruks- och skogsbruksfastigheter. Sådana bestämmelser behövs bl. a. för att öppna en alternativ möjlighet att placera fondmedel i annan fastighet än jord- eller skogsbruk. Om prästlönefondsmedel används till inköp av en hyresfastighet blir denna prästlönetillgång för pastoratet. Utredningen anför att givetvis bör förvaltningen härav liksom av övriga lönetillgångar i princip få ankomma på pastoratet. Utredningen anser att huvudgrunderna i boställsordningen i fråga om pastoratets förvaltning av löneboställen kan tillämpas också på hyresfastigheter som utgör prästlönetillgång. Utredningen utgår ifrån att den kyrkokommunala förvaltningen är utrustad med eller har tillgång till den sakkunskap som behövs för en affärsmässig förvaltning av hyresfastigheter. Det saknas därför anledning att låta boställsnämnd ha uppsikt över förvaltningen av sådan fastighet eller fastställa avgift för upplåtelse därav. Boställsnämndernas sammansättning bestäms av helt andra arbetsuppgifter och de företräder i allmänhet inte någon särskild sakkunskap i fråga om hyresfastigheter. Kravet på omsorg vid valet av placeringsobjekt motiverar emellertid, att fråga om prästlönefonds användande till inköp av hyresfastighet på samma sätt som i fråga om annan fastighet får prövas av stiftsnämnden, enligt vad utredningen tidigare föreslagit (se under 5.1.2.4). Även försäljning av hyresfastighet bör följa reglerna för övriga löneboställen. Vid prövningen av såväl köp- som försäljningsärenden bör stiftsnämnden ha möjlighet att anlita särskild expertis.

Utredningen föreslår följande grundläggande förvaltningsbestämmelser för hyresfastigheter, varvid vad som sägs om pastorat och kyrkoråd skall gälla även i fråga om kyrklig samfällighet eller, när det gäller fastighet som inköpts för fondmedel från flera pastorat, det för pastoraten gemensamma förvaltningsorganet och dess styrelse. 1. Pastoratet skall svara för fastighetens underhåll och hålla den brandförsäkrad till fulla värdet. Genom kyrkorådets försorg skall årlig besiktning av fas-

tigheten ske. 2. Hyra och annan avgift för upplåtelse skall fastställas av pastoratet efter marknadsmässiga grunder. Det ankommer på stiftsnämnden att vid avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden ta till vara fondens ekonomiska intresse. Om tjänsteman som upprättar avräkningslängd finner anledning att anta att hyra inte har satts marknadsmässigt, skall han anmäla förhållandet för stiftsnämnden, som då kan besluta om att i avräkningslängden göra sådan avvikelse från pastoratets redovisning av intäkter som kan finnas motiverad. Pastoratet kan sedan i vanlig ordning besvara sig över ett sådant stiftsnämndsbeslut. 3. För att motverka värdeminskning på detta slag av fastigheter samt möta framtida behov av reparationer bör årligen en del av avkastningen avsättas till en reparationsfond för fastigheten. Stiftsnämnd äger meddela anvisningar beträffande sådan avsättning. 4. I redovisning för fastighetens avkastning vid avräkning med kyrkofonden får avdrag göras för vad som under året avsatts till reparationsfond. 5. Medel som avsatts till reparationsfond får tas i anspråk endast för underhåll och förbättringar på fastigheten. Stiftsnämnden bör dock i undantagsfall kunna medge, att fondmedlen får användas för annat ändamål som kan tillgodoses med prästlönefondsmedel. Om fastigheten avyttras, skall återstående fondmedel tillsammans med vad som erhålls i vederlag för fastigheten utgöra prästlönefond för pastoratet (respektive tillföras stiftets prästlönejordsfond).

6.1.5 Upplåtelse av nyttjanderätt och servitut på kyrklig jord

I fråga om s. k. *substansupplåtelser* på kyrklig mark är det i de flesta fall stiftsnämnden som beslutar därom eller lämnar tillstånd till att upplåtelse får ske. För de ecklesiastika arrendegårdarna, som förvaltas av stiftsnämnden, föreskrivs i 10 § ecklesiastika arrendestadgan att sten- eller kalkbrott, sand-, grus-, sten- eller lertag, torvmosse eller annan sådan lägenhet får undantas vid utarrendering av ecklesiastik arrendegård och upplåtas av stiftsnämnden med nyttjanderätt särskilt för sig. Fråga om upplåtelse av strömfallslägenhet skall dock underställas Kungl. Maj:ts prövning. I fråga om löneboställena föreskrivs i 24 § andra stycket boställsordningen, att pastorat som vill ta naturtillgångar i anspråk för annat ändamål än byggande och underhåll av prästgård eller upplåta rätt till sådan tillgång skall inhämta tillstånd av stiftsnämnden som bestämmer villkoren. Stiftsnämnden kan därvid föreskriva att inkomsten skall fonderas och utgöra prästlönetillgång för pastoratet. Utanför stiftsnämnds befattning med substansupplåtelser på kyrklig jord faller endast lokalkyrkornas och domkyrkornas jord. Utredningen har under 6.1.1 föreslagit, att domkyrkohermanen i andra än Lunds stift skall förvaltas direkt av stiftsnämnden. De bör då även i fråga om nyttjanderättsupplåtelse följa samma bestämmelser som de ecklesiastika arrendegårdarna. Beträffande lokalkyrkornas jord finner utredningen starka skäl tala för att de i framtiden bör vara underkastade samma bestämmelser som löneboställena när det gäller substansupplåtelser. Den nyttjanderätt det kan vara fråga om vid substansupplåtelse kan vara av mycket stor ekonomisk betydelse. I synnerhet gäller detta i fråga om rätten att bryta sten eller ut-

nyttja grustag. Upplåtelse av sådan rätt innebär ju att naturtillgångarna förbrukas på helt annat sätt än vad fallet är när det gäller markens avkastning av gröda eller skog. Nyttjanderättsupplåtelsen är därför mera att jämställa med försäljning. Med hänsyn till de stora ekonomiska värden det kan röra sig om och till kyrkojordens karaktär av stiftelseegendom är det angeläget, att beslut om upplåtelse av naturtillgång och villkoren för upplåtelsen prövas av stiftsnämnden, som har att handlägga flertalet försäljningsärenden på samma fastigheter. Stiftsnämnden kan då tillse att kyrkokassans behöriga intressen tillgodoses. De för löneboställena och — enligt vad nu föreslagits — lokalkyrkohemmanen gällande bestämmelserna bör äga motsvarande tillämpning på de av domkyrkorådet i Lund förvaltade domkyrkohemmanen.

Beträffande strömfallsfastigheterna ter sig frågan något annorlunda. F. n. gäller att fråga om upplåtelse av strömfallslägenhet skall underställas Kungl. Maj:ts prövning endast beträffande de ecklesiastika arrendegårdarna. Det kan emellertid vara skäl att upplåtelse av strömfallslägenhet på varje slag av kyrklig mark får prövas av en central instans. Utredningen erinrar om att kyrkliga försäljningsärenden där egendomens värde överstiger 100 000 kr. skall hänskjutas till kammarkollegiets eller Kungl. Maj:ts avgörande. Vad nyss sagts om den ekonomiska betydelsen av substansupplåtelse gäller i ännu högre grad i fråga om upplåtelse av vattenkraft. Varken ett pastorat eller en stiftsnämnd torde besitta tillräcklig sakkunskap för att bedöma värdet av en sådan upplåtelse. Det är därför önskvärt att den expertis som man har tillgång till inom kammarkollegiet för sådana ärenden kan utnyttjas, när avtal ingås om upplåtelse av vattenkraft. Behovet av sakkunnig prövning talar för att ärenden av hithörande slag beträffande all kyrklig jord underställs kammarkollegiet för beslut. Däremot synes Kungl. Maj:ts prövning inte behöva påkallas annat än besvärsvägen.

Rätten till jakt tillkommer i allmänhet den som äger och disponerar marken. En jordbruksarrendator har jakträtten på det område han arrenderar, såvida inte jakträtten uttryckligen har undantagits i arrendekontraktet. I fråga om de ecklesiastika arrendegårdarna stadgas i 11 § ecklesiastika arrendestadgan att jakträtt som är av den betydenhet att den kan utnyttjas ekonomiskt skall upplåtas särskilt av stiftsnämnden. I annat fall skall jordbruksarrendatorn ha rätt till jakt på den mark han arrenderar. I frågor om bildande av jaktvårdsområde har stiftsnämnden talerätt för arrendegården. I boställsordningen finns f. n. inte någon bestämmelse om upplåtelse av jakträtt på löneboställets mark. Pastoraten får alltså själva efter gottfinnande arrendera ut jakträtten. Utredningen framhåller att med den splittring som präglar det kyrkliga markinnehavet är bortarrenderingen av jakten, där jaktutövandet och jaktvården fordrar viss minimiareal, en mycket känslig fråga. Vid utarrendering borde oftare än som nu sker hänsyn tas inte bara till vilka personer som skall arrendera, utan även till hur jakten på de omgivande markerna bedrivs. Endast förhållandevis sällan är en kyrklig fastighet av sådan storlek att jakt och jaktvård kan bedrivas på ett rationellt sätt enbart på denna fastighet. Det är framför allt på den punkten som kritik har kommit fram mot pastoratens utarrendering av jaktmarker,

bl. a. i en skrivelse till utredningen ifrån Norrbottens läns jaktvårdsförening. Pastoratet har emellanåt utarrenderat marker av obetydlig omfattning, vilka legat omgivna av större jaktmarksinnehav. Många gånger har tagits höga jaktarrenden, vilket medfört att jaktarrendatorerna på den kyrkliga marken haft intresse av att nedlägga så mycket villebråd som möjligt men däremot inte haft möjlighet eller intresse att idka jaktvård på de små markområdena. Föreskrifter i sådant syfte saknas ofta i arrendekontrakten i motsats till vad som tillämpas från andra upplåtares sida. Detta förhållande har stundom varit till förfång för jaktvården på omgivande marker. Utredningen anser det vara lämpligast, att jakträten på löneboställets marker undantas vid utarrendering av jordbruket och upplåts för sig. I kontraktet bör emellertid då ske en viss reglering av jakten, så att viltstammen hålls på en lagom hög nivå. Vidare anser utredningen, bl. a. med hänsyn till önskvärdheten av en sakkunnig och någorlunda enhetlig bedömning av jakträttsupplåtelseerna på löneboställena, att det organ som svarar för skogsförvaltningen även får handha utarrenderingen av jakten. Detta bör av praktiska skäl gälla beträffande såväl jakten inom ett löneboställets skog som på dess jordbruksdel. På detta sätt kan de känsliga jaktfrågorna lyftas över den lokala intressesfären och tillgänglig sakkunskap på jaktens område utnyttjas. Detta betyder särskilt mycket vid bildande av jaktvårdsområden, då det gäller för företrädnarna för de kyrkliga markerna att bevaka dessas intressen. Upplåtelse av jakt på lokalkyrkas eller domkyrkas hemman bör däremot i den mån den kan ekonomisk nyttiggöras ankomma på avkomsttagaren. Beslut härom bör alltså fattas av vederbörande kyrkoråd eller av domkyrkorådet i Lund. Om stiftsnämnden såsom föreslagits skall förvalta övriga domkyrkors hemman, bör den också upplåta eventuell jakt på dessa.

Enligt utredningen är *fiske* på vatten som hör till kyrkliga fastigheter med vissa undantag av ringa betydelse. Enligt 11 § ecklesiastiska arrendestadgan skall arrendator av ecklesiastisk arrendegård förbehållas rätt till husbehovsfiske. I övrigt skall fisket upplåtas särskilt, om det är av ekonomisk betydelse. Utarrendering ankommer på stiftsnämnden liksom rätten att tala för arrendegården i frågor om bildande av fiskevårdsområde. Enligt utredningen bör stiftsnämnden även i fortsättningen besluta om upplåtelse av fiske på de fastigheter som står under stiftsnämndens förvaltning. När det gäller fiske på löneboställe tillhörigt vatten saknas bestämmelser i boställsordningen. Eftersom frågan om husbehovsfiske bör prövas i samband med jordbruksarrendet, finner utredningen det lämpligast att boställsnämnden får befogenhet att besluta härom. I övrigt bör rätten att utarrendera fiske och att besluta om fiskevårdsområde ligga kvar hos pastoratet. Likaså bör beslut om upplåtelse av fiske för lokalkyrkas och Lunds domkyrkas hemman ankomma på avkomsttagaren.

En särskild typ av nyttjanderätt är den som brukar kallas *ändamålsupplåtelse*. Den kännetecknas av att den sker för obestämd tid. Begränsningen ligger i stället angiven i ändamålet med upplåtelsen. Nyttjanderätten upphör, då den inte längre behövs för detta ändamål. Till innehållet erinrar dessa upplåtelse snarast om servitut. Att nyttjanderättsupplåtelse från kronan inte är underkastad tidsbegränsning-

en i 1 kap. 1 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom framgår av bestämmelserna i 1 kap. 8 § samma lag. Till 2 § andra stycket 3:o b i 1932 års stiftsnämndsinstruktion — som i denna del alltså gäller — har från kammarkollegiets äldre instruktion förts över ett bemyndigande för stiftsnämnden att i fråga om kyrka tillhörig fast egendom samt ecklesiastik boställsjord som inte avses i boställsordningen pröva och avgöra ärenden om upplåtelse av jord eller lägenhet »till allmänt, kommunalt eller ecklesiastikt ändamål på obestämd tid». Att föreskriften inte ansetts stå i strid med den i 1 kap. 1 § nyttjanderättslagen angivna tidsbegränsningen för nyttjanderättsupplåtelser får enligt utredningen sannolikt ses mot bakgrunden av den äldre uppfattningen att kyrklig jord tillhör kronan. Om sålunda stiftsnämnden enligt instruktionen är behörig att besluta om ändamålsupplåtelser på obestämd tid på kyrkohemman och flertalet ecklesiastika arrendegårdar, saknas däremot ett motsvarande bemyndigande i fråga om prästlöneboställena. Frågor om till tiden obegränsade ändamålsupplåtelser har därför såvitt gäller boställena hänskjutits till Kungl. Maj:t, som meddelat beslut därom. Vanligen avser sådana upplåtelser endast medgivande att i boställets mark lägga ned vatten- eller avloppsledning, kabel e. d. och att ha den nedlagd där »så länge densamma används för avsett ändamål och laga hinder ej möter». Utredningen påpekar att Kungl. Maj:ts medgivande i sådana fall regelmässigt har erhållit formen av upplåtelse av nyttjanderätt utan tidsbegränsning, även när den ansökan som ligger till grund för beslutet avsett godkännande av servitutsavtal till förmån för en angiven fastighet. I de fall då lönebostället inte i civilrättsligt hänseende ägs av kronan kan det enligt utredningen ifrågasättas om en sådan upplåtelse är förenlig med föreskriften i 1 kap. nyttjanderättslagen. Utredningen anser det emellertid vara onödigt att ärenden av hithörande slag när det gäller löneboställena skall behöva hänskjutas till Kungl. Maj:t. Detta skulle undvikas om man tar in en bestämmelse i den blivande författningstexten, som motsvarar bemyndigandet för stiftsnämnd i den äldre stiftsnämndsinstruktionen att besluta om ändamålsupplåtelser på obestämd tid. Men detta bör då omfatta också pastorats löneboställe och fastighet som står direkt under stiftsnämndens förvaltning. Med hänsyn till angelägenheten att förenkla förfarandet och till fördelen för såväl enskilda som berörda myndigheter att i dessa ärenden förhandla med en enda kyrklig instans bör stiftsnämndens beslutanderätt kunna godtas, i synnerhet som de begränsade nyttjanderättsupplåtelser det här gäller som regel torde vara av ringa ekonomiskt intresse för avkomstagarna.

Bestämmelser om upplåtelse av *servitut* på kyrklig mark saknas helt. Som följd härav har det regelmässigt ansetts ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om sådan upplåtelse. Eftersom upplåtelse av servitut sker för obegränsad tid, och då utredningen nyss föreslagit att stiftsnämnden skall få besluta om till tiden obestämda nyttjanderättsupplåtelser, ligger det enligt utredningen närmast till hands att stiftsnämnderna erhåller generellt medgivande att besluta i fråga om upplåtelse av servitut på kyrklig jord. Några allvarigare betänkligheter häremot finns knappast anledning att hysa, om man tar i beaktande de befogenheter stiftsnämnd har enligt tillämp-

ningsbestämmelserna till kyrkliga försäljningslagen när det gäller försäljning av kyrklig jord. Utredningen föreslår alltså att rätten att besluta om upplåtelse av servitut överflyttas från Kungl. Maj:t till stiftsnämnderna.

Om upplåtelse av *tomträtt* på kyrklig jord finns föreskrifter i 4 och 5 §§ kyrkliga försäljningslagen. Föreskrifterna gäller alla kategorier kyrklig jord. Medgivande till upplåtelse av sådan jord under tomträtt får lämnas »där för särskilt fall omständigheterna därtill föranleda». Fråga härom prövas av stiftsnämnden respektive kammarkollegiet eller Kungl. Maj:t enligt samma grunder som gäller för försäljningsärenden. Tomträttsinstitutet har kommit till ringa användning beträffande kyrklig jord. Markpolitiska utredningen har i sitt betänkande Statens och kyrkans marköverlåtelser (SOU 1966: 64) uttalat, att tomträttsupplåtelser av färdigexploaterad mark för egentligt samhällsbyggnadsändamål inte borde tillämpas från vare sig statens eller kyrkans sida. Däremot kunde det finnas anledning att överväga statliga och kyrkliga tomträttsupplåtelser i fråga om mark för fritidsbebyggelse. Boställs-utredningen delar helt denna uppfattning. Att besluta om upplåtelse av tomträtt i den begränsade omfattning det här kan bli fråga om bör ankomma på stiftsnämnd.

6.2 Remissyttrandena

De förslag utredningen lägger fram i syfte att få till stånd större enhetlighet i förvaltningsformerna beträffande olika kategorier kyrklig jord tillstyrks i allt väsentligt av de allra flesta remissinstanserna. Ett fåtal remissmyndigheter anser dock att en mera likartad förvaltning av alla typer kyrklig jord borde ha eftersträfvats. Bl. a. anser *stiftsnämnden i Karlstad* att även lokalkyrkornas skogar borde inordnas i det nya förvaltningssystemet. Stiftsnämnden anser att utredningens förslag att utelämnas lokalkyrkornas skogar från en gemensam förvaltning är synnerligen otillfredsställande. En samordning mellan lokalkyrkornas skogar och löneboställes skogsförvaltning kommer med stor sannolikhet inte att kunna genomföras. Då skogsskötseln på det stora antalet kyrköar i Väneren samtidigt är särskilt grannliga från naturvårdssynpunkt — Vänerarkipelagen torde vara åtminstone Europas största sötvattensjöskärgård — och då det finns ett otal företrädare för lokalkyrkorna när det gäller dessa öar, innebär utredningens förslag många nackdelar. *Domänverket* anser att beslutanderätten angående samtliga upplåtelser på kyrklig jord bör läggas på stiftsnämnden, varigenom mera marknadsmässiga avgälder kan erhållas.

Utredningens förslag att domkyrkornas fastigheter skall förvaltas av stiftsnämnden med undantag för vissa fastigheter i Uppsala och Lunds domkyrkas egendom, vilken senare egendom föreslås alltjämt stå under förvaltning av ett särskilt domkyrkoråd, tillstyrks allmänt. *Statskontoret* påpekar att Lunds domkyrkas egendom är av en sådan omfattning att förvaltningen av dessa kan bestå som en enhet för sig. Om förvaltningen förs över till stiftsnämnden, måste stiftsnämndens personal ökas. Man vinner sålunda ingenting från rationaliseringssynpunkt på att flytta förvalt-

ningen från domkyrkorådet till stiftsnämnden. Även *domkapitlet och stiftsnämnden i Lund* anser det vara välbetänkt att domkyrkorådet i Lund får bestå som särskilt organ för förvaltningen av domkyrkans egendom med hänsyn till det unikt stora fastighetsinnehavet och till förmögenhetsförvaltningens stora omfattning. *Lunds domkyrkoråd* framför liknande synpunkter.

Remissinstanserna ansluter sig i allt väsentligt till förslagen till en mera enhetlig reglering av bestämmelserna rörande arrendeuppskattning, fastställande av arrendevillkor och utarrendering. Därvid framhålls att det är angeläget att enkla och klara regler tillskapas för fördelningar av beslutanderätten. *Arrendelagsutredningen*, som hör till de remissinstanser som tillstyrker boställsutredningens förslag i dessa delar, anför bl. a. följande. Boställsutredningen föreslår att de särskilda författningarna om upplåtelse av kyrklig jord upphävs. Däribland märks särskilt boställsordningen och ecklesiastika arrendestadgan. Det föreslås att författningarna ersätts med en lag om förvaltning av kyrklig jord. Den föreslagna lagen innehåller bestämmelser bl. a. om *att* jordbruksmark i princip skall upplåtas som jordbruksarrende, *att* upplåtelse och övriga jordägarefunktioner i princip skall utövas av den som förvaltar jorden, *att* oberoende härav vid utarrendering av jord, som förvaltas av pastorat eller församling, villkoren efter arrendeuppskattning fastställs av boställsnämnden *samt att* arrendenämnden skall fastställa arrendevillkoren i de fall där arrendatorn är missnöjd med jordägarens bud. Eljest innehåller den föreslagna förvaltningslagen inga motsvarigheter till de arrenderättsliga stadgandena i specialförfattningarna. Sålunda saknas särskilda bestämmelser om optionsrätt, minimitid samt byggnads- och underhållsskyldighet arrendeparterna emellan. Inte heller återfinns exempelvis bestämmelsen i boställsordningen att arrendelagstiftningen i sin helhet skall gälla med tvingande verkan eller att syn skall förrättas av ledamöterna i boställsnämnden. Boställsutredningen säger att den varit inne på tanken att i sitt förslag till ny lagstiftning sammanföra arrendebestämmelserna för den kyrkliga jorden till en enda författning och göra dem likformiga för alla slag av kyrklig jord. Boställsutredningen säger vidare att den genom samråd med arrendelagsutredningen kommit till uppfattningen att behovet av en sådan särskild lagstiftning kommer att minska efter genomförandet av den pågående översynen av den allmänna arrendelagstiftningen. Sedan denna avslutats kan enligt boställsutredningen frågan om särskilda administrativa bestämmelser för den kyrkliga jordens utarrendering möjligen behöva tas upp till särskild prövning. Vad boställsutredningen sålunda föreslagit tillstyrks av arrendelagsutredningen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge påpekar att utredningens förslag i dessa avseenden inte kan bedömas fristående. Förslagen synes ha ett sådant samband med reglerna för andra publika arrenden att ett enhetligt ställningstagande är nödvändigt. De är alltså beroende på ett ställningstagande till arrendelagsutredningens slutbetänkande.

Domkyrkorådet i Lund avstyrker utredningens förslag i fråga om fastställande av arrendevillkor för Lunds domkyrkas fasta egendom, vilket innebär att stifts-

nämnden efter förslag av boställsnämnden fastställer arrendevillkoren. I fråga om lokalkyrkornas jord föreslår utredningen att boställsnämnden skall fastställa arrendevillkoren. I analogi härmed och för att vinna ett mera enhetligt arrendeförfarande finner domkyrkorådet det rationellt att boställsnämnden fastställer arrendevillkoren även för Lunds domkyrkas egendomar.

Förslaget att den kyrkokommunala skogen skall ställas under skogsvårdsstyrelserna tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna.

Utredningens förslag i fråga om förvaltning av hyresfastigheter anses ändamålsenliga. *Kammarkollegiet* ifrågasätter dock lämpligheten av att principen om boställsnämnds uppsikt över boställsförvaltningen frångås i fråga om löneboställen som utgör hyresfastigheter. Behovet av uppsikt över denna förvaltning är inte mindre än i fråga om övriga löneboställen.

Utredningens förslag i fråga om formerna för upplåtelse av nyttjanderätt och servitut anses av flertalet remissinstanser innebära en tillfredsställande förenkling av handläggningen men föranleder erinringar på följande punkter. *Lantmäteristyrelsen* anser att nyttjanderätt på obestämd tid, upplåten genom s. k. ändamålsupplåtelse, är en rättighetsform som bör utmönstras i fråga om fast egendom som tillhör kyrkliga rättssubjekt för att samstämmighet med förslaget till ny jordabalk skall uppnås.

Till skillnad mot utredningen anser *kammarkollegiet* att tomträtts- och servitutsupplåtelser, liksom nu är förhållandet, bör jämföras med försäljning. Det innebär att frågan om vilken myndighet som äger lämna medgivande till tomträtts- och servitutsupplåtelser skall vara avhängig av värdet, dvs. beträffande tomträtt värdet av den mark som skall upplåtas och beträffande servitut det kapitaliserade värdet av rättigheten. För sådana upplåtelser bör alltså även i fortsättningen gälla motsvarande regler som för försäljning. I allmänhet kommer stiftsnämnden därvid att bli beslutsmyndighet, men undantag kan tänkas förekomma. *Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund* och någon stiftsnämnd anser att jakträtten bör utarrenderas av varje pastorat för sig. *Svenska jägareförbundet* delar utredningens uppfattning att det organ som svarar för skogsförvaltningen även bör ha hand om utarrendering av jakten på såväl inägodelarna som skogsmarken men framhåller att det också är av betydelse att det i jaktvårdsfrågorna hålls kontakt med länsorganen för jakt och naturvård. Behovet av sådant samråd betingas bl. a. av att de ecklesiastiska fastigheterna är mycket splittrade och inte var för sig är lämpliga som jaktenheter. Det har förekommit att små områden utarrenderats till högstbjudande på ett sätt som tveklöst varit till förfång för viltvården och jakten även på angränsande fastigheter. Dessa olägenheter är väl kända av jägareförbundet och har även påpekats av utredningen. Även om jägareförbundet således finner att upplåtelseerna av jakt regelmässigt bör göras av ett för stiftet centralt organ, vill förbundet framhålla att de på orts- och personkännedom grundade lokala synpunkterna på upplåtelser givetvis också skall beaktas. *Domänverket* anser att fiskerätten inklusive husbehovsfisket bör upplåtas av den som förvaltar skogsmarken.

Enligt *stiftsnämnden i Karlstad* bör annat fiske än husbehovsfiske upplåtas av den som förvaltar skogsmarken. Sådan upplåtelse sker numera i allt större omfattning i vatten inom skogsområden och vägar och mark inom dessa områden måste tas i anspråk.

7. Naturvården på kyrklig mark m. m.

7.1 Utredningen

I lagstiftningen rörande den kyrkliga fastighetsförvaltningen finns inte några allmänna föreskrifter om naturvården. I 45 § boställsordningen, som innehåller bestämmelsen att löneboställes skog skall skötas efter hushållningsplan, föreskrivs emellertid att, om det från naturskyddssynpunkt är av betydelse att ek och bok helt undantas från avverkning eller att ekskog eller bokskog annars sköts på visst sätt, skall erforderliga bestämmelser härom tas in i planen. Eftersom skogshushållningsplanen ligger till grund för fastställandet av normalavkastningen från löneboställes skog, beaktas f. n. kostnader för naturvårdsåtgärder beträffande ek- och bokbestånd vid normaluppskattningen. Bortsett från denna specialbestämmelse gäller beträffande naturvården på kyrklig mark samma bestämmelser som i fråga om andra fastigheter. Fridlysning kan alltså förekomma i fråga om naturföremål av speciellt intresse från naturvårdssynpunkt. Kyrklig mark kan också förklaras som naturreservat eller strandskyddsområde eller omfattas av byggnadsförbud till skydd för landskapsbilden. I de sist nämnda fallen kan fråga om ersättning från kronan bli aktuell.

För behandlingen av frågan om naturvården på kyrklig mark är närmast de bestämmelser av intresse som gäller naturreservat och naturminnen. Ett område som bör skyddas eller vårdas särskilt på grund av sin betydelse för kännedom om landets natur, sin skönhet eller eljest märkliga beskaffenhet kan av länsstyrelse förklaras som naturreservat. På samma grunder kan ett till fastighet hörande naturföremål med erforderligt område på marken fridlysas som naturminne. Vidare kan också ett område av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv förklaras som naturreservat. Innan länsstyrelsen fattar beslut i dessa frågor skall den bereda ägare och innehavare av särskild rätt till marken tillfälle att inom viss tid hos länsstyrelsen framställa erinran mot åtgärden. Föreskrifterna härom finns i naturvårdskungörelsen. I fråga om kyrka tillhörig fastighet och annan ecklesiastik boställsjord än som avses i boställsordningen lär det vara stiftsnämnden som enligt 2 § andra stycket 3:o f i 1932 års stiftsnämndsinstruktion, vilken alltså gäller i denna del, skall pröva och avgöra ärenden »om medgivande till fridlysning av naturminnesmärke». När det gäller löneboställe kan tveksamhet råda om pastoratet skall anses äga godkänna bildandet av naturreservat eller fridlysning av naturminne. Till sin karaktär har ju åtgärderna viss likhet med servitutsupplåtelse, även om in-

trånget inte är till förmån för viss fastighet, och servitutsupplåtelser har ansetts kräva Kungl. Maj:ts godkännande.

Utredningen föreslår att stiftsnämnden för enhetlighetens skull får företräda all kyrklig jord i frågor om godkännande av reservatföreskrift eller fridlysning. Med hänsyn till den kyrkliga jordens mycket skiftande karaktär skulle förfarandet enligt naturvårdskungörelsen förenklas avsevärt för länsmyndigheternas del, om föreläggande i samtliga fall som rör kyrklig mark kunde riktas till stiftsnämnden. Nämnden skall enligt sin instruktion ha vård och inseende över denna egendom och är genom tillgången till sakkunnig personal väl ägnad att företräda de kyrkliga markintressena i dessa frågor. Stiftsnämnden kan i sin tur ta erforderlig kontakt i ärendet med markens förvaltare och med eventuell nyttjanderättshavare. Det synes därför lämpligt att stiftsnämnden får godkänna reservatföreskrifter. Om föreskrifterna medför sådant men att ersättning av kronan kan komma i fråga för intrånget, bör ersättningsbeloppets storlek utredas, innan godkännandet lämnas. Möjligen skulle man kunna tänka sig att tillämpa en liknande ordning som den som gäller för medgivande till försäljning av kyrklig jord, så att stiftsnämnden skall hänskjuta fråga om godkännande av reservatföreskrift till kammarkollegiets prövning när det kan röra sig om ersättningsbelopp av mera betydande storlek. Däremot bör ärenden av detta slag underställas Kungl. Maj:t endast i en speciell situation, nämligen om överenskommelse om ersättningsbeloppet inte kan träffas mellan länsstyrelsen och stiftsnämnden respektive kammarkollegiet. Eftersom det enligt 18 § naturvårdskungörelsen är kammarkollegiet som för kronans talan i mål om ersättning eller inlösen enligt naturvårdslagen, bör frågan i detta fall hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning.

Naturvårdsintresset berör emellertid inte enbart fridlysta naturvårdsobjekt. Det finns i svensk natur och inte minst i kulturlandskapet åtskilligt som utan att vara så egenartat eller märkligt att det bör fridlysas ändå representerar betydande skönhetsvärden eller utgör minnesmärken över en gången tids hushållningsformer. Bland de naturvårdsobjekt på kyrklig mark som bör bevaras för framtiden är vissa prästgårdsparker och lövängar. Det finns f. n. åtskilliga kyrkliga ängar i hävd på Gotland. Arealen är sammanlagt cirka 120 hektar. Även i andra stift — främst i södra Sverige — finns ett antal lövängar, vilkas fortbestånd är hotat. Endast ett fåtal av dem torde vara av den betydenhet att de blir skyddade genom statligt ingripande med stöd av naturvårdslagen. I samband med reformen av tjänstebostadssystemet för prästerna har vidare under de senaste åren en del större områden (prästgårdsparker) avskilts från prästgård och lagts till lönebostället. I en del fall har dessa parker en karaktär som det från miljösynpunkt kan vara angeläget att bevara. Med hänsyn till våra dagars ökade turism och den snabba omvandlingen av den svenska landsbygden finner utredningen det angeläget, att de värden vi äger i en vacker natur och i en landskapsbild, som präglats av gammal bygdekultur och en äldre tids brukningsmetoder, kan bevaras åt framtiden i så stor utsträckning som det över huvud taget är möjligt. Man kan numera i stor utsträckning räkna med att enskilda markägare är beredda att göra vissa uppoffringar för

att bevara bygdens skönhet och egenart. De krav man i dessa avseenden kan ställa på en enskild ägare bör givetvis också kunna riktas mot de kyrkliga markinnehavarna. Prästgårdarna och löneboställena är ofta belägna i sockenkyrkans omedelbara grannskap och intar på många håll en framträdande plats i den landskapsbild som kännetecknar centrum för en äldre kulturbygd. Det bör vara angeläget för kyrkan att bevara en miljö som den själv har varit med om att skapa.

Den naturvård som det här rör sig om på kyrklig mark är av ganska ringa omfattning. Kostnaderna för erforderliga åtgärder på ett löneboställe är ofta inte större än att de i och för sig kan tänkas bäras av det enskilda pastoratet. Kostnaderna kan dock drabba pastoraten ojämnt. Eftersom natur- och landskapsvården i vår tid knappast framstår som enbart ett bygdeintresse, är det naturligt att kostnaderna för ett enskilt pastorat i vissa fall fördelas. Detta kan ske, om de får beaktas vid avräkningen mellan pastoratet och kyrkofonden. Stiftsnämnden bör alltså kunna ålägga ett pastorat att vårda visst naturföremål med rätt för pastoratet att göra avdrag för kostnaden vid den nettoredovisning som utredningen föreslagit skall ligga till grund för avräkningen med kyrkofonden. Innefattar naturvården — såsom i fråga om lövängarna — skyldighet att på visst sätt hävda ett begränsat markområde som inte är skogsmark, kan det i vissa fall vara lämpligt att stiftsnämnden får möjlighet att besluta, att området skall undantas från den del av lönebostället som skall arrenderas ut. Föreskrifter om skötseln av mark som tagits undan bör tas in i hushållningsplan. När det gäller naturvården på skogsmark är det också angeläget, att stiftsnämnden får möjligheter att ta in föreskrifter härom i hushållningsplanen i större omfattning än vad som medges i nuvarande bestämmelse om vården av ek eller bok. Härigenom skulle bl. a. frågan om vården av prästgårdsparkerna kunna lösas.

I fråga om de direkt under stiftsnämndernas förvaltning stående ecklesiastiska arrendegårdarna bör det inte vålla några större svårigheter att på liknande sätt tillgodose naturvårdssynpunkterna. Skogen förvaltas här enligt hushållningsplan. Visserligen skall förvaltningen inriktas på ett tillgodogörande av arrendegårdens avkastningsförmåga på ekonomiskt sätt, men detta bör lika litet som i fråga om löneboställena hindra att man tar rimlig hänsyn till naturvårdsintressena. Vid utarrendering skall såsom »arrendegårdens utmark» tas undan bl. a. det som redovisas såsom skogsmark i skogshushållningsplanen. Utrymme bör här finnas också för att ta undan område som från naturvårdssynpunkt bedöms bära hävdas för sig. Föreskrift om skötseln kan tas in i hushållningsplanen. Kostnaderna för naturvården bör i dessa fall få bestridas av arrendegårdens avkastning. Detta innebär att kostnaderna i sista hand kommer att bäras av kyrkofonden.

Också för lokalkyrka tillhörig skog upprättar stiftsnämnden hushållningsplan. Naturvårdssynpunkterna kan på motsvarande sätt beaktas där. I fråga om lokalkyrkornas hemman och lägenheter har stiftsnämnderna enligt den i denna del alljämt gällande äldre stiftsnämndsinstruktionen vissa förvaltningsbefogenheter, såsom att pröva och avgöra ärenden om nyodling, anläggande av torp eller uppröjande av beteshage på skogsmark. Får stiftsnämnderna såsom utredningen föreslagit behålla vissa förvaltningsbefogenheter i fråga om lokalkyrkornas jordinnehav bör hin-

der inte möta mot att stiftsnämnd också tar undan viss mark från utarrendering för jordbruksändamål, om behovet av naturvård motiverar det. I sådana fall bör boställsnämnden och församlingens kyrkoråd höras i ärendet. Kyrkorådets samtycke till åtgärden bör krävas, eftersom kostnaderna lär få täckas med avkastningen av kyrkoegendomen eller i annat fall bäras av församlingen.

I fråga om domkyrkornas jord föreslår utredningen i annat sammanhang att förvaltningen av dessa — utom i fråga om Lunds domkyrkas fastigheter — skall handhas av stiftsnämnderna. Motsvarande bestämmelser som gäller för de eklestastiska arrendegårdarna skulle då bli tillämpliga. Kyrkofondens ekonomi berörs dock inte av åtgärder i fråga om domkyrkoegendomen. Vad gäller Lunds domkyrkas egendomar bör stiftsnämndens tillsynsbefogenheter innefatta samma möjlighet som i fråga om lokalkyrkors hemman att — med domkyrkorådets medgivande — ta undan mark från utarrendering och att ta in naturvårdsföreskrifter i skogshushållningsplan.

I en del fall lär emellertid naturvården på jordbruksmark kunna tillgodoses i enklare ordning än genom att ta undan marken från utarrendering och meddela bestämmelser i skogshushållningsplanen. Så kan man t. ex. begränsa sig till att i arrendekontrakt stadga skyldighet för arrendator att hålla betesdjur och meddela föreskrifter om betesgång e. d. Det bör i sådana fall åligga boställsnämnden att bevaka att naturvårdsintresset på lämpligt sätt tillgodoses i arrendekontraktet. Stiftsnämnden bör kunna meddela anvisningar härom för de enskilda fallen, men boställsnämnderna bör också själva kunna ta initiativ i detta hänseende.

Genom de nu föreslagna åtgärderna bör det kunna bli ett gemensamt intresse för pastorat, församlingar, boställsnämnder och stiftsnämnder att inom ramen av den egna förvaltningen på bästa sätt sörja för en aktiv natur- och landskapsvård. Man bör dock alltjämt överväga möjligheterna att utverka fridlysning av naturvårdsobjekt av mera betydande allmänt intresse.

Utredningen lägger även fram förslag för att förstärka kulturskyddet för vissa byggnader på kyrklig mark. Utredningen föreslår, att alla om- eller nybyggnadsföretag på prästgård eller förutvarande prästgård skall underställas stiftsnämnden, som bör höra länsarkitekten och i fråga om byggnad som är mer än 50 år gammal landsantikvarien. Landsantikvarien bör i motsvarande fall höras också vid försäljning av prästgård.

7.2 Remissyttrandena

Utredningens förslag som har samband med naturvården på kyrklig mark tillstyrks i allt väsentligt av remissinstanserna. Sålunda godtas bl. a. förslaget att stiftsnämnden vid förordnanden utfärdade enligt naturvårdslagen skall företräda all kyrklig mark. Likaså godtas förslaget att vid förhandling om föreskrifter och eventuell ersättning vid bildande av naturreservat stiftsnämnden skall utgöra motpart och äga att träffa överenskommelse med länsstyrelsen, med undantag för ärenden

som gäller ersättningsbelopp av mera betydande storlek då frågan skall hänskjutas till kammarkollegiet. Enligt *kammarkollegiet* är beslut om bildande av naturreservat ofta att jämställa med ett medgivande till försäljning av marken. För godkännande av reservatföreskrifter bör därför tillämpas samma ordning som gäller för försäljningsmedgivande. Överstiger ersättningsbeloppet för intrånget 100 000 kr., skall stiftsnämnden sålunda hänskjuta frågan om godkännande till kollegiet, som i sin tur underställer frågan Kungl. Maj:ts prövning för det fall beloppet överstiger 300 000 kr.

Utredningens förslag i fråga om vården av inte formellt fridlysta men ändå av olika anledningar värdefulla naturvårdsobjekt tillstyrks. Förslagen, som avser avdrag för naturvårdskostnad vid nettoredovisning till kyrkofonden, tillgodoseende av naturvårdsfrågor i arrendekontrakt, intagande av föreskrifter om naturvård i hushållningsplan, tillstyrks sålunda av bl. a. *naturvårdsverket*. Naturvårdsverket finner dessa former för täckande av kostnader som kan uppstå i samband med vård av dessa naturvårdsobjekt både ändamålsenliga och angelägna.

Utredningens förslag i fråga om kulturskydd för byggnader på kyrklig mark tillstyrks av *riksantikvarieämbetet* och andra remissinstanser som uttalar sig i frågan.

8. Placering av prästlönefondsmedel

8.1 Utredningen

I avsnitt 2.3.2 har lämnats en redogörelse för uppkomsten och användningen av pastoratens prästlönefonder. (Se även under 5.2.1.4). Prästlönetillgångar i form av prästlönefonder finns i så gott som samtliga pastorat. Till största delen utgörs fondkapitalet av vederlag för boställsjord, som har sålts eller blivit exproprierad, eller för rätten att utnyttja boställes naturtillgångar, såsom grus eller torv. Prästlönefonder kan också ha bildats på annat sätt, t. ex. genom donation av enskilda. Framför allt är det kommunernas växande behov av mark för bebyggelse, som under senare år medfört en starkt ökad försäljning av kyrklig jord och därmed en snabb tillväxt av de hos pastoraten fonderade vederlagsmedlen.

Som nämnts förvaltas fonderna av pastoraten och deras avkastning används för att bekosta utgifterna för präst- och kyrkomusikerlönerna. Huvudregeln är att prästlönefond skall göras räntebärande på samma sätt som omyndigs medel. De närmare föreskrifter som gäller i detta avseende är meddelade i 15 kap. 4 § föräldrabalken och i förordningen den 21 november 1924 (nr 474) med särskilda bestämmelser om anbringande av omyndigs medel. Med domkapitlets medgivande kan fondens tillgångar placeras på annat sätt. Fondmedel kan få användas till grundförbättring av boställe eller till inköp av fastighet. Medel tillhörande prästlönefonder från flera pastorat kan vidare tas om hand av stiftsnämnden och sammanföras

till en särskild fond, stiftets prästlönejordsfond, att disponeras till inköp av fastighet som då kallas stifts prästlönefondshemman.

Enligt utredningen hade prästlönefondernas samlade kapitalbelopp, som den 31 december 1940 uppgick till 18 milj. kr., den 1 januari 1964 vuxit till nära 110 milj. kr., vilket innebär att det sexfaldigats på mindre än 25 år. Sammanställer man denna siffra med uppgiften att prästlöneboställes sammanlagda taxeringsvärde år 1965 uppgick till drygt 588 milj. kr., framgår det att det rör sig om en betydande del av kyrkans fasta egendom, som under dessa år bytts ut mot penningfonder.

Utredningen konstaterar att de möjligheter till värdebeständig placering av fondmedel som står till buds utnyttjats endast i mindre utsträckning. Möjligheten att med fondmedel bekosta åtgärder som syftar till grundförbättring på ett löneboställe har utnyttjats i mycket växlande utsträckning i olika stift. I några stift har sådan användning av fondmedel över huvud taget inte förekommit, medan i andra stift — främst Härnösands, Växjö och Göteborgs — möjligheten utnyttjas flitigt. Till allra största delen har medlen investerats i skogsbilvägar och andra vägföretag. Möjligheten att använda prästlönefondsmedel till inköp av fastighet för ett enskilt pastorats räkning till löneboställe har under en lång följd av år utnyttjats mycket sparsamt i förhållande till de omfattande försäljningar av kyrklig jord som har ägt rum. Inte heller den andra formen för återplacering av prästlönefondsmedel i fastighet, som innebär att stiftsnämnden tar i anspråk lönefonder från flera pastorat för att förvärva en fastighet som stiftets prästlönefondshemman, har tillvaratagits i någon större utsträckning.

Att man i så ringa utsträckning inköpt prästlönefondshemman för uppsamlade försäljningsmedel från flera pastorat har enligt utredningen delvis berott på att tidigare jordförvärvslagstiftning intagit en avvisande hållning till förvärv i kapitalplaceringssyfte. En annan orsak har varit att det visat sig svårt att ta till vara de tillfällen till markförvärv som kunnat erbjuda sig på grund av tidsutdräkten vid dessa förvärv som måste underställas Kungl. Maj:ts prövning. Vidare krävs för ett sådant gemensamt förvärv att stiftsnämnden förhör sig hos ett antal pastorat om deras villighet att skjuta till medel för det aktuella köpet. Pastoratens intresse av saken har inte heller stimulerats av det förhållande, att för tillskottspastoratens del hela den faktiska avkastningen av deras andel i ett sådant prästlönefondshemman tas upp i avräkningen med kyrkofonden, medan däremot deras avkastning av fondmedel endast tas upp med en schablonmässigt beräknad ränta av 3 %, vilket ger pastoraten möjlighet att tillgodogöra sig den eventuellt överskjutande verkliga ränteavkastningen. Utredningens förslag i avsnitt 4.2 anvisar dock ett sätt att komma till rätta med detta problem. En bidragande orsak till att så få prästlönefondshemman har förvärvats kan enligt utredningen också vara, att det samarbete som detta kräver mellan stiftsnämnderna och pastoraten först under de allra senaste åren har utvecklats i positiv riktning.

Huvudparten av prästlönefondsmedlen har alltså inte funnit någon återplacering i fast egendom utan förvaltas som penningfonder hos pastoraten. Deras avkastning

skall vid avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden tas upp med den procent av kapitalet som Kungl. Maj:t med hänsyn till de allmänna ränteförhållandena bestämmer (7 § lagen om kyrkofond). Enligt kungörelsen den 19 september 1945 (nr 633) angående procenttal vid beräkning av fondavkastning jämlikt 7 § lagen om kyrkofond har detta som nyss nämnts fastställts till 3 %. Med hänsyn till att fondmedlen till inte ringa del har placerats i långfristiga statsobligationer med låg ränta har Kungl. Maj:t inte ansett sig kunna höja procenttalet trots förändringarna efter år 1945 i den allmänna räntenivån.

Enligt vad utredningen inhämtat var år 1963 67 % eller drygt 72 milj. kr. av fondmedlen placerade i bankräkningar, därav 46,3 milj. kr. hos sparbanker och 20,8 milj. kr. hos affärsbanker. Samma år var cirka 31 % av fondmedlen placerade i obligationer och i begränsad omfattning i andra värdehandlingar. Återstående 20 % av prästlönefondensmedlen eller 20,9 milj. kr. var placerade i lån, som huvudsakligen och till ungefär lika delar fördelade sig på församlingar, pastorat och borgerliga kommuner. Denna medelsplacering gav den högsta genomsnittliga avkastningen, 4,3 %, medan årsavkastningen av de på bank inestående fondmedlen var endast 3,5 % och placeringen i obligationer gav 3,7 % ränta. Prästlönefondernas faktiska avkastning under år 1963 uppgick till sammanlagt 3 964 559 kr., vilket innebär en genomsnittlig förräntning med 3,6 % på kapitalet.

Efter en sammanfattande redogörelse för överväganden som under senare år gjorts om möjligheten att erhålla en värdesäker placering av fondmedel framhåller utredningen att det från det allmännas synpunkt måste inge betänkligheter, att de sammanlagt mycket stora och genom försäljningar snabbt växande prästlönefonderna inte bevaras till sitt reella värde. Lönebostälernas sammanlagda taxeringsvärden steg under åren 1944 till 1965, trots under mellantiden skedda försäljningar, från 191 milj. kr. till 588 milj. kr., vilket innebär att värdena under 20 år mer än trefaldigats. Huvudsakligen torde stegringen bero på en anpassning av taxeringsvärdena till det aktuella penningvärdet. Under samma tid steg konsumentprisindex, som i huvudsak kan tjäna som en mätare på penningvärdet, med 108 %, vilket innebär att penningvärdet sjönk med mer än hälften under perioden. Detta visar att, medan penningfondernas värde sålunda snabbt reducerats, har den fasta egendomen kunnat väl hävda sitt värde.

Utredningen åberopar att riksdagen år 1958 i ett annat sammanhang tagit ställning till frågan om återplacering av uppsamlade fondmedel från försäljning av mark i allmän ägo. Riksdagens år 1957 församlade revisorer hade gjort vissa uttalanden beträffande domänverkets markfond, som till följd av kronans avyttringar av fast egendom vuxit från cirka 3 milj. kr. år 1916 till 44,4 milj. kr. år 1946. Av revisorerens uttalande citeras följande.

Givetvis kan statsverket i sin egenskap av fastighetsägare i många fall icke motsätta sig de anspråk på övertagande av fast egendom som av skilda anledningar framställas, vare sig det gäller allmänna syften, såsom för väg- eller andra kommunikationsändamål, försvarets behov, sjöregleringar, framdragande av kraftledning och liknande, eller när enskilda intressen medverka, exempelvis vid ägout-

byten för omarrondering av skogsmark samt vid försäljningar till enskilda av jordbruksdomäner, lägenheter och avskilt liggande smärre skogslotter o. d. Det måste enligt revisorernas mening vara i hög grad önskvärt, att domänverket i dylika fall äger möjlighet att genom en liberal försäljningspolitik tillmötesgå framställningar om övertagande av mark för skilda ändamål. En förutsättning för att så skall kunna ske bör dock vara, att domänverket beredes möjlighet att i motsvarande utsträckning förvärva skogsmark på andra håll, främst givetvis sådana större komplex eller skiften som lämpa sig för skogsbruk i den av domänverket bedrivna formen. — Såsom tidigare nämnts ha statsmakterna i fråga om markfondens ianspråktagande fastställt, att medel som inflyta vid försäljning och annan överlåtelse av på domändefonden redovisad mark skall användas för återköp av skogsmark. Med hänsyn härtill kan det enligt revisorernas mening icke anses tillfredsställande, att mycket betydande belopp samlas på denna fond, utan att återförvärv kommer till stånd. Revisorerna äro medvetna om att stora svårigheter föreligga att finna för markfondens medel lämpliga placeringsobjekt, helst som även andra allmänna institutioner uppträda som konkurrerande köpare. Mot bakgrunden av den utveckling som skildrats i det föregående vilja emellertid revisorerna framhålla önskvärdheten av att det allmännas markpolitik bedrivs efter sådana linjer, att det beträffande markfondens handhavande fattade riksdagsbeslutet kan praktiskt fullföljas.

Med anledning härav uttalade statsutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande (SU 1958: B 34, p. 38) att det förhållandet, att domänverket i växande omfattning frånhändes realkapital utan motsvarande omplacering av därvid erhållna ersättningsbelopp i värdebeständiga tillgångar, inte torde låta sig väl förena med de riktlinjer för markfondens handhavande som riksdagen tidigare fastställt. Utskottet instämde i riksdagsrevisorernas nyss återgivna uttalande.

Enligt utredningen måste de synpunkter som riksdagen i detta fall gav uttryck åt i motsvarande mån göras gällande beträffande prästlönebostälernas mark, som i en ännu snabbare takt omsätts i fondmedel.

Utredningen anser att en medelsplacering enligt huvudregeln i prästlönekostnadslagen, dvs. i överensstämmelse med vad som gäller för placering av omyndigs penningmedel, idag framstår som klart otillfredsställande, eftersom placering på bankräkning eller i de i 15 kap. 4 § föräldrabalken angivna slagen av värdepapper eller lån f. n. endast är ägnad att bevara medlens nominella värde och göra dem räntebärande men inte innebär en värdebeständig placering. De enda tänkbara alternativen i dagens läge för att trygga en viss värdebeständighet är enligt utredningen placering i fastighet eller i aktier. Utredningen har därför begränsat sina överväganden till dessa båda alternativ. Utredningen är emellertid inte benägen att se frågan om fondmedelsplaceringen som en ren värdesäkringsfråga. Samtidigt som det med hänsyn till värdebeständigheten är angeläget att återplacera fondmedlen i fast egendom, bör också vid förvärvet av fastighet strukturrationaliseringen inom jord- och skogsbruket tas med i bilden. Om nämligen placeringen av prästlönefondens medel i fastighet sker på så sätt att man genom tillköp av jord förstärker ett befintligt löneboställes jordbruk eller skog och bostället därigenom från brukningssynpunkt ökar i värde, har man ju vunnit någonting utöver själva den värdesäkra fondmedelsplaceringen. Med en ökad avkastning på längre sikt från löneboställena minskar

behovet av utdebitering i pastoraten. Såsom utredningen tidigare uttalat (se under 5.2.1.4) bör det även finnas goda förutsättningar att göra de uppsamlade prästlönefonderna till aktiva redskap vid den strukturrationalisering av den kyrkliga jorden, som utgör ett led i jord- och skogsbrukets omstrukturering. Av den inventering av det kyrkliga fastighetsbeståndet som utredningen låtit göra torde klart framgå, att det behövs en genomgripande omstrukturering av det kyrkliga jord- och skogsbruket för att anpassa det till den utveckling som är på gång inom landet. I ett sådant läge, då kyrkan inte bör genom sitt splittrade egendomsbestånd stå hindrande i vägen för en allmän strukturrationalisering och då å andra sidan hinder inte bör resas mot att också det kyrkliga fastighetsbeståndet får del i en allmän upprustning av produktionsenheterna, är det enligt utredningens mening angeläget, att frågan om prästlönefondernas återplacering får en lösning som i första hand tillgodoser rationaliseringskraven inom jord- och skogsbruket. Först i andra hand bör frågan bedömas som en ren kapitalplaceringsfråga. Utredningens uppfattning härvidlag leder till att den anser sig allttjämt böra ge prioritet åt en fondmedelsplacering i jordbruks- eller skogsfastigheter. I de fall då ett pastorat, som innehar prästlönefondsmedel, förvaltar ett löneboställe som bedöms vara värt att behålla för framtiden, bör alltså i första hand möjligheten att med fondmedlen förvärva tillskottsjord till detta boställe övervägas. Likaså bör förvärv av tillskottsjord för ett enskilt pastorats räkning kunna komma i fråga, om ett boställe som visserligen i nuläget bedöms som mindre lönsamt därigenom erhåller sådan förstärkning att dess framtida bestånd som självständig och bärkraftig brukningsenhet kan anses tryggad. En tredje situation är den, när ett pastorat disponerar omfattande prästlönefonder och möjlighet erbjuder sig att — inom eller utom pastoratet — förvärva en även på lång sikt bärkraftig jordbruks- eller skogsfastighet till nytt löneboställe åt pastoratet. Om inte någon av dessa tre situationer föreligger, bör det enligt utredningen inte förekomma att ett pastorat ensamt placerar sina fondmedel i jord eller skog.

Från lönsamhetssynpunkt måste ett alltför splittrat fastighetsbestånd undvikas. Från denna synpunkt bör pastoratens önskan att placera fondmedel kunna gå hand i hand med allmänna rationaliseringssträvanden, om de många smärre prästlönefonder som uppkommer hos skilda pastorat i samband med försäljning av icke bärkraftiga boställen i stället används till gemensamt förvärv av fastigheter av sådan storlek som kräver en större samlad kapitalinsats. I likhet med vad som nu är anbefallt i kungörelsen med föreskrifter rörande tillämpningen av prästlönefondslagen bör dessa lämpligen utgöras av »helst större och företrädesvis av skogsmark bestående, inom stiftet belägna egendomar». I nära samarbete mellan de statliga rationaliseringsorganen, stiftsnämnderna och pastoratens egna organ bör rationella brukningsenheter kunna skapas, vilka ger god avkastning på de däri placerade fondmedlen.

Placering av fondmedel i annan fast egendom än jordbruks- eller skogsfastighet har tidigare betraktats som ett sämre alternativ, eftersom bostads- eller industrifastigheter ansetts vara mindre värdebeständiga. Med hänsyn till prästlönefondernas stora omfattning är det emellertid tveksamt om det finns möjligheter att i full ut-

sträckning återplacera dem i lämpliga jordbruks- eller skogsfastigheter, i synnerhet som en skärpt konkurrens med andra intressenter kan väntas bli en följd av den liberalare förvärvslagstiftningen. Vidare bör de betydande investeringar som krävs för ett lönsamt jordbruk ge anledning till att i vissa fall överväga om inte placering i annan fast egendom också kan ge goda resultat utan att kravet på värdesäkring eftersätts. Som lämpliga objekt bör därvid huvudsakligen större hyresfastighet i stad eller annan tätort komma i fråga. Sådant förvärv bör ligga särskilt väl till för stads-pastorat och likartade pastorat, som disponerar mycket stora prästlönefonder. Placering av prästlönefondsmedel i hyresfastighet bör också kunna komma i fråga i sådana fall, då man söker ett lämpligt placeringsobjekt för fondmedel från flera pastorat. Även denna alternativa placeringsmöjlighet bör kunna prövas i synnerhet i stift där utsikterna att förvärva större sammanhängande skogsmarksarealer ter sig mindre lovande.

En speciell situation förtjänar att särskilt uppmärksammas i detta sammanhang. Det förekommer att pastorat placerar fondmedel i lån till församling för uppförande av församlingshus med lokaler för olika grenar av den frivilliga kyrkliga verksamheten etc. För församlingarna har detta ofta varit till stor fördel, eftersom det under senare år kunnat visa sig svårt att erhålla nödvändiga lån på annat håll. Dessa församlingshus är ofta mycket påkostade och föga räntabla och kan med ändrade tidsförhållanden och arbetsformer för den kyrkliga verksamheten komma att utgöra en ekonomisk belastning för församlingen. Med tanke på lönsamheten på längre sikt bör övervägas om man inte, såsom ofta sker i de fria samfundens byggnadsverksamhet, kan inordna de för församlingsändamål erforderliga utrymmena i en fastighet, som i övrigt rymmer hyreslägenheter för kontors- eller bostadsändamål och som kan förväntas mera långsiktigt ge en god ekonomisk avkastning. En sådan fastighet behöver då inte heller uppföras i församlingens regi utan kan utgöra placeringsobjekt för prästlönefondsmedel, varvid församlingen av pastoratet hyr de för församlingsändamål inrättade lokalerna, så länge behov därav föreligger.

Vad sedan gäller frågan om placering av prästlönefondsmedel i aktier och förlagsbevis finner utredningen, att samma behov av en värdebeständig placering som motiverat förslaget om placering i annan fastighet än jordbruks- eller skogsegendom också talar för att en placering i aktier bör kunna komma i fråga. I diskussionen har tanken skymtat att man genom en gemensam fondförvaltning för pastoraten skulle kunna vinna en mera allsidig förmögenhetsplacering. Utredningen har i rationaliseringssyfte förordat en sådan gemensam förvaltning i fråga om pastoratens skog, medan pastoraten har ansetts lämpligen bära själva förvalta sina jordbruksfastigheter. I fråga om placering i värdepapper är det angeläget att en viss spridning på olika slags industriföretag och andra aktiebolag eftersträvas för att motverka sådana fluktuationer i konjunkturerna, som kan drabba en viss bransch. Värdesäkringskommittén har emellertid i sitt betänkande Indexlån (SOU 1964: 1 och 2) påvisat en tendens till stark samvariation inom aktiemarknaden, vilket gör att inte heller stora och väl differentierade aktieportföljer erbjuder någon säkerhet mot konjunkturpåverkan. Fråga är då om någon nämnvärd fördel står att vinna på att

införa en gemensam fondförvaltning i fråga om värdepapper. Närmast till hands ligger att låta varje pastorat för sig svara för en sådan placering av sina prästlönefondsmedel. Beträffande frågan i vilken utsträckning fondmedel bör få placeras i aktier är utredningen inte benägen att f. n. förorda att större andel än 25 % av ett pastorats prästlönefonder får placeras i aktier. Bl. a. med hänsyn till önskvärdheten att ha fondmedel disponibla för rationaliseringsändamål anser utredningen det vara lämpligt att tills vidare rätt starkt begränsa placeringen i aktier. Stiftsmyndighets medgivande till placering i aktier eller förlagsbevis bör inhämtas. En uttrycklig antydning om möjligheten att placera prästlönefonds kapital i sådana värdepapper bör inflyta i författningstexten. Det torde sedan få ankomma på Kungl. Maj:t att i tillämpningsbestämmelser närmare föreskriva i vilken utsträckning sådan placering skall få medges.

I anslutning till förslaget om möjlighet till placering av prästlönefondsmedel i aktier tar utredningen också upp frågan om placering av kyrkofondens kapital i aktier. Utredningen, som uttalar att frågan visserligen ligger något vid sidan av utredningens område, anser att statskontoret nu synes böra få medgivande att, om så finnes lämpligt, placera en fjärdedel av kyrkofondens kapitalbehållning i börsnoterade aktier och förlagsbevis.

Utredningen behandlar vidare frågan om tillsynen över prästlönefondernas förvaltning. Utredningen erinrar om att den för att underlätta köp av kyrklig jord har föreslagit, att på stiftsnämnden skulle överföras domkapitlets befogenhet att besluta om annan placering av prästlönefondsmedel än vad som är medgivet beträffande omyndigs tillgångar. (Se vidare under 5.2.1.4). Om så sker, bör även tillsynen över fondmedelsförvaltningen överflyttas på stiftsnämnden. Det rör sig här om tillgångar som härrör från försålda fastigheter och som i första hand avses bli återplacerade i fast egendom eller på annat sätt nyttiggöras inom fastighetsförvaltningen, över vilken stiftsnämnden har inseendet. Redovisningen av lönetillgångarna har ju också sitt omedelbara intresse för avräkningen med kyrkofonden, och bestyret därmed åvilar också stiftsnämnden.

Beträffande prästlönefond som inestår på bank föreslår utredningen, att det föreskrivs, att medlen skall vara insatta på spärrat konto och inte få lyftas utan stiftsnämndens medgivande. Likaså bör aktier och andra värdepapper vara ned-satta i öppet förvar hos bank. Någon olägenhet för pastoraten eller kännbar begränsning av deras förvaltningsbefogenheter torde det inte innebära, om stiftsnämndens medgivande krävs för att lyfta prästlönefondernas kapital, eftersom stiftsnämndens beslut ändå krävs i flertalet fall då det blir fråga om hur medlen skall disponeras. En bestämmelse av sådan innebörd utgör enklaste sättet att skapa en trygghet som annars skulle kräva en avsevärt mera vittgående tillsyn från stiftsnämndens sida eller också uttrycklig föreskrift om pastorats ansvarighet för fondmedlen. Spärregeln kan väl därför närmast anses vara en fördel för de pastorat som genom försäljningar, vilka ofta inte tillkommit genom deras egna initiativ, kommit att stå som förvaltare av betydande lönefonder. Till stiftsnämndens mera formella granskning av pastoratens fondmedelsredovisning skulle i så fall endast

komma en kontroll att enligt bankbesked fondmedel, som är insatta på bank, innestår på spärrade konton.

8.2 Remissyttrandena

Många remissinstanser understryker vikten av att frågan om prästlönefondernas placering i värdebeständig valuta snarast blir löst. I likhet med utredningen anser flertalet remissinstanser det vara angeläget att fondmedlen i första hand återplaceras på ett sätt som tillgodoser rationaliseringskraven inom jord- och skogsbruket. Förslagen till alternativa återplaceringsmöjligheter — i hyresfastigheter och aktier — anses välmotiverade mot bakgrund bl. a. av fondmedlens allt snabbare tillväxt.

En del remissinstanser ifrågasätter om det alltid är ekonomiskt motiverat att föra över lösgjorda tillgångar i skogsfastigheter som, även om rationaliseringsverksamheten ger goda resultat, måste komma att innebära ett splittrat skogsägende med bl. a. höga kostnader för förvaltning och skogsdrift som följd. Dessa remissinstanser anser att det i vissa fall bör vara lämpligare att överföra lösgjorda medel till mer lätt förvaltade och bl. a. därigenom lönsammare tillgångar. Sålunda anför *lantbruksstyrelsen* att olika meningar har gjort sig gällande vid bedömningen av vilka objekt som nu och framdeles kan medge en värdesäker placering av prästlönefondsmedlen. Det måste ankomma på kyrkan själv att göra denna bedömning, men *lantbruksstyrelsen* kan inte finna att en så klar prioritering som utredningen gör beträffande fondmedelsplacering i jord- och skogsbruksfastigheter är befogad. Styrelsen ifrågasätter därvid inte sådana förvärv som utgör ett rationellt tillskott för en befintlig, bestående enhet och inte heller successiva förvärv i bygder, där ett samlat komplex kan byggas upp. Den alltmer avancerade och mekaniserade skogsdriften medför att driftskapitalet numera utgör en allt större del av det samlade kapitalbehovet. För jord- och skogsbruksnäringen gäller i detta hänseende samma förhållanden som för näringslivet i övrigt. Förvärv av jord- och skogsbruksfastigheter bör därför primärt syfta till att skapa rationella företag, medan kapitalplaceringsbehov som sådant inte bör medföra någon prioritering. Enligt styrelsens mening bör därför alternativa placeringmöjligheter övervägas, detta så mycket mer som fondmedlen uppgår till betydande belopp och utbudet av fastigheter är begränsat. Utredningen har även diskuterat placering av vissa fondmedel i hyresfastigheter och aktier. Enligt *lantbruksstyrelsens* mening bör båda dessa alternativ kunna bli av stort värde. Större hyresfastigheter i stad eller annan tätort bör vara attraktiva objekt i första hand för stadspastoraten men även för placering av fondmedel från flera pastorat. Den erforderliga förvaltningsapparaten behöver i så fall inte bli särskilt betungande. I varje fall blir den av mindre omfattning än vad som på längre sikt kommer att krävas för rationell förvaltning av jord- och skogsbruksegendomar spridda över hela landet.

Statskontoret framhåller att enligt utredningens förslag skall prästlönefondsmedlen användas som ett instrument för rationalisering inom kyrkans jord- och skogs-

bruk. Utredningen anser sålunda att den helt dominerande delen av kyrkans tillgångar även framdeles bör utgöras av jord- och skogsegendomar. Med de intentioner utredningen har skulle inte bara de medel som redan finns i prästlönefonderna utan också de säkerligen mycket stora belopp som kommer att frigöras vid jordbruksdriftens rationalisering reinvesteras i skogsegendomar. Härigenom skulle kyrkans ekonomi ännu hårdare bindas vid skogsnäringen och dess skiftande konjunkturen. Enligt statskontorets uppfattning bör denna ensidiga inriktning successivt upplösas och ersättas med en bredare bas för de kyrkliga kapitalplaceringarna. Statskontoret vill därför tillstyrka utredningens förslag att prästlönefondsmedel skall få placeras i annan fastighet än jordbruks- och skogsfastighet och dessutom i aktier och förlagsbevis men med den begränsning utredningen föreslagit. Genom de ökade placeringsmöjligheter som sålunda skulle öppnas synes goda förutsättningar föreligga att tillgodose allmänna lönsamhetssynpunkter liksom att kunna uppnå en önskvärd riskfördelning.

Mot utredningens förslag i övrigt i fråga om placeringen av fondmedel framförs erinringar i följande avseenden.

Stiftsnämnden i Göteborg konstaterar att i utredningens förslag förutsätts placering av ett enskilt pastorats prästlönefond i mark endast om det rör sig om tillköp till redan befintlig pastoratsmark eller om förvärvet är så stort att det i sig självt är bärkraftigt. Man har därvid uppenbarligen velat förhindra s. k. punktköp. Emellertid kan punktköp på längre sikt och genom tillköp så småningom ge upphov till nya bärkraftiga enheter, varför sådana i intressearronderingshänseende kan vara förnuftiga. En undantagslös regel mot punktköp anser stiftsnämnden därför olämplig. *Stiftsnämnden i Lund* understryker att önskemålet att fondmedlen erhåller en värdebeständig placering inte får drivas så långt att enstaka pastorat förvärvar jord- eller skogsfastigheter som inte på längre sikt utgör bärkraftiga självständiga driftsenheter. Prästlönefondsmedel som inte kan placeras på detta sätt bör i första hand stå till stiftsnämndens disposition för att användas till placering i främst större jord- och skogsfastigheter såsom stifts prästlönefondshemman. På denna punkt saknas realistiska förslag. Enligt stiftsnämndens erfarenhet är pastoratens benägenhet att på helt frivillig väg samverka tyvärr mycket liten. *Stiftsnämnden i Luleå* anser att det vore synnerligen önskvärt att rationaliseringsorganet—stiftsnämnden får fritt disponera viss del av pastoratens samlade prästlönefonder för fastighetsrationalisering. I annat fall föreligger risk för att möjligheterna till arronderingsköp av skogsmark försvåras eller i sämsta fall stoppas genom tidskrävande remisser till de enskilda pastoraten.

Några stiftsnämnder föreslår att den övre gränsen för förvärv av aktier inte så hårt fixeras till 25 % av fondkapitalet. *Domkapitlet i Stockholm* anser att placering av aktier bör kunna ske till en andel av 50 % av fondens kapital.

Statskontoret kritiserar utredningens uppfattning att en gemensam fondförvaltning för pastoraten inte skulle medföra några nämnvärda fördelar. Såväl de föreslagna vidgade placeringsmöjligheterna som den förväntade ökningen av prästlönefondernas storlek torde komma att medföra större krav på sakkunskap i vad avser

placerings- och andra finansieringsfrågor vid förvaltningen av dessa fonder. Sådana krav skulle lättare kunna tillgodoses vid en regional eller central organisation för fondförvaltningen än vid den nu rådande spridda organisationen. Vidare skulle tillsynen över förvaltningen förenklas. Statskontoret ifrågasätter därför om inte pastoraten bör beredas möjlighet att överlämna prästlönefondsmedel till förvaltning i en gemensam placeringsfond, ordnad antingen på central nivå eller på stiftsnivå. Vid alternativet med en central gemensam placeringsfond bör förvaltningen lämpligen handhas av statskontorets fondbyrå.

Svenska kommunförbundet och *Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund* framhåller att det varken är nödvändigt eller lämpligt att, som utredningen föreslagit, fondmedlen skall vara insatta på spärrade bankkonton och värdehandlingar nedsatta i öppet förvar hos bank.

9. Förvaltningsorgan

9.1 Utredningen

Utredningens förslag påverkar i viss mån utformningen av de organ som förvaltar eller har tillsyn över kyrklig jord. Utredningen har föreslagit tillskapandet av nya organ i två hänseenden. För ledning och samordning av strukturrationaliseringen inom det kyrkliga fastighetsbeståndet har föreslagits, att en särskild arbetsenhet skall inrättas inom kammarkollegiet, och förvaltningen av lönebostälernas skog samt stiftens prästlönefondshemman bör enligt utredningens förslag uppdragas åt ett samarbetsorgan för pastoraten inom varje stift. Utredningen har i båda fallen räknat med att genom anknytningen till redan befintliga organ — kammarkollegiet respektive stiftsförbunden inom Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund — kunna undvika en onödig ansvällning av förvaltningsapparaten (se under 5.2.1.1). I de fall där förvaltningen på det lokala planet nu utövas av församlingens eller pastoratets egna organ, leder utredningens förslag inte till några mera genomgripande förändringar annat än beträffande den föreslagna överflyttningen av pastoratens skogsförvaltning på ett gemensamt organ. Den kyrkokommunala förvaltningen med kyrkoråd som verkställande organ rubbas annars inte av förslagen. Något annorlunda ställer det sig däremot för de kyrkliga tillsynsmyndigheterna boställsnämnd och stiftsnämnd. Framför allt om en målmedveten insats skall göras för strukturrationalisering av det kyrkliga jord- och skogsbruket kommer de att få ett nytt ansvarsfullt arbetsfält, som ställer stora krav på deras överblick, handlingsförmåga och kunnande. Boställsnämnderna kommer enligt utredningens förslag att få delvis nya arbetsuppgifter. De föreslås få en aktiv roll när det gäller att bevaka möjligheterna till strukturrationalisering av de kyrkliga fastigheterna, och deras uppgift att göra arrendeuppskattningar har utvidgats. Sam-

tidigt kommer de enligt utredningens förslag att slippa normaluppskattningarna. Även för stiftsnämndernas del innebär utredningens förslag en del förändringar i arbetsuppgifterna. Om normaluppskattningssystemet slopas, bortfaller därmed stiftsnämndens uppgift att fastställa normaluppskattningarna, men avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden kommer alltjämt att åvila stiftsnämnden. I samband med strukturrationaliseringen avses stiftsnämnderna spela en aktiv roll med vidgad beslutanderätt bl. a. i försäljningsärenden. Över huvud taget syftar boställsutredningens förslag till att accentuera stiftsnämndens roll som tillsynsmyndighet och rättslig företrädare för all den kyrkliga jorden i stiftet, varigenom man vinner större enhetlighet och gör det lättare för myndigheter och enskilda att veta, vart de skall vända sig i frågor som gäller sådan jord. Genom föreslagna decentraliseringsåtgärder kan stiftsnämnderna väntas få ökade arbetsuppgifter bl. a. i fråga om dispositionsändringar, försäljning av jord och upplåtelse av nyttjanderätter. Slutligen räknar utredningen med att stiftsnämnderna skall mer än hittills bevaka kulturskyddet och naturvårdsintresset på den kyrkliga egendomen.

Mot denna bakgrund har utredningen övervägt, hur boställsnämnd och stiftsnämnd bör vara sammansatta och hur ledamöterna lämpligen bör utses. Utredningen har vidare uttalat att domkyrkorådet i Lund bör bestå som organ för förvaltningen av domkyrkan där och dess ganska omfattande egendomar men att rådet borde erhålla ändrad sammansättning.

I fråga om boställsnämnderna har utredningen av skäl som angivits under 5.1.1 föreslagit att pastoraten i boställsdistriktet blir företrädare i boställsnämnden av en fast representant i stället för som nu av en representant från ettdera pastoratet i distriktet, som i varje särskilt fall inkallas av ordföranden. Utredningen har föreslagit att den ledamot jämte suppleant som skall företrädare pastoraten skall utses av länsstyrelsen efter förslag av den organisation som företräder pastoraten i stiftet. Annars föreslås inte någon ändring i boställsnämndernas sammansättning. Vidare har utredningen föreslagit att större boställsdistrikt än de nuvarande skall bildas. Utredningen har därvid förutsatt, att den föreslagna avdelningen inom kammarkollegiet som skulle ha till uppgift att leda och övervaka strukturrationaliseringen av den kyrkliga jorden kommer att framlägga bl. a. de detaljerade förslagen om boställsnämndernas tjänstgöringsområden.

Även stiftsnämndernas sammansättning föreslås bli ändrade. Som redan nämnts består stiftsnämnden av fem ledamöter, varav tre utses av Kungl. Maj:t och två av domkapitlet. Av de båda sistnämnda skall enligt 6 § boställsordningen en vara jurist och tjänstgöra som sekreterare åt nämnden. De båda av domkapitlet utsedda ledamöterna har så gott som undantagslöst utgjorts av biskopen och en domkapitelsjurist, som regel stiftssekreteraren, vilken tjänstgjort som sekreterare hos nämnden. Kungl. Maj:t, som har att bland ledamöterna utse ordförande, har likaledes regelmässigt utsett biskopen härtil.

Starka sakliga skäl talar enligt utredningen för att biskopen bör vara ledamot av stiftsnämnden. Intill boställsordningens ikraftträdande den 1 maj 1933 fanns endast en stiftsmyndighet, domkapitlet. Den nuvarande uppdelningen på två myn-

digheter med gemensamt kansli är i flera avseenden opraktisk men kan ses som en uppdelning av stiftsförvaltningen efter ärendegrupper. Som stiftschef bör dock biskopen ha en allsidig överblick över stiftets förvaltning och då även den ekonomiska sidan därav. Med hänsyn till den fasta praxis som tillämpats alltsedan tillkomsten av boställsordningen föreslår utredningen, att domkapitlets val av ledamöter slopas och att det i stället föreskrivs, att biskopen skall vara ordförande i stiftsnämnden på samma sätt som i domkapitlet. Några principiella betänkligheter mot en sådan självskrivnenhet bör inte föreligga, eftersom val och utnämning av biskop ju avser just chefskapet för stiftet och dess förvaltning. Någon särskild ersättare för biskopen vid förhinder för honom torde inte behövas i stiftsnämnden. Av praktiska skäl bör dock en möjlighet lämnas öppen för Kungl. Maj:t att i särskilda fall förordna annan ordförande i stiftsnämnden. Behov härav kan t. ex. föreligga i ärkestiftet med hänsyn till ärkebiskopens omfattande uppgifter i rikskyrkliga sammanhang och kan givetvis uppkomma även i andra fall, då särskilda åligganden eller andra omständigheter motiverar att en biskop bereds någon lättnad i sin arbetsbörda. Vice ordförande bör liksom hittills väljas av stiftsnämnden bland dess ledamöter. Enligt utredningens mening bör stiftsnämnden i övrigt vara ett lekmanorgan i likhet med andra regionala förvaltningsmyndigheter. Domkapitlet bör sålunda inte längre utse en jurist till ledamot i nämnden utan endast till sekreterare åt denna. Ansvaret för den rättsliga bedömningen av frågorna åvilar honom i egenskap av tjänsteman liksom övriga föredragande hos nämnden. Utredningen har övervägt om valet av övriga fyra ledamöter och suppleanter för dem skulle kunna överflyttas till länsstyrelsen i det län där stiftsstaden är belägen. Eftersom stiftsnämnden har att företräda den kyrkliga egendomen bl. a. gentemot olika länsorgan, finner utredningen lämpligast, att de även i fortsättningen utses av Kungl. Maj:t i likhet med vad som är fallet beträffande flera andra regionala förvaltningsmyndigheter.

Med hänsyn till angelägenheten av att få till stånd en samverkan mellan pastoraten och stiftsmyndigheten, inte minst med tanke på rationaliseringsverksamheten, förordar utredningen att en av ledamöterna jämte suppleant i likhet med vad som föreslagits i fråga om boställsnämnderna skall utses efter förslag av den organisation som företräder pastoraten i stiftet. Det valförfarande genom av kyrkoråden utsedda elektorer från varje pastorat som är föreskrivet för att välja pastoratens representant i domkapitlet är omständligt och kostsamt och bör inte lämpligen komma i fråga här. I den mån stiftsnämnden behöver anlita särskild expertis för bedömning av en fråga, kan detta ske enligt nuvarande ordning. Ersättning till sakkunniga utgår från en särskild åt myndigheterna anvisad delpost i riksstaten. Bl. a. kan utredningen i byggnadsfrågor av länsarkitekt eller landsantikvarie bestridas därur. Detta är helt i linje med utredningens uppfattning, att den kyrkliga förvaltningen bör köpa tjänster på annat håll när det gäller specialistuppdrag.

Enligt stadgan angående vården och förvaltningen av Lunds domkyrka och dess egendom består domkyrkorådet i Lund av fem personer, nämligen domprosten och borgmästaren i Lund som självskrivna ledamöter, en ledamot som utses ge-

mensamt av landshövdingen och biskopen, en som utses av akademiska konsistoriet samt en av domkyrkoförsamlingen utsedd kyrkorådsledamot. Sammansättningen tar närmast hänsyn till domkyrkans vård och användning. Den svarar knappast mot aktuella krav och ger i och för sig ingen garanti för att erforderlig sakkunskap på jordbrukets område blir företrädd i rådet. Utredningen föreslår i stället följande sammansättning av domkyrkorådet. Biskopen och domprosten bör ingå i domkyrkorådet som självskrivna ledamöter, den förre såsom ordförande. I övrigt bör det lokala inflytandet förstärkas genom att domkyrkoförsamlingen genom sitt kyrkoråd får utse två ledamöter i domkyrkorådet. Vidare bör behovet av jordbruksexpertis tillgodoses genom att stiftsnämnden får utse en ledamot med sådana kvalifikationer. För de av kyrkorådet och stiftsnämnden utsedda ledamöterna bör ersättare utses i samma ordning. Tillgången till juridisk och annan sakkunskap i rådet bör kunna tryggas i annan ordning. Utredningen utgår nämligen ifrån att rådets omfattande förvaltningsuppgifter gör det nödvändigt att anställa personal för skilda ändamål, bl. a. såsom intendent för fastighetsförvaltningen, domkyrkoarkitekt, sekreterare och biträdespersonal. Det bör framhållas, att domkyrkans inkomster av sina fastigheter och fonder medger avlönande av sådan personal från dess egen stat.

9.2 Remissyttrandena

Utredningens förslag i fråga om boställsnämnderna möter erinringar i följande avseenden. *Lantbruksstyrelsen* ifrågasätter om boställsnämnderna över huvud taget har något berättigande i de skogsdominerade delarna av landet och hävdar att en uppdelning av deras funktioner mellan pastorat och stiftsnämnd i vissa fall kan ske utan olägenhet. *Stiftsnämnden i Västerås* hävdar att boställsordförandens arbetsuppgifter i effektivitetens intresse bör överflyttas på tjänsteman hos stiftsnämnden. *Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund* samt *länsstyrelsen i Jönköpings län* anser att boställsnämndernas ledamöter bör utses av stiftsnämnd i stället för av länsstyrelse. Enligt *kammarkollegiets* mening bör pastoratsrepresentanten jämte ersättare utses av ombud för pastoraten inom boställsdistriktet i stället för av länsstyrelsen efter förslag av pastoratsförbundet i respektive stift.

Utredningens förslag till sammansättning av stiftsnämnderna möter kritik särskilt från många stiftsnämnder och domkapitel, som anser att det saknas anledning att frångå nuvarande ordning på annat sätt än att en av de ledamöter som Kungl. Maj:t utser bör utses efter förslag av den organisation som företräder pastoraten i stiftet. Dessa remissinstanser vänder sig särskilt mot förslaget att stiftssekreteraren eller annan tjänsteman hos domkapitlet med juridisk utbildning inte skall vara ledamot i stiftsnämnden. Samarbetet mellan stiftsnämnden å ena sidan samt domkapitlet och dess kanslipersonal å andra sidan befrämjas bäst genom att såväl en ledamot i domkapitlet som stiftssekreteraren eller annan tjänsteman hos domkapitlet utses till ledamöter i stiftsnämnden. Härigenom bevaras också kontinuiteten i den kyrk-

liga förvaltningen. Det framhålls vidare att hos andra regionala förvaltningsmyndigheter såsom hos lantbruksnämnderna och länsbostadsnämnderna vederbörande chefstjänsteman är ledamot i respektive nämnd. Dessa remissinstanser åberopar också, att sakkunskap i frågor om jordbruk och skogsbruk redan är väl tillgodosedd i stiftsnämnden genom de tre ledamöter som Kungl. Maj:t utser enligt nu gällande bestämmelser. Till skillnad från vad utredningen föreslagit anser flera av dessa kyrkliga remissinstanser att liksom f. n. ersättare bör finnas också för biskopen.

Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, lantbruksstyrelsen, domkapitlet i Karlstad och stiftsnämnderna i Strängnäs, Västerås och Luleå anser att pastoratsintressena bör tillgodoses genom att pastoraten ges en starkare representation i stiftsnämnderna än vad utredningen föreslagit.

Kammarkollegiet anser att pastoratsrepresentanten bör väljas av ombud för pastoraten i den ordning som är föreskriven för val av pastoratens representant i domkapitlet.

I fråga om den föreslagna sammansättningen av domkyrkorådet i Lund delar *stiftsnämnden i Lund* inte helt utredningens uppfattning. Att biskopen och domprosten ingår som självskrivna ledamöter anser stiftsnämnden självklart. Likaså är skälen att slopa nuvarande universitetsrepresentation uppenbara. Däremot bör stiftsnämnden, förutom jordbruksexpert, utse en i allmänna ekonomiska värv väl förfaren person till ledamot av rådet. Behovet av expertis inom rådets egen krets har nämligen med åren blivit alltmer uttalat. Om inte rådsmedlemmarnas antal skall utökas, vilket inga särskilda skäl nu talar för, återstår då för domkyrkoförsamlingen att utse liksom hittills endast en ledamot. En sådan sammansättning av Lunds domkyrkoråd torde också komma att ge en bättre balans i fråga om representationen i rådet. Utredningens förslag om förstärkt lokalt inflytande torde inte vara motiverat mot bakgrund av att domkyrkoförsamlingen ju redan, förutom sin valda representant, har sin kyrkoherde, domprosten, såsom självskrivna ledamot. Även *domkyrkorådet i Lund* kritiserar utredningens förslag till sammansättning av rådet. Domkyrkorådet understryker att den lokala förankringen och tillgången till sakkunskap inom skilda områden är grundläggande för domkyrkorådets sammansättning. Det bör gälla även framdeles. Domkyrkorådet förordar därför en ordning, där tyngdpunkten inte vilar på valbarhetsvillkoret som sådant hos den enskilde ledamoten utan där i stället intressegemenskap och sakkunskap bildar grunden vid utseendet av ledamöterna. Sålunda finner domkyrkorådet i likhet med utredningen att domprosten bör ingå som självskrivna ledamot i domkyrkorådet. I övrigt bör självskrivna princip inte behållas. Borgmästarämbetet är numera inte ett kommunalt utan ett statligt ämbete. Att utse en representant för den sakkunskap som domkyrkorådet förlorar i borgmästaren anser domkyrkorådet böra tillkomma domkapitlet. Den ledamot av domkyrkorådet som länsstyrelsen och biskopsämbetet nu gemensamt utser bör, sedan stiftsnämnden övertagit den befattning med domkyrkojorden som tidigare tillkom länsstyrelsen och biskopsämbetet, utses av stiftsnämnden. Domkyrkoförsamlingen utser såsom hittills en ledamot. Domkyrkorådet finner det inte motiverat att som utredningen föreslår domkyrkoförsamlingen skall

utse två ledamöter. I stället bör en universitetsrepresentant i rådet behållas. Erfarenheten har visat, att det är ytterst värdefullt för domkyrkorådet att bland sina ledamöter ha en sådan representant. Mellan domkyrkan och universitetet existerar alltså en intressegemenskap, som tar sig uttryck på flera olika sätt.

10. Författningsregleringen

10.1 Utredningen

I direktiven för utredningen betonade departementschefen att de reformer som utredningen har att ta ställning till har det gemensamt att de går ut på rationaliseringar och förenklingar men också fordrar förhållandevis omfattande ändringar i gällande lagstiftning för att kunna genomföras. Departementschefen underströk vikten av att man i utredningsarbetet strävade efter att göra förslagen till nya bestämmelser så enkla och praktiska som det över huvud taget är möjligt. Utredningen har övervägt om man med bibehållande av den nuvarande lagstiftningen kan göra de ändringar i den som behövs för att genomföra utredningens intentioner. Utredningen har funnit att detta inte låter sig göra av flera skäl. Ett skäl är att den nuvarande författningsregleringen är omfattande, invecklad och svåröverskådlig. En starkt bidragande orsak till detta är att författningarna har tillkommit vid skilda tider och att någon samordning av författningsmaterialet aldrig har skett. För en nutida bedömare framstår åtskilliga olikheter i författningsregleringen som onödiga och i vissa fall direkt hindrande för förvaltningen. Om utredningens olika förslag förs in i de nu gällande huvudförfattningarna — boställsordningen, ecklesiastika arrendestadgan, kyrkliga försäljningslagen och lagen om kyrkofond — bidrar detta knappast till att göra författningarna enklare och mera överskådliga. Till detta kommer att författningarna speglar en annan tids jordbruksförvaltning. Ett annat viktigt skäl utgör de kyrkligt-ekonomiska författningarnas konstitutionella karaktär och i vilken omfattning kyrkomötet skall delta i lagstiftningen. De ändringar som har behövt göras i författningarna sedan deras tillkomst under 1930-talet har ofta krävt ett omständligt lagstiftningsförfarande. Reformerna har därför kunnat genomföras först efter lång tidsutdräkt. Det torde t. o. m. kunna sättas ifråga, om inte just det omständliga förfarandet bidragit till att vissa i och för sig önskvärda reformer inte kommit till stånd. De nuvarande författningarna är produkter av en gången tids lagstiftningsteknik med s. k. blandade lagar, dvs. lagar som innehåller både bestämmelser som skall tillkomma i den för lag föreskrivna ordningen och bestämmelser vilka Kungl. Maj:t kan utfärda ensam. I en tid med snabba förändringar i samhällsstrukturen är det uppenbart olämpligt att fordra riksdagens och kyrkomötets medverkan för att ändra bestämmelser som i och för sig hör hemma under Kungl. Maj:ts förordningsmakt. Sådana bestämmelser bör alltså flyta in i en av Kungl. Maj:t ensam antagen författning.

Frågan om lagstiftningen om den kyrkliga jorden har kyrkolags karaktär ligger i och för sig vid sidan av utredningens uppdrag. Uppfattningarna hur man bör bedöma frågan påverkar emellertid utredningens uppläggning av den nya lagstiftning som utredningen har att lägga fram. Utredningen finner det därför nödvändigt att kortfattat redogöra för åsikterna. Frågan har behandlats ingående av 1951 års kyrkomöteskommitté i det år 1955 avgivna betänkandet Kyrkomötets grundlagsenliga befogenheter m. m. (SOU 1955: 47). Kyrkomöteskommittén har lagt arbetets tyngdpunkt vid utredningen av gällande rätt och därvid lämnat en utförlig redogörelse för de viktigare lagarnas tillkomst. Härefter har kommittén givit sin egen syn på lagarnas karaktär. Kommittén har vidare lagt fram förslag till riktlinjer för kyrkomötets medverkan i lagstiftningen. Betänkandet avslutas med ett utkast till ny kyrkolag och till kyrkoordning. Någon slutlig ställning till kyrkomöteskommitténs betänkande har statsmakterna inte tagit. I flera reformförslag under 1960-talet har emellertid föredragande statsrådet återoppat vad kommittén anfört i sitt betänkande samt i huvudsak biträtt kommitténs uppfattning. Utredningen utgår därför ifrån att betänkandet i inte ringa grad varit vägledande när statsmakterna fattat sina beslut. Kyrkomöteskommitténs arbete har vidare lagts till grund för den redovisning av bl. a. gällande rätt som 1958 års utredning kyrka—stat lagt fram i sitt betänkande VI Lagstiftning—rättskipning (SOU 1965: 70).

Det bör först framhållas att kyrkomöteskommitténs undersökning av kyrkolagsbegreppet i tillämpningen visar, att inom vissa områden för kyrklig lagstiftning oklarhet inte råder men att på andra områden olika uppfattningar kommit till synes. Det senare gäller i huvudsak just området för den kyrkligt-ekonomiska lagstiftningen. Kommittén uttalar att i fråga om den kyrkliga jorden medger inte legislativ praxis några säkra slutsatser i frågan hur lagstiftaren bedömt de olika författningarnas konstitutionella karaktär. Vad särskilt angår boställsordningen konstaterar kommittén, att slutet av 1930-talet kom att medföra en omsvängning i praxis. Medan tidigare lagstiftning skett enligt 87 § 2 mom. RF, inskränktes från denna tid såväl kyrkomötets som lagrådets medverkan. Enligt kommitténs uppfattning har det inte funnits skäl att frångå den lagstiftningspraxis som utbildat sig före slutet av 1930-talet. Kommittén finner visserligen boställsordningen vara av blandad konstitutionell natur. Det finns sålunda både bestämmelser, som efter sitt innehåll närmast tillhör området för den administrativa lagstiftningsmakten, och stadganden, som berör 73 § RF om riksdagens beskattningsrätt. Till väsentlig del anser kommittén dock lagen innehållsmässigt vara av kyrkolags natur. De bestämmelser i boställsordningen (2, 4, 5, 6 och 56 §§), vilka anger de organ som skall handha förvaltningen, dessas sammansättning och reglerna för hur de skall tillsättas, och dessutom grunderna för förvaltningen i övrigt anser kommittén sålunda äga från materiell synpunkt kyrkolags karaktär. Beträffande kyrkliga försäljningslagens konstitutionella natur uttalar kommittén att lagens inbegripande under 87 § 2 mom. RF är naturlig med hänsyn till dess innehåll. Kyrkans intresse av att den kyrkliga egendomen inte byts i mindre värdebeständiga tillgångar kräver att bestämmelserna om förutsättningarna för försäljning av denna egendom och ordningen för försäljnings-

ärendenas handläggning tillkommer under kyrkomötets medverkan. Kommittén konstaterar vidare att lagen om kyrkofond, liksom tidigare 1910 års lag i samma ämne, har tillkommit med kyrkomötets samtycke. På motsvarande sätt som i fråga om annan kyrkligt-ekonomisk lagstiftning infördes mot slutet av 1930-talet en ny legislativ praxis i kyrkofondslagstiftningen. Ändringar i lagen om kyrkofond har sålunda genomgående företagits utan kyrkomötets samtycke. I sina överväganden om lagens konstitutionella natur kommer kyrkomöteskommittén fram till att stadgandet i 1 §, som säger att fonden skall användas för kyrkliga ändamål och förvaltas utan sammanblandning med andra medel, samt föreskriften i 8 §, som bestämmer att fondens inkomster och utgifter såvitt möjligt skall bringas att balansera, är att anse som kyrkolagsbestämmelser. Lagens övriga bestämmelser, bland dem 6 § om fondens utgifter, anser kommittén inte äga sådan karaktär. Med kyrkomötet tillförsäkrad rätt att i fråga om de grundläggande bestämmelserna tillvarata kyrkans intressen blir enligt kommitténs uppfattning regleringen av fondens särskilda inkomst- och utgiftsposter av mindre betydelse från kyrklig synpunkt, eftersom den inte inverkar på själva fondkapitalet. Utöver de nu berörda lagarna finner kyrkomöteskommittén att förordningen den 27 november 1936 (nr 579) angående förvaltningen av de för biskoparnas avlönande anslagna fastigheterna samt prästlönefondslagen är av kyrkolags natur. Vidare hänförs till området 7 § prästlönekostnadslagen, som handlar om fondering av medel som flutit in vid avstående av boställsjord.

I sitt utkast till ny kyrkolag har kommittén angett vilka regler som bör gälla om den kyrkliga jorden och med denna förknippade förhållanden. Kommittén anser sålunda, att lagen bör innehålla regler om vilka organ som skall förvalta egendomen och hur dessa organ skall vara sammansatta samt om grunderna för förvaltningens ordnande i övrigt. När det gäller de normer som skall gälla för förvaltningen bör lagen enligt kommittén innehålla endast en allmän regel som säger, att förvaltningen skall avse egendomens bevarande och tillgodogörande för kyrkliga ändamål. En sådan regel tillgodoser det konstitutionella skyddet för den kyrkliga jorden. I fråga om försäljning av kyrklig jord bör lagen enligt kommittén ta upp bestämmelser i huvudsak motsvarande kyrkliga försäljningslagen. Lagen bör vidare innehålla ett stadgande motsvarande 7 § prästlönekostnadslagen om att ersättning för expropriation eller annan därmed jämförlig ersättning i fråga om prästgård eller löneboställe skall utgöra prästlönefond för pastoratet. Kommittén anser vidare att i lagen bör stadfästas, att kyrkofonden skall användas för kyrkliga ändamål och förvaltas utan sammanblandning med andra medel samt att fondkapitalet inte får förbrukas. Att de lokala prästlönefonderna skall förvaltas av pastoraten bör likaså framgå av lagen, vilken även bör ange grunderna för fondernas användande.

Utredningen framhåller att ett fullföljande av departementschefens intentioner i fråga om lagstiftningen för den kyrkliga jorden måste innebära, att de nu gällande lagarna hävs och ersätts med nya bestämmelser. De lagar det härvid gäller är främst boställsordningen, ecklesiastika arrendestadgan, kyrkliga försäljningslagen, lagen om kyrkofond och prästlönefondslagen. För att få en fullständig, gemensam

reglering inom området har utredningen också inbegripit prästlönekostnadslagen. Utredningen har i sitt arbete utgått från de meningar som kyrkomöteskommittén har uttalat. Liksom denna kommitté anser utredningen, att lagstiftningen bör omfatta de grundläggande bestämmelserna om förvaltningen av jorden och de kyrkliga fonder som härrör från denna samt om kyrkofonden. När det gäller lagstiftningens omfattning anser sig utredningen dock inte kunna i allt följa kommitténs intentioner i fråga om ny kyrkolag. Enligt utredningens uppfattning skulle en så knapphändig kyrkolagstiftning som kommittén skisserat idag föra med sig att man får tre slag av lagstiftning på det kyrkligt-ekonomiska området, nämligen kyrkolag, lag som antagits av Kungl. Maj:t och riksdagen samt administrativa bestämmelser, utfärdade av Kungl. Maj:t ensam. Detta följer av att åtskilliga bestämmelser i de nuvarande lagarna har karaktären av kommunallag eller också av såväl kyrkolag som kommunallag. För utredningen har den mest vägande synpunkten varit rent praktisk, nämligen att samla bestämmelserna i så få lagar som möjligt för att göra lagstiftningen på området överskådlig och lättfattlig. I detta syfte har flera bestämmelser tagits upp i lagarna än vad kyrkomöteskommittén velat ta upp i en ny kyrkolag. Utredningen har emellertid strävat efter att göra bestämmelserna så allmän- giltiga och fria från detaljer som möjligt. Detta är enligt utredningen en ofrånkomlig förutsättning, om lagarna skall stiftas — och sedermera vid behov ändras — i den omständligare ordning som stiftandet av kyrkolag utgör. I några fall, där reglerna får anses vara av lags karaktär men ändock måste göras mera detaljerade, har använts den metoden att Kungl. Maj:t föreslås få fullmakt att utfärda bestämmelser enligt de grunder som anges av de lagstiftande instanserna.

10.2 Remissyttrandena

De remissinstanser som uttalar sig i frågan om författningsregleringen delar utredningens uppfattning att gällande författningar på det kyrkligt-ekonomiska området — främst boställsordningen, ecklesiastika arrendestadgan, kyrkliga försäljningslagen, lagen om kyrkofond, prästlönefondslagen och prästlönekostnadslagen — bör upphävas och ersättas med nya bestämmelser, varvid de grundläggande föreskrifterna samlas och systematiseras i två förhållandevis kortfattade lagar medan detaljregleringen sker i en för hela området gemensam stadga, som utfärdas av Kungl. Maj:t.

Hovrätten över Skåne och Blekinge ansluter sig till utredningens uppfattning att ny lag i ämnet i huvudsak bör bygga på de synpunkter som kyrkomöteskommittén har uttalat. Hovrätten har inte heller något att invända mot de praktiska överväganden, som enligt vad utredningen anför bör medföra vissa modifikationer i de av kommittén angivna principerna.

Kammarkollegiet delar inte utredningens uppfattning att den nya lagstiftning som utredningen lägger fram är av kyrkolags natur. Kollegiet påpekar att det, som utredningen redovisat, råder delade meningar i fråga om den nuvarande kyrkligt-

ekonomiska lagstiftningens karaktär av kyrkolag. I sitt yttrande över kyrkomöteskommitténs betänkande har sålunda kollegiet hävdad att ingen av de av utredningen angivna författningarna har sådan karaktär. Inte heller åtnjuter de enligt kollegiet privilegieskydd. Med en sådan uppfattning skulle utredningens lagförslag inte behöva underställas kyrkomötet för godkännande.

11. Departementschefen

11.1 Avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden

Kyrkofonden intar en central ställning i den kyrkliga ekonomin. Fondens huvudsakliga uppgift är att främja en utjämning mellan pastoraten av kostnaderna för avlöning till församlingspräster och kyrkomusiker. I detta syfte får de pastorat vilkas avlöningstillgångar inte täcker avlöningskostnaderna vissa tillskott ur kyrkofonden, under det att de pastorat vilkas avlöningstillgångar överstiger avlöningskostnaderna, s. k. överskottspastorat, har att inbetala hälften av överskottet till fonden. Flertalet pastorat får tillskott från fonden. Budgetåret 1967/68 uppgick tillskotten till omkring 26,6 milj. kr. Fonden svarar även för vissa andra kostnader, såsom kostnader för avlöning till pastoratsadjunkter och pastoratens skogsbiträden samt kostnader för tjänste- och familjepensioner för präster och avgifter till ATP. Vidare svarar kyrkofonden i viss mindre utsträckning för utgifter som är hänförliga till kyrklig verksamhet på kontrakts-, stifts- och riksplanen. Hit hör bl. a. kostnaderna för löner till biskoparna. Kyrkofondens inkomster utgörs av dels ersättning för prästerskapets till statsverket indragna tionde m. m. med cirka 5 milj. kr. per år, dels inkomst av allmänna kyrkohemman, klockarhemman och biskopshemman, dels ränta och annan vinst på kyrkofondens tillgångar och vissa andra kapitaltillgångar, dels överskottsmedel från överskottspastorat, dels allmän kyrkoavgift. Den allmänna kyrkoavgiften skall fastställas så, att fondens inkomster balanserar dess utgifter. Kyrkoavgiften erläggs av varje pastorat i förhållande till det antal skattekronor på vilket församlingsskatt beräknas. För budgetåret 1967/68 uppgick intäkterna av kyrkoavgiften till cirka 84,5 milj. kr.

Utredningen föreslår inte någon ändring av principerna för kyrkofondens användning. Dess förslag går huvudsakligen ut på att ändra nuvarande metod för att beräkna om och i vad mån ett pastorat skall få tillskott ur kyrkofonden. Enligt gällande bestämmelser har pastorat rätt till tillskott från kyrkofonden, om dess kostnader för avlöning till församlingspräster och kyrkomusiker överstiger summan av dels avkastningen av pastoratets präst- och kyrkomusikerlönetillgångar, dels viss församlingsskatt. Vid den avräkning som årligen görs mellan pastoraten och kyrkofonden för att utröna om och i vad mån ett pastorat har rätt till tillskott ur fonden tas avkastningen av löneboställena inte upp till sitt verkliga belopp utan med ett i förväg, för tio år i sänder uppskattat normalavkastningsbelopp. Mot

denna avräkningsmetod har som jag redan anfört riktats kritik från många håll. Det har bl. a. anmärkts att lönebostälernas normaluppskattade inkomster i allmänhet väsentligt understiger de faktiska, något som medfört att många pastorat kunnat uppbära större tillskott ur kyrkofonden än som i och för sig varit motiverat. Detta har i sin tur lett till ett högre skatteuttag i form av allmän kyrkoavgift än som eljest varit erforderligt. De har visat sig att normaluppskattningssystemet i många fall slagit fel även till pastoratens nackdel, bl. a. till följd av att byggnadskostnaderna ökat under normaluppskattningsperioden. Mot systemet med normaluppskattning har vidare anmärkts att det inte alltid varit ägnat att stimulera det enskilda pastoratets intresse att öka lönebostälernas avkastning genom t. ex. drifts-omläggning, omarrondering och andra rationaliseringsåtgärder.

Utredningen anser att det inte går att genom jämkningar i nu gällande avräkningsmetod komma till rätta med dessa olägenheter. Utredningen föreslår att avräkningen mellan pastorat och kyrkofond skall grundas på den faktiska årliga nettoavkastningen av pastoratets samlade lönetillgångar. Av nettoavkastningen föreslås pastoratet få tillgodoräkna sig 20 % för sitt bestyr med förvaltningen. Vad som sedan återstår skall i förhållande till kyrkofonden anses utgöra avkastningen av lönetillgångarna. Genom att pastoratet får för egen räkning behålla nämnda 20 % anses pastoraten få ett ekonomiskt intresse av att boställsförvaltningen är lönsam. Dessa båda huvudpunkter i utredningens förslag till nytt avräkningsförfarande tillstyrks allmänt av remissinstanserna. För att ytterligare stimulera pastoratens intresse för en lönsam förvaltning föreslår några remissinstanser att pastoraten skall gottskrivas en högre andel av nettoavkastningen än 20 %.

Utredningens nu nämnda förslag till ändringar i nuvarande avräkningsmetod undanröjer enligt min mening de påtalade bristerna i gällande system. Det torde leda till betydligt rättvisare resultat än nuvarande system. En övergång till ett system som sålunda baserar sig på lönetillgångarnas nettoavkastning bör inte heller vålla några större praktiska svårigheter.

Att pastoraten vid avräkningen med kyrkofonden gottskrivas 20 % av nettoavkastningen för sitt bestyr med boställsförvaltningen torde som utredningen antagit stimulera pastoratens intresse för en god boställsförvaltning. Förslaget får anses bättre tjäna det syfte som ligger bakom redan det nuvarande normaluppskattningssystemet, nämligen att pastoratet skall ha ett direkt ekonomiskt intresse av en omsorgsfull boställsförvaltning. Om man vill vinna pastoratens medverkan i en fortskridande rationalisering av det kyrkliga jord- och skogsbruket, lär det nämligen, såsom utredningen framhållit, vara nödvändigt att pastoraten upplever innehavet av en lönsam fastighet som en tillgång men också bristande räntabilitet hos ett löneboställe som en nackdel för pastoratets egen ekonomi och inte bara som en olägenhet för kyrkofonden. På här anförda skäl ansluter jag mig till utredningens förslag att avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden skall grundas på den faktiska nettoavkastningen av avlöningstillgångarna och att pastoraten skall tillgodoräknas 20 % av nettoavkastningen för egen räkning.

I nuvarande normaluppskattningssystem skall avkastningen av varje löneboställe

uppskattas för sig. Uppkommer underskott, svarar pastoratet för detta. Det är alltså inte tillåtet att räkna av underskottet från ett boställe på en uppskattad nettobehållning av ett annat löneboställe. Utredningens förslag angående avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden innebär att ett eventuellt underskott på en lönetillgång får kvittas mot överskott på andra lönetillgångar i pastoratet. Om förvaltningen av pastoratets samlade lönetillgångar visar förlust, svarar enligt utredningens förslag pastoratet självt för denna. Förlusten beaktas alltså inte vid avräkningen med kyrkofonden. Även i detta avseende har remissinstanserna allmänt tillstyrkt utredningens förslag. Kommunförbundet anser emellertid att kyrkofonden bör svara för en eventuell förlust på den samlade förvaltningen i pastoratet. Enligt min mening bör utredningens förslag genomföras. Att pastoraten bör få möjlighet att balansera eventuell förlust på vissa lönetillgångar mot en vinst på andra sådana tillgångar är rimligt. Att gå så långt som kommunförbundet hävdar och låta kyrkofonden svara för underskott på den samlade förvaltningen är emellertid inte tillrådligt. Det skulle innebära att kyrkofondens användningsområde vidgades och att en förlustbringande förvaltning i ett pastorat skulle bekostas genom den allmänna kyrkoavgiften. Vidare skulle pastoratens intresse av en lönsam förvaltning och därmed en viktig rationaliseringsfrämjande faktor begränsas.

I nuvarande avräkningssystem gäller särskilda regler för överskottspastoraten, dvs. pastorat för vilka den faktiska avkastningen av lönetillgångarna överstiger präst- och kyrkomusikerlönekostnaden och det virkesbehov för prästgård m. m. som avses i 55 § ecklesiastika boställsordningen. Sådant pastorat skall f. n. betala in hälften av överskottet till kyrkofonden. Den andra hälften får överskottspastoratet använda till andra lokala kyrkliga ändamål än till lönekostnader. Utredningen anser att det saknas anledning att göra skillnad mellan överskottspastoraten och andra pastorat, om dess förslag att pastoraten skall gottskrivas 20 % av nettoavkastningen genomförs. Utredningen föreslår därför att vad som återstår av nettoavkastningen, sedan 20 % gottskrivits pastoratet och dess kostnader för avlöningsförmåner till församlingspräster och kyrkomusiker blivit täckta, i sin helhet skall levereras till kyrkofonden. Vid bedömning av frågan om överskott föreligger bör enligt utredningen hänsyn ej längre tas till förut nämnt virkesbehov. För överskottspastorat fastställs enligt gällande regler en utjämningsperiod av högst 10 år under vilken pastoratet har rätt att tillgodoräkna sig inlevererade överskottsmedel för att täcka de underskott som eventuellt uppkommer under ett annat redovisningsår under perioden. Utredningen anser att denna möjlighet till återbäring av överskott för att täcka underskott bör behållas. Därvid bör dock den ändringen ske att pastoratet för att täcka underskottet får återbäring med högst det sammanlagda belopp som pastoratet under de närmaste föregående tio åren inlevererat till fonden av överskottsmedel. Uppkommer underskott även ett senare år kan eventuellt ytterligare återbäring ske av resterande överskottsmedel från de då senaste tio åren.

Utredningens förslag i fråga om överskottspastoraten godtas överlag av remissinstanserna. Från några håll framförs invändningar mot förslaget att behålla

möjligheten för pastorat att få återbäring av tidigare till kyrkofonden inbetalade överskottsmedel. Bl. a. kammarkollegiet anser att denna möjlighet bör slopas.

Liksom utredningen och remissinstanserna anser jag att det vid en övergång till det föreslagna netto-redovisningssystemet saknas anledning att göra skillnad mellan överskottspastoraten och andra pastorat i fråga om vilken andel av nettoavkastningen av lönetillgångarna som överskottspastoraten bör få behålla. Överskottspastoraten bör alltså behandlas enligt samma mönster som de övriga pastoraten. Frågan om överskott föreligger bör bedömas genom en jämförelse av endast 80 % av vinsten på förvaltningen av lönetillgångarna, å ena, och avlöningskostnaderna å andra sidan. Hänsyn bör däremot ej längre tas till virkesbehov för prästgård m. m. Som utredningen och majoriteten av remissinstanserna förordat bör emellertid överskottspastoraten ha möjlighet till återbäring av överskott som inlevererats till kyrkofonden för att täcka eventuellt underskott under senare år.

Enligt gällande bestämmelser kan pastorat få lån ur kyrkofonden, s. k. byggnadsförskott, för bl. a. vissa ny- och ombyggnader på löneboställe samt vissa grundförbättringar. Amortering och ränta på sådant lån utgör en avdragsgill utgift vid normaluppskattningen. I övrigt får utgifter för mera kostsamma investeringar inte dras av vid normaluppskattningen. I stället föreskrivs att den förbättring av löneboställes avkastning som man kan vinna genom sådana investeringar skall beaktas vid normaluppskattningen först efter det antal år (frihetsår) som skäligen kan anses åtgå för att skriva av det nedlagda kapitalet. Utredningen föreslår, dels att nuvarande lånemöjligheter för pastoraten skall behållas, dels att systemet med frihetsår skall ersättas med en möjlighet för pastoraten att få lån ur kyrkofonden och att vid avräkningen med kyrkofonden få göra avdrag för sina kostnader för investeringar. Förutsättningarna för lån ur kyrkofonden bör enligt utredningen stämma överens med vad som gäller för att erhålla statlig lånegaranti enligt kungörelsen om statligt stöd till jordbrukets rationalisering. Lån bör nämligen inte komma i fråga för andra åtgärder än sådana som är försvarliga från rationaliseringssynpunkt. Utredningen har, som jag tidigare redovisat, föreslagit att vissa av pastoratens lönetillgångar, nämligen skogen på löneboställena och prästlönefondsfastigheterna, skall förvaltas av annan än pastoraten. Sådant förvaltare bör enligt utredningen få samma möjligheter till lån ur kyrkofonden som pastoraten.

Remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag om lån ur kyrkofonden. Även jag ansluter mig till vad utredningen föreslagit härom.

11.2 Jordbrukets och skogsbrukets rationalisering

I syfte att skapa så effektiva jordbruks- och skogsföretag som möjligt pågår en omfattande rationaliseringsverksamhet inom jordbruket och skogsbruket. Samtidigt som nya maskinella hjälpmedel gjort det möjligt att med oförändrad arbets-

styrka bruka större arealer än tidigare, har de ökande kostnaderna för arbetskraft och maskiner framtingat nya företagsformer och som regel en koncentration till större brukningsenheter. Boställsutredningens undersökningar visar emellertid att ett stort antal kyrkliga fastigheter blivit efter i rationaliseringsprocessen. Den kyrkliga jorden är nämligen ännu splittrad på ett stort antal små fastigheter. Inemot hälften av jorden är i behov av strukturrationalisering. Det är därför, som jag tidigare framhållit, av väsentligt intresse att den kyrkliga jorden i full utsträckning omfattas av de allmänna rationaliseringssträvandena.

Den strukturrationalisering som behövs för den kyrkliga jorden berör enligt utredningen inte endast den kyrkliga fastighetsförvaltningen. En samverkan med andra jordägare är oundgänglig. Att den kyrkliga jorden dras in i strukturrationaliseringen kan därför väntas bli till nytta inte bara för kyrkan. Utredningen föreslår därför att de åtgärder som behövs inte behandlas separat för de kyrkliga fastigheterna. De måste anpassas till de allmänna jordbrukspolitiska linjerna. Detta innebär bl. a. att det för flertalet åtgärder av teknisk och ekonomisk art är lämpligast att den kyrkliga fastighetsförvaltningen utnyttjar den statliga serviceverksamhet som redan finns för jord- och skogsbruksfastigheters rationalisering. Även inom den kyrkliga förvaltningen bör dock finnas resurser för att planera de rationaliseringsåtgärder som behövs. Sålunda måste de kyrkliga förvaltningsorganen få sådana resurser att dels de inventeringar som är nödvändiga för att bedöma det kyrkliga fastighetsbeståndets framtida användning kan göras, dels fastighetsmarknaden kan bevakas så att möjligheterna att genom köp, försäljning eller fastighetsbildning få till stånd lämpliga brukningsenheter kan tas tillvara. Utredningen hävdar att strukturrationaliseringen kräver utblick över vidare fält än ett pastorats fastighetsinnehav. Den bör därför lämpligen bedrivas stiftsvis. Stiftsnämnden bör vara den myndighet som bär det huvudsakliga ansvaret för strukturrationaliseringen och svarar för de avgörande besluten och verkställighetsåtgärderna. En sådan utvidgning av stiftsnämndernas kompetens bör kompletteras med att garantier skapas för att pastoratsintressena beaktas vid stiftsnämndens handläggning av rationaliseringsärendena. Utredningen föreslår därför att pastorn i stiftet blir företrädare genom ledamot i stiftsnämnden.

Arbetet med att gå igenom det kyrkliga fastighetsbeståndet och primärt bedöma dess framtida användning bör enligt utredningen i stor utsträckning läggas på boställsnämnderna, varvid de bör få tillgång till fastighetsekonomisk och fastighetsteknisk expertis. För inventeringen på skogsbrukssidan finns erforderlig sakkunskap hos stiftsnämnderna.

Att genomföra den strukturrationalisering som bedöms nödvändig blir en arbetsuppgift på längre sikt. Vissa allmänna riktlinjer kan utfärdas centralt. På stiftsplanet förutsätter utredningen att en nära samverkan mellan stiftsnämnderna och lantbruksnämnderna kommer till stånd. Utredningen betonar vikten av att fastighetsmarknaden bevakas så att lämpliga tillfällen till markförvärv inte försummas. Denna uppgift bör i fråga om skogsbruksfastigheter liksom hittills i första hand ankomma på stiftsnämnden. I övrigt bör den åvila främst boställsnäm-

derna. Som centralt organ för att leda och planera strukturrationaliseringen av den kyrkliga jorden och tillhandahålla viss expertpersonal, i varje fall under ett inledningskede, föreslås en särskild arbetsenhet inom kammarkollegiet.

För att boställsnämnderna skall kunna fullgöra sina uppgifter krävs enligt utredningen vissa förändringar i nuvarande organisation. Sålunda bör nämndernas verksamhetsområden vidgas. Vidare bör pastoraten få en fast representant i varje nämnd. Härigenom stärks nämndernas möjligheter att medverka i strukturrationaliseringen.

Förvaltningsbestämmelserna för den kyrkliga jorden bör enligt utredningen utformas så, att de underlättar en rörlig markpolitik och en effektiv samverkan mellan olika fastigheter och ägarkategorier. För skogsbrukets del behövs en betydligt mera utbyggd samverkan än den som erbjuds inom de nuvarande skogsbiträdesdistrikten. Större enheter krävs för ett rationellt utnyttjande av maskiner och arbetskraft. Gemensam planering av driften är en nödvändig förutsättning för ett lönsamt skogsbruk. Utredningen har övervägt vilka fördelar som kan vinnas genom olika former av samverkan och finner att teknisk samverkan bör kunna komma i fråga med Skogssällskapet, skogsägareföreningar eller andra kategorier av skogsägare. Tjänster bör under alla omständigheter köpas på sätt som visar sig billigast och mest effektivt. Utredningen föreslår emellertid, att det kyrkliga skogsbrukets samverkansproblem i första hand löses genom en utbyggd samverkan inom den kyrkliga förvaltningens ram. Genom ett effektivt samarbete mellan de skogsförvaltande pastoraten i ett helt stift kan man få underlag för de rationaliseringsåtgärder som i främsta rummet krävs i form av översiktlig planläggning av skogsarbetet, gemensam maskinanskaffning och anställning av arbetskraft och ett gemensamt utbud av virke. Vidare kan avtal träffas centralt med företrädare för andra skogsägarkategorier om samverkan över ägo gränserna. Detta resultat kan enligt utredningen uppnås på två olika vägar. En möjlighet är att stiftsnämnderna övertar förvaltningen av lönebeställd skog, medan jordbruksdelen kvarstår under pastoratens förvaltning. Skogen skulle därvid förvaltas gemensamt för pastoratens räkning. Nettoavkastningen skulle årligen fördelas mellan samtliga delägande pastorat efter andelsvärden, oavsett om avverkningen under året skett på ett visst pastorats fastigheter eller ej. Utredningen konstaterar att detta alternativ skulle innebära en ytterligare begränsning av pastoratens självbestämmanderätt men påpekar att denna redan nu är ytterligt blygsam när det gäller skogsförvaltningen och att det enskilda pastoratets rätt att besluta i fråga om avverkningar och skogsvårdsåtgärder utgör ett direkt hinder för ett rationellt planerat skogsbruk. Enligt utredningens andra alternativ skulle grundprincipen för nuvarande boställsförvaltning behållas, dvs. att pastoraten svarar för förvaltningen av skogen. Men ledningen för pastoratens förvaltning inom varje stift skulle uppdras åt ett samarbetsorgan och stiftsnämndens uppgifter begränsas till tillsyn över förvaltningen och tillvaratagande av kyrkofondens intressen. Även vid detta alternativ skulle nettoavkastningen av den gemensamma förvaltningen årligen fördelas mellan pasto-

raten efter andelstal. Utredningens majoritet förordar en lösning enligt sist nämnda alternativ. Ledamoten Lindström reserverar sig till förmån för förvaltning genom stiftsnämnderna.

Målet för det kyrkliga skogsbruket föreslås vara en långsiktig, stor avkastning med bibehållet krav på en måttlig förräntning. Detta bör enligt utredningen ge virkesrika bestånd utan överdrivet lång omloppstid. Kravet på en jämn avkastning av det enskilda pastoratets skog behöver inte längre uppehållas, utan man bör eftersträva en genomsnittligt jämn avkastning på längre sikt för stiftets samtliga skogar.

När det gäller jordbruket kan enligt utredningen sidoarrende vara en smidig väg till strukturrationalisering. Sidoarrende bör dock ses endast som ett första steg mot rationellare fastighetsbildning. Framtida mera enhetliga arrendebestämmelser kan också underlätta sambruk mellan kyrkliga fastigheter under skilda förvaltningar. Beslut om ändrad markanvändning, annan driftsform m. m. bör underlättas. Utredningen föreslår därför att beslutanderätten i sådana frågor överflyttas från Kungl. Maj:t till stiftsnämnd eller i flertalet fall då det gäller löneboställes disposition till boställsnämnd.

Utredningen framlägger vidare förslag som avser att underlätta köp och försäljning av kyrklig jord. Det föreslås, att frågor om placering av prästlönefondsmedel blir överflyttade från domkapitlens till stiftsnämndernas handläggning och att placering av sådana fondmedel i fastighet, oberoende av beloppets storlek, får beslutas av stiftsnämnd. Vidare föreslås att pastorat eller stiftsnämnd som inte har medel omedelbart tillgängliga när tillfälle ges att förvärva från rationaliseringssynpunkt lämplig tillskottsjord skall kunna få lån ur kyrkofonden för ändamålet.

De förslag till åtgärder av olika slag som utredningen lägger fram för att få till stånd en effektiv strukturrationalisering tillstyrks i allmänhet av remissinstanserna. Man är i huvudsak ense med utredningen om att det till att börja med krävs åtgärder för planläggning av strukturrationaliseringen. Det behövs sålunda en inventering av de kyrkliga fastigheterna och en bedömning av deras framtida användning. Remissinstanserna delar utredningens uppfattning att detta arbete liksom arbetet med att genomföra den strukturrationalisering som bedöms nödvändig på grundval av inventeringen, genom bl. a. köp och försäljning, bör ske stiftsvis under medverkan av — utom de statliga rationaliseringsorganen — boställsnämnd och stiftsnämnd.

Från några håll framförs vissa allmänna erinringar. Skogsstyrelsen understryker vikten av att rationaliseringssträvandena inte bara inriktas på att åstadkomma bästa ekonomiska bärkraft hos de enskilda brukningsenheterna utan framför allt på att genom s. k. intressearrondering skapa större samlade komplex av skogsmark. Statskontoret anser att det såvitt avser jordbruksfastigheterna bör vara möjligt att utan någon omfattande inventering ta itu med rationaliseringsarbetet i samverkan med lanbruksnämnderna och deras expertis.

Utredningens förslag till fördelning mellan stiftsnämnd och boställsnämnd av uppgifterna med att inventera fastighetsbeståndet och bevaka fastighetsmarknaden

liksom förslaget att inrätta ett centralt samordningsorgan inom kammarkollegiet möter kritik från flera håll. Kammarkollegiet, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen m. fl. framhåller vikten av att rationaliseringsarbetet inte splittras. Ansvaret för inventeringen av fastighetsbeståndet och bevakningen av fastighetsmarknaden bör enligt dessa remissinstanser helt åvila stiftsnämnderna. Det intresse och den ortskännedom och sakkunskap som finns hos boställsnämnderna bör tas tillvara men dessa bör väsentligen tjäna som serviceorgan åt stiftsnämnderna.

Lantbruksstyrelsen, statskontoret och många andra remissinstanser anser det inte vara motiverat att skapa ett nytt centralt rationaliseringsorgan inom kammarkollegiet för ledning och samordning av rationaliseringsverksamheten. Planläggningen bör lämpligen bedrivas på stiftsplanet. Kammarkollegiet anser att det finns ett visst behov av riktlinjer och samordning, även om det huvudsakliga rationaliseringsarbetet bör ske på stiftsplanet. Dessa i förhållande till utredningens förslag mera begränsade samordningsuppgifter bör enligt kammarkollegiet läggas på kollegiet, som på riksplenet närmast har att ta befattning med den kyrkliga jorden. Kollegiet räknar med att kunna fullgöra dessa uppgifter utan någon förstärkning av personalen.

I fråga om utredningens förslag till åtgärder för att få till stånd en mera utbyggd samverkan inom det kyrkliga skogsbruket råder delade meningar. De flesta remissinstanserna är ense med utredningen om att ett modernt skogsbruk kräver stora enheter för att rationaliseringsfrämjande åtgärder skall kunna planeras och genomföras i full skala och att en förvaltning stiftsvis i de flesta fall bör ge tillräckligt underlag för rationaliseringsåtgärder i fråga om planläggning av skogsarbetet, maskinanskaffning, arbetskraftsfrågor och virkesförsäljning m. m. Många remissinstanser framhåller samtidigt att, även om det kyrkliga skogsbrukets samverkansproblem i första hand bör lösas inom den kyrkliga förvaltningens ram, utredningen borde ha anlagt ett mera positivt och konstruktivt synsätt på frågan om samverkan med andra parter. Många skogsvårdsstyrelser ifrågasätter lämpligheten av att en särskild avverkningsorganisation byggs upp inom den kyrkliga skogsförvaltningen. Det bör komma i fråga endast när en sådan egen organisation verkligen kan utnyttjas effektivt och rationellt. Med hänsyn till att den kyrkliga skogen är splittrad på många små enheter och spridd över stora områden är det enligt flera skogsvårdsstyrelser knappast möjligt för den kyrkliga skogsförvaltningen att i någon större utsträckning kunna rationellt utnyttja en maskinpark av den storleksordning som numera används. I stället bör samverkan i olika former sökas med andra skogsförvaltande företag och organisationer. Därigenom kan de resurser som redan finns inom skogsbruket bäst utnyttjas. Andra skogsvårdsstyrelser anser att en samordning inom den kyrkliga förvaltningens ram i fråga om översiktlig planläggning och utbud av virke väl kan komma i fråga. Förslaget om gemensam maskinanskaffning och anställning av arbetskraft anses däremot orealistiskt.

Svenska kommunförbundet och Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund avstyrker förslaget att samtliga boställsskogar inom ett stift skall bilda underlag för en central skogsförvaltning i stiftet. Kommunförbundet anser att det

finns andra möjligheter att åstadkomma ett större och bättre underlag för de förändrade driftsformer som det nuvarande och framtida skogsbruket kräver. I första hand åsyftar kommunförbundet en reform av den kyrkokommunala indelningen som tar sikte på att skapa större kyrkokommunala enheter eller att bilda kyrkliga samfälligheter. Med en bättre arrondering av den kyrkliga jorden bör enligt kommunförbundet de större kyrkokommunala enheterna eller samfälligheterna kunna utgöra ett tillräckligt stort underlag för en rationell skogsförvaltning. Därtill kommer möjligheterna till samverkan med andra skogsägarkategorier. Församlings- och pastoratsförbundet hänvisar till den ändring i kommunindelningen som håller på att genomföras och framhåller att det därvid i regel blir aktuellt att bilda kyrkliga samfälligheter inom dessa större kommuner.

Utredningens förslag att den gemensamma förvaltningen av all kyrklig skog i stiftet skall uppdras åt ett särskilt samarbetsorgan för pastoraten i stiftet avstyrks av så gott som samtliga remissinstanser. Dessa remissinstanser ansluter sig i stället till reservantens, ledamoten Lindströms uppfattning att den mest praktiska och rationella lösningen är att låta stiftsnämnden med en förstärkt pastoratsrepresentation överta skogsförvaltningen. Som skäl åberopas allmänt att stiftsnämnderna genom sin sammansättning och sin direkta tillgång till kvalificerad expertis är vida mera lämpade än ett rent pastoratsorgan att leda de angelägna strävandena att av det splittrade ägoinnehavet skapa brukningsenheter med goda förutsättningar för tidsenlig drift och ökad lönsamhet. Vidare framhålls att stiftsnämnd såsom tillsynsmyndighet eller förvaltande organ företräder alla kategorier av kyrklig jord och därför också har betydligt större möjligheter att genom köp, försäljningar och byten nå uppgörelser med andra markägare med motsvarande arronderingsintresse. Ett annat skäl som åberopas är att en sådan organisatorisk lösning dessutom medger en naturlig samordning mellan förvaltning och de föreslagna utvidgade befogenheterna för stiftsnämnderna i strukturrationaliseringssammanhang.

Mot den av utredningen uttalade målsättningen för det kyrkliga skogsbruket som bör ligga till grund för reglerna om skogshushållningsplaner för den kyrkliga skogen framför lantbruksstyrelsen erinringar. Styrelsen hävdar att den föreslagna målsättningen innebär en modifierad men alltjämt klart uttalad tendens till upplagring av skogskapital. Detta avviker från målsättningen för skogsbruket i övrigt som strävar mot företagsekonomiskt rationell drift.

Mot utredningens förslag i fråga om köp och försäljning av jord i rationaliseringssyfte framförs erinringar på några punkter. Kammarkollegiet och domänverket avstyrker förslaget att beslutanderätten i fråga om fastighetsköp helt skall delegeras till stiftsnämnden. I fråga om förvärv av fastighet för kyrkofondens räkning hänvisar kammarkollegiet till att en intresseavvägning och prioritering mellan olika stift ofta är påkallad. Sådana frågor bör därför alltjämt avgöras centralt. Beslutanderätten bör dock i viss utsträckning kunna delegeras till kollegiet. I fråga om förvärv av fastighet för prästlönefondsmedel påpekar kammarkollegiet och domänverket att exempelvis domänverkets större markförvärv underställs Kungl.

Maj:ts prövning. Kollegiet föreslår att vid sådana förvärv skall gälla motsvarande regler som vid försäljning av kyrklig jord.

Utredningen har som framgått föreslagit flera mindre genomgripande reformer som tillsammans skall tillgodose syftet att den kyrkliga jorden blir rationellt förvaltd. En förutsättning härför är som tidigare nämnts att de kyrkliga jordbruks- och skogsbruksföretagens storlek anpassas till den fortgående tekniska och ekonomiska utvecklingen. Målet kan emellertid nås på olika sätt. De metoder utredningen anvisar är partiella reformer av organisatorisk och förvaltningsmässig art som ger kyrkans förvaltande organ bättre möjligheter till strukturrationalisering och olika former av samverkan. Genom omdisposition av marken och förvärv av mark kan bärkraften hos de kyrkliga brukningsenheterna ökas. Som ett led i strukturrationaliseringen ingår även avyttring av icke bärkraftiga brukningsenheter. Genom samverkan mellan olika markägare kan vissa av stordriftens fördelar vinnas.

Jag kan liksom remissinstanserna i huvudsak ansluta mig till utredningens sätt att angripa problemen.

Strukturrationaliseringen bör givetvis som utredningen framhåller anpassas till de allmänna rationaliseringssträvandena. Verksamheten bör bedrivas i nära samarbete med lantbruksnämnderna, som har till uppgift att främja bl. a. jordbrukets och skogsbrukets yttre rationalisering. För att åstadkomma en effektiv strukturrationalisering krävs vidare, som utredningen också framhåller, en omsorgsfull planläggning av verksamheten. Som ett led i planläggningen ingår sådana åtgärder som att inventera det kyrkliga fastighetsbeståndet, att bedöma dess framtida användning, att planera markbyten för s. k. intressearrondering och att angelägenhetsgradera rationaliseringsinsatserna. En grundprincip i detta arbete bör givetvis vara att åstadkomma så gott resultat som möjligt för det kyrkliga jordbruket och skogsbruket i stort. Erfarenheterna med strukturrationalisering av domänverkets och skogsbolagens markinnehav har visat att mindre administrativ planeringsenhet än länet ej bör komma i fråga. Av dessa skäl bör som utredningen föreslagit stiftet utgöra planeringsenhet.

Remissinstanserna delar över lag utredningens uppfattning att ansvaret för den regionala planeringen av strukturrationaliseringen och dess genomförande i allt väsentligt bör ligga hos stiftsnämnderna. Det framhålls bl. a. att strukturrationaliseringen i hög grad är en fråga om köp, försäljning och byte av fast egendom, där stiftsnämnden redan enligt gällande bestämmelser har en central funktion. Även jag delar denna uppfattning. Självfallet kan ett enskilt pastorat genom egna initiativ och lämpliga åtgärder förstärka ett boställe så att det ger en tillfredsställande avkastning. Men att helt lämna initiativet åt de enskilda pastoraten låter sig knappast göra, om man skall få till stånd en mera genomgripande strukturrationalisering. Remissinstansernas kritik mot förslaget att ge boställsnämnderna vidgade befogenheter i rationaliseringsarbetet är enligt min mening befogad. Det är viktigt att rationaliseringsarbetet inte splittras. Boställsnämnderna bör väsentligen tjäna som serviceorgan åt stiftsnämnderna. Ansvaret för inventeringen av fastighetsbe-

ståndet bör alltså åvila stiftsnämnden, liksom det bör ankomma på stiftsnämnden att ha ansvaret för att planlagda strukturförändringar av jordbruksfastigheter blir genomförda.

Förslaget att inrätta en särskild arbetsenhet inom kammarkollegiet med vidsträckta uppgifter att samordna, övervaka och dra upp riktlinjer för strukturrationaliseringen har mött kritik från många håll. Jag anser liksom kammarkollegiet att det finns visst behov av samordning och centralt meddelade riktlinjer. Dessa, i förhållande till utredningens förslag mera begränsade uppgifter, bör kunna läggas på kammarkollegiet utan att dess organisation ändras.

Att förändra det kyrkliga jord- och skogsbruket kommer med nödvändighet att ta lång tid i anspråk. Det är därför angeläget att under omställningsskedet genom olika former av samverkan över ägo gränser motverka de olägenheter som beror på att brukningsenheterna inte är tillräckligt stora och att arronderingen av driftsenheterna är bristfällig. Eftersom den ökade användningen av maskinella hjälpmedel inom skogsbruket fört med sig att de skogliga behandlingsytornas storlek och form fått en helt annan betydelse för det ekonomiska resultatet av skogsbruket än tidigare, finns det särskilt inom skogsbruket ett stort behov av samverkan av olika slag.

Utredningens förslag att samverkansbehovet för det kyrkliga skogsbruket i första hand löses inom den kyrkliga förvaltningens ram godtas i princip av remissinstanserna. Förslaget innebär närmare bestämt att man inom stiftet bygger ut de samverkansformer man nu har i skogsbiträdesdistrikten och den möjlighet till central planering som stiftsjägmästarorganisationen erbjuder. På så sätt får man enligt utredningen underlag för sådana rationaliseringsåtgärder som översiktlig planläggning av skogsarbetet, gemensam maskinanskaffning och anställning av arbetskraft samt samordnad virkesförsäljning.

Liksom de allra flesta remissinstanserna delar jag utredningens uppfattning att man bör tillvarata och vidareutveckla de samverkansformer som f. n. finns inom det kyrkliga skogsbruket. Det moderna skogsbruket kräver stora enheter för att rationaliseringsfrämjande åtgärder skall kunna planeras och genomföras i full skala. Jag förordar därför att skogsförvaltningen i enlighet med vad utredningen föreslagit organiseras stiftsvis. Jag delar alltså inte kommunförbundets och församlings- och pastoratsförbundets uppfattning att tillskapandet av större kyrkokommunala enheter och bildandet av kyrkliga samfälligheter kommer att ge tillräckligt stort underlag för att snabbt och rationellt lösa de många problem som ett splittrat skogsbruk möter. I likhet med många skogsvårdsstyrelser är jag snarare benägen att ifrågasätta om ens en förvaltning stiftsvis kan ge underlag för vissa av de rationaliseringsåtgärder som utredningen föreslår. Självfallet bör företagsekonomiska principer vara vägledande även vid valet av samverkansform. Från denna utgångspunkt ter det sig naturligt med en samordning inom den kyrkliga förvaltningens ram när det gäller sådana frågor som utbud av virke och planlägningsfrågor. Däremot är det tveksamt huruvida det från företagsekonomisk synpunkt är lämpligt att det i varje stift anskaffas maskiner och anställs arbetskraft för

skogsbruket. Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län har framhållit att detta är en helt orealistisk tanke för Norrbottens del, bl. a. med hänsyn till skogsskiftenas spridning över en areal som motsvarar en fjärdedel av landets hela areal. Många andra skogsvårdsstyrelser har också manat till stor försiktighet i dessa avseenden. Jag vill för egen del understryka dessa synpunkter. Jag anser således att, så länge det kyrkliga skogsbruket är så splittrat som nu och så länge som den tekniska och ekonomiska utvecklingen fortlöper i så snabb takt som f. n., det inte bör komma i fråga att inom den kyrkliga förvaltningens ram anskaffa maskiner eller anställa arbetskraft i annat fall än då förutsättningar finns för en på lång sikt rationell skogsproduktion. Det är alltså inte lämpligt att nu alltför hårt låsa formerna för den kyrkliga avverkningsorganisationen.

Tills vidare bör olika former av teknisk samverkan med andra kategorier av skogsägare vara den från driftsynpunkt lämpligaste lösningen för det kyrkliga skogsbruket. Hittills har sådan samverkan förekommit främst med Skogssällskapet i den formen att sällskapet med sin personal och maskinutrustning biträtt vid förvaltningen av lönebostälernas skogar, vilkas belägenhet gjort ett sådant samarbete naturligt för båda parter. På flera håll i landet förekommer också en begränsad teknisk samverkan med skogsägareföreningar. Som utredningen påpekat bör i bl. a. Luleå stift samverkan med domänverket på många håll te sig naturlig. I detta sammanhang bör anmärkas att enligt utredningens uppgifter 50 à 60 % av den årliga avverkningen inom de kyrkliga skogarna säljs på rot. Om förvaltningen av lönebostälernas skogar såsom jag förordat ombesörjs stiftsvis, kan avtal träffas centralt om anlitan­de av entreprenörföretag eller eljest av personal eller maskiner i annans tjänst för arbete på kyrklig skogsmark.

När det gäller frågan hur organisationen på stiftsplanet närmare skall utformas möter utredningens förslag att skogen skall förvaltas av ett för pastoraten i stiftet gemensamt organ ett kompakt motstånd från remissinstansernas sida. Så gott som samtliga instanser ansluter sig i stället till ledamoten Lindströms uppfattning att stiftsnämnderna bör ha hand om förvaltningen. Även jag anser att den mest praktiska och rationella lösningen är att förvaltningen anförtros åt stiftsnämnderna. Jag kan i huvudsak ansluta mig till de skäl som åberopas i reservationen. Man har från något håll velat göra gällande att principiella skäl talar mot att flytta över pastoratens förvaltningsuppgifter i fråga om skogen till stiftsnämnderna. Som utredningen framhållit är emellertid pastoratens självbestämmanderätt när det gäller skogsförvaltningen redan nu ytterligt blygsam. För att även i framtiden garantera pastoraten ett visst medinflytande över skogsförvaltningen föreslår jag, som närmare skall utvecklas i ett senare sammanhang, att pastoraten blir representerade i stiftsnämnden med två ledamöter.

Mycket talar för att de förändringar i arbetsuppgifterna som nu föreslagits för stiftsnämndernas del kommer att påkalla viss utökning av stiftsnämndernas personal. I vilken utsträckning personalen bör ökas går inte nu att bedöma. Till den frågan får jag återkomma i ett senare sammanhang.

Utredningen har gjort vissa uttalanden om målet för det kyrkliga skogsbruket.

Jag vill i det sammanhanget påpeka att målet givetvis bör stå i överensstämmelse med målet för skogsbruket i övrigt. Det kyrkliga skogsbruket bör alltså drivas så, att det på lång sikt lämnar bästa möjliga ekonomiska resultat samtidigt som det ger en från företagsekonomisk synpunkt godtagbar årlig avkastning.

Utredningens förslag till närmare utformning av hushållningsplanerna har mött skarp kritik. Skogsbrukets planlägningsfrågor övervägs f. n. av skogspolitiska utredningen. Jag förordar att Kungl. Maj:t får meddela anvisningar för den kyrkliga skogsbruksdriften. Anvisningarna bör utformas så att det kyrkliga skogsbruket kan drivas efter samma riktlinjer som övrigt jämförligt skogsbruk.

Liksom remissinstanserna godtar jag utredningens förslag att Kungl. Maj:ts beslutanderätt i fråga om ändrad markanvändning eller andra dispositionsändringar av det kyrkliga jordbruket skall överflyttas till stiftsnämnd och i vissa fall till boställsnämnd.

Utredningens förslag att beslutanderätten i fråga om fastighetsköp helt skall läggas på stiftsnämnderna anser jag i likhet med kammarkollegiet och domänverket föra för långt. Frågan har samband med den större frågan om placering av de snabbt växande kyrkliga fonderna som jag avser att behandla något senare. Jag vill emellertid förutskicka att önskemålet om en bredare bas för de kyrkliga kapitalplaceringarna talar för att stiftsnämndens beslutanderätt i fråga om inköp av fastighet för prästlönefondsmedel begränsas. Kungl. Maj:t bör medges att meddela närmare bestämmelser i fråga om förvärv av fastighet för fondmedel av olika slag.

Utredningens förslag att de kyrkliga myndigheterna skall få möjlighet att lämna staten eller kommun förhandsbesked om principiellt medgivande till framtida försäljning kan jag inte biträda. Frågan berördes i prop. 1967: 100 angående riktlinjer för bostadspolitiken, m. m. I sitt remissyttrande över det betänkande som låg till grund för propositionen förklarade boställsutredningen sig ämna föreslå att kommun skulle kunna få bindande förhandsbesked om rätt att förvärva kyrklig jord för att på så sätt kunna förebygga att kommun alltför långt innan markdispositionen blir aktuell övertar fastighet på vilken ett räntabelt jordbruk kan bedrivas. Departementschefen uttalade bl. a. att en tidig överlåtelse av mark till kommunen otvivelaktigt kan innebära att den överlättna marken blir mindre rationellt förvaltd i skogsbruk eller jordbruk fram till tidpunkten när marken skall exploateras för bebyggelse. Enligt departementschefen är det fråga om en avvägning mellan två samhällsintressen, nämligen intresset att främja en god samhällsplanering och intresset av fortsatt rationell drift under en övergångstid. Departementschefen betraktade det så angeläget att främja långsiktighet i den kommunala markpolitiken att statens och kyrkans intresse att få behålla marken så länge som möjligt i viss mån borde få stå tillbaka för intresset att åstadkomma en god planering av samhällsbygget. Skäl saknas att fråga detta ställningstagande i frågan.

11.3 Enhetligare förvaltningsbestämmelser m. m.

Den kyrkliga egendomen är, både i fråga om ursprung och de ändamål den avser att tjäna, av mycket växlande slag. Redan på grund härav är det naturligt att reglerna om förvaltning av kyrklig egendom är tämligen oenhetliga.

Den kyrkliga egendomen utgörs dels av den kyrkliga jorden med tillhörande byggnader, dels av lös egendom såsom inventarier i kyrkor, fonder som härleder sig från den kyrkliga jorden och donationer. Den kyrkliga jorden kan indelas i två huvudgrupper. Den ena avser fast egendom som genom sitt brukningsvärde tjänar kyrkan, s. k. förvaltningsförmögenhet. Hit hör främst kyrkor, kyrkogårdar och andra allmänna begravningsplatser samt prästgårdar och biskopsgårdar. Den andra gruppen som skulle kunna kallas finansförmögenheten omfattar avkomstgivande egendom. Till den avkomstgivande fasta egendomen räknas huvudsakligen löneboställen, prästlönefondshemman, lokalkyrkas fastigheter, allmänna kyrkohemman, biskopshemman, klockarhemman och domkyrkas fastigheter. Avkastningen av denna egendom är avsedd för skilda ändamål. Sålunda disponeras avkastningen, från löneboställena och prästlönefondshemmanena för avlöning av präster, från församlingskyrkas fastighet för församlingskyrkans räkning och från domkyrkas fastighet för domkyrkans behov. Avkastningen från allmänna kyrkohemman, biskopshemman och klockarhemman tillfaller kyrkofonden.

De regler om förvaltning av kyrklig egendom som nu är aktuella avser endast den del av den kyrkliga jorden som kan hänföras till finansförmögenheten samt prästgårdar, biskopsgårdar och vissa fonder. Löneboställena förvaltas f. n. av pastoraten. Vissa förvaltningsbefogenheter tillkommer dock boställsnämnd och stiftsnämnd. Dessa nämnder utövar även uppsikt över pastoratets förvaltning. Församlingskyrkornas fastigheter förvaltas av församlingarna. Vissa förvaltningsbefogenheter tillkommer stiftsnämnd, som också har uppsikt över förvaltningen. Prästlönefondshemman, allmänna kyrkohemman, biskopshemman och klockarhemman förvaltas av stiftsnämnden. Förvaltningen av domkyrkofastigheter tillkommer biskopen och domkapitlet med en syssloman som närmaste förvaltare. Stiftsnämnden har uppsikt över förvaltningen av domkyrkofastigheter. För förvaltningen av Lunds domkyrkas fastigheter gäller en annan ordning. Ett särskilt domkyrkoråd finns för ändamålet. Vissa förvaltningsbefogenheter tillkommer dock stiftsnämnden.

Utredningens förslag tar sikte på att åstadkomma större enhetlighet i förvaltningsformerna beträffande de olika slagen av kyrklig jord. I detta syfte föreslår utredningen ändrade regler om förvaltningen av bl. a. dels löneboställenas skog, dels vissa domkyrkofastigheter. Vidare föreslår utredningen ändringar i reglerna om upplåtelse av arrende och andra nyttjanderätter, däribland jakt och fiske. Utredningen framför också förslag om naturvård och kulturminnesvård.

Som framgår av vad jag tidigare anfört har jag godtagit utredningens förslag om att skogen på samtliga löneboställen i ett stift skall förvaltas gemensamt. Jag har därvid förordat att förvaltningen skall utövas av stiftsnämnden.

Beträffande lokalkyrkornas skog föreslår utredningen ingen organisatorisk för-

ändring. Varje församling bör alltså ha hand om skogsförvaltningen. Stiftsnämndens befattning bör enligt utredningen begränsas till att fastställa hushållningsplan och tillse att den efterföljs. Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget men bl. a. stiftsnämnden i Karlstad anser att lokalkyrkornas skog bör inordnas i den för stiftet gemensamma skogsförvaltningen. Jag anser att det saknas skäl att frångå utredningens förslag. Det allmännas intresse av förvaltningen är av annan art i fråga om lönebostälernas skog, vars avkastning påverkar kyrkofondens ekonomi och därmed den allmänna kyrkoavgiften, än i fråga om lokalkyrkornas skog vars avkastning disponeras för dessa kyrkors räkning. Det bör emellertid inte möta något hinder att, om församlingen önskar det, lokalkyrkas skogsfastigheter efter beslut av Kungl. Maj:t få ingå i den för lönebostälernas skog gemensamma stiftsförvaltningen. Förvaltningen av domkyrkornas fastigheter med undantag av Lunds domkyrkas fastigheter och vissa andra fastigheter bör enligt utredningen överlämnas åt stiftsnämnderna. Förvaltningen av Lunds domkyrkas egendomar föreslås även i fortsättningen ankomma på domkyrkorådet i Lund. Utredningens förslag i dessa avseenden tillstyrks av remissinstanserna. Enligt en undersökning som kyrka-statutredningen gjort år 1960 uppgick taxeringsvärdet av domkyrkornas fasta egendom, med undantag av själva domkyrkofastigheterna, till 23,6 milj. kr. Därav belöpte 20 milj. kr. på Lunds domkyrkas fasta egendom. Förvaltningen av Lunds domkyrkas egendom bör alltså väl kunna bestå som en enhet för sig. Domkyrkojorden i övrigt är däremot av ringa omfattning och de organ som f. n. har ansvaret för denna fasta egendom har inte någon speciell sakkunskap för fastighetsförvaltning. Några bärande skäl för att behålla en särskild förvaltningsorganisation för denna egendom finns alltså knappast. Det torde vara betydligt lättare att få till stånd en rationell ordning, om förvaltningen anförtros stiftsnämnderna. På dessa skäl tillstyrker jag utredningens förslag beträffande förvaltningen av Lunds domkyrkas och övriga domkyrkors fastigheter. Liksom utredningen räknar jag med att det kan vara lämpligt att beträffande vissa fastigheter lägga förvaltningen på annat organ än stiftsnämnden resp. domkyrkorådet i Lund. Beslut härom bör få meddelas av Kungl. Maj:t.

För stiftsnämnds förvaltning av domkyrkas fastighet bör gälla samma regler som beträffande stiftsnämnds omedelbara förvaltning av annan kyrklig jord. Det bör påpekas att förslaget inte syftar till någon ändring i fråga om användningen av egendomens avkastning. Inte heller är det meningen att frånta de organ som f. n. fungerar som domkyrkas styrelse vården och förvaltningen av själva domkyrkan eller dess kapital och övriga lösa egendom.

Utredningens förslag rörande utarrendering syftar till en mera enhetlig reglering av de kyrkliga organens handläggning av arrendefrågor. I fråga om den privaträttsliga regleringen av den kyrkliga jordens utarrendering har, som jag tidigare nämnt, chefen för justitiedepartementet tidigare denna dag anmält förslag som innebär en i princip enhetlig lagstiftning för såväl publika som enskilda arrenden. Enligt gällande bestämmelser om förvaltning av kyrklig jord skall upplåtelse och övriga jordägarfunktioner i princip handhas av den som förvaltar den kyrkliga jorden. I fråga

om arrendeupplåtelse är emellertid de förvaltande organens handlingsfrihet inskränkt i vissa avseenden. Så t. ex. bestämmer boställsnämnden arrendevillkoren vid utarrendering av löneboställe. Detta sker vid en s. k. ekonomisk besiktning. Beträffande församlingskyrkornas och domkyrkornas fastigheter föreskrivs att arrendeuppskattning skall göras av vissa därtill utsedda personer, varefter stiftsnämnden fastställer villkoren för arrendeupplåtelsen. I fråga om rätten att sluta avtal om upplåtelse av kyrklig jord på arrende för jordbruk gäller skilda bestämmelser. I allmänhet är det förvaltaren av egendomen som har hand om själva upplåtelsen men i vissa fall, t. ex. i fråga om Lunds domkyrkas och lokalkyrkornas fastigheter, svarar stiftsnämnden även för utarrenderingen. För att vinna större enhetlighet i förvaltningsformerna och för att få en enhetligare arrendesättning för de kyrkliga arrendegårdarna föreslår utredningen att det uppdras åt boställsnämnderna att göra arrendeuppskattning beträffande samtliga kategorier kyrkliga jordbruksfastigheter. I överensstämmelse med vad som gäller för löneboställena föreslås vidare att det såvitt avser lokalkyrkornas jord skall ankomma på boställsnämnden att även fastställa arrendevillkoren. Beträffande Lunds domkyrkas fastigheter föreslås att det skall ankomma på stiftsnämnden att fastställa arrendevillkoren. Att anta arrendator och teckna kontrakt med denne, dvs. handhavandet av själva upplåtelsen föreslås ankomma på vederbörande förvaltare. Remissinstanserna tillstyrker i allt väsentligt utredningens förslag i dessa avseenden. Domkyrkorådet i Lund anser emellertid att det bör ankomma på boställsnämnden och inte på stiftsnämnden att fastställa arrendevillkor för Lunds domkyrkas arrendegårdar.

Det är enligt min mening värdefullt med en enhetligare reglering av de kyrkliga organens handläggning av arrende frågor. Regleringen tar f. n. sikte på dels att förhindra att arrendevillkoren är till skada för arrendegårdarna eller eljest för det allmänna, dels att tillvarata optionsberättigad arrendators intressen. Sist nämnda syfte kommer, om förslaget till ny arrendelagstiftning genomförs, att tillgodoses genom allmänna arrenderättsliga regler. Enligt detta förslag skall bl. a. tvist om rätt till fortsatt arrende och villkoren för sådant arrende prövas av arrendenämnd. Kvar står främst intresset att nå enhetliga arrendenormer inom den kyrkliga förvaltningen. Det intresset tillgodoses om arrendeuppskattning beträffande alla slag av kyrklig jord uppdras åt boställsnämnderna. Dessa bör också fastställa de villkor som bör erbjudas den presumtive arrendatorn utom i fråga om fastigheter som förvaltas av stiftsnämnd. Såsom domkyrkorådet i Lund föreslagit bör lämpligen boställsnämnden, inte stiftsnämnden bestämma villkoren när fastighet som tillhör Lunds domkyrka skall upplåtas som jordbruksarrende. Detta står i överensstämmelse med utredningens förslag i fråga om lokalkyrkas fastighet. Arrendeavtalet bör beträffande alla kategorier kyrklig jord ingås med den som förvaltar egendomen.

Utredningen har även behandlat frågan om förvaltning av löneboställe som utgör hyresfastighet. Utredningen anser att pastoraten är utrustade med eller har tillgång till den sakkunskap som behövs för en affärsmässig förvaltning av sådana fastigheter. Enligt utredningen saknas därför anledning att låta boställsnämnden ha

uppsikt över förvaltningen eller bestämma hyran. Förvaltningen bör emellertid liksom i fråga om andra prästlönetillgångar stå under allmän uppsikt av stiftsnämnden. Utredningens förslag godtas allmänt men kammarkollegiet har ifrågasatt lämpligheten av att i fråga om löneboställen som utgör hyresfastigheter frångå principen om boställsnämnds uppsikt över förvaltningen. Jag anser liksom utredningen och majoriteten av remissinstanserna att pastoraten mycket väl kan anförtros att själva ha hand om förvaltningen av hyresfastigheter. Som utredningen påpekat bestäms boställsnämndernas sammansättning av helt andra arbetsuppgifter.

Även i fråga om andra nyttjanderättsupplåtelser på kyrklig jord än upplåtelse på arrende för jordbruk är de förvaltande organens handlingsfrihet inskränkt. Inskränkningarna gäller främst upplåtelse som medför sådan förändring av den upplåtna markens användning att marken praktiskt taget inte åter kan användas på det tidigare sättet. I sådana fall ligger beslutanderätten som regel hos stiftsnämnden. Utredningen föreslår att upplåtelse med nyttjanderätt till församlingsändamål eller till kommunalt behov eller till bostadsbebyggelse, industri eller annat liknande ändamål i fråga om mark som inte redan står under stiftsnämnds förvaltning skall avgöras av stiftsnämnden. Detsamma bör enligt utredningen gälla även i fråga om tomträttsupplåtelse. Även upplåtelse av rätt till naturtillgång, såsom täkt av grus, sten, torv eller lera, samt ändamåls- eller servitutsupplåtelse bör enligt utredningen beslutas av stiftsnämnden. Ett undantag bör dock göras. Att besluta om upplåtelse av strömfallslägenhet bör ankomma på kammarkollegiet. Remissinstanserna tillstyrker i allmänhet förslagen. Lantmäteristyrelsen anser dock att nyttjanderätt på obestämd tid, upplåten genom s. k. ändamålsupplåtelse är en rättighetsform som bör utmönstras i fråga om den kyrkliga jorden. Enligt kammarkollegiet bör tomträtts- och servitutsupplåtelser på kyrklig jord jämföras med försäljning av sådan jord. Detta innebär att skilda värdegränser blir avgörande för vilken myndighet som skall besluta om upplåtelse.

Det allmänna intresse av att den kyrkliga jorden bevaras och kommer till användning för det ändamål vartill den anskaffats av församling eller pastorat, donerats av enskilda eller anslagits av kronan har gjort att befogenheterna i fråga om upplåtelser av större omfattning i många fall tillagts statliga organ, främst stiftsnämnder. Regleringen är emellertid inte enhetlig. Utredningens förslag råder bot på denna brist och bör enligt min mening i allt väsentligt genomföras. Det bör alltså ankomma på stiftsnämnden att i första instans avgöra frågor om upplåtelse med nyttjanderätt till församlingsändamål, kommunalt behov, bostadsbebyggelse, industri eller annat liknande ändamål, upplåtelse av tomträtt, upplåtelse av rätt till naturtillgång och upplåtelse av servitut. Motsvarande bör gälla även upplåtelse av samfällighetsrätt. Frågor om upplåtelse av rätt till vattenkraft bör dock avgöras av kammarkollegiet. Utredningen har föreslagit att även frågor om s. k. ändamålsupplåtelser, upplåtna för obegränsad tid skall avgöras av stiftsnämnden. I denna form har tidigare vanligen upplåtits rätt att på kyrklig fastighet lägga ned vatten- eller avloppsledning, kabel o. dyl. och ha den nedlagd så länge som den används

för avsett ändamål. Numera sker sådan upplåtelse vanligen i form av servitut. Enligt förslaget till ny jordabalk är nyttjanderättsupplåtelser tidsbegränsade utom i fråga om nyttjanderätt som upplåts av staten. De särregler som finns beträffande fast egendom som tillhör staten skall, som jag senare kommer att föreslå, inte gälla för kyrklig jord. Under sådana förhållanden bör bestämmelserna om s. k. ändamålsupplåtelser på kyrklig jord slopas. Bestämmelser om upplåtelse av rätt till jakt eller fiske bör meddelas av Kungl. Maj:t. I princip bör gälla att det organ som svarar för skogsförvaltningen upplåter jakträtten på skogsmarken och angränsande inägor och att upplåtelse av fiske på kyrkliga fastigheter beslutas av den som förvaltar egendomen.

Utredningen har ingående behandlat frågan om naturvården på kyrklig jord. Liksom remissinstanserna anser jag utredningens förslag väl tillgodose naturvårdens intressen. Jag delar alltså utredningens uppfattning att det som regel bör ankomma på stiftsnämnden att avgöra frågor om att godkänna bildandet av naturreservat och fridlysning såsom naturminne på kyrklig jord. Medför reservatsföreskrift sådant men att mera betydande ersättningsbelopp bör utgå, bör frågan lämpligen hänskjutas till kammarkollegiet. I vissa situationer såsom när överenskommelse inte kan träffas mellan stiftsnämnd respektive kammarkollegiet samt länsstyrelse bör frågan hänskjutas till Kungl. Maj:t. Som utredningen föreslagit bör det ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser i dessa avseenden. Vad jag sålunda föreslagit om godkännande av bildande av naturreservat bör som naturvårdsverket föreslagit gälla även i fråga om godkännande av bestämmelser om skydd för djurlivet enligt 14 § naturvårdslagen. I likhet med remissinstanserna anser jag utredningens förslag i fråga om vården av icke fridlysta objekt ändamålsenliga. Stiftsnämnd bör alltså kunna ålägga pastorat att vårda visst naturföremål på löneboställe med rätt att dra av kostnaden vid avräkningen med kyrkofonden. Gäller vården ett markområde, t. ex. en löväng, bör det kunna undantas från utarrendering och skötsel föreskrifter meddelas av stiftsnämnden. För församlingskyrkas fastighet bör kyrkorådets medgivande till motsvarande åtgärd inhämtas.

Principen att naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall beaktas i skälighets omfattning bör enligt min mening komma till uttryck i lagstiftningen.

11.4 Placering av prästlönefondsmedel

Som tidigare berörts ingår i den kyrkliga egendomen lösa tillgångar av olika slag. Dit hör prästlönefonderna som huvudsakligen bildats av medel som influtit vid försäljning av boställsjord. Prästlönefond förvaltas av pastoratet och avkastningen används till prästernas avlöning. Huvudregeln är att prästlönefond skall göras räntebärande på samma sätt som omyndigs medel. Fondmedel kan också få användas till bl. a. inköp av fastighet, som då förvaltas såsom löneboställe en-

ligt boställsordningens föreskrifter. Det ankommer på stiftsnämnden att ha sin uppmärksamhet riktad på möjligheten och lämpligheten av att använda pastorats prästlönefond till inköp av fastighet. Fråga om inköp av fastighet med högre värde än 100 000 kr. skall underställas Kungl. Maj:ts prövning. Gäller frågan köp av fastighet med lägre värde får stiftsnämnden själv besluta därom. Vidare kan medel tillhörande prästlönefonder från flera pastorat omhändertaras till förvaltning av stiftsnämnden och sammanföras till en särskild fond, benämnd stiftets prästlönejdsfond, att användas till inköp av fastighet. Sådan fastighet kallas stifts prästlönefondshemman och förvaltas av stiftsnämnden. Den behållna avkastningen av prästlönefondshemman tillfaller vederbörande pastorat i förhållande till storleken av de fondmedel som från pastoratet tagits i anspråk för inköp av hemmanet. Fråga om förvärv av prästlönefondshemman skall underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Enligt utredningen har prästlönefondernas samlade kapitalbelopp ökat starkt under de senaste årtiondena och uppgick den 1 januari 1964 till nära 110 milj. kr. De möjligheter som finns att använda medlen till inköp av fastighet har av olika skäl utnyttjats mycket sparsamt. Huvudparten av medlen förvaltas alltså som penningfonder hos pastoraten och är placerade på bankräkning eller i obligationer eller lån i överensstämmelse med de regler som gäller för placering av omyndigs medel. En sådan placering är enligt utredningen klart otillfredsställande och innebär att de snabbt växande prästlönefonderna inte bevaras vid sitt reella värde. Utredningen anser att f. n. endast placering i fastighet och i någon mån i aktier utgör godtagbara alternativ för att erhålla en värdesäker placering av fondmedlen. Frågan om medlens placering bör emellertid enligt utredningen inte bedömas enbart med hänsyn till värdebeständigheten. I första hand bör prästlönefonderna återplaceras på ett sätt som tillgodoser rationaliseringskraven inom det kyrkliga jord- och skogsbruket. De blir på så sätt aktiva redskap åt strukturrationaliseringen. Förvärv av tillskottsjord och uppbyggandet av bärkraftiga större brukningsenheter bör eftersträvas. Men ett alltför splittrat fastighetsbestånd måste undvikas. Från denna synpunkt bör pastoratens önskemål att placera fondmedel i fast egendom kunna samordnas med allmänna rationaliseringssträvanden, om de många smärre prästlönefonder som uppkommer hos skilda pastorat i samband med försäljning av icke bärkraftiga boställen i stället används till gemensamt förvärv av fastighet av sådan storlek som kräver en större samlad kapitalinsats. Dessa bör företrädesvis bestå av större skogsfastigheter. I nära samarbete mellan de statliga rationaliseringsorganen, stiftsnämnderna och pastoratens egna organ bör rationella brukningsenheter kunna skapas, som ger god avkastning på de däri placerade fondmedlen. Också placering i andra fastigheter, främst hyresfastigheter, bör enligt utredningen kunna komma i fråga. Med hänsyn till prästlönefondernas stora omfattning är det nämligen tveksamt om det finns möjligheter att i full utsträckning återplacera dem i lämpliga jordbruks- eller skogsfastigheter. Vidare bör de betydande investeringar som krävs för ett lönsamt jordbruk eller skogsbruk ge anledning till att i vissa fall överväga om inte placering i annan fast egendom också kan ge goda resultat utan att kravet på värdesäkring eftersätts. Som lämpliga

objekt bör därvid huvudsakligen större hyresfastighet i stad eller annan tätort komma i fråga. Sådant förvärv bör ligga särskilt väl till för stadspastorat och likartade pastorat, som disponerar stora prästlönefonder. Vad sedan gäller frågan om placering av prästlönefondsmedel i aktier och förlagsbevis finner utredningen, att samma behov av värdebeständig placering som motiverat förslaget om placering i annan fastighet än jordbruks- eller skogsegendom också talar för att en placering i aktier bör kunna komma i fråga. Utredningen är emellertid inte benägen att förorda att större andel än 25 % av ett pastorats prästlönefonder får placeras i aktier. I motsvarande utsträckning bör statskontoret få rätt att placera kyrkofondens medel i aktier. Beträffande prästlönefondsmedel som inestår på bank föreslår utredningen att det föreskrivs, att medlen skall vara insatta på spärrat konto och ej få lyftas utan stiftsnämndens medgivande. Likaså bör aktier och andra värdepapper vara nedsatta i öppet förvar hos bank.

Flertalet remissinstanser anser i likhet med utredningen att det är angeläget att fondmedlen i första hand återplaceras på ett sätt som tillgodoser rationaliseringskraven inom jordbruket och skogsbruket. Även förslagen till alternativa återplaceringsmöjligheter i hyresfastighet och i aktier till en andel av högst 25 % av ett pastorats fondkapital godtas av de flesta remissinstanserna. En del remissinstanser ifrågasätter dock om det från ekonomisk synpunkt är motiverat att så klart som utredningen gör prioritera placering i jordbruks- och skogsfastigheter. Lantbruksstyrelsen framhåller bl. a. att det krävs en mycket omfattande förvaltningsapparat för en rationell förvaltning av jordbruks- och skogsegendomar, särskilt om dessa i likhet med de kyrkliga egendomarna är spridda över hela landet. Styrelsen tillstyrker att fondmedel används till fastighetsförvärv som utgör ett rationellt tillskott till en befintlig enhet eller till successiva förvärv i bygder där ett samlat komplex av fastigheter kan byggas upp. Eljest bör fondmedlen placeras i mera lättförvaltade tillgångar såsom i hyresfastigheter och i viss mån i aktier. Statskontoret framhåller att utredningens förslag att prästlönefondsmedlen skall användas som instrument för rationalisering av det kyrkliga jordbruket och skogsbruket innebär att kyrkans ekonomi ännu hårdare än nu binds vid skogsnäringen och dess skiftande konjunkturer. Enligt statskontoret bör denna ensidiga inriktning successivt upplösas och ersättas med en bredare bas för de kyrkliga kapitalplaceringarna. Utredningens förslag till vidgade placeringsmöjligheter tillgodoser enligt statskontoret allmänna lönsamhetskrav och önskemålet om en riskfördelning.

I förslag angående riktlinjer för bostadspolitiken, m. m. (prop. 1967: 100; SU 100; rskr 265) har uttalats att betydande arealer statlig och kyrklig mark behöver tas i anspråk för samhällsbyggande under överskådlig tid. Vidare har boställsutredningen framhållit att inemot hälften av den totala arealen kyrklig jord är i behov av strukturrationalisering. Som ett led i strukturrationaliseringen ingår köp, försäljning och byte av jord. Eftersom huvudregeln är att ersättning som inflyter vid försäljning av kyrklig jord skall fonderas, är det alltså uppenbart att prästlönefonderna snabbt kommer att växa. Som jag tidigare framhållit är det ett allmänt intresse att pastoratens prästlönetillgångar förvaltas på ekonomiskt bästa sätt.

Prästlönetillgångarna består till icke ringa del av prästlönefonder. Frågan om placeringen av dessa fonder är alltså av stort intresse.

Som förut framgått erbjuder gällande bestämmelser goda möjligheter till placering av fondmedlen i realvärden. Av olika skäl har dessa möjligheter dock utnyttjats endast i mindre utsträckning. I stället har medlen i stor utsträckning kommit att förvaltas som penningfonder. Självfallet är det värdefullt om prästlönefonderna som utredningen föreslagit används på sådant sätt att rationaliseringen av jord- och skogsbruket främjas. Å andra sidan bör som några remissinstanser framhållit de kyrkliga förmögenhetstillgångarna inte alltför ensidigt bindas vid jordbruks- och skogsnäringen. Skälen härtill är flera. Ett skäl är att det för en rationell förvaltning av jord- och skogsbruksegendomar som är spridda över hela landet fordras en mycket omfattande och kostnadskrävande förvaltningsapparat. Ett annat skäl är dessa näringars konjunkturkänslighet.

Att närmare ange hur frågan om placering av fondmedlen skall lösas är inte möjligt. Förhållandena i det enskilda fallet måste vara avgörande. Så mycket är dock klart att fondmedel bör få användas till angelägna och lämpliga förvärv i rationaliseringssyfte, såsom när möjlighet erbjuder sig att inom ett visst område bygga upp ett sammanhängande större innehav av skogsmark eller att genom tillskottsköp skapa ett på lång sikt bärkraftigt jordbruk. Att i rent kapitalplaceringsyfte använda medlen till s. k. punktköp av jordbruks- eller skogsfastighet som på sikt ej är bärkraftig bör emellertid undvikas. Som jag framhållit är det av olika skäl önskvärt med en mera mångsidig placering av de kyrkliga tillgångarna än f. n. Kravet på omsorg vid valet av placeringsobjekt motiverar att fråga om prästlönefonds användande till inköp av fastighet prövas av stiftsnämnd eller annan myndighet enligt de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t meddelar.

Utredningens förslag att prästlönefond och kyrkofonden till viss del skall kunna placeras i aktier har tillstyrkts av de remissinstanser som har yttrat sig över förslaget. Kungl. Maj:t har nyligen, med ändring av tidigare beslut, förordnat att allmänna arvsfondens tillgångar intill högst en fjärdedel får placeras i aktier eller förlagsbevis, noterade på Stockholms fondbörs. Även för de fonder som det här är fråga om bör det finnas möjlighet att placera viss del av kapitalet i aktier eller förlagsbevis enligt de närmare bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelar.

Utredningen har vidare lagt fram vissa förslag som avser kontrollen av pastoratens förvaltning av fondmedel. Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser i detta avseende.

11.5 Förvaltningsorganen

Som framgår av vad jag tidigare anfört har jag i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag förordat åtskilliga ändringar i fråga om förvaltningen av den kyrkliga jorden i syfte att åstadkomma en effektivare, mera lönsam och en-

hetligare förvaltning. Vissa arbetsuppgifter har betonats mer än hittills. Jag avser den synnerligen angelägna uppgiften att få till stånd en effektiv strukturrationalisering av det kyrkliga jord- och skogsbruket.

I de fall där förvaltningen på det lokala planet nu utövas av pastoratets egna organ leder förslagen inte till några mera genomgripande förändringar annat än i ett avseende nämligen förslaget att förvaltningen av löneboställes skog skall flyttas över på stiftsnämnderna. Å andra sidan kommer de vidgade möjligheterna att placera prästlönefondernas medel och den förväntade ökningen av fonderna att ställa stora krav på pastoratens förutseende och sakkunskap i placeringsfrågor. I den mån fondmedlen placeras i andra fastigheter än jordbruks- och skogsfastigheter förordar jag att pastoraten anförtros att själva ha hand om förvaltningen.

För stiftsnämndernas del har jag förordat åtskilliga ändringar i arbetsuppgifterna. Den mest genomgripande förändringen är som sagt att dessa skall förvalta löneboställes skog. Dessutom har jag föreslagit att det huvudsakliga ansvaret för strukturrationaliseringen skall åvila stiftsnämnderna. Genom vissa föreslagna decentraliseringsåtgärder får stiftsnämnderna vidare ökade arbetsuppgifter bl. a. i fråga om dispositionsändringar och upplåtelse av nyttjanderätter. Slutligen räknar jag med att stiftsnämnderna skall starkare än hittills bevaka kulturskyddet och naturvårdsintresset på den kyrkliga egendomen.

Utredningen har mot bakgrund av sina förslag till arbetsuppgifter för stiftsnämnderna förordat vissa ändringar i stiftsnämndens sammansättning. Enligt nuvarande bestämmelser utser Kungl. Maj:t tre och domkapitlet två av de fem stiftsnämndsledamöterna. Domkapitlet har så gott som undantagslöst utsett biskopen och en domkapitelsjurist till ledamöter. Kungl. Maj:t som har att bland ledamöterna utse ordförande har likaledes regelmässigt utsett biskopen härtill. Utredningen föreslår att domkapitlets val av ledamöter slopas. Stiftsnämnden bör enligt utredningen bestå av biskopen som ordförande samt fyra andra ledamöter som utses av Kungl. Maj:t. Av praktiska skäl bör dock en möjlighet lämnas öppen för Kungl. Maj:t att i särskilda fall förordna annan ordförande än biskopen. För annan ledamot än biskopen bör Kungl. Maj:t utse en ersättare. Med hänsyn till angelägenheten att få till stånd en samverkan mellan pastorat och stiftsnämnd, inte minst med tanke på rationaliseringsverksamheten föreslår utredningen att en av ledamöterna jämte ersättare skall utses efter förslag av sammanslutning som företräder pastoraten i stiftet.

Utredningens förslag till sammansättning av stiftsnämnderna kritiseras av många stiftsnämnder och domkapitel, som anser att det saknas anledning att frångå nuvarande ordning på annat sätt än att pastoraten i stiftet blir företrädda av en ledamot i nämnden. Dessa remissinstanser vänder sig särskilt mot förslaget att stiftssekreteraren eller annan tjänsteman hos domkapitlet med juridisk utbildning inte skall vara ledamot i stiftsnämnden. Som skäl åberopas främst att samarbetet mellan stiftsnämnden å ena sidan samt domkapitlet och dess kanslipersonal å andra sidan bäst främjas genom att såväl en ledamot i domkapitlet som stiftssekreteraren eller annan tjänsteman hos domkapitlet utses till ledamöter i stiftsnämnden. Svens-

ka kyrkans församlings- och pastoratsförbund, lantbruksstyrelsen, domkapitlet i Karlstad och stiftsnämnderna i Strängnäs, Västerås och Luleå anser att pastoratsintressena bör tillgodoses genom att pastoraten ges en starkare representation i stiftsnämnderna än vad utredningen föreslagit.

Som framgår av vad jag tidigare i olika sammanhang anfört har jag förordat att pastoratens förvaltningsuppgifter beträffande löneboställes skog flyttas över till stiftsnämnderna. Jag har framhållit att detta förslag inte innebär något större ingrepp i pastoratens förvaltningsbefogenheter, eftersom dessa just i fråga om skogsförvaltningen är ytterligt kringskurna i olika avseenden. För att även i framtiden garantera pastoraten ett medinflytande över skogsförvaltningen föreslår jag emellertid i likhet med församlings- och pastoratsförbundet och flera andra remissinstanser att pastoraten ges en starkare representation i stiftsnämnderna än vad utredningen föreslagit. Jag förordar att av stiftsnämndens fem ledamöter två ledamöter och ersättare för dem utses av Kungl. Maj:t efter förslag av sammanslutning som företräder pastoraten i stiftet. Den sammanslutning jag åsyftar är stiftsförbunden inom Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund till vilka med några få undantag alla skogsägande pastorat är anslutna. Vidare delar jag utredningens uppfattning att biskopen såsom stiftschef bör vara självskriven ledamot av nämnden. Med dessa utgångspunkter och då det saknas anledning att öka antalet ledamöter i nämnden, bör enligt min mening stiftsnämnden ges den sammansättning utredningen har föreslagit, dock med den jämkningen att två i stället för en av ledamöterna utses efter förslag av sammanslutning som företräder pastoraten i stiftet.

I samband med att jag behandlat frågan om strukturrationalisering av de kyrkliga jordbruks- och skogsfastigheterna har jag tagit upp frågan om boställsnämndernas roll i rationaliseringsarbetet. Jag har uttalat att det är viktigt att arbetet inte splittras och har för den skull ansett att ansvaret för arbetet i huvudsak bör åvila stiftsnämnderna. Samtidigt har jag uttalat att boställsnämnderna bör tjäna som ett serviceorgan åt stiftsnämnderna. Jag har närmare bestämt avsett att boställsnämnden bör vara stiftsnämnden behjälplig med bl. a. att planera strukturrationaliseringen och att bevaka fastighetsmarknaden så att rationaliseringen skall kunna genomföras i enlighet med uppgjorda planer. Boställsnämnden tilldelas alltså arbetsuppgifter som nämnden f. n. inte har. För att stimulera pastoratens medverkan i strukturrationaliseringen är det angeläget, att de i boställsnämnden blir företrädare av en fast representant. Denne bör utses av länsstyrelsen efter förslag av sammanslutning som företräder pastoraten i stiftet. I övrigt föreslås ingen ändring i boställsnämndernas sammansättning.

Som utredningen påpekat torde det i vissa fall vara befogat att skapa större boställsdistrikt. I den frågan bör Kungl. Maj:t äga besluta.

Utredningen har också föreslagit att domkyrkorådet i Lund skall få ändrad sammansättning. Domkyrkorådet består enligt gällande bestämmelser av fem personer, nämligen domprosten och borgmästaren i Lund som självskrivna ledamöter, en ledamot som utses gemensamt av landshövdingen och biskopen, en som

utses av akademiska konsistoriet samt en av domkyrkoförsamlingen utsedd kyrkorådsledamot. Sammansättningen tar enligt utredningen närmast hänsyn till domkyrkans vård och användning och svarar knappast mot aktuella krav. Utredningen föreslår i stället följande sammansättning av domkyrkorådet. Biskopen och domprosten bör ingå i domkyrkorådet som självskrivna ledamöter, den förre som ordförande. I övrigt bör det lokala inflytandet förstärkas genom att domkyrkoförsamlingen genom sitt kyrkoråd får utse två ledamöter i domkyrkorådet. Vidare bör behovet av jordbruksexpertis tillgodoses genom att stiftsnämnden får utse en ledamot med sådana kvalifikationer.

Kungl. Maj:t bör bemyndigas att meddela bestämmelser om domkyrkorådet i Lund och dess sammansättning. Jag vill förutskicka att enligt min mening bör i rådet ingå biskopen och domprosten som självskrivna ledamöter. I rådet bör ingå även en annan representant för domkyrkoförsamlingen än domprosten. Dessutom bör särskilt behovet av jordbruksexpertis i rådet tillgodoses.

11.6 Författningsregleringen

Utredningens förslag innebär att nuvarande, ganska omfattande och svåröverskådliga bestämmelser om den kyrkliga egendomen och dess förvaltning sammanförs i två tämligen kortfattade lagar av kyrkolags natur och att detaljregleringen sker i en för hela området gemensam stadga, som meddelas av Kungl. Maj:t.

Vid bedömningen av den konstitutionella naturen av de olika bestämmelserna har utredningen utgått från de meningar som 1951 års kyrkomöteskommitté uttalat i sitt betänkande om Kyrkomötets grundlagsenliga befogenheter m. m. (SOU 1955: 47). Kommittén har i utkast till ny kyrkolag i stort angett vilka regler som bör inrymmas under begreppet kyrkolag. I fråga om den kyrkliga jordens och kyrkofondens förvaltning och disposition har kommittén i utkastet skisserat regler om vilka organ som skall förvalta den kyrkliga jorden och hur dessa organ skall vara sammansatta samt om grunderna för förvaltningens ordnande i övrigt. Vidare har kommittén rörande försäljning av kyrklig jord m. m. uttalat, att i kyrkolag sådana bestämmelser bör ingå, som i huvudsak motsvarar kyrkliga försäljningslagen. Slutligen har kommittén föreslagit bestämmelser motsvarande 1 och 8 §§ i lagen om kyrkofond om fondens ändamål och balanseringen av dess inkomster och utgifter samt vissa stadganden rörande förvaltningen och grunderna för användningen av pastoratens prästlönefonder.

När det gäller lagstiftningens omfattning anser sig utredningen dock inte kunna i allt följa kommitténs intentioner i fråga om ny kyrkolag. Enligt utredningens uppfattning skulle en så knapphändig kyrkolagstiftning som kommittén skisserat idag föra med sig att man får tre slag av lagstiftning på det kyrkligt-ekonomiska området, nämligen kyrkolag, lag som beslutats av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt samt administrativa bestämmelser, meddelade av Kungl. Maj:t ensam. Detta följer av att åtskilliga bestämmelser i de nuvarande lagarna har karaktären

av kommunallag eller också av såväl kyrkolag som kommunallag. För utredningen har den mest vägande synpunkten varit rent praktisk, nämligen att samla bestämmelserna i så få lagar som möjligt för att göra lagstiftningen på området överskådlig och lättfattlig. I detta syfte har flera bestämmelser tagits upp i lagarna än vad kyrkomöteskommittén velat ta upp i en ny kyrkolag.

Vid remissbehandlingen av kyrkomöteskommitténs betänkande gav kammarkollegiet uttryck för uppfattningen att bestämmelserna om den för kyrkliga ändamål avsedda egendomen och om kyrkofond till ingen del är att anse som kyrkolag. Kollegiet byggde därvidlag på ett formellt lagbegrepp, vilket innebär att man med kyrkolag får förstå vad som återfinns i 1686 års kyrkolag med däri vidtagna ändringar. Kammarkollegiet vidhåller sin uppfattning i remissyttrande över boställsutredningens betänkande.

Kyrkomöteskommittén har gett kyrkolagsbegreppet en materiell innebörd, dvs. innehållet i en lag eller författning avgör om den är kyrkolag eller ej. Det materiella lagbegreppet kompletteras av kyrkomöteskommittén med regeln om formell lagkraft. Lag som stiftats som kyrkolag får enligt denna regel upphävas eller ändras endast med kyrkomötets samtycke. Dock undantager kommittén från regeln om formell lagkraft bestämmelser som uppenbarligen inte är av kyrkolags karaktär samt lagar som är äldre än regeringsformen, t. ex. 1686 års kyrkolag. Jag anser liksom utredningen att kyrkomöteskommitténs bestämning av kyrkolagsbegreppet i detta fall bör kunna godtas. Det innebär att den lagstiftning som nu är i fråga har kyrkolags natur. Den omfattar nämligen grundläggande bestämmelser om de ekonomiska och organisatoriska betingelserna för kyrkans verksamhet.

Av praktiska skäl har utredningen i viss mån modifierat de av kyrkomöteskommittén angivna principerna. I något fall har utredningen i sina lagförslag för fullständighetens skull tagit upp flera bestämmelser än kyrkomöteskommittén velat ta upp i sitt förslag till ny kyrkolag. I andra fall där bestämmelserna får anses vara av kyrkolags natur har använts den metoden att Kungl. Maj:t föreslås få fullmakt att meddela bestämmelser enligt de grunder som anges av de lagstiftande instanserna. I likhet med hovrätten över Skåne och Blekinge har jag ingenting att erinra mot utredningens förslag i dessa hänseenden. Det är viktigt att göra lagstiftningen på området överskådlig och lättfattlig. Metoden att ge Kungl. Maj:t fullmakt att meddela närmare bestämmelser i kyrkliga frågor av vikt har tillämpats i andra sammanhang. Så t. ex. ges genom kyrkliga försäljningslagen ett generellt bemyndigande för Kungl. Maj:t eller kammarkollegiet att under vissa förutsättningar lämna medgivande till försäljning av kyrklig jord.

11.7 Lagförslag

I enlighet med det anförda har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om förvaltning av kyrklig jord,
- 2) lag om kyrkliga kostnader,
- 3) lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker,
- 4) lag om ändring i skogsvårdslagen (1948: 237).

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

12. Specialmotivering

12.1 Förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord

1 §

Paragrafen innehåller en definition av begreppet kyrklig jord. Paragrafens innehåll motsvarar 1 § kyrkliga försäljningslagen. I den nya paragrafen har införts vissa nya benämningar på de skilda kategorierna av kyrklig jord. Sålunda har benämningen stifts prästlönefondshemman ersatts med prästlönefondsfastighet. De använda benämningarna definieras i sin tur i 2 §.

Till den kyrkliga förvaltningen hör även viss annan fast egendom än den som avses i denna paragraf. Sådan fast egendom är i allmänhet kyrkokommunal och förvaltas enligt lagen om församlingsstyrelse.

2 §

I denna paragraf definieras de olika kategorier av fastigheter som enligt 1 § hänförs till kyrklig jord. Definitionen av begreppet löneboställe överensstämmer med nu gällande definition i 1 § ecklesiastika boställsordningen med det undantag som betingas av att änkesätena upphört att vara pensionsförmåner och numera likställs med övriga löneboställen.

Definitionen av begreppet prästgård i andra stycket motsvarar bestämmelser i 1 § ecklesiastika boställsordningen. Med prästgård förstås fast egendom på vilken är anvisad tjänstebostad åt församlingspräst. Till prästgård hänförs alltså inte sådant hus i vilket pastorat endast hyr en lägenhet som tjänstebostad åt församlingspräst. Tveksamhet råder f. n. hur man skall betrakta prästgård som upphör att vara tjänstebostad för församlingspräst. I syfte att undvika oklarhet på denna punkt har på förslag av boställsutredningen i andra stycket tagits in en regel som innebär att sådan prästgård övergår till att bli löneboställe.

Med församlingskyrkas fastighet avses enligt tredje stycket fast egendom vars avkastning är avsedd till församlingskyrkas behov. Denna definition innebär att själva kyrkotomten med tillhörande kyrkobyggnad, kyrkogård eller annan begravningsplats inte räknas såsom församlingskyrkas fastighet i denna lags mening. Sådana tillgångar förvaltas enligt lagen om församlingsstyrelse.

Med beteckningen kyrkofondsfastighet i femte stycket avses alla kyrkliga fastigheter vilkas avkastning tillförs kyrkofonden. Till denna grupp fastigheter hör alltså de fastigheter som hittills kallats allmänna kyrkohemman, biskopshemman och klockarhemman. Regler om förvaltningen av dessa fastigheter finns f. n. i ecklesiastika arrendestadgan.

Sjätte stycket avser domkyrkas fastigheter. Själva domkyrkobyggnaden räknas definitionsmässigt inte som sådan fastighet. Däremot omfattar begreppet de domkyrkosysslomansboställen vars avkastning inte längre tillfaller enskild. I fråga om de domkyrkosysslomansboställen vars avkastning fortfarande tillkommer enskild föreslås i övergångsbestämmelserna att Kungl. Maj:t meddelar bestämmelser.

3 §

Bestämmelsen saknar motsvarighet i gällande lagstiftning. Den har på förslag av utredningen tagits med för att undanröja tvekan om den kyrkliga jordens natur, en punkt på vilken ofta stor ovisshet råder. Denna ovisshet har ofta lett till vidlyftiga utredningar även i mindre viktiga ärenden. Genom regeln blir all jord som i lagförslaget betecknas som kyrklig att betrakta som jord, på vilken de i skilda lagar förekommande undantagen för fast egendom som tillhör staten inte gäller. Självfallet kan regeln dock inte befria Kungl. Maj:t från skyldighet att enligt 77 § regeringsformen inhämta riksdagens samtycke till överlåtelse av mark som ägs av staten. En konsekvens av 3 § är att expropriationslagen blir tillämplig på all kyrklig jord som avses i 1 och 2 §§.

4 §

En motsvarande regel finns f. n. i 2 § ecklesiastika boställsordningen för löneboställen och prästgårdar.

5—8 §§

I dessa paragrafer har tagits in bestämmelser om organisationen av stiftsnämnden och boställsnämnden. I fråga om nämndernas sammansättning hänvisas till vad som anförts i den allmänna motiveringen (11.5). Det har inte ansetts nödvändigt med ersättare för sådan ordförande i stiftsnämnd som ej är biskop.

Motsvarighet till de bestämmelser om personal hos stiftsnämnd som f. n. finns i ecklesiastika boställsordningen har inte medtagits i lagförslaget. Sådana bestämmelser liksom bestämmelser om anställning för de nuvarande skogsbiträdena i pastoraten kan meddelas av Kungl. Maj:t.

9 §

Paragrafen innehåller de regler om förvaltning av löneboställens skog och om förvaltning av domkyrkas fastigheter som redovisats i den allmänna motiveringen (11.3). I paragrafen anges också vem som förvaltar annan kyrklig jord. Med pastorat jämfälls kyrklig samfällighet som handhar pastoratsangelägenheter.

I förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord ingår inte någon motsvarighet till bestämmelsen om boställsstyrelse i 3 § ecklesiastika boställsordningen. Detta innebär dock inte att pastorat kommer att sakna möjlighet att utse en särskild boställsstyrelse. Sådan kommer nämligen att kunna utses med stöd av 63 § 2 mom. jämförd med 57 § 2 mom. lagen om församlingsstyrelse.

Den förvaltningsuppgift som i paragrafen åläggs skilda organ är inte total. I skilda avseenden har förvaltarnas uppgifter begränsats genom att andra organ ålagts besluta i vissa särskilt angivna ärenden. Bestämmelser härom har tagits in i 11 och 15—20 §§. Dessutom gäller att förvaltning som utövas av annan än stiftsnämnd i regel står under uppsikt av boställsnämnd eller stiftsnämnd enligt bestämmelser i 22 och 23 §§. Om processuellt representantskap för den kyrkliga jorden finns bestämmelser i bl. a. instruktionen för stiftsnämnderna (jfr även prop. 1963: 135 s. 43—45, 3LU 29, rskr 297; skr 1963: 4, SäU 2, kskr 5).

10—12 §§

Dessa paragrafer motsvarar 7—20 §§ ecklesiastika boställsordningen. I de nu föreslagna reglerna upptas pastoratets skyldigheter i mera allmänna ordalag än i nuvarande bestämmelser. Någon saklig ändring åsyftas inte. De mera detaljbetonade reglerna bör meddelas av Kungl. Maj:t.

Skyldighet att tillhandahålla ordinarie församlingspräst tjänstebostad på prästgård får åläggas pastorat enligt 15 § förslaget till lag om kyrkliga kostnader. I 10 och 11 §§ förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord anges endast den närmare innebörden i skyldigheten att hålla prästgård.

14 §

I denna paragraf, som motsvarar 17 § första stycket i utredningens förslag, anges de allmänna principerna för förvaltningen av den avkomstgivande delen av den kyrkliga jorden. Med den allmänna utformning som paragrafen fått behövs inte — som utredningen föreslagit — någon särbestämmelse om hyresupplåtelser. I fråga om den närmare innebörden av paragrafen får jag här hänvisa till vad jag anfört i den allmänna motiveringen (11.2). Det är att märka att behovet av byggnader och annan utrustning får bedömas med stöd av denna paragraf. Några närmare regler härom har inte ansetts behövliga.

Det har inte ansetts nödvändigt att i enlighet med utredningens förslag ålägga förvaltare av kyrklig jord skyldighet att upplåta annan mark än skogsmark som jordbruksarrende.

15 §

I denna paragraf har intagits den regel om fastställande av arrendevillkor som föreslagits i den allmänna motiveringen (11.3).

17 och 18 §§

I dessa paragrafer finns de regler om upplåtelse av vissa nyttjanderätter m. m. som föreslagits i den allmänna motiveringen (11.3). 17 § motsvarar främst 24 § ecklesiastika boställsordningen och 4 § kyrkliga försäljningslagen.

19 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vem som får besluta om ändrad användning av kyrklig jord. Såvitt avser löneboställen, med undantag av tillhörande skog, motsvarar paragrafen 31 § ecklesiastika boställsordningen. Beslutanderätten i fråga om löneboställen, med undantag av tillhörande skog, har flyttats från stiftsnämnd och Kungl. Maj:t till boställsnämnd resp. stiftsnämnd. Stiftsnämnden skall kopplas in så snart som gränsen för bärkraftigheten i ett jordbruk nås.

Det har inte ansetts nödvändigt att, som utredningen föreslagit, i lagen ta in en bestämmelse om skyldighet att samråda med lantbruksnämnd. Erforderliga bestämmelser härom kan Kungl. Maj:t meddela i form av tillämpningsföreskrifter.

20 §

I paragrafen föreskrivs i fråga om kyrklig skog som inte förvaltas av stiftsnämnd, dvs. i huvudsak skogen på församlingskyrkornas fastigheter, att avverkning får ske först efter utsyning enligt stiftsnämndens bestämmande. En motsvarande regel finns f. n. för löneboställena i 52 § ecklesiastika boställsordningen.

En regel om utsyning i fråga om skog under stiftsnämnds förvaltning har inte ansetts erforderlig.

21 §

I den allmänna motiveringen har jag godtagit utredningens förslag att förvaltningen av löneboställenas skog samordnas stiftsvis. Jag har därvid förordat att boställsskogen skall förvaltas av stiftsnämnden. Enligt utredningens förslag om samordning av skogsförvaltningen skall avkastningen av skogen — som jag tidigare redovisat — fördelas mellan pastoraten efter andelstal oavsett om avverkningen under året skett på ett visst pastorats fastigheter eller ej. En bestämmelse av denna innebörd har tagits in i denna paragraf. I övrigt har i paragrafen förts in en regel om fördelningen av avkastningen från prästlönefondsfastighet. I denna del motsvaras paragrafen av 5 § första stycket lagen angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.

För fullständighetens skull har reglerna om fördelning av avkastningen kompletterats med en motsvarande regel om fördelning av förlust på förvaltningen. Den föreslagna regeln innebär i fråga om prästlönefondsfastighet den ändringen i förhållande till vad som nu gäller att det inte blir möjligt att låta kyrkofonden förskjuta förvaltningskostnad.

22 §

Paragrafen, som motsvarar 26 § och 27 § första stycket i utredningens förslag, innehåller grundläggande bestämmelser om uppsikten över förvaltningen av kyrklig jord. Boställsnämndens uppsikt avser som angetts i den allmänna motiveringen inte hyresfastigheter. Regler om stiftsnämndens uppsikt har förtydligats. Närmare föreskrifter om uppsikten föreslås bli meddelade av Kungl. Maj:t. Hit hör föreskrifter om att uppsiktsorganen skall kunna meddela ålägganden om att brister i förvaltningen skall avhjälpas, att fastighet skall hållas försäkrad e. d.

Att märka är att uppsikten avser en kontroll av det förvaltande organets verksamhet. Den avser däremot inte det civilrättsliga förhållandet mellan detta organ och t. ex. en arrendator eller hyresgäst.

23 §

Enligt 22 § står all kyrklig jord som avses i förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord och som inte förvaltas av stiftsnämnd under uppsikt. En sådan regel kan som utredningen funnit bli betungande och i vissa fall meningslös. Kungl. Maj:t har därför i denna paragraf tillagts rätt att medge undantag från uppsikt enligt 22 §. Självklart är att Kungl. Maj:t i samband med beslut om undantag från uppsikt kan meddela de särskilda bestämmelser om förvaltningen som kan behövas. Vidare har Kungl. Maj:t i enlighet med utredningens förslag tillagts rätt att i visst fall flytta uppsikt från boställsnämnd till stiftsnämnd. En sådan överflyttning kan bli aktuell t. ex. i fråga om en sådan upplåtelse av rätt att utnyttja lönebo-ställes naturtillgång som är av stor ekonomisk betydelse. Enligt 17 § är det stiftsnämnden som avgör frågan om upplåtelse av annan naturtillgång än vattenkraft.

24 och 25 §§

I dessa paragrafer, som motsvarar 28 och 29 §§ i utredningens förslag, har tagits in huvudbestämmelserna i kyrkliga försäljningslagen, vilka ändrades senast 1963 (prop. 1963: 135, 3LU 29, rskr 297; skr 1963: 4, SäU 2, kskr 5). 24 § motsvarar 2 § första och andra styckena i kyrkliga försäljningslagen. Bestämmelserna har ändrats endast i språkligt avseende. 25 § motsvarar 5 § första stycket i kyrkliga försäljningslagen. Vad där föreskrivs om tillstånd till friköp av område och de närmare bestämmelserna om sådant friköp i 3 § kyrkliga försäljningslagen har inte tagits med i förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord. Anledningen härtill är att dessa inte längre behövs, eftersom den s. k. ensittarlagen i praxis numera anses tillämplig på kyrklig jord. Genom bestämmelsen i 3 § förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord blir denna praxis lagfäst.

Till 24 § andra stycket bör följande anmärkas. I fråga om prissättningen gäller expropriationslagens värderingsregler (jfr prop. 1963: 135, 3LU 29, rskr 297; skr 1963: 4, SäU 2, kskr 5). Tillstånd till avhändelse av kyrklig jord får inte ges, om avhändelsen är till olägenhet för det allmänna. Enligt gällande tillämpnings-

föreskrifter skall stiftsnämnden underrätta den kommun där egendom ligger, om det blir aktuellt att överlåta egendom till annan än kommunen. Denna regel kan numera ses mot bakgrund av förköpslagen den 8 december 1967 (nr 868).

25 § motsvarar som redan nämnts 5 § första stycket kyrkliga försäljningslagen. Fråga om tillstånd till överlåtelse av kyrklig jord föreslås, i likhet med vad som nu gäller, bli prövad av Kungl. Maj:t, kammarkollegiet eller stiftsnämnd enligt Kungl. Maj:ts bestämmande. F. n. gäller att stiftsnämnd har befogenhet att meddela tillstånd intill ett värde av högst 100 000 kr. Värdegränsen för kammarkollegiets beslutanderätt är 1 milj. kr., om överlåtelse sker till kommun för samhällsbyggnadsändamål och i annat fall 300 000 kr. (SFS 1967: 670).

26—28 §§

Dessa paragrafer motsvarar bestämmelser i 6 § kyrkliga försäljningslagen, 1 § första stycket och 3 § lagen angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m. och 7 § prästlönekostnadslagen.

I förtydligande syfte har i 26 § ersättning som inflyter vid upplåtelse av naturtillgång på kyrklig jord uttryckligen jämförts med ersättning på grund av försäljning av kyrklig jord. Med undantagsregeln i 26 § avses att Kungl. Maj:t kan ge föreskrifter av innebörd bl. a. att försäljningsmedel kan få användas för förbättringar på befintligt löneboställe eller att vissa medel inte behöver fonderas i likhet med vad som f. n. gäller enligt 24 § ecklesiastika boställsordningen.

Vissa regler om prästlönejordsfond i 3 § lagen angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m. har inte förts över till de nya paragraferna. Motsvarighet till dessa regler och de övriga föreskrifter om prästlönejordsfond som kan behövas kan meddelas av Kungl. Maj:t.

I 27 § andra stycket föreskrivs, i överensstämmelse med vad som f. n. gäller enligt 7 § 3 mom. prästlönekostnadslagen, att prästlönefondsmedel skall göras räntebärande på samma sätt som omyndigs medel. Liksom hittills skall undantag från denna regel kunna göras. Beslut härom föreslås, i överensstämmelse med vad utredningen föreslagit, få meddelas av stiftsnämnd i stället för som hittills av domkapitlet. Stiftsnämnd skall därvid iaktta de närmare bestämmelser om placering av fondmedel som jag i den allmänna motiveringen (11.4) föreslagit att Kungl. Maj:t skall meddela. Dessa bestämmelser kommer att avse placering i lös egendom eftersom bestämmelser om inköp av fast egendom kommer att meddelas enligt 27 § sista stycket.

29—31 §§

I 29 § har tagits in en erinran om att i fråga om besvär över beslut av församlings- eller pastoratsorgan gäller bestämmelserna i lagen om församlingsstyrelse.

F. n. finns tämligen oenhetliga besvärregler. På förslag av utredningen har besvärreglerna förenhetligats till att i regel avse ett två-instanssystem. Ett sådant system har nämligen ansetts ge tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. I vissa fall kan det dock bli nödvändigt att tillåta att ärende som avgjorts av boställsnämnd får

föras upp till en tredje instans, Kungl. Maj:t. Möjlighet till detta har öppnats genom undantagsregeln i 31 § andra stycket.

Rätt att föra talan mot boställsnämnds beslut tillkommer endast den som förvaltar den kyrkliga jorden. Arrendator, hyresgäst eller innehavare av tjänstebostad berörs inte av boställsnämnds beslut på sådant sätt att de bör ha rätt till talan mot beslutet. I detta sammanhang får jag hänvisa till vad som anförts i den allmänna motiveringen om boställsnämnds beslut om fastställande av arrendevillkor och i specialmotiveringen till 22 § om boställsnämnds uppsikt över förvaltningen av kyrklig jord.

Besvär över beslut av pastorat eller församling enligt 29 § kommer att i högsta instans prövas av regeringsrätten. I fråga om prövning av besvär i högsta instans över beslut av stiftsnämnd eller boställsnämnd anför utredningen följande. Utredningen har funnit, att de ärenden som enligt lagförslaget kan föras upp besvärsvägen till Kungl. Maj:t mestadels avser skälighetsavgöranden. Till följd härav bör besvär, som anförs hos Kungl. Maj:t avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detta innebär den ändringen i förhållande till nu, att regeringsrätten befrias från hithörande kyrkliga besvärsärenden, av vilka de flesta f. n. rör tillämpningen av eklestiska boställsordningen. Hithörande problem har behandlats ingående dels i betänkandet Kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten (SOU 1959: 4), dels i förvaltningsdomstolskommitténs betänkande Förvaltningsrättskipning (SOU 1966: 70 s. 536—543).

Utredningen har reservationslöst förordat en överflyttning av besvärsärenden enligt förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord till Kungl. Maj:t i statsrådet. Som skäl härför anför utredningen att förslaget har en helt annan karaktär än lagstiftningen från 1930-talet. Medan man vid dennas tillkomst gav uttryck för viss misstro mot statsmakterna och krävde rättssäkerhetsgarantier har, i varje fall sedan mitten av 1950-talet, den kyrkligt kommunala självbestämmanderätten utvidgats i väsentlig mån. Samtidigt har de kyrkliga kommunerna byggt upp sin egen organisation såväl internt som genom centrala förbund. Självbestämmanderätten har kommit till uttryck särskilt i lagen om församlingsstyrelse. Genom denna lag har pastoraten fått en klarare och självständigare ställning. Principen fullföljs i förevarande lagförslag, enligt vilket pastoraten tillägs betydande förvaltningsuppgifter samt ges inflytande även i de regionala organen. En av huvudtankarna i lagförslaget är vidare, att boställsnämnds och stiftsnämnds verksamhet skall inriktas på att bidra till förvaltningens effektivisering och rationalisering. Redan nu har den rättsliga kontrollen av pastoratsförvaltningen minskat väsentligt i betydelse. Rättsliga avgöranden från senare tid har stundom enligt utredningen endast visat, att man i lagtillämpningen mera varit tvungen följa en gången tids stelbenta regler än att få avgöra målen på rationella grunder (se t. ex. R 1963: 30). Enligt lagförslaget kommer överprövande myndighet i de flesta fall att få fatta skälighetsavgöranden av samma slag som fattats i det överklagade beslutet. Utredningen har vidare framhållit, att majoriteten av regeringsrättens ledamöter har ansett, att huvudparten av de kyrkliga mål varom här är fråga bör undantas från domstolens kompetensområde.

Utredningens förslag att besvär över boställsnämnds eller stiftsnämnds beslut hos Kungl. Maj:t skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet har lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser med undantag av kammarkollegiet. Starka skäl talar för att låta besvärärendena hos Kungl. Maj:t prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Fråga härom får dock prövas närmare i annat sammanhang.

Övergångsbestämmelser

På skäl som tidigare anförts föreslås lagen om förvaltning av kyrklig jord träda i kraft den 1 januari 1972. Samtidigt måste ett stort antal författningar upphävas. Utöver de författningar som föreslås bli upphävda i övergångsbestämmelserna kommer ett stort antal administrativa författningar att behöva upphävas. Till dessa hör bl. a. kungörelsen den 25 maj 1962 (nr 284) med särskilda bestämmelser om tillsynen över skogsskötseln m. m. på församlingskyrka tillhörig fast egendom. Beslut härom får fattas i samband med att erforderliga tillämpningsföreskrifter meddelas.

I 9 och 22 §§ lagen om förvaltning av kyrklig jord ges bestämmelser om bl. a. förvaltningen av och tillsynen över domkyrkas fastighet. Dessa avviker från nuvarande bestämmelser i förordningen den 26 januari 1894 (nr 17) angående hus hållningen med de allmänna skogarna i riket, vilken författning enligt övergångsbestämmelserna till skogsvårdslagen den 21 maj 1948 (nr 327) alltjämt är tillämplig bl. a. på vissa domkyrkors fastigheter. Det finns alltså skäl att ändra dessa övergångsbestämmelser. Hur ändringen bör ske behöver dock som boställsutredningen framhållit utredas närmare. Det bör uppdras åt kammarkollegiet att utreda frågan.

12.2 Förslaget till lag om kyrkliga kostnader

1 §

I paragrafen, som saknar direkt motsvarighet i boställsutredningens förslag, anges bl. a. i likhet med vad som f. n. föreskrivs i 1 § lagen om kyrkofond att kyrkofonden används för kyrkliga ändamål.

2 §

Med pastorat avses enligt första stycket i första hand s. k. territoriellt pastorat. På icke-territoriella pastorat föreslås lagen om kyrkliga kostnader bli tillämplig först efter särskilt beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen. I denna del motsvarar paragrafen bl. a. en bestämmelse i 2 § lagen om kyrkofond och 1 § 1 mom. första stycket prästlönekostnadslagen. I punkt 3 i övergångsbestämmelserna till lagen om kyrkliga kostnader föreslås att lagen — liksom tidigare bl. a. lagen om kyrkofond och prästlönekostnadslagen — tills vidare skall gälla för det icke-territoriella pastoratet Karlskrona amiralitetsförsamling.

Vad i lagen sägs om pastorat avser även samfällighet som handhar pastoratsangelägenheter.

I paragrafen har tagits in nuvarande bestämmelse i 2 § prästlönekostnadslagen om att Kungl. Maj:t förordnar om pastoratsindelning.

3 §

I paragrafen, som motsvarar 6 § prästlönekostnadslagen och bestämmelser i 2 § lagen den 27 juni 1947 (nr 275) om kyrkomusiker, definieras begreppen prästlöne- och kyrkomusikerlönetillgångar.

4 §

I den allmänna motiveringen (11.1) har föreslagits att avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden skall grundas på belopp som motsvarar 80 % av den faktiska nettoavkastningen på pastoratens präst- och kyrkomusikerlönetillgångar. Av formella skäl har det ansetts lämpligt att i lagen ha en särskild benämning på denna del av avkastningen. Som sådan benämning används ordet nettoavkastning. Bestämmelse härom har tagits in i första stycket. Som redan anförts i den allmänna motiveringen innebär den föreslagna regeln, att frågan huruvida förvaltningen av pastorats lönetillgångar lämnar överskott eller underskott skall bedömas efter en summering av inkomster och utgifter för samtliga pastoratets lönetillgångar tillsammans. Förlust på en lönetillgång får alltså täckas med vinst på en annan lönetillgång. Det har inte ansetts lämpligt att i lagen i detalj ange vilka inkomst- och utgiftsposter som skall räknas med vid bedömning av frågan om överskott eller underskott föreligger. Bestämmelser härom bör meddelas av Kungl. Maj:t. Jag avser att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att sådana bestämmelser skall utformas i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag, vilket innebär bl. a. att annuiteter på lån för byggnader och anläggningar samt på odlings- och dikningslån blir avdragsgilla. Det formella förfarande som skall tillämpas vid bestämmande av avkastningen regleras av Kungl. Maj:t.

För fullständighetens skull har i andra stycket angetts att den del av avkastningen på pastorats lönetillgångar som inte skall tas med vid avräkningen mellan pastoratet och kyrkofonden får användas för ändamål som pastoratet svarar för.

5 §

Denna paragraf motsvarar i huvudsak 9 § andra stycket och 16 § i utredningens förslag. Med stöd av det i denna paragraf givna bemyndigandet kan Kungl. Maj:t besluta om bl. a. vem som får ta upp lån för kyrkofondens räkning enligt 14 §.

6 §

Paragrafen motsvarar 1 § i utredningens förslag.

I paragrafens första stycke anges att pastorat svarar för avlöningsförmåner till

församlingspräst och kyrkomusiker. Vissa sådana kostnader skall dock bestridas av kyrkofonden. Bestämmelser härom ingår i 8 § och 12 § 1.

I andra stycket definieras begreppet församlingspräst.

Gällande rätt. I 3 § 1 mom. prästlönekostnadslagen sägs att pastoratet skall bestrida kostnaderna för följande avlöningsförmåner, nämligen församlingspräst tillkommande lön, lönetillägg och semesterersättning, församlingspräst, vikarie för sådan präst, pastoratsadjunkt och icke-prästvigd tjänstebiträde åt församlingspräst tillkommande ersättning för åkning i tjänsten och tjänsteresa inom pastoratet ävensom traktamente åt församlingspräst och vikarie för sådan präst i anledning av anstånd med omstationering. I 6 § andra stycket 1 lagen om kyrkofond föreskrivs att kyrkofonden svarar för avlöningsförmåner åt präster enligt prästlönereglementet, i den mån kostnaden ej jämlikt prästlönekostnadslagen skall bestridas av pastoratet eller jämlikt särskilt bestämmande skall bestridas i annan ordning. I fråga om kyrkomusikernas avlöningsförmåner föreskrivs i 2 § 2 lagen om kyrkomusiker att kostnaderna för kyrkomusiker bestrids, i den mån de inte enligt särskilda bestämmelser skall utgöras på annat sätt, av pastorat och församling, vardera i den utsträckning Kungl. Maj:t bestämmer efter av riksdagen godkända grunder.

I 1 § 2 mom. prästlönekostnadslagen definieras begreppet församlingspräst. Där sägs att med församlingspräst avses i lagen dels domprost, kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt, dels med sådan församlingspräst likställd garnisons- och amiralitetspräst, dels annan icke-ordinarie präst, som innehar vikariatslöneförordnande på församlingsprästtjänst. Som församlingspräst anses även präst, vilken övergått till prästerlig övergångsbefattning och innehar förordnande på tjänst som nyss nämnts.

Utredningen. Detaljregleringen i 3 § 1 mom. prästlönekostnadslagen och i 6 § andra stycket 1 lagen om kyrkofond har medfört att lagarna behövt ändras ofta. Ändringarna har i allmänhet avsett spörsmål av förhållandevis ringa räckvidd. I syfte att slippa dessa ofta återkommande ändringar vill utredningen fastslå principen, att det är pastoratet som svarar för kostnaderna. Detta får ses även som en följd av att pastoraten genom lagen om församlingsstyrelse getts karaktären av specialkommun med uppgift att svara för avlöningskostnaderna för präster och kyrkomusiker. Denna princip anknyter till grundtanken i den första allmänna prästlöneregleringen av år 1910. Fortfarande ges genom undantagsregeln i ingressen till det nya av utredningen föreslagna stadgandet dock möjlighet att föra över vissa slag av kostnader på kyrkofonden, om det behövs från skatteutjämning eller eljest praktisk synpunkt. Den detaljreglering som f. n. tas upp i 3 § prästlönekostnadslagen blir till följd av det sagda obehövlig. Motsvarande gäller även i fråga om kyrkomusiker. Den föreslagna regeln kan alltså ersätta 2 § lagen om kyrkomusiker.

Departementschefen. I enlighet med utredningens förslag har i paragrafen fastslagits att det är pastoratet som svarar för avlöningsförmåner åt församlingspräst och kyrkomusiker. Från denna regel har, i likhet med vad utredningen föreslagit, gjorts vissa undantag. Sålunda föreslås i 8 § att del av avlöningskostnaderna skall

täckas med tillskott från kyrkofonden. Enligt 12 § 1 kan kostnaderna för vissa avlöningsförmåner efter Kungl. Maj:ts och riksdagens bestämmande föras över på kyrkofonden. Den föreslagna regleringen innebär att — i motsats till vad som f. n. gäller — kyrkofonden skall stå för särskilt angivna avlöningsförmåner och pastoraten för övriga förmåner. Nuvarande detaljreglering i 3 § prästlönekostnadslagen blir obehövlig.

Med avlöningsförmån avses — förutom själva lönen — även andra med tjänsten förenade förmåner, såsom resekostnader och pensionsförmåner.

Andra stycket motsvarar 1 § 2 mom. prästlönekostnadslagen. Det har ansetts lämpligt att i andra stycket räkna upp endast de viktigaste kategorierna av församlingspräster. De övriga kategorierna avses komma att anges i tillämpningsbestämmelserna till den nya lagen.

7 och 8 §§

I dessa paragrafer, som motsvaras av 2 § första stycket samt 4, 5 och 12 §§ i utredningens förslag, ges regler om hur kostnad för avlöningsförmåner till församlingspräster och kyrkomusiker skall bestridas. Reglerna är av samma innebörd som nuvarande bestämmelser i 5 § prästlönekostnadslagen och 7 § första stycket lagen om kyrkofond. Vad i de nya paragraferna sägs om nettoavkastning av präst- och kyrkomusikerlönetillgångar har dock en annan innebörd än motsvarande begrepp i nuvarande bestämmelser. Innebörden i begreppet nettoavkastning av präst- och kyrkomusikerlönetillgångar har preciserats i 4 §. Vidare är att observera att begreppet prästlönekostnad i nuvarande bestämmelser inte omfattar vikariatsersättning åt församlingspräster och tjänstedubblersarvode, medan motsvarande begrepp i 7 och 8 §§ omfattar alla slag av avlöningsförmåner.

Paragraferna innehåller inte någon bestämmelse om att förlust på den samlade förvaltningen av pastoratets lönetillgångar skall beaktas vid avräkning med kyrkofonden. Sådan förlust kommer alltså liksom hittills att stanna på pastoratet.

9 §

I paragrafen som motsvarar 6 § i utredningens förslag, har tagits in de särskilda bestämmelser om avräkning mellan de s. k. överskottspastoraten och kyrkofonden som jag föreslagit i den allmänna motiveringen. Avräkningen mellan ett överskottspastorat och kyrkofonden skall, liksom avräkningen enligt 8 §, grundas på nettoavkastningen av pastoratets präst- och kyrkomusikerlönetillgångar och den totala kostnaden för avlöningsförmåner till församlingspräster och kyrkomusiker. Innebörden i begreppet nettoavkastning har preciserats i 4 §.

Återbäring skall utgå om nettoavkastningen på lönetillgångarna understiger kostnaden för avlöningsförmåner. Återbäringen skall avse ett belopp som motsvarar detta underskott. I 9 § ingår däremot inte någon bestämmelse om att förlust på den samlade förvaltningen av pastoratets lönetillgångar skall beaktas vid beräkning av återbäringens storlek. Sådan förlust skall alltså liksom i fall som avses i 8 § stanna på pastoratet.

Den återbäring som ett överskottspastorat kan erhålla får avse högst det belopp

som motsvarar vad pastoratet inbetalt till kyrkofonden av tidigare överskott. Om pastoratet redan fått återbäring på grund av underskott under ett tidigare år, får återbäringen naturligtvis avse endast det belopp som motsvarar det inbetalda överskottet minskat med den tidigare återbäringen. Som angetts i den allmänna motiveringen beaktas endast överskott som avser något av de närmast föregående tio åren.

10 §

Paragrafen motsvarar 10 § 1 och 11 § i utredningens förslag och innehåller bestämmelser om kyrkofondens största inkomstpost den allmänna kyrkoavgiften. Bestämmelserna har givits samma innehåll som motsvarande bestämmelser i 5 och 8 §§ lagen om kyrkofond.

11 §

Paragrafen, som motsvarar 10 § 2—5 i utredningens förslag, innehåller bestämmelser om de inkomster som tillkommer kyrkofonden vid sidan av den allmänna kyrkoavgiften och de överskott som överskottspastoraten har att betala in till fonden enligt 9 §. Sakligt överensstämmer de nya bestämmelserna i allt väsentligt med nuvarande regler i 3 § lagen om kyrkofond. Det har dock inte ansetts nödvändigt att i bestämmelsen om ersättning för prästerskapets till staten indragna tionde m. m. ta in en motsvarighet till nuvarande regel om avdrag från ersättningen med belopp som motsvarar utgifterna för avlöningar och övriga omkostnader för stiftsnämndernas verksamhet och för religionsvård åt döva. Föreskrift om att kyrkofonden skall bestrida sådana kostnader kan nämligen meddelas enligt 12 § punkterna 3 och 4. Någon saklig ändring är alltså inte avsedd.

Beteckningen kyrkofondsfastighet, som motsvarar den nuvarande beteckningen kyrkofondshemman, avser liksom i förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord allmänt kyrkohemman, biskopshemman, klockarhemman och annan fast egendom vars avkastning tillförs kyrkofonden.

12 §

Till paragrafen som motsvarar 13 § utredningens förslag, har i sak överförts bestämmelserna om kyrkofondens utgifter i 6 § lagen om kyrkofond. Paragrafen har formulerats på ett mera allmängiltigt sätt med slopande av den nuvarande detaljregleringen. Det bör framhållas, att punkt 4 i allt väsentligt avses motsvara de mera detaljerade punkterna i 6 § lagen om kyrkofond. Till de utgifter för kyrkofonden som avses i punkt 4 hör bl. a. de belopp som kyrkofonden f. n. har att utge till kyrkomusikers avlöande för klockarhemman eller lönefond som härrör från sådant hemman liksom kostnad för hållande av biskopsgård. Som hittills skall viktigare utgifter underställas riksdagen.

13 §

I denna paragraf, som motsvarar 14 § i utredningens förslag, har tagits in de

bestämmelser om lån ur kyrkofonden som jag föreslagit i den allmänna motive-ringen (11.1). Det har inte ansetts nödvändigt att i lagtexten specificera låneända-målen i vidare mån än att det anges att lån kan utgå för åtgärd som syftar till ra-tionalisering av driften av löneboställe. Därjämte kan liksom hittills utgå lån till pastorat för täckande av kostnad för fastighetsbildningsförrättning eller för före-tag enligt vattenlagen eller lagen om enskilda vägar.

Grunderna i övrigt för lån ur kyrkofonden föreslås skola meddelas av Kungl. Maj:t.

Enligt 4 § ankommer det på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om vilka utgifter pastorat får dra av vid avräkning med kyrkofonden. Med hänsyn härtill har i 13 § inte tagits in någon motsvarighet till 14 § andra stycket i utredningens förslag.

14 §

Paragrafen motsvarar med viss språklig justering 15 § lagen om kyrkofond.

15 §

I paragrafen anges att Kungl. Maj:t kan ålägga pastorat skyldighet att tillhan-dahålla ordinarie församlingspräst tjänstebostad. I så fall svarar pastoratet för kostnaderna för tjänstebostaden. I gengäld tillfaller tjänstebostadshyra pastora-tet.

Första stycket motsvarar en bestämmelse som härrör från prästlönereglementet den 29 juni 1951 (nr 577), vilket reglemente upphörde att gälla den 1 januari 1966 i samband med förhandlingsrättsreformen. Bestämmelsen överfördes därvid till cirkuläret den 17 december 1965 ang. vissa bestämmelser i anledning av präst-lönereglementets hävande.

Om Kungl. Maj:t bestämt att tjänstebostad skall tillhandahållas innehavaren av viss ordinarie tjänst som församlingspräst, brukar pastoratet få rätt att välja mellan att tillhandahålla tjänstebostad på prästgård eller i bostadslägenhet på annan fastighet. Tillhandahålls tjänstebostad på prästgård antingen om sådan redan finns eller den avskiljs från löneboställe eller inköps för ändamålet, är egendomen kyrklig jord som skall förvaltas enligt förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord. Bostaden blir sådan tjänstebostad, för vilken gäller bestämmelserna i kungörelsen angående tjänstebostadshyra m. fl. författningar (se SFS 1961: 333 och 334 samt 1968: 649). Detsamma gäller i fråga om tjänstebostad, som anvisas i bostadslägenhet på annan fastighet än prästgård.

Bostad kan emellertid upplåtas åt präst som ej är skyldig att bebo tjänstebo-stad, t. ex. i hus som utgör kyrkokommunal egendom eller i byggnad på kyrklig jord utan att bostaden är tjänstebostad enligt förevarande paragraf i lagförslaget. Det är av vikt att framhålla, att de nu nämnda slagen av bostäder inte får förväx-las med de egentliga tjänstebostäderna, varom förevarande paragraf handlar.

I andra stycket som motsvarar 4 § prästlönekostnadslagen har pastorat ålagts att bestrida kostnaden för tjänstebostad. Till sådan kostnad räknas bl. a. bränslekostnadsgottgörelse som präst har rätt att få.

Övergångsbestämmelser

Av skäl som tidigare anförts föreslås den nya lagen träda i kraft den 1 januari 1972.

Lagen ersätter lagen om kyrkofond som tillkommit i den för kyrkolag stadgade ordningen samt prästlönekostnadslagen som har antagits av Kungl. Maj:t och riksdagen. Lagarna förslås alltså bli upphävda. Även ett antal administrativa författningar måste upphävas. Beslut härom får fattas i samband med att erforderliga tillämpningsföreskrifter meddelas.

I punkterna 4 och 5 anges två fall då beslut, som meddelats före den nya lagens ikraftträdande, fortfarande föreslås gälla. Till sådant beslut hör beslut om skyldighet för kyrkofonden att utge boställsränta för vissa klockarhemman. Det anmärks att beslut om frihetsår kan avse en tidsperiod av längst tio år.

12.3 Förslaget till lag om ändring i lagen om kyrkomusiker

I förslaget till lag om kyrkliga kostnader har tagits in bestämmelser om pastorats kyrkomusikerlönentillgångar, dess skyldighet att svara för avlöningsförmåner till kyrkomusiker och om beräkningen av tillskott från kyrkofonden. Med hänsyn härtill bör punkterna 2—4 i 2 § lagen om kyrkomusiker upphöra att gälla.

12.4 Förslaget till lag om ändring i skogsvårdslagen

I avsnitt 6.1.3 har nämnts att enligt 45 § 1 mom. skogsvårdslagen skog på »ecklesiastika boställen och andra fastigheter av kyrklig natur» är undantagen från lagens tillämpningsområde. Enligt motiven till skogsvårdslagen hör skog som utgör kyrkokommunal egendom till sådan skog som undantagits från lagens tillämpningsområde. Boställsutredningen har påpekat att, eftersom den kyrkokommunala egendomen faller utanför stiftsnämnds tillsyn, de kyrkokommunala skogarna är helt undantagna från myndighets tillsyn. Denna konsekvens kan enligt utredningen inte rimligen ha varit avsedd. Bestämmelsen i skogsvårdslagen bör därför enligt utredningen förtydligas så att det klart framgår att den kyrkokommunala skogen står under skogsvårdsstyrelsens tillsyn. I likhet med remissinstanserna ansluter jag mig, efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet, till utredningens förslag.

Lagändringen har utformats så att i 45 § 1 mom. skogsvårdslagen, som anger de inskränkningar som gäller för lagens tillämpningsområde, har tagits in en hänvisning till 1 § förslaget om lag om förvaltningen av kyrklig jord, där begreppet kyrklig jord definieras. Detta omfattar inte den kyrkokommunala egendomen.

13. Hemställan

Jag hemställer, att lagrådets yttrande genom utdrag av protokollet inhämtas enligt 87 § regeringsformen över förslagen till

- 1) *lag om förvaltning av kyrklig jord,*
- 2) *lag om kyrkliga kostnader,*
- 3) *lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker,*
- 4) *lag om ändring i skogsvårdslagen (1948: 237).*

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Kungl. Höghet Regenten.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Boställsutredningens förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §

Kyrklig jord består av följande fast egendom, nämligen

- 1) prästgårdar,
- 2) löneboställen,
- 3) prästlönefondshemman,
- 4) kyrkohemman,
- 5) biskopsgårdar,
- 6) kyrkofondshemman,
- 7) domkyrkohemman.

2 §

Prästgård är fast egendom, på vilken tjänstebostad är anvisad åt församlingspräst. Är tjänstebostad ej längre anvisad på prästgård, blir egendomen löneboställe.

Löneboställe är fast egendom, vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräst.

Prästlönefondshemman är fast egendom, som förvärvats för flera pastorats räkning och vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräst.

Kyrkohemman är fast egendom, som besittes av församlingkyrka.

Biskopsgård är fast egendom, på vilken tjänstebostad är anvisad åt biskop.

Kyrkofondshemman är allmänt kyrkohemman, biskopshemman, klockarhemman eller annan fast egendom, vars avkastning tillförs kyrkofonden.

Domkyrkohemman är fast egendom, som besittes av domkyrka.

3 §

Bestämmelse i lag eller annan författning om jord som tillhör kronan är ej tillämplig på kyrklig jord.

4 §

Uppsyn över förvaltningen av kyrklig jord utövas av stiftsnämnder och boställsnämnder.

5 §

Prästgård och löneboställe förvaltas av pastoratet. Boställets skog förvaltas dock av ett för pastoraten i stiftet gemensamt organ, om stiftsnämnden ej för särskilt fall bestämmer annat. Organet kallas pastoratets samförvaltning.

Prästlönefondshemman förvaltas av pastoratens samförvaltning.

Kyrkohemman förvaltas av församlingen.

Biskopsgård, kyrkofondshemman och domkyrkohemman förvaltas av stiftsnämnden, om Konungen ej bestämmer annat. Lunds domkyrkas fasta egendom förvaltas dock av domkyrkorådet i Lund.

6 §

Vad som enligt lag eller annan författning åligger fastighetsägare fullgörs av den som förvaltar den kyrkliga jorden.

Nämnderna

7 §

I varje stift finns en stiftsnämnd samt boställsnämnder till det antal Konungen bestämmer. I Stockholms stift fullgörs dock stiftsnämnds åligganden av stiftsnämnderna i Uppsala och Strängnäs stift, i den mån Konungen ej bestämmer annat.

Boställsnämndernas tjänstgöringsområden bestäms av Konungen.

8 §

Stiftsnämnd består av biskopen eller annan, som Konungen förordnar, såsom ordförande samt fyra andra ledamöter, som utses av Konungen. För annan ledamot än biskop utser Konungen en ersättare.

Nämnden väljer inom sig vice ordförande.

Ledamot och ersättare, som Konungen utser, skall ha insikt i jordbruk och skogsbruk. En ledamot med ersättare utses efter förslag av sammanslutning, som företräder pastoraten i stiftet.

9 §

Domkapitlet utser bland sina tjänstemän sekreterare hos stiftsnämnden.

Hos nämnden är anställd skogsutbildad personal.

10 §

Boställsnämnd består av ordförande och två andra ledamöter, som utses av länsstyrelsen i det län där boställsnämnden har sitt tjänstgöringsområde. För varje ledamot utser länsstyrelsen en ersättare.

Ledamot och ersättare skall ha insikt i jordbruk. Den ene av de två ledamöterna vid sidan av ordföranden skall vara arrendator och den andre, som ej får vara arrendator, skall utses efter förslag av sammanslutning, som företräder pastoraten i stiftet.

11 §

Ledamot av stiftsnämnd eller boställsnämnd utses för högst tre år varje gång. Avgår ledamot eller ersättare före den tid för vilken han är utsedd, utses ny ledamot eller ersättare för den återstående tiden.

12 §

Ledamöter av pastoratens samförvaltning utses till det antal Konungen bestämmer av sammanslutning, som företräder pastoraten i stiftet. För varje ledamot utser sammanslutningen en ersättare.

Ledamot och ersättare skall ha insikt i skogsbruk.

Ytterligare bestämmelser om pastoratens samförvaltning meddelas av Konungen.

Förvaltningen av prästgård och biskopsgård

13 §

Pastoratet svarar för anordnandet och skötseln av prästgård, om det ej enligt bestämmelser som Konungen meddelar eller enligt avtal ankommer på innehavaren av tjänstebostaden.

Pastoratet skall underhålla och vid behov nybygga husen på prästgården.

14 §

Fordras ny prästgård eller flyttning av äldre prästgård, skall prästgården efter Konungens bestämmande läggas på fast egendom, som pastoratet ställer till förfogande.

15 §

Ytterligare bestämmelser om prästgård meddelas av Konungen.

16 §

Om förvaltningen av biskopsgård meddelas bestämmelser av Konungen.

Förvaltningen av annan kyrklig egendom

17 §

Förvaltningen av annan fast egendom än prästgård och biskopsgård skall inriktas på att egendomens avkastningsförmåga tillgodogörs på ekonomiskt bästa sätt. Naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall beaktas i skälig omfattning.

Annan jord än skogsmark skall, om annat ej bestäms enligt 20—23 §§, upplåtas som jordbruksarrende.

Upplåts i hus på fast egendom bostad, kontor eller annan lokal mot hyra, skall hyran bestämmas enligt marknadsmässiga grunder.

18 §

Nyttjanderätt eller annan särskild rätt till fast egendom upplåts av den som förvaltar egendomen, i den mån annat ej följer av 19—22 §§.

19 §

När jord som förvaltas av pastorat eller församling skall arrenderas ut, fastställer boställsnämnden arrendevillkoren efter arrendeuppskattning.

För jord som förvaltas av pastoratens samförvaltning eller av domkyrkorådet i Lund fastställer stiftsnämnden arrendevillkoren efter förslag av boställsnämnden. Denna föreslår även arrendevillkor för jord, som förvaltas av stiftsnämnden.

Om optionsberättigad arrendator ej finns, får vid utarrenderingen sättas högre arrende än som anges i de av boställsnämnden eller stiftsnämnden fastställda arrendevillkoren.

20 §

Om upplåtelse av rätt till jakt eller fiske meddelas bestämmelser av Konungen.

21 §

Om fast egendom, som ej står under stiftsnämnds förvaltning, skall upplåtas med nyttjanderätt till församlingsändamål eller till kommunalt behov eller till bostadsbebyggelse, industri eller annat liknande ändamål eller ock med tomträtt, avgörs ärendet av stiftsnämnden.

Även upplåtelse av rätt till naturtillgång, såsom täkt av grus, sten, torv eller lera, samt ändamåls- eller servitutsupplåtelse beslutas av stiftsnämnden. Upplåtelse av strömfällslägenhet beslutas dock av kammarkollegiet.

Beslut att godkänna bildande av naturreservat eller fridlysning av naturminne på kyrklig jord meddelas av stiftsnämnden, om Konungen ej bestämmer annat.

22 §

Om annan dispositionsändring än som sägs i 21 § innebär, att självständigt jordbruk ej längre blir bärkraftigt eller att det upphör, avgörs ärendet av stiftsnämnden. I annat fall får i fråga om löneboställe boställsnämnden och eljest den som förvaltar egendomen besluta om dispositionsändring.

I viktigare fråga skall lantbruksnämnden höras.

23 §

Skogen på kyrklig jord skall skötas enligt hushållningsplan.

Pastoratens samförvaltning svarar för att plan upprättas för löneboställes skog. Planen fastställs av stiftsnämnden.

För skogen på annan kyrklig jord svarar stiftsnämnden för att plan upprättas.

24 §

Skogen får avverkas endast efter utsyning enligt stiftsnämndens bestämmande.

25 §

Avkastningen av prästlönefondshemman och boställsskog, som förvaltas av pastoratens samförvaltning, fördelas på de samverkande pastoraten i förhållande till deras andel i hemmanet eller skogen.

Uppsikten över förvaltningen

26 §

När fast egendom, som förvaltas av pastorat, är upplåten mot arrende eller hyra eller som tjänstebostad för präst, har boställsnämnden uppsikt över förvaltningen. Uppsikten sker genom ekonomisk besiktning.

Besiktning kan begäras av arrendatorn, hyresgästen, innehavaren av tjänstebostad, pastoratet eller stiftsnämnden. Boställsnämnden kan vidare besluta om besiktning, när den finner den behövlig. Besiktning skall hållas minst en gång vart femte år på boställe, som upplåtits som jordbruksarrende, och minst en gång vart tionde år på annan egendom.

Besiktningen bekostas av pastoratet.

27 §

Över annan förvaltning av fast egendom än som sägs i 26 § har stiftsnämnden uppsikt.

Konungen kan förordna, att uppsikten över förvaltningen av viss egendom, som sägs i 26 §, skall handhas av stiftsnämnden, eller att förvaltningen av viss egendom ej skall stå under uppsikt.

Försäljning eller byte av kyrklig jord

28 §

Tillstånd till försäljning eller byte av kyrklig jord får lämnas för att tillgodose bostadsbehovet i orten eller bildandet av lämpliga enheter för jordbruk eller skogsbruk eller för annat liknande syfte. Tillstånd får också ges, när kyrklig jord i annat fall behövs för ändamål, som avses i 1 § lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, eller när jorden på grund av särskilda omständigheter ej lämpligen bör behållas för sitt ändamål.

Vid avhändelsen skall iakttagas, att den ej är till olägenhet för det allmänna samt att vederlaget motsvarar fastighetens värde med hänsyn särskilt till ortens pris och fastighetens avkastning.

29 §

Frågan om tillstånd enligt 28 § avgörs av Konungen eller, efter Konungens be-
myndigande, av kammarkollegiet eller stiftsnämnden.

Prästlönefond m. m.

30 §

När kyrklig jord försäljs eller exproprieras eller när ersättning ges för sådan jord
av annan jämförlig anledning, skall medlen fonderas och avkastningen användas för
samma ändamål, som jorden varit avsedd för, om annat ej följer av bestämmelser
som Konungen meddelar.

31 §

Ersättningsmedel, som härrör från löneboställe eller prästgård, skall utgöra präst-
lönefond för pastoratet, om stiftsnämnden ej medger annat. Även annan fond, vars
avkastning är avsedd för avlöning åt församlingspräst, utgör prästlönefond. Präst-
lönefond förvaltas av pastoratet. Den skall göras räntebärande på sätt som stadgas
om omyndigs medel. Stiftsnämnden kan medge, att fondens tillgångar placeras på
annat sätt.

Av medel ur prästlönefonder från flera pastorat kan bildas prästlönejordsfond.
Fonden är avsedd för inköp av prästlönefondshemman. Den förvaltas av pastoratens
samförvaltning.

Om inköp av fast egendom för medel ur prästlönefond eller prästlönejordsfond
meddelas bestämmelser av Konungen.

32 §

Om förvaltning och användning av ersättningsmedel som härrör från annan kyrk-
lig jord än som sägs i 31 § beslutar stiftsnämnden enligt bestämmelser som Ko-
nungen meddelar.

Besvär

33 §

Om talan mot församlings eller pastorats beslut stadgas i lagen den 2 juni 1961
(nr 436) om församlingsstyrelse.

34 §

Talan mot beslut av boställsnämnd eller pastoratens samförvaltning förs genom
besvär hos stiftsnämnden.

Talan mot boställsnämnds beslut får föras av den som förvaltar egendomen samt,
om beslutet rör arrendator, hyresgäst eller innehavare av tjänstebostad, av denne.

Avser beslutet villkor för ny arrendeperiod får dock endast den som förvaltar egendomen föra talan.

Är arrendator missnöjd med beslut som avser arrendevillkoren för ny arrendeperiod, får han begära prövning hos arrendenämnden. Inför arrendenämnden för stiftsnämnden talan för all kyrklig jord.

35 §

Talan mot stiftsnämnds eller kammarkollegiets beslut förs genom besvär hos Konungen. Besvären skall inges till den myndighet som meddelat beslutet.

Mot stiftsnämnds beslut i fråga som fullföljs dit får talan föras endast i den mån Konungen förordnat om sådan rätt.

36 §

Närmare bestämmelser för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den

Samtidigt skall följande lagar och andra författningar upphöra att gälla, nämligen

- 1) ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400),
- 2) kungörelsen den 15 februari 1935 (nr 19) angående tillämpningen av ecklesiastik boställsordning,
- 3) 2 § andra stycket 3:o instruktionen den 16 september 1932 (nr 425) för stiftsnämnd och stiftsjägmästare,
- 4) cirkuläret den 29 november 1935 med anvisningar för upprättande av skogshushållningsplaner för ecklesiastika löneboställen,
- 5) förordningen den 31 maj 1963 (nr 264) med särskilda bestämmelser om hushållningsplan för ecklesiastiskt löneboställes skog m. m.,
- 6) kungörelsen den 25 maj 1962 (nr 284) med särskilda bestämmelser om tillsynen över skogsskötseln m. m. på församlingskyrka tillhörig fast egendom,
- 7) ecklesiastika arrendestadgan den 29 juni 1945 (nr 588),
- 8) förordningen den 27 november 1936 (nr 579) angående förvaltningen av de för biskoparnas avlönande anslagna fastigheter,
- 9) kungörelsen den 16 september 1932 (nr 431) om ändring i gällande föreskrifter rörande utarrendering av kyrkohemman och kyrkolägenheter i Skåne, Halland och Blekinge,
- 10) cirkuläret den 6 maj 1949 (nr 206) angående provisoriska bestämmelser för utarrendering av vissa kyrkofastigheter i Skåne, Halland och Blekinge,
- 11) brevet den 17 december 1817 angående arrendeauktioner å kyrkohemman i Skåne, Halland och Blekinge,
- 12) brevet den 18 juni 1823 om arrende av kyrkohemman i Skåne,

- 13) brevet den 5 juni 1828 angående arrendebeloppets bestämmande vid auktioner å kyrko- och skolhemman i flera län,
 - 14) stadgan den 17 november 1859 (nr 70 sid. 1) angående vården och förvaltningen af Lunds Domkyrka och hennes egendom,
 - 15) lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt,
 - 16) kungörelsen den 29 november 1963 (nr 637) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt,
 - 17) lagen den 15 maj 1942 (nr 232) angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.,
 - 18) kungörelsen den 11 december 1942 (nr 967) med föreskrifter rörande tillämpningen av lagen den 15 maj 1942 (nr 232) angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.,
 - 19) kungörelsen den 11 december 1942 (nr 968) angående avsättning till kapitalet av viss del av ränteavkastningen å prästlönefond.
2. För domkyrkosysslomansboställen, vars avkastning fortfarande tillkommer enskild, meddelas bestämmelser av Konungen.

Boställsutredningens förslag till lag om vissa kyrkliga kostnader m. m.

Härigenom förordnas som följer.

Pastorats kostnader för präst och kyrkomusiker

1 §

I den mån annat ej följer av 13 § svarar pastorat dels för avlöningsförmåner åt församlingspräst och kyrkomusiker, dels enligt Konungens bestämmande för annan kostnad, som är förenad med prästens och kyrkomusikers utövande av sin tjänst.

Församlingspräst är domprost, kyrkoherde, komminister eller kyrkoadjunkt eller annan präst som Konungen bestämmer.

2 §

Kostnader enligt 1 § bestrids i första hand från avkastningen av pastoratets präst- och kyrkomusikerlönetillgångar.

Hur avkastningen beräknas framgår av 7 § tredje stycket.

3 §

Pastoratets prästlönetillgångar är lönebeställningarna och prästlönefonder samt andelar i prästlönejordsfond och prästlönefondshemman.

Pastoratets kyrkomusikerlönetillgångar består av beställningskapital.

4 §

I den mån pastoratets kostnader ej täcks av avkastningen från präst- och kyrkomusikerlönetillgångarna, bestrids de med församlingsskatt, dock med den begränsning som följer av 5 §.

Om församlingsskatt stadgas i lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingstyrelse.

5 §

Om det för pastoratets kostnader enligt 1 § under ett år åtgår högre belopp än som täcks

dels av avkastningen av pastoratets präst- och kyrkomusikerlönetillgångar, dels av ett belopp, motsvarande en utdebitering för skattekrona inom pastoratet av det öretal som Konungen bestämmer för året, får pastoratet tillskott ur kyrkofonden med vad som behövs ytterligare.

6 §

Om avkastningen av pastoratets präst- och kyrkomusikerlönetillgångar lämnar överskott, sedan kostnaderna enligt 1 § täckts, tillfaller överskottet kyrkofonden.

Om det visst år i stället uppstår underskott, får pastoratet åter från kyrkofonden av de närmast föregående tio årens överskott högst vad som motsvarar underskottet.

Avräkning med kyrkofonden

7 §

Vid avräkningen mellan pastoratet och kyrkofonden enligt 5 eller 6 § får förlust på en inkomstkälla täckas med vinst på en annan.

Om förvaltningen av pastoratets samlade lönetillgångar visar förlust, svarar pastoratet för denna.

Om förvaltningen visar vinst, får pastoratet tillgodoräkna sig tjugo procent av denna för bestyret med förvaltningen och för annat ändamål för vilket pastoratet svarar. Vad som sedan återstår, utgör avkastning av pastoratets präst- och kyrkomusikerlönetillgångar.

Ytterligare bestämmelser om avräkningsförfarandet meddelas av Konungen.

Tjänstebostad åt präst

8 §

Pastoratet skall, om Konungen bestämmer det, tillhandahålla ordinarie församlingspräst tjänstebostad i hus på prästgård eller annan fast egendom.

Kostnad för tjänstebostad, som pastoratet tillhandahåller församlingspräst, samt bränslekostnadsgottgörelse, som prästen har rätt att få, bestrids av pastoratet. Tjänstebostadshyra, som församlingspräst betalar, tillfaller pastoratet.

Kyrkofondens ändamål m. m.

9 §

Ur kyrkofonden bestrids dels tillskott enligt 5 §, dels kostnader för andra kyrkliga ändamål som nämns i 13 §.

Fonden förvaltas av myndighet som Konungen bestämmer.

10 §

Kyrkofondens inkomster utgörs av

- 1) allmän kyrkoavgift som erläggs av pastoraten,
- 2) ersättning av staten för prästerskapets till statsverket indragna tionde m. m.,
- 3) inkomst av kyrkofondshemman,
- 4) ränta och vinst på fondens tillgångar,
- 5) ränta och vinst på andra kapitaltillgångar, vars avkastning enligt Konungens bestämmande tillförs fonden,
- 6) överskott som sägs i 6 §.

11 §

Allmän kyrkoavgift erläggs av varje pastorat i förhållande till det antal skattekronor på vilket församlingsskatt beräknas.

Konungen bestämmer årligen det öretal för skattekrona, högst tjugo, med vilken avgiften skall erläggas. Öretalet bestäms med utgångspunkt i att kyrkofondens inkomster såvitt möjligt skall bli lika stora som dess utgifter.

12 §

Öretal som sägs i 5 § bestäms till dubbla beloppet av det öretal som bestämts för den allmänna kyrkoavgiften, dock högst tjugo öre.

13 §

Ur kyrkofonden bestrids

- 1) kostnad för präst, i den mån kostnaden ej enligt 1 § denna lag eller Konungens bestämmande bestrids i annan ordning,

- 2) kostnad för pensionsförmån åt präst eller efterlevande till präst enligt bestämmelser som Konungen meddelar eller enligt avtal samt för försäkringsförmån, som utgår för präst eller annan kyrkomusiker än skolkantor enligt statlig grupplivförsäkring,
- 3) förvaltningskostnad enligt Konungens och riksdagens bestämmande för stiftsnämnd och boställsnämnd samt för statsdepartement eller annan myndighet, som handhar kyrkliga frågor,
- 4) annan kostnad för kyrklig verksamhet enligt Konungens och riksdagens bestämmande.

Lån ur kyrkofonden

14 §

Pastorat kan få lån ur kyrkofonden för

- 1) ny- eller ombyggnad på löneboställe,
- 2) kostnad för löneboställe till följd av företag enligt vattenlagen eller lagen den 3 september 1939 (nr 608) om enskilda vägar eller lantmåteriförrättning,
- 3) täckdikning eller annan grundförbättring,
- 4) åtgärd som föreskrivs i hushållningsplan,
- 5) annat rationaliseringsändamål.

Lånet skall med ränta återbetalas till kyrkofonden i första hand från boställets avkastning.

Stiftsnämnd och pastoratens samförvaltning kan få lån ur kyrkofonden för motsvarande ändamål.

15 §

I den mån det behövs för utlåning enligt 14 § får lån upptagas för kyrkofonden.

16 §

Beslut enligt 14 eller 15 § fattas av myndighet som Konungen bestämmer.

17 §

Närmare bestämmelser för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den
Samtidigt skall följande lagar och andra författningar upphöra att gälla, nämligen
 - 1) lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond,
 - 2) reglementet den 15 februari 1935 (nr 19) för ecklesiastik medelsförvaltning,

- 3) prästlönekostnadslagen den 29 juni 1951 (nr 570),
 - 4) 2 § lagen den 27 juni 1947 (nr 275) om kyrkomusiker,
 - 5) kungörelsen den 25 november 1960 (nr 633) om beräkning av pastorats präst- och kyrkomusikerlönekostnad.
2. För övergången från avräkning enligt lagen om kyrkofond till avräkning enligt den nya lagen meddelas bestämmelser av Konungen.
 3. Beslut om bidrag enligt 6 § lagen om kyrkofond, vilket skall utgå tills vidare, skall alltjämt gälla.
 4. I den mån pastorat åtnjuter frihetsår enligt 10 § 5) lagen om kyrkofond, skall förmånen gälla även efter det lagen hävts.
 5. Hänvisning i lag eller annan författning till bestämmelse som ersatts av bestämmelse i den nya lagen avser i stället den bestämmelsen.
 6. Fordras ytterligare bestämmelser för övergången till den nya lagen, meddelas sådana av Konungen.

**Boställsutredningens förslag till
lag om ändrad lydelse av 45 § 1 mom. skogsvårdslagen
den 21 maj 1948 (nr 237)**

Härigenom förordnas, att 45 § 1 mom. skogsvårdslagen den 21 maj 1948¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

45 §

1 mom. Från tillämpningen av denna lag undantages skogsmark med därå växande skog.

1 mom. Från tillämpningen av denna lag undantages skogsmark med därå växande skog.

1) å ecklesiastiska boställen och andra fastigheter av kyrklig natur;

1) å kyrklig jord som anges i 1 § lagen den — — — (nr) om förvaltning av kyrklig jord;

2) å sådana — — — — — stadgad åborätt.

Denna lag träder i kraft den

¹ Senaste lydelse se 1952: 168.

1) Förslag

till

Lag**om förvaltning av kyrklig jord**

Häri genom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser**1 §**

Med kyrklig jord förstås i denna lag löneboställe, prästgård, församlingsskyrkas fastighet, prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet, domkyrkas fastighet och biskopsgård.

2 §

Löneboställe är fast egendom vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräst i visst pastorat.

Prästgård är fast egendom på vilken tjänstebostad är anvisad åt församlingspräst. Är tjänstebostad ej längre anvisad på egendomen, utgör egendomen löneboställe.

Församlingsskyrkas fastighet är fast egendom vars avkastning är avsedd till församlingsskyrkas behov.

Prästlönefondsfastighet är fast egendom som förvärvats för medel ur prästlönefonder från flera pastorat och vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräster i dessa pastorat.

Kyrkofondsfastighet är fast egendom vars avkastning tillföres kyrkofonden.

Domkyrkas fastighet är fast egendom vars avkastning är avsedd till domkyrkas behov.

Biskopsgård är fast egendom på vilken tjänstebostad är anvisad åt biskop.

3 §

Bestämmelse i lag eller annan författning om fast egendom som tillhör staten är ej tillämplig på kyrklig jord.

4 §

Vad som enligt lag eller annan författning åligger fastighetsägare fullgöres av den som förvaltar den kyrkliga jorden.

Organisation

5 §

I varje stift finns en stiftsnämnd samt boställsnämnder till det antal Konungen bestämmer. I Stockholms stift fullgöres dock stiftsnämnds åligganden av stiftsnämnderna i Uppsala och Strängnäs stift enligt Konungens bestämmande.

Boställsnämnds verksamhetsområde bestämmas av Konungen.

6 §

Stiftsnämnd består av biskopen eller annan, som Konungen förordnar, som ordförande samt fyra andra ledamöter som utses av Konungen. För annan ledamot än ordföranden utser Konungen en ersättare.

Nämnden utser inom sig vice ordförande.

Annan ledamot än ordföranden och ersättare för sådan ledamot skall ha insikt i jordbruk och skogsbruk. Två ledamöter med ersättare utses efter förslag av sammanslutning som företräder pastoraten i stiftet.

7 §

Boställsnämnd består av ordförande och två andra ledamöter, som utses av länsstyrelsen. För varje ledamot utser länsstyrelsen en ersättare.

Ledamot och ersättare skall ha insikt i jordbruk. Den ene av de två ledamöterna vid sidan av ordföranden skall vara arrendator och den andre, som ej får vara arrendator, skall utses efter förslag av sammanslutning som företräder pastoraten i stiftet.

8 §

Ledamot av stiftsnämnd eller boställsnämnd och ersättare för ledamot förordnas för högst tre år.

Förvaltning av kyrklig jord

Allmänna bestämmelser

9 §

Löneboställe, med undantag av tillhörande skog, och prästgård förvaltas av pastoratet.

Församlingskyrkas fastighet förvaltas av församlingen.

Löneboställes skog, prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet, domkyrkas fastighet och biskopsgård förvaltas av stiftsnämnden. Lunds domkyrkas fastigheter förvaltas dock av ett särskilt domkyrkoråd.

Konungen kan besluta om förvaltning i annan ordning i fråga om viss sådan fastighet som avses i andra eller tredje stycket.

Prästgård och biskopsgård

10 §

Om prästgård skall finnas, ankommer det på pastoratet att anordna prästgården. Pastoratet skall underhålla och vid behov nybygga husen på prästgården.

Pastoratet svarar för prästgårdens skötsel, i den mån det ej enligt bestämmelser som Konungen meddelar eller enligt avtal ankommer på innehavaren av tjänstebostaden.

11 §

Behövs ny prästgård, skall prästgården efter stiftsnämndens bestämmande läggas på löneboställe eller på annan fast egendom som pastoratet ställer till förfogande.

12 §

Ytterligare bestämmelser om prästgård meddelas av Konungen.

13 §

Om förvaltningen av biskopsgård meddelas bestämmelser av Konungen.

Annan kyrklig jord

14 §

Förvaltningen av löneboställe, församlingskyrkas fastighet, prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet och domkyrkas fastighet skall inriktas på att egendomens avkastningsförmåga tillgodogöres på ekonomiskt bästa sätt. Naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall beaktas i skälig omfattning.

15 §

Kyrklig jord som avses i 14 § och som ej förvaltas av stiftsnämnd får av förvaltaren upplåtas på arrende för jordbruk endast på de arrendevillkor som boställsnämnden bestämmer.

16 §

Om upplåtelse av rätt till jakt eller fiske på kyrklig jord som avses i 14 § meddelas bestämmelser av Konungen.

17 §

Stiftsnämnden beslutar om upplåtelse av följande rättigheter i sådan kyrklig jord som avses i 14 § och som ej förvaltas av stiftsnämnd, nämligen

1. upplåtelse med nyttjanderätt till församlingsändamål, kommunalt behov, bostadsbebyggelse, industri eller annat liknande ändamål,
2. upplåtelse av tomträtt,

3. upplåtelse av rätt till annan naturtillgång än vattenkraft,
4. upplåtelse av servitut,
5. upplåtelse av samfällighetsrätt.

18 §

Upplåtelse av rätt till vattenkraft på kyrklig jord som avses i 14 § beslutas av kammarkollegiet.

Fråga om att för kyrklig jord som avses i 14 § godkänna bildande av naturreservat, fridlysning såsom naturminne eller bestämmelser till skydd för djurlivet prövas av stiftsnämnden, om ej Konungen bestämmer annat.

19 §

Dispositionsändring, som ej avser sådan upplåtelse eller sådant godkännande som anges i 17 eller 18 §, prövas i fråga om löneboställe, med undantag för tillhörande skog, av boställsnämnden och för annan kyrklig jord som avses i 14 § av den som förvaltar egendomen. Leder ändringen till att självständigt jordbruk ej längre blir bärkraftigt eller att det upphör, prövas dock frågan alltid av stiftsnämnden.

20 §

Skog på kyrklig jord som avses i 14 § och som ej förvaltas av stiftsnämnd får avverkas endast efter utsyning enligt stiftsnämndens bestämmande.

21 §

Vinst eller förlust på förvaltningen av prästlönefondsfastighet fördelas på pastoraten i förhållande till deras andel i fastigheten. Motsvarande gäller för varje stift i fråga om löneboställes skog.

Uppsikt över förvaltningen av kyrklig jord

22 §

Uppsikt över pastorats förvaltning av löneboställes jordbruk och av prästgård utövas av boställsnämnden.

Stiftsnämnden utövar uppsikt över sådan annan förvaltning av kyrklig jord som ej handhas av nämnden.

Närmare bestämmelser om uppsikt över förvaltning av kyrklig jord meddelas av Konungen.

23 §

Konungen kan förordna, att uppsikten över förvaltningen av viss sådan egendom som avses i 22 § första stycket skall handhas av stiftsnämnden eller att förvaltningen av viss sådan egendom som avses i 22 § ej skall stå under uppsikt.

Försäljning eller byte av kyrklig jord

24 §

Tillstånd till försäljning eller byte av kyrklig jord får lämnas för att tillgodose bostadsbehovet i orten eller bildandet av lämpliga enheter för jordbruk eller skogsbruk eller för att främja annat liknande syfte. Tillstånd får också lämnas, när kyrklig jord i annat fall behövs för ändamål som avses i 1 § lagen (1917: 189) om expropriation eller när jorden på grund av särskilda omständigheter ej lämpligen bör behållas för sitt ändamål.

Tillstånd till avhändelse får lämnas endast om avhändelsen kan ske utan olägenhet för det allmänna och endast mot vederlag som motsvarar fastighetens värde med hänsyn särskilt till ortens pris och fastighetens avkastning.

25 §

Frågan om tillstånd enligt 24 § prövas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av kammarkollegiet eller stiftsnämnden.

Prästlönefond m. m.

26 §

Ersättning som inflyter för kyrklig jord på grund av försäljning, expropriation, upplåtelse av naturtillgång eller av annan jämförlig anledning skall fonderas och avkastningen därav användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för, om ej annat följer av bestämmelser som Konungen meddelar.

27 §

Medel som skall fonderas enligt 26 § och som härrör från löneboställe eller prästgård skall utgöra prästlönefond för pastoratet. Även annan fond vars avkastning är avsedd för avlöning åt församlingspräst utgör prästlönefond.

Prästlönefond förvaltas av pastoratet. Den skall göras räntebärande på sätt som föreskrives om omyndigs medel. Stiftsnämnden kan medge, att fondens tillgångar placeras på annat sätt enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

Av medel ur prästlönefonder från flera pastorat kan bildas prästlönejordsfond för inköp av prästlönefondsfastighet. Prästlönejordsfond förvaltas av stiftsnämnden.

Om inköp av fast egendom för medel ur prästlönefond eller prästlönejordsfond meddelas bestämmelser av Konungen.

28 §

Om förvaltning och placering av ersättningsmedel som härrör från annan kyrklig jord än som avses i 27 § meddelas bestämmelser av Konungen.

Besvär m. m.

29 §

Om talan mot församlings eller pastorats beslut finns bestämmelser i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse.

30 §

Talan mot beslut enligt denna lag av boställsnämnd föres genom besvär hos stiftsnämnden.

Talan mot boställsnämnds beslut får föras endast av den som förvaltar egendomen.

31 §

Talan mot stiftsnämnds eller kammarkollegiets beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen. Besvärshandlingen skall inges till den myndighet som meddelat beslutet.

Mot stiftsnämnds beslut i fråga som fullföljts dit får talan föras endast i den mån Konungen förordnat om sådan rätt.

32 §

Om domkyrkorådet i Lund meddelas bestämmelser av Konungen.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972. Genom lagen upphäves ecklesiastiska boställsordningen (1932: 400), förordningen (1963: 264) med särskilda bestämmelser om hushållningsplan för ecklesiastiskt löneboställes skog m. m., förordningen (1936: 579) angående förvaltningen av de för biskoparnas avlöande anslagna fastigheter, lagen (1927: 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt, lagen (1942: 232) angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.
2. I fråga om fastighet som är anslagen till bostad eller avlöning åt domkyrko-syssloman meddelas bestämmelser av Konungen.
3. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersätts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.
4. Ytterligare föreskrifter för ikraftträdandet av denna lag meddelas av Konungen.

2) Förslag

till

Lag**om kyrkliga kostnader**

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser**1 §**

Pastorat och kyrkofonden bestrider kostnader för kyrkliga ändamål enligt denna lag.

2 §

Med pastorat förstås i denna lag territoriellt pastorat samt, i den mån Konungen och riksdagen beslutar det, icke-territoriellt pastorat.

Om indelning i pastorat beslutar Konungen.

3 §

Pastorats prästlönetillgångar är löneboställen och prästlönefonder samt andelar i prästlönejordsfond och prästlönefondsfastigheter.

Pastorats kyrkomusikerlönetillgångar består av boställskapital.

4 §

Med nettoavkastning av pastorats prästlöne- och kyrkomusikerlönetillgångar förstås åttio procent av den vinst som uppkommer vid förvaltningen av lönetillgångarna. Bestämmelser om hur sådan vinst skall beräknas meddelas av Konungen.

Den del av vinsten på förvaltningen av pastorats lönetillgångar som ej inräknas i nettoavkastningen får pastoratet använda för ändamål för vilket pastoratet svarar.

5 §

Om förvaltningen av kyrkofonden meddelas bestämmelser av Konungen.

Kostnadsfördelning**6 §**

Pastorat svarar för kostnad för avlöningsförmåner åt församlingspräst och kyrkomusiker, om ej annat följer av 8 eller 12 §.

Församlingspräst är domprost, kyrkoherde, komminister, kyrkoadjunkt eller annan präst som Konungen bestämmer.

7 §

Kostnad för avlöningsförmåner enligt 6 § bestrides i första hand från nettoavkastningen av pastoratets prästlöne- och kyrkomusikerlönstillgångar och i andra hand med församlingsskatt enligt lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse.

8 §

Om summan av nettoavkastningen av pastorats prästlöne- och kyrkomusikerlönstillgångar och ett belopp motsvarande en utdebitering av församlingsskatt med det öretal för skattekrona som Konungen bestämmer visst år icke täcker kostnaden för avlöningsförmåner enligt 6 §, får pastoratet för detta år tillskott ur kyrkofonden med vad som behövs ytterligare för att täcka nämnda kostnad.

Öretal enligt första stycket bestämmes till dubbla beloppet av det öretal som för samma år bestämts för den allmänna kyrkoavgiften enligt 10 §, dock högst tjugo öre.

9 §

Om nettoavkastningen av pastorats prästlöne- och kyrkomusikerlönstillgångar visst år överstiger kostnaden för avlöningsförmåner enligt 6 §, tillfaller överskottet för detta år kyrkofonden. Uppkommer under senare år i stället underskott för pastoratet, får pastoratet återbäring från kyrkofonden med belopp som svarar mot underskottet, i den mån detta belopp kan utgå ur överskott för de närmast föregående tio åren.

10 §

Pastorat skall erlägga allmän kyrkoavgift till kyrkofonden. Avgiften utgår i förhållande till det antal skattekronor på vilket församlingsskatt beräknas.

Konungen bestämmer för varje år det öretal för skattekrona, högst tjugo, med vilket avgiften skall erläggas. Öretalet bestämmes så, att kyrkofondens inkomster såvitt möjligt blir lika stora som dess utgifter.

11 §

Till kyrkofonden utger staten årligen i januari ersättning för prästerskapets till staten indragna tionde m. m. med 5 050 737 kronor.

Utöver vad som följer av 10 § och första stycket denna paragraf tillföres kyrkofonden

1. inkomst av kyrkofondsfastighet,
2. ränta och vinst på fondens tillgångar,
3. ränta och vinst på andra kapitaltillgångar enligt Konungens bestämmande.

12 §

Ur kyrkofonden bestrides

1. sådan kostnad för avlöningsförmåner till präst som Konungen och riksdagen bestämmer,

2. kostnad för pensionsförmån åt präst eller efterlevande till präst enligt bestämmelser som Konungen meddelar eller enligt avtal samt för försäkringsförmån som utgår för präst eller annan kyrkomusiker än skolkantor enligt statlig grupplivförsäkring,

3. förvaltningskostnad enligt Konungens och riksdagens bestämmande för stiftsnämnd och boställsnämnd samt för statsdepartement eller myndighet där kyrkliga frågor handlägges,

4. annan kostnad för kyrklig verksamhet enligt Konungens och riksdagens bestämmande,

5. anslag till extra utgifter med ett av Konungen och riksdagen bestämt belopp för år, vilket efter Konungens bestämmande får användas till kyrkliga ändamål.

Lån

13 §

Pastorat kan få lån ur kyrkofonden för

1. åtgärd som syftar till rationalisering av driften av löneboställe,
2. kostnad för löneboställe till följd av fastighetsbildningsförrättning eller företag enligt vattenlagen (1918: 523) eller lagen (1939: 608) om enskilda vägar.

Stiftsnämnd kan få upptaga lån ur kyrkofonden för motsvarande ändamål.

Övriga villkor för lån ur kyrkofonden fastställas av Konungen.

14 §

I den mån det behövs för utlåning enligt 13 §, får kyrkofonden upptaga lån.

Särskilda bestämmelser

15 §

Pastorat skall tillhandahålla ordinarie församlingspräst tjänstebostad på prästgård eller i bostadslägenhet på annan fastighet, om Konungen bestämmer det.

Kostnad för tjänstebostad bestrides av pastoratet. Tjänstebostadshyra som församlingspräst betalar tillfaller pastoratet.

16 §

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.
2. Genom lagen upphäves lagen (1932: 404) om kyrkofond och prästlönekostnadslagen (1951: 570).
3. Den nya lagen är tillämplig på Karlskrona amiralitetsförsamling, till dess annat förordnas i den ordning som anges i 2 § första stycket.
4. Sådant beslut enligt 6 § lagen om kyrkofond (1932: 404) som är tillämpligt vid ikraftträdandet skall, om ej annat följer av beslutet, gälla till dess annat förordnas i den ordning som anges i 12 § den nya lagen.
5. Beslut om frihetsår enligt 10 § 5 lagen (1932: 404) om kyrkofond som meddelats före ikraftträdandet gäller även därefter.
6. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.
7. Ytterligare föreskrifter för ikraftträdandet av denna lag meddelas av Konungen.

3) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker

Härigenom förordnas, att 2 § lagen (1947: 275) om kyrkomusiker skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.¹

1. Sådana anställnings- och arbetsvillkor för kyrkomusiker som må bestämmas genom avtal fastställas, efter av riksdagen godkända grunder, under medverkan av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Sådana anställnings- och arbetsvillkor för kyrkomusiker som må bestämmas genom avtal fastställas, efter av riksdagen godkända grunder, under medverkan av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

2. *Kostnaderna för kyrkomusikers verksamhet gäldas, i den mån de icke skola enligt vad särskilt stadgas an-*

¹ Senaste lydelse av 2 § 1965: 579.

norledes utgöras, av pastorat och församling, vardera i den utsträckning Konungen efter av riksdagen godkända grunder bestämmer.

Utgifter som pastoratet har att bestrida skola — med undantag av engångsavgift för pensionering samt ersättningar vid vikariat — ligga till grund för beräkningen av pastoratets kyrkomusikerlönekostnad. Närmare bestämmelser om hur kostnaden skall beräknas meddelar Konungen.

3. De särskilda avlöningstillgångar, som äro förenade med nuvarande klockar- och organistbefattningar inom ett pastorat, skola för pastoratet utgöra tillgångar för bestridande av kostnaderna för kyrkomusikers avlöande.

4. Om anskaffande av medel till bestridande av pastorats kyrkomusikerlönekostnad, i den mån den ej täckes av avkastning utav härför avsedda avlöningstillgångar (pastorats kyrkomusikerlönetillgångar) eller andra tillgängliga medel, stadgas i lagarna om församlingsstyrelse.

Om rätt för pastorat att för kyrkomusikers avlöande åtnjuta bidrag av allmänna medel stadgas särskilt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

4) Förslag

till

Lag

om ändring i skogsvårdslagen (1948: 237)

Härigenom förordnas, att 45 § 1 mom. skogsvårdslagen (1948: 237) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

45 §.¹

1 m o m. Från tillämpningen — — — — — växande skog

1) å *ecklesiastika boställen och andra fastigheter av kyrklig natur;*

1) å *kyrklig jord som avses i 1 § lagen (1970: . . .) om förvaltning av kyrklig jord;*

2) å sådana — — — — — stadgad åborätt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse av 45 § 1 mom. 1952: 168.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 3 februari 1970

N ä r v a r a n d e :

f. d. justitierådet	REGNER,
regeringsrådet	MARTENIUS,
justitierådet	BERNHARD,
justitierådet	HESSER.

Enligt lagrådet den 12 november 1969 tillhandakommet utdrag av protokoll över utbildningsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet den 19 september 1969, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag om förvaltning av kyrklig jord*, 2) *lag om kyrkliga kostnader*, 3) *lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker*, 4) *lag om ändring i skogsvårdslagen (1948: 237)*.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Olof Köhl.

Förslagen föranledde följande yttrande av lagrådet.

Förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord

3 §

Med anledning av ett uttalande av departementschefen bör erinras om att på grund av riksdagens beslut (se prop. 1967: 99 och riksdagens skrivelse 1967: 279) det i 24 och 25 §§ givna bemyndigandet för Kungl. Maj:t att i vissa fall lämna tillstånd till försäljning eller byte av kyrklig jord, resp. att delegera frågor härom till kammarkollegiet eller stiftsnämnden, gäller såsom sådant samtycke av riksdagen som enligt 77 § regeringsformen fordras för försäljning av staten tillhörig mark och att sålunda något särskilt samtycke av riksdagen icke behövs i fråga om försäljningar som sker med stöd av de nämnda paragraferna i förslaget.

17 §

Lagrådet erinrar att upptagandet av punkten 5 om samfällighetsrätt är beroende av att i annat sammanhang framlagt förslag om sådan rätt genomföres.

18 §

Enligt andra stycket skall fråga om att för kyrklig jord som avses i 14 § godkänna bildande av naturreservat, fridlysning såsom naturminne eller bestämmel-

ser till skydd för djurlivet prövas av stiftsnämnden, om ej Kungl. Maj:t bestämmer annat. I vad bestämmelsen avser naturreservat och fridlysning åsyftas sådant godkännande av förslag därom som avses i 5 § naturvårdskungörelsen. I fråga om skydd för djurlivet gäller enligt 2 § kungörelsen (1965: 57) att markägaren skall höras innan förbud meddelas. Det föreslagna stadgandet innebär att det skall ankomma på stiftsnämnden att i här berörda avseenden företaga den prövning som eljest skulle ankomma på markägaren. För markägaren kan emellertid även uppkomma andra frågor än att ta ställning till huruvida godkännande skall lämnas, t. ex. frågor om krav skall framställas om ersättning eller lösen. Även dylika spörsmål synes böra prövas av stiftsnämnden, om Kungl. Maj:t ej bestämmer annat. Lagrummet torde därför böra jämkas så att det generellt förklaras ankomma på stiftsnämnden att i här avsedda sammanhang företräda markägaren, om Kungl. Maj:t ej bestämmer annat.

19 §

I motiveringen till paragrafen, som innehåller bestämmelser om vem som får besluta om ändrad användning av kyrklig jord, anför departementschefen, att stiftsnämnden skall kopplas in så snart gränsen för bärkraftigheten i ett jordbruk nås. Det vill därför synas som om avsikten är, att frågan om dispositionsändringen skall prövas av stiftsnämnden inte bara då ändringen såsom sådan leder till att ett självständigt jordbruk ej längre blir bärkraftigt eller att det upphör, utan även i det troligen ganska vanliga fallet, då ändrade ekonomiska förutsättningar för jordbruksdriften föranleder att ett bestående självständigt jordbruk ej längre är bärkraftigt utan måste nedläggas och det är detta som ger anledning till en dispositionsändring. Då en sådan ordning också får anses ändamålsenlig och motsvarande föreskrifter i 31 § ecklesiastika boställsordningen föranlett tvekan i tillämpningen, föreslår lagrådet att paragrafen förtydligas genom att dess sista mening avfattas på följande sätt: Föranledes ändringen av att ett självständigt jordbruk ej längre är bärkraftigt eller leder ändringen till att ett sådant jordbruk ej kan uppehållas, prövas dock frågan alltid av stiftsnämnden.

21 §

Frågan hur sådan andel i fastighet som här avses skall beräknas kan i vissa fall vara svårbedömd. Lämpligt torde vara att Kungl. Maj:t bemyndigas utfärda bestämmelser härom.

31 §

Enligt andra stycket får mot stiftsnämnds beslut i fråga som fullföljts dit talan föras endast i den mån Kungl. Maj:t förordnat om sådan rätt. Bestämmelsen innefattar ett undantag från det eljest i förslaget genomförda tvåinstanssystemet. Som skäl för undantaget anför departementschefen att det i vissa fall kan bli nödvändigt att tillåta att ärende som avgjorts av boställsnämnd får föras upp till en tredje instans. Lagrådet har i princip ej något att erinra mot den föreslagna ordningen.

Såsom stadgandet är avfattat synes det emellertid innebära att Kungl. Maj:t i varje särskilt fall kan pröva huruvida fullföljdsrätt skall givas. Då avsikten är att fullföljdsrätt skall kunna medges endast i vissa typer av mål, bör i författning angivas i vilka fall fullföljdsrätt föreligger. Andra stycket bör därför jämkas.

Övergångsbestämmelserna

I fråga om arrendeupplåtelser på kyrklig jord anmärkes i remissprotokollet, att arrendelagsutredningen, efter samråd med boställsutredningen, i sitt slutbetänkande föreslagit, att i princip enhetlig arrendelagstiftning skall gälla för såväl enskilda som publika arrendeförhållanden, och att Kungl. Maj:t den 19 september 1969 till lagrådet remitterat ett på grundval av betänkandet utarbetat förslag till lagstiftning om arrenden, avsedd att ingå i den nya jordabalken. Samma dag har till lagrådet remitterats förslag till ändring i ett tidigare, den 29 november 1968 remitterat förslag till lag om införande av nya jordabalken, innefattande särskilda övergångsbestämmelser för den nya arrendelagstiftningen.

I nu förevarande lagförslag har förslaget att den allmänna arrendelagstiftningen i nya jordabalken skall gälla även arrenden å kyrklig jord kommit till uttryck genom att ecklesiastika boställsordningen föreslås skola upphävas utan att däri ingående regler om nyttjanderättshavares rättigheter och skyldigheter ersättes. De avsedda reglerna finns i 26 och följande §§ boställsordningen. Särregler i samma hänseende finns vidare i ecklesiastika arrendestadgan och vissa andra författningar. Särreglerna angår bland annat optionsrätt för arrendator och hans dödsbodelägare. En särställning för viss kyrklig jord följer vidare av bestämmelsen i 1 kap. 8 § nyttjanderättslagen, att nyttjanderättsupplåtelser från kronan icke är underkastade tidsbegränsningen i 1 kap. 1 § i samma lag (jämför remissprotokollet s. 57 f).

I motiven till förevarande lagförslag har icke berörts frågan huruvida och i vad mån särskilda övergångsbestämmelser erfordras beträffande tillämpning av den nya allmänna arrendelagstiftningen å arrendeupplåtelser av kyrklig jord som skett före ikraftträdandet den 1 januari 1972 av förevarande lag och den nya jordabalken.

Enligt det ovan åsyftade tidigare remitterade förslaget till promulgationslag till nya jordabalken gäller för bland annat 7—12 kap. i balken, vilka kapitel innehåller ny lagstiftning om nyttjanderätt m. m., huvudregeln att den nya balken icke skall äga tillämpning i fråga om rättighet som upplåtits före nya balkens ikraftträdande och att undantagen härifrån skall vara särskilt angivna. Med utgångspunkt från denna huvudregel föreslås i det den 19 september 1969 remitterade förslaget till ändring i promulgationslagen vissa stadganden om tillämpning av ny lag å äldre arrendeavtal. Dessa stadganden angår bland annat besittningsskyddsreglerna samt förfarandet vid anhängiggörande av tvist om förlängning eller villkorsändring.

Avsikten får antagas vara att dessa övergångsstadganden skall tillämpas även beträffande arrenden å kyrklig jord. Frågan om stadgandena är lämpliga och till-

räckliga beträffande kyrkliga arrenden kan icke bedömas utan en närmare undersökning. Som förut sagts innehåller motiven till förevarande förslag icke något uttalande i denna fråga och den synes ej heller ha särskilt uppmärksammats i det nämnda förslaget till ändring av promulgationslagen. Ställningstagande till berörda spörsmål kan för övrigt ej ske förrän i samband med behandlingen av lagförslaget beträffande promulgationslagen till jordabalken, vilket för närvarande är föremål för granskning av lagrådet i annan sammansättning. Emellertid synes vara påkallat att erforderliga övergångsbestämmelser såvitt gäller kyrklig jord som avses i boställsordningen meddelas i anslutning till förslaget om boställsordningens upphävande antingen i form av särskilda föreskrifter eller genom hänvisning till de allmänna övergångsbestämmelserna.

För lagrådet har uppgivits att förevarande lagförslag avses skola föreläggas kyrkomötet under hösten 1970. Det lär icke vara uteslutet att vid denna tidpunkt behandlingen av övergångsbestämmelserna till den nya arrendelagstiftningen icke slutförts.

I det läge vari de olika lagstiftningsfrågorna sålunda befinner sig och med hänsyn till karaktären av de övergångsbestämmelser varom här är fråga föreslår lagrådet, att i förevarande lagförslag såsom punkt 4 i övergångsbestämmelserna upptages stadgande, att i fråga om avtal om arrende av kyrklig jord som avses i lagen skall, om avtalet ingåtts före lagens ikraftträdande, äldre bestämmelser om arrendators rättigheter och skyldigheter alltjämt äga tillämpning i den mån ej Kungl. Maj:t och riksdagen beslutar annat.

Punkten 4 i förslaget blir, om lagrådets hemställan beaktas, punkt 5.

Förslaget till lag om kyrkliga kostnader

2 §

Liksom hittills (se 16 § lagen om kyrkofond och 1 § 1 mom. andra stycket prästlönekostnadslagen) torde behövas en uttrycklig föreskrift om att vad i lagen sägs om pastorat äger tillämpning även på kyrklig samfällighet som handhar pastoratsangelägenheter.

11 §

Bland medel som skall tillföras kyrkofonden nämnes i andra stycket under 1 inkomst av »kyrkofondsfastighet». Det synes mera upplysande att, såsom i 3 § lagen om kyrkofond, i stället ange de grupper av fastigheter som här avses, nämligen allmänna kyrkohemman, klockarhemman och biskopshemman. Härmed vinnas även att man får underlag för den definition av begreppet kyrkofondsfastighet som upptagits i 2 § förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Ingrid Hellström

*Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Sofiero den 17 juni 1970.*

Närvarande:

Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTTSSON, NORLING, LÖFBERG, CARLSSON.

Statsrådet Myrdal anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets utlåtande över förslag till 1) lag om förvaltning av kyrklig jord, 2) lag om kyrkliga kostnader, 3) lag om ändring i lagen (1947:275) om kyrkomusiker och 4) lag om ändring i skogsvårdslagen (1948:237).

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Med anledning av vad lagrådet anfört vid 3 § förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord vill jag understryka att ett godkännande från riksdagens sida av bestämmelserna i 24 och 25 §§ samma förslag innebär att riksdagen enligt 77 § regeringsformen givit Kungl. Maj:t ett generellt bemyndigande att i de fall som anges i 24 § försälja staten tillhörig mark och att delegera rätten att besluta om sådan försäljning.

Jag ansluter mig till vad lagrådet anfört om 18, 19, 21 och 31 §§ förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord.

I anslutning till 31 § vill jag härutöver framhålla följande.

Talan mot stiftsnämnds eller kammarkollegiets beslut skall enligt 31 § i det till lagrådet remitterade förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord föras genom besvär hos Kungl. Maj:t. I lagrådsremissen angavs att starka skäl talar för att låta besvärssärendena hos Kungl. Maj:t prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet men att frågan härom får prövas närmare i annat sammanhang. Kungl. Maj:t har den 20 mars 1970 till lagrådet remitterat ett förslag om förvaltningsrättsskipningens organisation. Detta förslag innebär bl. a. att mål, som i sista instans skall avgöras av regeringsrätten, i ett stort antal fall först skall prövas av kammarrätten. Enligt förslaget skall vidare i regel av varje författning framgå huruvida talan skall fullföljas hos Kungl. Maj:t i statsrådet eller hos förvaltningsdomstol. Om i författning anges att talan mot beslut föres genom besvär hos »Konungen» skall därmed, utom i vissa undantagsfall, avses prövning hos Kungl. Maj:t i statsrådet. De nya bestämmelserna om förvaltningsrättsskipning föreslås träda i kraft den 1 januari 1972. I lagrådsremissen den 20 mars 1970 behandlas även olika besvärsmålsbestämmelser i gällande och föreslagna lagar samt föreslås de ändringar däri som föranleds av förslaget om förvaltningsrättsskipningens organisation. I fråga om förslaget till lag om förvalt-

ning av kyrklig jord anförs därvid bl. a. att det måste antas att besvärärendena enligt denna lag i stor utsträckning kommer att avse frågor av praktisk natur med starka inslag av ekonomiska och andra ändamålsenlighetssynpunkter. Främst med hänsyn härtill föreslås i lagrådsremissen att besvär enligt förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord alltid skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Vid detta förhållande föreslås i lagrådsremissen ej någon ändring av den besvärordning som anges i 31 §.

Några bestämmelser om samfällighetsrätt har inte tagits upp i förslaget till jordabalk (prop. 1970: 20). Föreskriften härom i 17 § förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord bör därför utgå.

Såsom lagrådet föreslagit bör i övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord upptas en föreskrift, att i fråga om avtal om arrende av kyrklig jord som avses i lagen skall, om avtalet ingåtts före lagens ikraftträdande, äldre bestämmelser om arrendators rättigheter och skyldigheter alltjämt äga tillämpning i den mån inte Kungl. Maj:t och riksdagen beslutar annat. Bestämelsen bör tas upp som punkt 3. Till följd härav bör de som punkterna 3 och 4 i det remitterade förslaget upptagna bestämmelserna betecknas som punkt 4 resp. 5.

Jag ansluter mig till vad lagrådet anfört om 2 § förslaget till lag om kyrkliga kostnader. Däremot kan jag inte biträda lagrådets förslag beträffande 11 § samma förslag.

Utöver vad som följer av det hittills anförda bör vissa redaktionella jämkningar vidtas i lagförslagen.

Jag hemställer, att från kyrkomötet inhämtas yttrande enligt 87 § 2 mom. rege- ringsformen, huruvida kyrkomötet godkänner förslagen till

- 1) *lag om förvaltning av kyrklig jord,*
- 2) *lag om kyrkliga kostnader,*
- 3) *lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker.*

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till kyrkomötet skall avlätas skrive- lelse av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Nr 24

Kyrkomötets underdåniga skrivelse i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord, m. m.

(Kyrkolagsutskottets betänkande nr 12)

TILL KONUNGEN

I skrivelse till kyrkomötet den 17 juni 1970, nr 4, har Eders Kungl. Maj:t, under återopande av skrivelsen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärendet och lagrådets protokoll, förklarat Sig vilja inhämta kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkände vid skrivelsen fogade förslag till

- 1) lag om förvaltning av kyrklig jord,
- 2) lag om kyrkliga kostnader och
- 3) lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker.

I samband med skrivelsen har kyrkomötet till behandling förehaft fyra med anledning av densamma väckta motioner.

Kyrkolagsutskottet har i ärendet avgivit betänkande, nr 12, varav tryckt exemplar här bifogas.

Under återopande av nämnda betänkande får kyrkomötet i underdånighet

dels — med förmälan att förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord icke kunnat oförändrat antagas — anmäla, att kyrkomötet för sin del antagit förslaget med av utskottet angivna ändringar och tillägg,

dels anmäla, att kyrkomötet godkänt vid skrivelsen fogat förslag till lag om kyrkliga kostnader med den ändringen, *att* efter punkten 5 i övergångsbestämmelserna insattes en ny punkt 6 av följande lydelse: »Församling, som jämlikt 55 § ecklesiastik boställsordning kunnat tillgodoräkna sig virke erforderligt för kyrka och kapell m. m., skall på därom gjord ansökan tillerkännas ersättning av kyrkofondsmedel för genom den nya lagen mistade förmåner. Om handläggningen av sådana ersättningsfrågor förordnar Kungl. Maj:t.», *samt att* punkterna 6 och 7 i Kungl. Maj:ts förslag till övergångsbestämmelser omnumrerades till 7 och 8,

dels anmäla, att kyrkomötet godkänt vid skrivelsen fogat förslag till lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker,

dels ock anmäla, att utskottets motivering godkänts med den ändring, som föranleddes av mötets beslut i fråga om lagförslagen samt med den ytterligare ändringen, att sista meningen i tredje stycket på sid. 4¹ i utskottets betänkande utbyttes mot följande mening: »När fråga uppkommit om försäljning eller byte av mark eller om åtgärder jämlikt 16 och 17 § lagen om kyrklig jord bör stiftsnämnderna alltid samråda med berörda pastorat.»

Underdånigst

RUBEN JOSEFSON

Sune K. Johansson

Stockholm den 24 september 1970

¹ Här sista meningen i andra stycket på s. 185.

Nr 12

Kyrkolagsutskottets betänkande i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrivelse med förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord m. m., dels ock i anslutning därtill väckta motioner.

I en den 17 juni dagtecknad, till kyrkolagsutskottet hänvisad skrivelse, nr 4, har Kungl. Maj:t, under återopande av skrivelsen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden och lagrådets protokoll, förklarat sig vilja enligt 87 § 2 mom. regeringsformen inhämta kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkänner vid skrivelsen fogade förslag till

- 1) lag om förvaltning av kyrklig jord,
- 2) lag om kyrkliga kostnader,
- 3) lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker.

I fråga om lagförslagets ordalydelse får utskottet hänvisa till skrivelsen, s. 2—12¹.

I samband med skrivelsen har utskottet behandlat fyra till utskottet hänvisade motioner. I motionen nr 11 av herr *Törnroth* hemställes, att kyrkomötet vid bifall till de med Kungl. Maj:ts skrivelse nr 4 framlagda förslagen måtte framhålla, att ställningstagandet icke må tagas till intäkt för en kyrkans självuppgivelse, varför kyrkan, när tiden därför är inne, förbehåller sig rätten att i största möjliga utsträckning hävda sin frihet och självständigt besluta om sina angelägenheter. I motionen nr 35, av herr *Jinnegård m. fl.*, hemställes att kyrkomötet vid avgivande av sitt yttrande i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse måtte ansluta sig till de synpunkter styrelsen för Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund anfört i sitt remissyttrande över boställsutredningens förslag. I motionen nr 41, av herr *Roth m. fl.*, föreslås dels att kyrkomötet gör ett allmänt uttalande om kyrkans ansvar för miljövården, dels att kyrkomötet vid behandlingen av förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord m. m. föreslår sådana tillämpningsbestämmelser att vid beräkning av nettoavkastningen avdrag alltid får göras för miljövårdskostnaderna. I motionen nr 72, av fru *Jonäng* och herr *Södermark*, yrkas att pastoraten måtte bibehållas vid sin rätt att förvalta löneboställenas skog och besluta om upplåtelse av jakt- och fiskerätt.

I fråga om motiveringen till förslagen får utskottet hänvisa till Kungl. Maj:ts skrivelse och motionerna.

Utskottet

I. Allmänna synpunkter

I skrivelsen framhålles av föredragande departementschefen (s. 26), att kyrkans fastighetsinnehav totalt omfattar cirka 500 000 hektar, varav omkring 400 000

¹ Här s. 16—26.

hektar produktiv mark. Att denna mark förvaltas väl och att dess avkastningsförmåga utnyttjas på ekonomiskt bästa sätt betecknas som ett angeläget samhällsintresse både i och för sig och därför att förvaltningsresultatet — med hänsyn till gällande regler om utjämning via kyrkofonden — kan få återverkningar på storleken av den kyrkokommunala utdebiteringen i landets alla pastorat.

Det föreliggande förslaget bygger på boställsutredningens betänkande Förvaltningen av kyrklig jord m. m. (SOU 1968: 12). Denna utredning tillkallades sedan kritik mot gällande regler om förvaltningen av kyrklig jord framförts vid flera tillfällen, bland annat från riksdagens och kyrkomötets sida. Avsikten med förslaget är främst att förbättra förutsättningarna för en strukturrationalisering av den kyrkliga jorden enligt de principer, som under de senaste decennierna tillämpats i fråga om jordbruk och skogsbruk i vårt land. En mycket viktig ändring är också att nya regler föreslås för avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden.

I fråga om förslagets utformning och inriktning må följande uttalande av departementschefen återgivas (skrivelsen s. 29¹):

Jag vill — — — erinra om att bestämmelserna inom den kyrkligt-ekonomiska förvaltningen främst syftar till att tillvarata intresset av att den kyrkliga egendomen bevaras och kommer till användning för det ändamål vartill den donerats av enskilda, anskaffats av församling eller pastorat eller anslagits av kronan. Lagstiftningen präglas av spänningen mellan församlingens kyrkokommunala förankring och det statliga överinseendet som sedan reformationen utövats på riks- och stiftsplanet. Otvivelaktigt skulle det vara möjligt att åstadkomma mera genomgripande reformer, om man helt kunde bortse från dessa principiella grundvalar för den nuvarande rättsliga regleringen av den kyrkliga egendomen. Den frågan och andra därmed sammanhängande frågor har emellertid ett så direkt samband med kyrka—statfrågan att de inte bör lösas för sig. Som redan anförts i direktiven för utredningen bör man nämligen f. n. begränsa sig till partiella reformer som inte rubbar de principiella grundvalarna för den nuvarande rättsliga regleringen.

Utskottet vill särskilt understryka förslagets karaktär av en förvaltningsreform inom ramen för det organisatoriska samband som för närvarande råder mellan stat och kyrka. Såvitt utskottet kunnat finna har denna begränsning iakttagits vid förslagets utformning, och något särskilt uttalande av det slag som påyrkats i motiönen nr 11 torde därför ej vara behövligt.

Det har inom utskottet framhållits, att den kritik som från olika håll riktats mot löneboställenas förvaltning icke i alla avseenden varit rättvisande. En relativt låg nettoavkastning har i många fall haft samband med att stora kostnader nedlagts på förbättrings- och reparationsarbeten, som medfört att det kyrkliga fastighetsbeståndet i dag genomgående befinner sig i påfallande gott skick. Vad sålunda anförts överensstämmer med boställsutredningens undersökning rörande Kalmar län (SOU 1968: 12 s. 232). Utskottet delar emellertid uppfattningen att yttre och inre rationalisering i väsentligt ökad takt är erforderlig beträffande den kyrkliga egendomen och att en förvaltningsreform enligt de huvudlinjer boställsutredningen angivit är ägnad att främja en sådan utveckling.

¹ Här s. 43.

II. Avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden

Förslaget innebär, att det hittills tillämpade s. k. normaluppskattningsystemet slopas och avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden i framtiden sker med utgångspunkt från den faktiska årliga avkastningen av pastoratets samlade löne-tillgångar. Sedan direkta förvaltningskostnader avräknats föreslås pastoratet få tillgodoräkna sig 20 % av återstoden för sitt bestyr med förvaltningen. Återstående 80 % — i 4 § förslaget till lag om kyrkliga kostnader benämnda nettoavkastningen — jämföres med de kostnader för avlöningsförmåner åt församlingspräst och kyrkomusiker, som pastoratet i första hand har att bestrida. Överskott som uppkommer vid denna jämförelse skall inlevereras till kyrkofonden. Sådant överskott skall återbäras, om underskott uppkommer under något av de tio följande åren. Underskott skall eljest täckas med församlingsskatt intill ett av Kungl. Maj:t bestämt öretal för skattekrona. För kostnader som överstiger summan av nettoavkastning och sålunda beräknad utdebitering får pastoratet täckning genom bidrag ur kyrkofonden.

De särskilda bestämmelserna om rätt för församling att tillgodogöra sig virke för byggande och underhåll av kyrka m. m. (55 § boställsordningen) bortfaller genom det nya avräkningsförfarandet.

Enligt utskottets mening är de sålunda föreslagna avräkningsprinciperna avgjort att föredraga framför hittills gällande system. Den nya metoden är ägnad att ge ett rättvisare resultat pastoraten emellan och besparar dessutom boställsnämnder och stiftsnämnder det mycket betungande administrativa arbetet i samband med normaluppskattningarna. Ej heller i övrigt har utskottet funnit skäl till erinran mot förslaget till lag om kyrkliga kostnader.

III. Jordbrukets och skogsbrukets rationalisering

Departementschefen framhåller (s. 105¹), att strukturrationaliseringen bör anpassas till de allmänna rationaliseringssträvandena. Arbetet kräver en omsorgsfull planläggning och samarbete bland annat med lantbruksnämnderna. En grundprincip i arbetet måste vara att åstadkomma så gott resultat som möjligt för det kyrkliga jordbruket och skogsbruket i stort. Med hänsyn även till erfarenheterna från annan strukturrationalisering bör stiftet utgöra planeringsenhet. Stiftsnämnderna bör ha ansvaret för verksamheten, och boställsnämnderna bör tjänstgöra som serviceorgan åt stiftsnämnderna.

Strukturrationaliseringen är en fråga på lång sikt, och under omställningsskedet kommer samverkan även mellan skilda ägare i stor utsträckning att bli erforderlig. Enligt förslaget skall — bland annat med hänsyn till de varierande lösningar som härvid kan vara lämpliga — formerna för den kyrkliga avverkningsorganisationen för närvarande inte låsas genom någon närmare reglering.

Beträffande förvaltningen av löneboställena föreslår departementschefen — i anslutning till en reservant inom boställsutredningen och ett stort antal remissinstanser — att skogsförvaltningen anförtros åt stiftsnämnderna och förvaltningen av löneboställena i övrigt åt pastoraten. I övrigt föreslås — i anslutning till nu

¹ Här s. 119.

gällande regler — att prästgård skall förvaltas av pastoratet, församlingskyrkas fastighet av församlingen samt prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet, domkyrkas fastighet och biskopsgård av stiftsnämnden. Lunds domkyrkas fastigheter skall dock — liksom hittills — förvaltas av ett särskilt domkyrkoråd.

Överflyttningen av förvaltningsbefogenheterna i fråga om skogen till stiftsnämnderna kritiserar i motionerna nr 35 och 72. I motionerna göres gällande, att överflyttningen strider mot tanken att de principiella grundvalarna för nuvarande förvaltningssystem ej skall ändras. Denna kritik kan utskottet ej instämma i. Vad som ej får rubbas är egendomens ändamålsbindning och förvaltningen genom organ som företräder kyrkan. Departementschefen har — med stöd av den härutinnan eniga boställsutredningen och en helt övervägande majoritet av remissinstanserna — bedömt en förvaltning stiftsvis såsom ett minimikrav för att åstadkomma tillräckligt stora enheter. Utskottet är av samma uppfattning. Frågan om stiftsnämnden eller ett särskilt tillskapat samarbetsorgan är det lämpligaste förvaltningsorganet måste anses som en praktisk förvaltningsfråga. En annan sak är, att det är angeläget att den sakkunskap i fråga om förvaltningen, som finns representerad hos pastoraten, även i framtiden tillvaratages. Så sker i viss utsträckning genom de i skrivelsen framförda förslagen om representation för pastoraten i stiftsnämnd och boställsnämnd. Enligt utskottets mening måste det även förutsättas, att stiftsnämnderna kommer att hålla nära kontakt med pastoraten i frågor, där kännedom om lokala förhållanden och intressen är av betydelse. Som exempel kan nämnas frågor om tillskapande av arbetstillfällen, om upplåtande av jakt- och fiskerätt i den mån detta ankommer på stiftsnämnden och om försäljning och byte av skogsmark.

Såsom departementschefen anført bör det kyrkliga skogsbruket drivas så, att det på lång sikt lämnar bästa möjliga ekonomiska resultat samtidigt som det ger en från företagsekonomisk synpunkt godtagbar årlig avkastning.

IV. *Enhetligare förvaltningsbestämmelser m. m.*

Beträffande lokalkyrkornas skog föreslås ingen ändring i nuvarande system, som innebär att varje församling har hand om sin skogsförvaltning. I 9 § förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord föreslås emellertid att Kungl. Maj:t får befogenhet att besluta om förvaltning i annan ordning i fråga om viss fastighet som eljest skulle förvaltas av församling, stiftsnämnd eller domkyrkorådet i Lund. Av motiven (s. 110¹) framgår, att härmed avsetts att möjliggöra överflyttning av vissa av boställsutredningen behandlade fastigheter samt att, om församlingen önskar det, låta lokalkyrkans fastigheter efter beslut av Kungl. Maj:t ingå i den för stiftet gemensamma skogsförvaltningen. Utskottet har intet att erinra häremot men anser det av lagtexten böra framgå, att överflyttning förutsätter framställning av den som enligt lagen skall förvalta fastigheten.

Förslaget innebär att boställsnämndernas behörighet att fastställa arrendevillkor, som hittills avsett löneboställen, utvidgas till att gälla alla slag av kyrklig jord. Häremot synes intet vara att erinra.

¹ Här s. 124.

Utskottet konstaterar med tillfredsställelse, att den särskilda förvaltningen för Lunds domkyrkas fastigheter får bestå.

I 14 § förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord stadgas avslutningsvis, att naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall beaktas i skäligen omfattning. Utskottet ansluter sig till vad departementschefen i motiveringen anfört härom (skrivelsen s. 113¹). I motionen nr 41 tas den vidsträcktare frågan om miljövården upp. Utskottet finner det självklart, att de organ som har till uppgift att förvalta den kyrkliga jorden i sin verksamhet beaktar miljövårdsfrågorna, och det finns i detta sammanhang skäl att ännu en gång erinra om behovet av samråd med lokala organ. De krav som det här är fråga om måste emellertid ställas på alla fastighetsägare, och någon anledning att sätta den kyrkliga jorden i en särställning i fråga om exempelvis kostnadsansvar synes inte motiverat. Yrkandet i motionen nr 41 att kyrkomötet gör ett allmänt uttalande om kyrkans ansvar för miljövården synes mindre väl förenligt med kyrkomötets uppgifter jämlikt gällande kyrkomötesförordning och kan därför ej tillstyrkas av utskottet.

V. Placering av prästlönefondsmedel

I skrivelsen uttalas, att en mera mångsidig placering av de kyrkliga tillgångarna än för närvarande är önskvärd (s. 116²). Utskottet delar denna uppfattning. Närmare bestämmelser om placering och kontroll kommer att meddelas av Kungl. Maj:t.

I detta sammanhang har utskottet uppmärksammat bestämmelsen i 26 § förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord, som föreskriver att ersättning som inflyter för kyrklig jord på grund av försäljning, expropriation, upplåtelse av naturtillgång eller av annan jämförlig anledning skall fonderas och avkastningen användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för, om ej annat följer av bestämmelser som Konungen meddelar. Enligt utskottets mening bör ändamålsbindningen ej kunna ändras medan däremot fonderingskravet på förslaget sätt bör kunna efterges.

VI. Förvaltningsorganen

De ändrade arbetsuppgifterna för stiftsnämnderna har föranlett departementschefen att föreslå ändringar i stiftsnämndens sammansättning. Enligt förslaget skall biskopen vara självskriven ordförande i stiftsnämnden, dock med möjlighet för Kungl. Maj:t att i särskilda fall förordna annan ordförande. Övriga fyra ledamöter, som skall ha insikt i jordbruk och skogsbruk, utses av Kungl. Maj:t, två av dem efter förslag av sammanslutning som företräder pastoraten i stiftet. För annan ledamot än ordföranden förordnar Kungl. Maj:t enligt förslaget en ersättare. Nämnden utser inom sig vice ordförande.

Det angivna förslaget biträdes i väsentliga delar av utskottet. Utskottet delar sålunda uppfattningen att biskopen bör vara självskriven ordförande i stiftsnämnden med undantag för särskilda fall, varvid särskilt situationen för ärkestiftets del med hänsyn till ärkebiskopens arbetsbörda bör uppmärksammas. Likaså anser utskottet

¹ Här s. 127.

² Här s. 130.

det befogat att pastoraten på förslaget sätt ges inflytande på stiftsnämndens sammansättning. Utskottet anser det emellertid vara en svaghet i förslaget, att någon ersättare för ordföranden — normalt biskopen — enligt förslaget ej kommer att finnas. Med hänsyn till stiftsstyrelsens enhet måste det anses olyckligt, att ingen representant för domkapitlet deltar i sammanträde då biskopen är förhindrad. Det bör också framhållas, att stiftsnämnden har att handlägga bland annat tjänstebostadsfrågor för församlingspräster, vilka förutsätter insikter som är företrädda på domkapitelssidan. Vad nu anförts föranleder förslaget att ersättare bör utses för varje ledamot, alltså även för biskopen. Ersättaren synes böra utses av Kungl. Maj:t. Det torde med hänsyn till det förut anförda vara naturligt, att Kungl. Maj:t därvid inhämtar förslag från domkapitlets sida.

Utskottet har vidare diskuterat frågan om kravet på insikt i jordbruk och skogsbruk, vilket överensstämmer med vad som nu gäller för av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter i stiftsnämnd och givetvis normalt är välmotiverat. Med hänsyn till den mera mångsidiga förmögenhetsförvaltning som den nya lagen avser att möjliggöra kan emellertid också insikter av annat slag vara synnerligen värdefulla för ledamot i stiftsnämnd. Utskottet har funnit dessa synpunkter kunna tillgodoses genom ett tillägg till behörighetsvillkoren, innefattande att annan ledamot än ordföranden och ersättare för sådan ledamot skall ha insikt i jordbruk och skogsbruk eller eljest vara förfaren i allmänna värv.

Vad därefter angår boställsnämnderna biträder utskottet förslaget att en fast pastoratsrepresentant tillföres dessa. Utskottet vill emellertid anmärka, att boställsnämnderna med nuvarande resurser och arvodesättning svårigen kan förväntas bli några effektiva serviceorgan för stiftsnämnderna. Det måste anses önskvärt, att boställsnämndsordförandena i olika avseenden bereds en starkare ställning. Frågan om boställsdistriktens storlek och vissa därmed sammanhängande problem provas emellertid för närvarande i särskild ordning och kan nu inte föranleda något initiativ från kyrkomötets sida.

VII. *Författningsregleringen*

Förslagen till lag om förvaltning av kyrklig jord och om kyrkliga kostnader har av departementschefen bedömts vara av kyrkolags natur. Med utgångspunkt från kyrkomöteskommitténs bestämning av kyrkolagsbegreppet, som enligt departementschefen i detta fall bör kunna godtas, konstaterar departementschefen att den föreslagna lagstiftningen omfattar grundläggande bestämmelser om de ekonomiska och organisatoriska betingelserna för kyrkans verksamhet.

Utskottet ansluter sig till den angivna bedömningen och vill uttala sin tillfredsställelse över att Kungl. Maj:t på förevarande betydelsefulla område godtagit de av kyrkomöteskommittén angivna principerna för kyrkolagsbegreppets bestämning.

För att undgå den såsom opraktisk bedömda anordningen med en lag av kyrkolags och en parallell av annan lags natur har den tekniken använts, att vissa bestämmelser som enligt kyrkolagskommitténs bestämning icke skulle vara kyrkolag intagits i förslaget, medan Kungl. Maj:t i övrigt i lagen givits fullmakt att utfärda

närmare bestämmelser. Med undantag för smärre ändringsförslag beträffande 9 och 26 §§ i förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord, vilka behandlats ovan under avsnitten IV och V, tillstyrker utskottet de framlagda förslagen.

VIII. Utskottets hemställan

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

A) att kyrkomötet, med förmälan att förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord icke kunnat oförändrat antagas, i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäler att kyrkomötet för sin del antagit förslaget med nedanstående såsom *utskottets förslag* betecknade ändringar och tillägg:

(Kungl. Maj:ts förslag)

6 §

Stiftsnämnd består av biskopen såsom ordförande eller annan, som Konungen därtill förordnar, samt fyra andra ledamöter som utses av Konungen. För *annan ledamot än ordföranden* utser Konungen en ersättare.

Nämnden utser inom sig vice ordförande.

Annan ledamot än ordföranden och ersättare för sådan ledamot skall ha insikt i jordbruk och skogsbruk. Två ledamöter med ersättare utses efter förslag av sammanslutning som företräder pastortaten i stiftet.

9 §

Löneboställe — — — särskilt domkyrkoråd.

Konungen kan besluta om förvaltning i annan ordning i fråga om viss sådan fastighet som avses i andra eller tredje stycket.

26 §

Ersättning som inflyter för kyrklig jord på grund av försäljning, expropriation, upplåtelse av naturtillgång eller av

(Utskottets förslag)

6 §

Stiftsnämnd består av biskopen såsom ordförande eller annan, som Konungen därtill förordnar, samt fyra andra ledamöter som utses av Konungen. För *varje ledamot* utser Konungen en ersättare.

Nämnden utser inom sig vice ordförande.

Annan ledamot än ordföranden och ersättare för sådan ledamot skall ha insikt i jordbruk och skogsbruk *eller eljest vara förfaren i allmänna värv*. Två ledamöter med ersättare utses efter förslag av sammanslutning som företräder pastortaten i stiftet.

9 §

Löneboställe — — — särskilt domkyrkoråd.

Konungen kan *efter framställning av den som förvaltar fastigheten* besluta om förvaltning i annan ordning i fråga om viss sådan fastighet som avses i andra eller tredje stycket.

26 §

Ersättning som inflyter för kyrklig jord på grund av försäljning, expropriation, upplåtelse av naturtillgång eller av

(Kungl. Maj:ts förslag)

annan jämförlig anledning skall fonderas och avkastningen därav användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för, om ej annat följer av bestämmelser som Konungen meddelar.

(Utskottets förslag)

annan jämförlig anledning skall fonderas, om ej annat följer av bestämmelser som Konungen meddelar. Avkastningen skall användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för.

B) att kyrkomötet måtte anmäla, att kyrkomötet godkänt vid Kungl. Maj:ts skrivelse fogade förslag till lag om kyrkliga kostnader och till lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker;

C) att motionerna nr 11, 35, 41 och 72, i den mån de icke må anses besvarade med vad utskottet ovan anfört, icke måtte föranleda någon kyrkomötets åtgärd.

Stockholm den 14 september 1970

På kyrkolagsutskottets vägnar:

NILS RAPPE

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit:
herr Rappe, herr biskop Lundström, herrar David Svenungsson, Elving, Magnusson, Glimelius, Strandberg, Lagerberg, Linnell*, Klason, Löfgren, Lassinantti*, Bälter samt fru Österlind.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

*Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 2 oktober
1970.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden LANGE, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSOON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Statsrådet Myrdal anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändringar i lagstiftningen om förvaltning av kyrklig jord m. m.* och anför.

I skrivelse till kyrkomötet den 17 juni 1970, nr 4, har Kungl. Maj:t begärt kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkänner vid skrivelsen fogade förslag till

- 1) *lag om förvaltning av kyrklig jord,*
- 2) *lag om kyrkliga kostnader,*
- 3) *lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker.*

I skrivelse den 24 september 1970, nr 24, har kyrkomötet anmält sina beslut beträffande nämnda lagförslag. Vid skrivelsen har fogats kyrkolagsutskottets betänkande i ärendet, nr 12. Kyrkomötet har godkänt förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord med de ändringar i 6, 9 och 26 §§ som utskottet föreslagit i sitt betänkande. Förslaget till lag om kyrkliga kostnader har godkänts av kyrkomötet med den ändringen att i övergångsbestämmelserna efter punkten 5 införs en ny punkt, 6, av den lydelse som anges i kyrkomötets skrivelse samt att punkterna 6 och 7 i Kungl. Maj:ts förslag till övergångsbestämmelser till följd härav betecknas som punkterna 7 resp. 8. Förslaget till lag om ändring i lagen om kyrkomusiker har godkänts oförändrat av kyrkomötet.

Föredraganden hemställer, att lagrådets yttrande genom utdrag av protokollet inhämtas enligt 87 § regeringsformen över de ändringar i lagförslagen som kyrkomötet för sin del godkänt.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 15 oktober 1970

N ä r v a r a n d e:

f. d. justitierådet REGNER,
regeringsrådet MARTENIUS,
justitierådet BERNHARD,
justitierådet HESSER.

Enligt lagrådet denna dag tillhandakommet utdrag av protokoll över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 2 oktober 1970, hade Kungl. Maj:t förordnat, att enligt 87 § regeringsformen lagrådets utlåtande skulle inhämtas över av kyrkomötet godkända ändringar i förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord m. m.

Förslaget, som finns bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsassessorn Arvid Sanmark.

Lagrådet lämnar förslaget såvitt det utgör föremål för lagrådets granskning utan erinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 23 oktober 1970.

N ä r v a r a n d e :

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLM-QVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Statsrådet Myrdal anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets utlåtande över förslagen till 1) lag om förvaltning av kyrklig jord och 2) lag om kyrkliga kostnader, i vad dessa förslag skiljer sig från de till kyrkomötet hänskjutna förslagen.

Föredraganden upplyser att lagrådet lämnat de av kyrkomötet antagna ändringarna i lagförslagen utan erinran och anför.

Förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord har godkänts av kyrkomötet med vissa ändringar i 6, 9 och 26 §§. Lydelsen av 6 § har ändrats i två avseenden. Dels skall ersättare kunna utses även för ordföranden i stiftsnämnden. Dels skall till annan ledamot än ordförande i stiftsnämnden kunna utses inte bara den som har insikt i jordbruk och skogsbruk utan även den som eljest är förfaren i allmänna värv. Jag har intet att erinra mot den av kyrkomötet antagna lydelsen. I 9 § har sista stycket ändrats. Paragrafen innehåller allmänna bestämmelser om vem som skall förvalta den kyrkliga jorden. Enligt sista stycket kan Kungl. Maj:t beträffande vissa fastigheter förordna om förvaltning i annan ordning än den som eljest följer av bestämmelserna i paragrafen. Kyrkomötet har för sin del godkänt stycket med den ändringen att för sådant beslut av Kungl. Maj:t skall krävas framställning av den som förvaltar fastigheten. Jag har intet att erinra mot detta. I 26 § har kyrkomötet gjort en mera principiell ändring. Enligt det till kyrkomötet hänskjutna förslaget kan Kungl. Maj:t besluta att ersättning som inflyter vid försäljning av kyrklig jord skall få användas till annat ändamål än det för vilket jorden varit avsedd. Det samma gäller beträffande avkastningen av fondmedel som härrör från kyrklig jord. Kyrkomötet har emellertid ansett att ändamålsbindningen inte skall kunna frångås. Hittills har gällt att Kungl. Maj:t i dessa fall kunnat besluta om användning för annat ändamål. I undantagsfall har Kungl. Maj:t också meddelat sådana beslut. De har då inneburit att mindre belopp fått användas för annat kyrkligt ändamål. Enligt min uppfattning borde visserligen möjlighet härtill finnas även i fortsätt-

ningen. Eftersom det dock inte kan anses vara en fråga av större betydelse, vill jag inte motsätta mig att 26 § ändras i enlighet med kyrkomötets beslut.

Kyrkomötet har godkänt förslaget till lag om kyrkliga kostnader med den ändringen att i övergångsbestämmelserna till lagförslaget intagits en ny punkt, 6, av följande lydelse: »Församling, som jämlikt 55 § ecklesiastik boställsordning kunnat tillgodoräkna sig virke erforderligt för kyrka och kapell m. m., skall på därom gjord ansökan tillerkännas ersättning av kyrkofondsmedel för genom den nya lagen mistade förmåner. Om handläggningen av sådana ersättningsfrågor förordnar Kungl. Maj:t.»

I fråga om innebörden och betydelsen av den föreslagna övergångsbestämmelsen bör följande framhållas. Bestämmelserna i 55 § ecklesiastik boställsordning speglar — som ecklesiastika boställsutredningen anfört (SOU 1968:12 s. 190) — en äldre tids hushållning. I dagens samhälle torde de i paragrafen nämnda virkesuttagen förekomma endast i mycket begränsad omfattning. Den ersättning ur kyrkofonden som kan komma i fråga med den av kyrkomötet antagna övergångsbestämmelsen kan dessutom endast avse den beräknade nettovinst som församlingen kunnat erhålla genom att utnyttja löneboställes skog. Vid beräkandet av denna nettovinst måste hänsyn tas till å ena sidan vad det i det aktuella fallet faktiskt kostat församlingen att köpa erforderligt virke i färdigt skick och å andra sidan samtliga utgifter som församlingen skulle ha haft för att genom avverkning i löneboställes skog, genom transport och bearbetning m. m. få fram samma mängd färdigt virke. I den mån någon beräknad nettovinst i här angiven mening uppkommer torde den i allmänhet bli tämligen obetydlig. Det är inte heller säkert att hela den beräknade nettovinsten skall utgå ur kyrkofonden enligt kyrkomötets beslut. Det är nämligen att märka att den rätt till virke, som enligt kyrkomötets beslut skall kompenseras med kyrkofondsmedel, inte är ovillkorlig. Den gäller endast i den mån den avverkningsbara virkesmängden i löneboställes skog lämnar tillgång därtill, sedan löneboställets husbehov och pastoratets behov av byggnads- och hägnadsvirke för prästgård tillgodosetts. Det administrativa arbete som kommer att behövas för att avgöra om ersättning skall utgå eller inte torde komma att bli mycket större än som kan anses rimligt med hänsyn till ärendenas ekonomiska betydelse. Särskilt bedömningen av om och i vad mån löneboställes skog innehåller en tillräckligt stor avverkningsbar virkesmängd torde bli ytterligt besvärlig. Vad i 55 § ecklesiastik boställsordning sägs om löneboställes avverkningsbara virkesmängd kan därvid inte tillämpas bokstavligen, eftersom förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord bygger på att samtliga löneboställen i ett stift förvaltas gemensamt och att vinst eller förlust av förvaltningen fördelas mellan pastoraten efter andelstal oavsett om avverkningen under året skett på ett visst pastorats fastigheter eller ej. Mot denna bakgrund torde det vara riktigast att tillämpa den av kyrkomötet antagna övergångsbestämmelsen så att vad ett pastorat för ett visst år får ut som vinst för ett visst löneboställe anses utgöra det ekonomiska nettovärdet av löneboställets avverkningsbara virkesmängd. Från nämnda nettovärde skall därefter dras av värdet av löneboställets husbehov och av pastoratets behov av byggnads- och hägnadsvirke

för prästgård. Värdet av dessa förmåner måste därvid beräknas enligt äldre ordning, eftersom sådana förmåner inte skall finnas enligt förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord.

Av det anförda framgår att den av kyrkomötet antagna nya övergångsbestämmelsen till förslaget till lag om kyrkliga kostnader kommer att leda till betydande tillämpningssvårigheter. Den torde dock inte få någon nämnvärd praktisk betydelse. Mot denna bakgrund och då det får anses väsentligt att lagförslagen i övrigt genomförs har jag ingen erinran mot att Kungl. Maj:t godtager den nya övergångsbestämmelsen. Det är dock viktigt att tillämpningen av övergångsbestämmelsen noga följs så att frågan vid behov kan tas upp till förnyad prövning.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga dels de vid statsrådsprotokollet den 17 juni 1970 fogade förslagen till

- 1) lag om förvaltning av kyrklig jord,
- 2) lag om kyrkliga kostnader,
- 3) lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker,

lagförslagen under 1) och 2) med däri av kyrkomötet enligt dess skrivelse den 24 september 1970, nr 24, antagna ändringar,

- dels det vid statsrådsprotokollet den 19 september 1969 fogade förslaget till
- 4) lag om ändring i skogsvårdslagen (1948: 237).

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

INNEHÅLL

	Sid
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
Förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord	3
Förslag till lag om kyrkliga kostnader	9
Förslag till lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker	12
Förslag till lag om ändring i skogsvårdslagen (1948: 237)	14
Skrivelse till kyrkomötet	15
Lagförslag	16
Förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord	16
Förslag till lag om kyrkliga kostnader	22
Förslag till lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker	25
Utdrag av statsrådsprotokollet den 19 september 1969	27
1. Inledning	27
2. Grunddragen av gällande rätt m. m.	28
2.1 Inledning	28
2.2 Avlöningssystemet för präster och kyrkomusiker	29
2.3 Förvaltningen av pastorats prästlönetillgångar	30
2.3.1 Löneboställen	30
2.3.2 Prästlönefond, stifts prästlönejordsfond och prästlönefunds- hemman	31
2.4 Förvaltningen av annan kyrklig jord m. m.	32
2.4.1 Ecklesiastika arrendegårdar	32
2.4.2 Lokalkyrkornas jord	33
2.4.3 Domkyrkojord	34
2.4.4 Församling tillhörig jord	34
3. Allmänna synpunkter	34
3.1 Utredningen	34
3.2 Remissyttrandena	37
3.3 Departementschefen	40

	Sid
4. Avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden	44
4.1 Gällande rätt	44
4.2 Utredningen	45
4.3 Remissyttrandena	49
5. Jord- och skogsbrukets rationalisering	50
5.1 Strukturrationalisering m. m.	50
5.1.1 Utredningen	50
5.1.2 Remissyttrandena	55
5.2 Förvaltningsformer som främjar rationalisering	59
5.2.1 Utredningen	59
5.2.1.1 Samverkan inom skogsbruket	59
5.2.1.2 Skogshushållningsplaner för de kyrkliga skogarna . .	64
5.2.1.3 Arrendejordbruket	65
5.2.1.4 Köp och försäljning av jord i rationaliseringssyfte . .	66
5.2.2 Remissyttrandena	70
5.2.2.1 Samverkan inom skogsbruket	70
5.2.2.2 Skogshushållningsplaner för de kyrkliga skogarna . .	73
5.2.2.3 Arrendejordbruket	73
5.2.2.4 Köp och försäljning av jord i rationaliseringssyfte . .	73
6. Enhetligare förvaltningsbestämmelser m. m.	75
6.1 Utredningen	75
6.1.1 Lokalkyrkornas jord och domkyrkojord	76
6.1.2 Jordbruksarrendena	77
6.1.3 Skogen	79
6.1.4 Förvaltning av hyresfastigheter m. m.	80
6.1.5 Upplåtelse av nyttjanderätt och servitut på kyrklig jord	81
6.2 Remissyttrandena	85
7. Naturvården på kyrklig mark m. m.	88
7.1 Utredningen	88
7.2 Remissyttrandena	91
8. Placering av prästlönefondsmedel	92
8.1 Utredningen	92
8.2 Remissyttrandena	99
9. Förvaltningsorgan	101
9.1 Utredningen	101
9.2 Remissyttrandena	104
10. Författningsregleringen	106
10.1 Utredningen	106
10.2 Remissyttrandena	109

	Sid
11. Departementschefen	110
11.1 Avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden	110
11.2 Jordbrukets och skogsbrukets rationalisering	113
11.3 Enhetligare förvaltningsbestämmelser m. m.	123
11.4 Placering av prästlönefondsmedel	127
11.5 Förvaltningsorganen	130
11.6 Författningsregleringen	133
11.7 Lagförslag	134
12. Specialmotivering	135
12.1 Förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord	135
12.2 Förslaget till lag om kyrkliga kostnader	142
12.3 Förslaget till lag om ändring i lagen om kyrkomusiker	148
12.4 Förslaget till lag om ändring i skogsvårdslagen	148
13. Hemställan	149
Bilaga 1. Boställsutredningens förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord, lag om vissa kyrkliga kostnader och lag om ändring i skogsvårdslagen m. m.	150
Bilaga 2. De till lagrådet remitterade förslagen	162
Utdrag av lagrådets protokoll den 3 februari 1970	174
Utdrag av statsrådsprotokollet den 17 juni 1970	178
Kyrkomötets skrivelse nr 24 till Kungl. Maj:t	180
Kyrkolagsutskottets betänkande nr 12	182
Recit	182
Utskottet	182
Utskottets hemställan	188
Utskottets lagtext	188
Utdrag av statsrådsprotokollet den 2 oktober 1970	190
Utdrag av lagrådets protokoll den 15 oktober 1970	191
Utdrag av statsrådsprotokollet den 23 oktober 1970	192